

**СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА
ТУРИЗМА БЕОГРАДА
ЗА ПОДРУЧЈЕ АРХЕОЛОШКОГ
НАЛАЗИШТА БЕЛО БРДО, ВИНЧА**

Београд, јун 2022. године

Садржај

1. УВОД	6
1.1. ЗАДАТАК	6
1.2. ПРОЦЕДУРЕ РАДА	6
1.3. АУТОРСКИ ТИМ	7
2. УСЛОВИ ОКРУЖЕЊА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ПОДРУЧЈА	10
2.1. СРБИЈА – ОПШТИ ОКВИР	10
2.1.1. Политика и административни систем	11
2.1.2. Географија и клима	101
2.1.3. Саобраћај и комуникације	122
2.1.4. Привреда	123
2.2. ГРАДСКА ОПШТИНА ГРОЦКА	15
2.2.1. Географија и клима	16
2.2.2. Саобраћајни положај	18
2.2.3. Социо-економске карактеристике	19
3. ОПИС И КВАЛИФИКАЦИЈА ПОДРУЧЈА	26
3.1. ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈСКОГ МАСТЕР ПЛАНА	26
3.2. ПРАВНЕ ОСНОВЕ ЗАШТИТЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА	28
3.3. САРАДЊА И ПАРТНЕРСТВО НА РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОЈЕКТАТА	30
3.4. ПЛАНСКИ ОСНОВ РАЗВОЈА ТУРИЗМА И ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ РАЗВОЈА ТУРИЗМА И ДРУГИХ ОБЛИКА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА	49
3.4.1. Плански основ развоја туризма	49
3.4.2. Обавезе у погледу развоја туризма и других облика коришћења простора	69
3.5. ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	69
3.6. ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ ЗАШТИТА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА	69
4. ТЕХНИЧКА ОЦЕНА ПОДРУЧЈА	75
4.1. ПРЕДМЕТ ТЕХНИЧКЕ ОЦЕНЕ ПОДРУЧЈА	75
4.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОСТОРА И ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ	77
4.3. ПОЛОЖАЈ И ОДНОС ПРЕМА ОКРУЖЕЊУ	77
4.4. АНАЛИЗА РЕСУРСНЕ ОСНОВЕ	81
4.4.1. Однос према појединим макро, мезо и микро целинама и појавама	82
4.4.2. Процена развојног потенцијала природних ресурса	86
4.4.3. Друштвени ресурси	87
4.4.4. Процена развојног потенцијала друштвених ресурса	90
4.4.5. Синтезни преглед туристичке ресурсне основе	91
4.4.6. Туристичка атрактивност археолошког налазишта Бело брдо	104
4.5. ПРОЦЕНА КАПАЦИТЕТА ТУРИСТИЧКИХ ЛОКАЦИЈА	110

5. МАСТЕР ПЛАН ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ	115
5.1. АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА РАЗВОЈА ТУРИЗМА	115
5.1.1. СТАЊЕ ТУРИЗМА У СВЕТУ	115
5.1.2. СТАЊЕ ТУРИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	116
5.2. ИНФРАСТРУКТУРНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ТУРИСТИЧКОГ ПОДРУЧЈА	128
5.3. SWOT АНАЛИЗА	131
5.4. ИДЕНТИФИКАЦИЈА И ПРОЦЕНА КЉУЧНИХ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА	134
5.5. ТРЖИШНА СЕГМЕНТАЦИЈА	138
5.6. ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОДИ	143
5.7. БЕНЧМАРК ПРОЈЕКТИ (УГЛЕДНИ ПРИМЕРИ)	156
6. СТУДИЈА РАЗВОЈА ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ	176
6.1. КОНЦЕПТ РАЗВОЈА – ЗОНЕ ТУРИСТИЧКОГ ИСКУСТВА	176
6.2. ПРОЦЕНА МОГУЋНОСТИ РЕСУРСНЕ И АТРАКЦИЈСКЕ ОСНОВЕ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА	205
7. ПРОГРАМ ЈАЧАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈЕ	209
7.1. УПРАВЉАЊЕ ТОКОВИМА ТУРИСТА И ПОСЕТИЛАЦА	209
7.2. СИСТЕМ ТУРИСТИЧКОГ ОЗНАЧАВАЊА	210
7.3. АКТИВИРАЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПОТЕНТНИХ ЛОКАЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ	211
7.4. СИСТЕМ ПОДСТИЦАЈА – РУРАЛНИ СМЕШТАЈ, ПРИВАТНИ СМЕШТАЈ, ДОДАТНА ПОНУДА И КАМПИНГ	212
7.5. КОНТИНУИРАНА ЕДУКАЦИЈА У ОБЛАСТИ УГОСТИТЕЉСТВА И ТУРИЗМА	213
7.6. УНАПРЕЂЕЊЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ ПРИРОДНОГ И КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИСКУСТВА	214
7.7. ОРГАНИЗАЦИЈА ЛЕТЊЕ ШКОЛЕ АРХЕОЛОГИЈЕ	215
7.8. SLOW FOOD TRAVEL И ВИНСКИ ДОЖИВЉАЈ ВИНЧЕ	216
8. ПОСЛОВНО – УПРАВЉАЧКИ МОДЕЛ	219
8.1. РАЗУМЕВАЊЕ КОНЦЕПТА УПРАВЉАЊА	219
8.2. УВОД	219
8.3. ПОСЛОВНА МИСИЈА И АКТИВНОСТИ РАЗВОЈНОГ ЕНТИТЕТА	221
8.4. АКТИВНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈСКОГ МЕНАџЕРА	222
9. ОКВИР ЗА ПЛАНИРАЊЕ ТУРИСТИЧКОГ МАРКЕТИНГА	223
9.1. РАЗВОЈ МАРКЕТИНШКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ	223
9.2. ПРОАКТИВНИ ДЕСТИНАЦИЈСКИ МАРКЕТИНГ И ПРОДАЈА	225
10. ПЛАН ИНВЕСТИЦИЈА	227

10.1.	УВОД	227
10.2.	ПРОЈЕКТИ ЈАВНОГ СЕКТОРА	228
10.3.	ПРОЈЕКТИ ПРИВАТНОГ СЕКТОРА И ПРОЈЕКТИ ЈАЧАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈЕ	233
11.	ЕКОНОМСКО – ФИНАНСИЈСКА ОЦЕНА ПРОЈЕКТА	235
11.1.	УВОД	235
11.2.	ПРЕГЛЕД ОЧЕКИВАНИХ ПЕРФОРМАНСИ РАЗВОЈНИХ ПРОЈЕКТА	236
11.3.	ЗАКЉУЧАК ЕКОНОМСКО – ФИНАНСИЈСКЕ ОЦЕНЕ	241
12.	АКЦИОНИ ПЛАН	243
12.1.	ТАБЕЛА АКЦИОНОГ ПЛАНА	243

ПОПИС СКРАЋЕНИЦА, ПОЈМОВНИК

ALS	Average Length of Stay	Просечна дужина боравка гостију у дестинацији
B&B	Bed & Breakfast	Облик смештаја који нуди доручак и ноћење
БДП	Бруто домаћи производ	Вредност финалних добара и услуга произведених унутар неке земље
DMC	Destination Management Companies	Дестинацијске менаџмент компаније
DMO	Destination Management Organizations	Дестинацијске менаџмент организације
РЗС	Републички завод за статистику Републике Србије	
EDEN	European Destinations of Excellence	Иницијатива Европске комисије за промоцију одрживог туризма
ЕС	Еквивалентних становника	Просечни показатељ оптерећености отпадном водом по 1 становнику
ЕУ	Европска унија	
EUR	Евро	Валута Европске монетарне уније
ГМО	Генетски модификовани организми	
GWh	Гигават по сату	Мерна јединица за количину потрошене енергије по сату
Ha	Хектар	Мерна јединица за површину
ХЕ	Хидроелектране	
hl	Хектолитар	Мерна јединица за запремину
РС, СРБ	Република Србија	
МТГ	Министарство трговине, туризма и телекомуникација	
ТОС	Туристичка организација Србије	
ТО	Туристичка организација	
ICAO	International Civil Aviation Organization	Организација међународног цивилног ваздухопловства
ИКТ	Information and Communications Technology	Информационо-комуникациона технологија
ИТ	Информациона технологија	
Итд.	И тако даље	
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе	
Km	Километар	Мерна јединица раздаљине
MICE	Meetings, Incentives, Congress and Exhibitions	Конгресни туризам
млн.	Милион	
млрд.	Милијарда	
MW	Мегават	Мерна јединица за снагу
ППС	Пред и постезона	
р.р.	Процентни поен	
сл.	Слично	
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis	Стратешка матрица која служи за идентификацију шанси и ризика
TWh	Терават по сату	Потрошња енергије
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу
UNPA	United Nations Protected Areas	Заштићене зоне Уједињених нација
UNWTO	United Nations World Tourism Organization	Светска туристичка организација Уједињених нација
USD	Амерички долар	Валута САД
ВХС	Вишенаменски хидротехнички систем за уређење вода и земљишта	
ВС	Водне степеннице	
WTTC	World Travel & Tourism Council	Светски савет за путовања и туризам

1. УВОД

1.1. ЗАДАТАК

Археолошка налазишта и историјска места су значајне туристичке атракције широм света. Туристичке посете археолошким налазиштима расту сваке године и чине значајан удео у укупним туристичким кретањима у свету. Популарност археолошких локалитета као туристичких атракција чини их вредним изворима прихода.

Међутим, археолошка налазишта су крхки ресурси и повећане посете уколико нису контролисане могу да доведу до оштећења или чак уништавања локације. Последице могу да буду губљење друштвеног, историјског, образовног и економског потенцијала археолошког налазишта.

Заштита археолошког наслеђа у Србији одвија се у распону од континуираних археолошких ископавања и истраживања до појединачних покушаја презентације археолошких остатака на лицу места. Надлежне институције и Министарство културе и информисања Републике Србије чине значајне напоре да се у циљу презентовања археолошког наслеђа, обезбеде услови у којима ће сви учесници, истраживачи, кустоси, стручњаци у заштити, локална заједница и посетиоци учествовати равноправно и усаглашено.

Израда Стратегијског мастер плана један је од корака у остварењу циља да археолошко налазиште Бело брдо у Винчи постане добро уређени археолошки парк с различитим наменским садржајима и добро организована, специјализована туристичка дестинација археолошког туризма, која ће омогућити посетиоцима да сагледају и разумеју живот и рад људи у доба неолита, а истраживачима да примењују и развијају савремене методологије у истраживању овог вишеслојног праисторијског станишта, које без прекида траје готово цео миленијум.

Повод за израду Стратегијског мастер плана је потреба да се преиспитају потенцијали и афирмишу могућности формирања и развоја конкурентног туристичког одређишта чији нуклеус чини археолошко налазиште Бело брдо у Винчи.

Планирање и управљање развојним приликама коегзистенције туризма и очувања културних вредности је један од стратешких националних пројеката.

Чувањем аутентичних остатака археолошког налазишта, њиховим програмским оживљавањем, као и пратећим туристичким садржајима и инфраструктурним опремањем, потребно је задовољити како актуелне тако и будуће потребе налазишта у функцији истраживања и привлачења посетилаца као и потребе развоја локалне заједнице коегзистенцијом туризма и очувања културних вредности.

1.2. ПРОЦЕДУРЕ РАДА

Стратегијски мастер план развоја туризма Београда – археолошко налазиште Бело брдо, Винча замишљен као план који обједињује аналитичку, стратешку, али и пројектну спецификацију туристичког развоја подручја Београда, градске општине Гроцка, са детаљним сагледавањем окружења Винче и археолошког локалитета Бело брдо. Осим одговорности за избор кључних ресурса и стратегија на којима ће се заснивати будући туристички развој, његова израда носи и

одговорност лоцирања и димензионарања кључних пројеката у складу са принципима и потребама одрживог развоја туризма и заштите културних добара.

У том смислу, за успешан довршетак пројекта требало је спровести не само стандардне радне процедуре, него и дубинску анализу могућих развојних процеса и њихових утицаја на развој заједнице, заштиту културних добара и развој туризма ширег окружења.

За израду овог пројекта спроведене су следеће радне процедуре:

- Детаљно прикупљање и анализа расположиве картографске, развојне и просторнопланске основе;
- Анализа економских и других развојних перформанси подручја обухвата пројекта укључујући и сагледавање перформанси туристичког развоја шире регије;
- Детаљно проучавање свих расположивих стратешких и развојних планова Града Београда и градске општине Гроцка;
- Детаљан обилазак терена, преглед и евалуација атракцијске основе и анализу потенцијала подручја за развој и организацију туристичког простора;
- Преглед постојећих развојних пројеката и иницијатива на предметном подручју из области туризма и повезаних делатности;
- Радионице са кључним факторима развоја у циљу идентификовања њихових ставова у погледу могућих развојних усмерења;
- Процена тржишног потенцијала туристичког развоја подручја;
- Анализа и приказ примера најбоље праксе туристичког развоја конкурентских дестинација;
- Спецификација развојних туристичких пројеката на подручју у складу са објективним туристичким потенцијалом и интернационалним стандардима планирања;
- Евалуација финансијских и економских ефеката приоритетних пројеката и укупног туристичког развоја према овом плану;
- Предлог управљачког модела туристичке дестинације археолошки локалитет Бело брдо, Винча и акциони план спровођења Стратегијског Мастер плана.

У целини, реч је о комплексном склопу 'деск' и теренских активности прикупљања података које су у комбинацији с техничким процедурама рада и стратешким развојним концептом пројекта, довеле до решења представљених у овом документу.

1.3. АУТОРСКИ ТИМ

На изради Стратегијског мастер плана развоја туризма Београда за подручје археолошког налазишта Бело брдо у Винчи учествовали су стручњаци Републичког завода за заштиту споменика културе, а подршку су обезбедили аутори ангажовани од стране консултантске куће Norwath НТЛ д.о.о. Београд, на основу Уговора о сарадњи.

Ауторски тим Стратегијског мастер плана чине:

- Проф. др Дубравка Ђукановић, Републички завод за заштиту споменика културе
- Бојана Михаљевић, Републички завод за заштиту споменика културе
- мр Маја Ђорђевић, Републички завод за заштиту споменика културе

- Мирјана Благојевић, Републички завод за заштиту споменика културе
- Ана Ткалац, Републички завод за заштиту споменика културе
- Проф. Др Горан Петковић, Ногwath НТL
- Др Љубомир Јовановић, Ногwath НТL
- Др Александра Брадић Мартиновић, Ногwath НТL
- Бранислав Милетић, Ногwath НТL
- Алекса Докић, Ногwath НТL

2. УСЛОВИ ОКРУЖЕЊА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ПОДРУЧЈА

2.1. СРБИЈА – ОПШТИ ОКВИР

2.1.1. Политика и административни систем

Политички систем Србије дефинисан је Уставом Србије. Република Србија је, према Уставу, држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима. Република Србија функционише као парламентарна република. Уређење власти почива на подели власти на законодавну, извршну и судску. Однос три гране власти заснива се на равнотежи и међусобној контроли. Судска власт је независна.

Законодавну власт у Републици Србији чини Народна скупштина Републике Србије која је највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији.

Избори се одржавају на парламентарном, покрајинском и локалном нивоу, а заказују се сваке четири године, док се председнички избори заказују на сваких пет година.

Председник Републике Србије је Александар Вучић, који је победио на председничким изборима 2017. године и други пут 2022. године. Председница Владе Србије је Ана Брнабић (у оквиру сазива Прве владе од 29. јуна 2017. године, а у оквиру сазива Друге владе од 28. октобра 2020. године).

Република Србија је уређена Законом о територијалној организацији, усвојеним у Народној Скупштини 29. децембра 2007. године. Према Закону, територијалну организацију Републике Србије као територијалне јединице чине: општине (њих 150), градови (23) и Град Београд (тј. 174 јединице локалне самоуправе) и аутономне покрајине — као облици територијалне аутономије. Република Србија има две аутономне покрајине: **Војводину** и **Косово и Метохију**. У Републици Србији постоји 29 управних округа, а подручје сваког од управних округа обухвата одређени број општина и градова. Управни окрузи нису облик локалне самоуправе нити део територијалне организације Републике Србије, већ начин обављања државне управе.

Европске интеграције и чланство у Европској унији су национални интерес и стратешко опредељење Републике Србије. Република Србија посматра приступни процес Европској унији као подстицај за реформе и јачање европских стандарда. Додатно, Европска унија је најважнији трговински и инвестициони партнер Републике Србије и веома значајан фактор економске стабилности земље.

Република Србија потписала је 29. априла 2008. године Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) са Европском унијом, који је ступио на снагу 1. септембра 2013. године. Овим Споразумом је потврђена перспектива чланства Републике Србије у Европској унији и регулисани су међусобни односи две стране до реализације пуноправног чланства. Тела надлежна за спровођење Споразума о стабилизацији и придруживању су: Савет за стабилизацију и придруживање, Одбор за стабилизацију и придруживање и одговарајући пододбори, као и Парламентарни одбор за стабилизацију и придруживање.

Званични захтев за чланство у Европској унији Република Србија је поднела 22. децембра 2009. године, а статус кандидата за чланство стекла је 1. марта 2012. године. Одлуком Европског савета о отварању приступних преговора од 28. јуна 2013. године, започиње најзахтевнија фаза европских интеграција - преговори о чланству, која ће резултирати потпуним усаглашавањем са системом, вредностима и законодавством Европске уније

Приступање ЕУ подразумева бројне реформе и усклађивање са ЕУ законском регулативом, стандардима и прописима. ЕУ је историјски и природно најважнији трговински партнер Србије, тако да ће се домаће тржиште усклађивати са тржиштем ЕУ, као и са званичном политиком која се води на том путу.

Географија и клима

Географија. Укупна дужина граница Србије је 2.155 km, од чега са Румунијом 476 km, Хрватском 252 km, Мађарском 151 km, Бугарском 318 km, Албанијом 222 km, Републиком Северном Македонијом 221 km, Босном и Херцеговином 312 km и Црном Гором 203 km.

На северу Србије налази се плодна Панонска низија. Кроз њу протичу реке Тиса и Дунав, који се среће са Савом код Београда. Једине планине у равној Војводини су Фрушка гора, чији је највиши врх Црвени Чот (511m), у Срему између Саве и Дунава и Вршачке планине, чији је највиши врх Гудурички врх (641 m), који уједно представља почетак Карпата.

Јужно од линије Сава-Дунав налази се побрђе Шумадије. Према југу, брда прелазе у планине. На крајњем југозападу су Проклетије и Шар-планина, а на истоку Стара планина. Планински врхови достижу преко 2000 m, понекад и 2500 m. Највиши врх Србије је Ђеравица, висок 2656 m, на тромеђи Србије, Црне Горе и Албаније. Планине Србије се могу прећи кроз бројне клисуре. Једна од њих је Ђердапска клисура на Дунаву, која је усечена кроз Карпатске планине. Најнижа тачка Србије је ушће Тимока у Дунав и износи 28 m. Вертикална рашчлањеност рељефа у Србији износи 2626 m.

Планински рељеф Србије објашњава појаву многих кањона, клисура и пећина (Ресавска пећина, Церемошња, Рисовача и др.), а додатну лепоту обезбеђује богатство изузетно очуваних шума у чијем саставу има много ендемских врста, те богатство вода, потока, извора, пашњака, итд. Реке Србије припадају басенима Црног, Јадранског и Егејског мора. Три су пловне - Дунав, Сава и Тиса. Најдужа река је Дунав, који кроз Србију тече 588 km, од својих 2857 km укупног тока. Дунавски басен отварањем канала Рајна-Мајна-Дунав повезује Северно са Црним морем.

Листа заштићених природних вредности Србије укључује 5 националних паркова, 10 паркова природе, 14 пејзажа изванредних карактеристика, 72 резервата и 287 споменика природе.

Клима. Клима Србије је умерено континентална, са мање или више израженим локалним карактеристикама и постепеним прелазом између годишњих доба. На време и климу Србије значајно утичу блиски географски предели као што су Алпи, Средоземно море и Ђеновски залив, Панонска низија и долина Мораве, Карпати и Родолске планине, као и брдовито-планински део са котлинама и висоравнима. Преовлађујући положај котлина река од југа ка равничарским пределима на северу земље, омогућава дубоко продирање поларних ваздушних маса у јужне крајеве. Највећи део територије Србије припада клими умереног појаса, док се југозападни део налази на граници средоземне суптропске и континенталне климе.

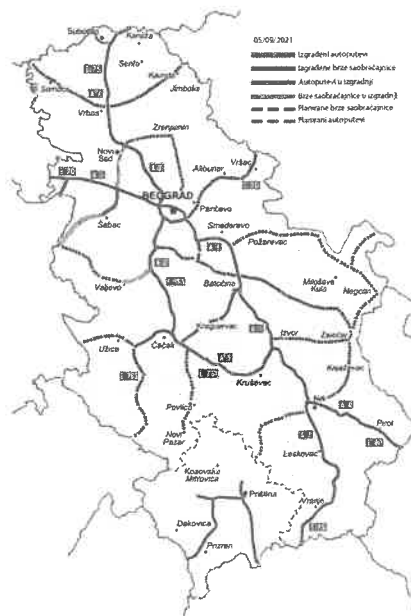

Просечна годишња температура ваздуха за подручја са надморском висином до 300 m износи 10,9 °C, а за подручја од 300 m до 500 m око 10 °C, у планинским пределима преко 1000 m су око 6 °C, а на висинама преко 1500 m око 3 °C. Годишња количина падавина у нижим пределима је у интервалу од 540 до 820 mm, подручја преко 1000 m надморске висине имају од 700 до 1000 mm падавина, а неки планински врхови на југозападу Србије обилније падавине до 1500 mm. Ветрови који преовлађују у топлијем делу године долазе са северозапада и запада. У јесен и зиму најчешће дува источни и југоисточни ветар – кошава, који доноси ведро и суво време, у интервалима од 2 до 3 дана. У планинским областима на југозападу Србије преовлађују ветрови са југозапада.¹

2.1.2. Саобраћај и комуникације

Најважнији и најпрометнији аутопутеви Србије су Е70 који повезује Београд са Загребом и Е75 који повезује Србију са Мађарском (Будимпешта), Македонијом (Скопље) и Грчком (Атина), а који пролазе кроз Суботицу, Нови Сад, Београд и Ниш, најзначајније градове у земљи.

Коридор 10 је један од најважнијих пан-европских саобраћајних коридора. Пролази кроз Србију и повезује је са Аустријом, Мађарском, Словенијом, Хрватском, Бугарском, Македонијом и Грчком. Главна грана коридора 10 је Салзбург (АТ) - Љубљана (SLO) - Загреб (CRO) - Београд (SRB) - Ниш (SRB) - Скопље (МК) - Велес (МК) - Солун (GR). Аутопут Е763, такозвани коридор 11, протеже се од Темишвара (RO) преко Вршца, Београда, Чачка, Пожеге, Подгорице до Бара (MNE), а морским путем, преко Јадрана, биће повезан са Баријем (IT). Пут од Појате до Прељине - Коридор Морава је такође од изузетног значаја, јер повезује централне делове Србије са две најважније руте на коридорима 10 и 11. 2019. године. Завршени су радови на делу Коридора 11, чиме је аутопут „Милош Велики“, отворен у августу 2019. године, повезао коридор 10 преко Обреновца са Чачком, а завршени су и велики радови на Коридору 10, па је део источног крака од Просека до Црвене Реке према бугарској граници отворен у новембру исте године.

Република Србија има три међународна аеродрома: аеродром „Никола Тесла“ у Београду, аеродром „Константин Велики“ у Нишу и аеродром „Морава“ у Краљеву. Најзначајнији у погледу расположивих летова, промета путника и путничког саобраћаја је међународни аеродром „Никола Тесла“ у Београду, који је због партнерства између „Air Serbia“ и „Etihad Airways“, али и стратешког уговора са оператером Vinci од фебруара 2019. године, постао регионално средиште ваздушног превоза. Аеродром „Никола Тесла“ у Београду и аеродром „Константин Велики“ у Нишу су у фази проширења и реконструкције. Аеродром „Морава“ у Краљеву отворен је за цицилни ваздушни саобраћај у јуну 2019. године, а први комерцијални лет је реализован у децембру 2019. године.

У циљу унапређења аеродрома на територији Републике Србије основано је привредно друштво „Аеродроми Србије“ д.о.о. Ниш које је оператер на аеродромима „Константин Велики“ Ниш, „Морава“ Краљево, „Поникве“ Ужице, „Росуље“ Крушевац, и „Прањани“ Горњи Милановац. Даљи развој аеродрома усклађиваће се са потребама региона, а циљ је да се што већи број малих аеродрома стави у оперативну употребу. У циљу рационализације

¹ Извор: Туристичка организација Србије

трошкова и ефикасног управљања аеродрома у плану је формирање мреже малих аеродрома на којима ће оператер аеродрома бити привредно друштво „Аеродроми Србије” д.о.о. Ниш.

2.1.3. Привреда

У претходним годинама, према расположивим подацима и анализи Народне банке Србије и Светске банке, као Фискалног савета РС, Србија се трансформисала у растућу економију са контролисаном инфлацијом, мањом екстерном неравнотежом и опоравком тржишта рада.

Према извештају о макроекономским кретањима Народне банке Србије, COVID-19 и глобално успоравање је према досадашњим подацима имало мање последице на Србију у односу на већину европских земаља због постигнуте макроекономске и финансијске стабилности, претходне динамике раста, створеног фискалног простора, правовременог и свеобухватног пакета мера, као и структуре економије.

Након пада БДП-а у 2014. години (-1,8%), 2015. година је била прекретница, јер је њој дошло до повећања економске активности, што је резултирало позитивном стопом раста БДП-а на крају године (0,8%). У 2016. години стопа је била знатно виша (2,6%), а у 2017. години привредна активност је наставила позитивна кретања, са позитивном стопом (2,0%). Раст БДП-а у 2018. (4,4 %) био је највиши у деценији и опредељен растом инвестиција и извоза, као и опоравком тржишта рада. У 2020. години просечна стопа пада БДП, пројектована од стране међународних институција, износила је -3,1%, међутим забележен је пад од 0,9%. Према прелиминарној процени Републичког завода за статистику Републике Србије о економским кретањима у 2021 години, реални раст БДП а је износио 7,5%. Таква кретања резултат су раста активности у индустрији, грађевинарству и услужним секторима. Због новог инвестиционог циклуса и планираних инфраструктурних пројеката у наредних десет година, ревидирана је процена раста БДП а у средњем року са 4% на распон од 4% до 5%.

Од 2013. године стопа инфлације је ниска и стабилна, са просечном вредношћу од 2,1%. У 2020. години дошло је до успоравање глобалног раста цена и забележена стопа је 1,7%. Инфлација се од средине 2021. године кретала на нешто вишем нивоу у односу на претходни период. На овакво кретање инфлације утицали су фактори привременог карактера, пре свега пораст светских цена нафте и примарних пољопривредних производа, застоји у глобалним ланцима снабдевања, али и њена ниска база вредност. Тако у септембру 2021. године раст потрошачких цена је био изнад горње границе дозвољеног одступања од циљане инфлације, па је на међугодишњем нивоу износио 5,7%. Према пројекцији Народне банке Србије, и инфлација ће се вратити у границе дозвољеног одступања од циља око средине 2022. године да би се крајем године стабилизовала близу централне вредности циљаног распона.

На крају 2015. године дуг Србије имао је највећи удео у БДП-у (74,7%), али од тада се сукцесивно смањује, да би према подацима Управе за јавни дуг РС на крају 2019. године забележен минимум од 52,4% БДП-а. Најважнији фактори који су утицали на кретања дуга током 2020. и 2021. године су ниво укупног и примарног фискалног дефицита, додатне потребе за финансирањем и отплата доспелог дела дуга. Остварени фискални дефицит од 8% БДП (примарни дефицит од 6% БДП) у претходној години и процењени дефицит од 4,9% БДП у текућој години, утицали су на то да се, до сада, опадајућа путања учешћа јавног дуга преокрене. Учешће јавног дуга опште државе у БДП достиже 58,2% на крају 2021. године. Фискалном стратегијом за наредни средњорочни период предвиђена је стабилизација јавних финансија и значајно мањи ниво дефицита који ће јавни дуг вратити у зону опадајућег тренда. Процес стабилизације јавних финансија ће бити постепен и одмерен

како се сувише рестриктивним политикама на би нарушиле претпоставке убрзаног привредног раста.

Референтна каматна стопа снижена је још једном у првој половини децембра 2020. године и тренутно се налази на историјском минимуму од 1,00%, при чему треба имати и у виду да је 2012. године износила 10,25.

Први кредитни рејтинг (Б +, стабилни изгледи) Србији је додељен 1. новембра 2004. године од стране агенције S&P. Агенција Fitch је ангажована 2005. године, када је Србији додељен рејтинг (BB-, стабилни изгледи) док је агенција Moody's први рејтинг (B1, стабилни изгледи) доделила 14. јула 2013. Ситуација се сукцесивно поправља, а последњи рејтинг је представљен у следећој табели

Табела 2.1. Кредитни рејтинг Србије (март, 2022.)

	Standard and Poor's	Fitch Ratings	Moody's Investors Service
Рејтинг	BB+ / позитивни изгледи	BB+ / стабилни изгледи	Ba2 / позитивни изгледи
Датум	10. децембар 2021.	03. септембар 2021.	12. март 2021.
Активност	Потврђен рејтинг	Потврђен рејтинг	Повећан рејтинг

Извор: Народна банка Србије

Као резултат враћања на путању снажног привредног раста и опште стабилности економије, а подржано процесом вакцинације становништва и отварањем економије, 2021. годину карактеришу боља од очекиваних кретања на тржишту рада. Успех економског пакета мера верификован је изостанком значајнијих негативних ефеката пандемије на тржиште рада, те су у значајној мери очувана радна места и зараде, како у приватном тако и у јавном сектору, а сценарио осетнијег повећања незапослености је избегнут. Према подацима Анкете о радној снази након стопе незапослености од 12,8% у првом кварталу, током другог тромесечја 2021. године стопа незапослености је смањена на 11,1%.

Трошкови рада у Србији једни су од најнижих у источној Европи. Према последњим подацима Републичког завода за статистику просечна зарада (брото) обрачуната за децембар 2021. године износила је 870 EUR, док је просечна зарада без пореза и доприноса (нето) износила 635 EUR.

Табела 2.2. Просечне плате у Србији – преглед по регионима (децембар, 2021.)

Регион	Просечне нето плате (децембар 2021)	У еврима (1 EUR = 117.5801 RSD)
Србија	74.629	634,70
Београд	94.775	805.90
Војводина	71.322	606.60
Регион Шумадије и Западне Србије	62.371	530.50
Регион Јужне и Источне Србије	63.130	536.90

Извор: Републички завод за статистику РС

Стабилност банкарског сектора је очувана и додатно ојачана. Активним мерама унапређен је целокупни финансијски систем, што је између осталог резултирало смањењем учешћа проблематичних кредита и повољнијим условима задужевања, обезбеђујући тиме додатни импулс привредном расту.

Имајући у виду околности изазване пандемијом која већ две године утиче на социјална и економска кретања на глобалном и локалном нивоу, процењује се да Србија успешно превазилази изазове и да је поставила солидне основе за даљи развој.

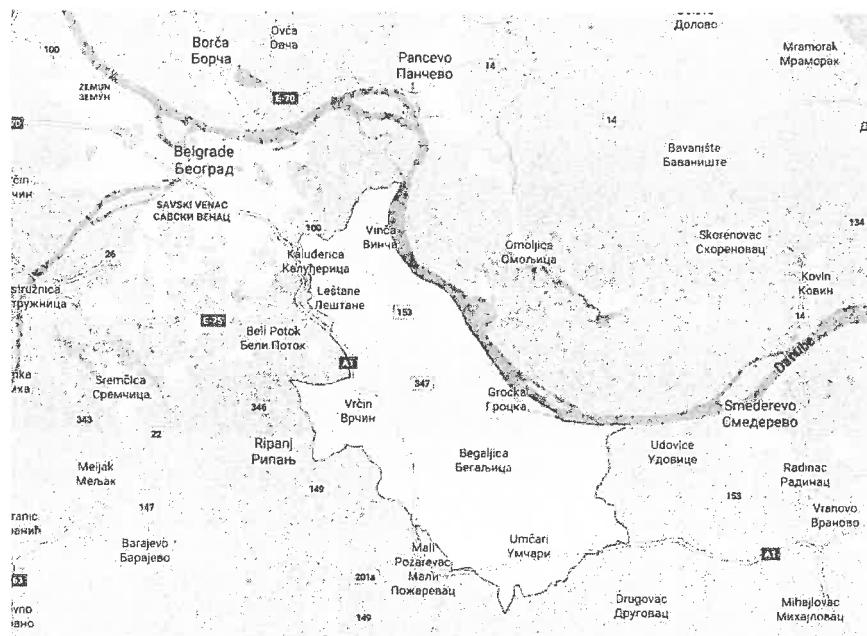
2.2. ГРАДСКА ОПШТИНА ГРОЦКА

Градска општина Гроцка је данас једна од 17 општина подручја Града Београда. Још од средине 16. века уписана је као варош, а касније срез, нахија и кнежевина, а 1955. године постала београдска општина и део ширег подручја Града Београда.

Подручје градске општине Гроцка у садашњем саставу постоји од 1967. године. Удаљена је од центра Београда око 25 km. Обухвата 15 насеља: Бегалица, Болеч, Брестовик, Винча, Врчин, Гроцка, Дражањ, Живковац, Заклопача, Калуђерица, Камендол, Лештане, Пударце, Ритопек и Умчари. Сва насеља су класификована као сеоска, осим насеља Гроцка, које је класификовано као урбано.

Градска општина Гроцка заузима површину од 28.923 ha, на којој живи 75.466 становника. Име данашње вароши први пут се помиње 878. године под словенским називом Гардец. У доба турске управе (по попису становништва из 1528) насеље је носило име Хисарлик. Општина је основана 1955. од када је приступила заједници београдских општина.

Илустрација 2.1. Мапа општине Гроцка

Извор: Google Maps

2.2.1. Географија и клима

Географија. Општина се налази у источном делу Београда, у северном делу Шумадије, са северним делом у Подунављу, док је јужни део смештен око долине реке Раље, која је притока Језаве, левог рукавца Велике Мораве.

Са надморском висином од свега 71 метра, градска општина Гроцка је један од најнижих делова Београда. Друге реке у општини су Болечица и Грочица.

Географски положај насеља Винча - Археолошко налазиште Бело брдо у Винчи, на десној обали Дунава, 14 km низводно од Београда, захвата површину од десетак хектара. Висока лесна тераса и културни слојеви падају према периферији, тако да формирају брежуљак који доминира околином. Положај налазишта је такав да је пружао све услове за дуготрајан боравак људских заједница: река, са једне стране, са свим својим преимућствима, почев од богатства рибом до могућности комуницирања са светом, и долина Болечице, с друге стране, која је Винчу повезивала са залеђем богатим минералима и рудама (Авала, Рудник), ловним животињама и плодним земљиштем.

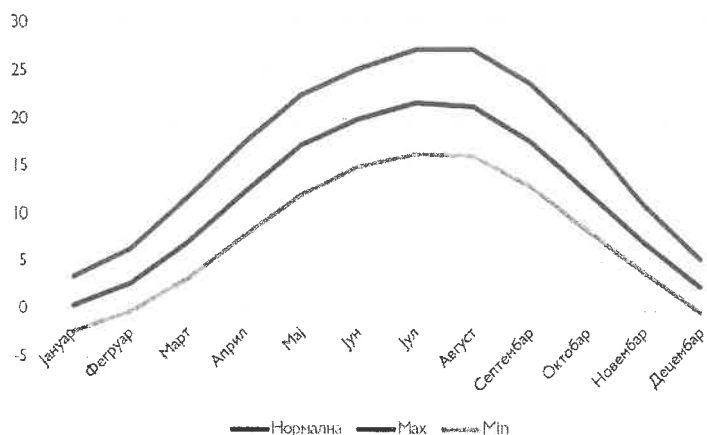
Географски положај Винче обезбеђивао је њеним становницима посредничку улогу између култура које су се развијале на југу све до Егејског мора и на северу до средње Европе. Рефлекси значајних збивања и промена у материјалној и духовној култури читавају се у појединим нивоима културног слоја дебљине око 10m, колико се наталожило дугим боравком људи на овом месту. Зато је и разумљиво што се Винча у археолошкој науци средње и југоисточне Европе узима као поуздан репер за проучавање појаве и развоја великог броја неолитских и енеолитских култура ових подручја.

Клима. На територији града Београда, коме припада Гроцка клима је умерено континентална, са четири годишња доба. Јесен је дужа од пролећа, са дужим сунчаним и топлим периодима тзв. михољско лето. Зима није тако оштра, са у просеку, 21 даном са температуром испод нуле. Јануар је најхладнији са просечном температуром 0,1°C. Пролеће је кратко и кишовито. Лето нагло долази.

Просечна годишња температура ваздуха је 11,7°C. Најтоплији месец је јул (22,1°C). Најнижа температура измерена је у Београду 10. јануара 1893. године (-26,2°C), а највиша 12. августа 1921. године и 9. септембра 1946. године (41,8°C). Од 1888. до 1995. године, регистровано је само шест дана са температуром изнад 40°C. Број дана са температуром вишом од 30°C тзв. тропских дана, у просеку је 31°C, а летњих дана са температуром вишом од 25°C је 95 у години.

График 2.1. Просечне температуре по месецима у градској општини Гроцка (°C)

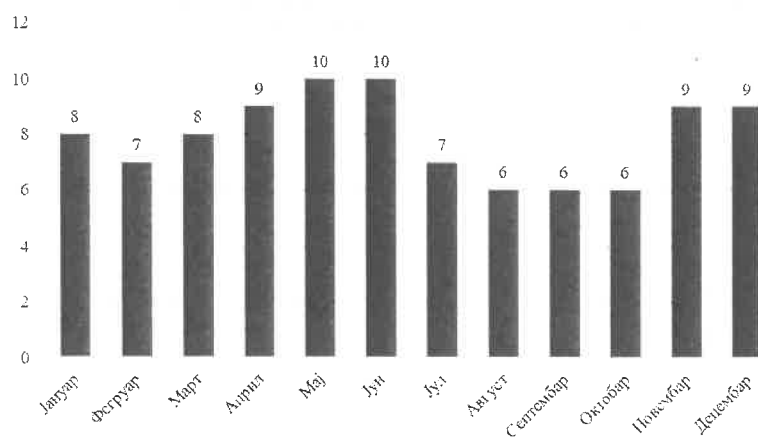

Извор: www.yr.no

Карактеристика београдске климе је и кошава, југоисточни и источни ветар, који доноси ведро и суво време. Најчешће дува у јесен и зиму, у интервалима од 2 до 3 дана. Просечна брзина кошаве је 25-43 km/h, а у појединим ударима може достићи брзину до 130 km/h. Кошава је највећи пречишћивач ваздуха Београда.

На Београд и околину, годишње падне, просечно 669,5 mm падавина. Највећу количину падавина имају мај и јун. Просечно трајање сунчевог сјаја је 2.096 сати. Највећа инсолација, око 10 часова дневно, је у јулу и августу, док је највећа облачност у децембру и јануару, када сунце сија у просеку, 2 до 2,3 сата дневно. Просечан број дана са падањем снега је 27, дужина задржавања снежног покривача је 30 до 44 дана, а дебљина износи 14 до 25 cm.

График 2.2. Просечне дневне падавине по месецима у градској општини Гроцка (у mm)

Извор: www.yr.no

Средњи атмосферски притисак у Београду је 1001 mb, а средња релативна влажност ваздуха је 69,5%.

2.2.2. Саобраћајни положај

Градска општина Гроцка има релативно повољан саобраћајно-географски положај и налази се на десној обали Дунава, 14 km југоисточно од Београда. Из правца Београда до Гроцке могуће је индиректно приступити преко Смедеревског пута. Општина се налази у близини укрштања државних путева IIА реда: 153 (Смедеревски пут), преко кога је остварена веза са Смедеревом и 154 (Кружни пут), преко кога је омогућен приступ са аутопута Београд-Ниш (А3).

Илустрација 2.2. Растојање општине Гроцка од граничних прелаза и главних градова у региону

Извор: Google Maps

Када је у питању простор локалитета „Бело брдо“ примарну уличну мрежу чине улице Професора Васића, Винчанска и Милоша Обреновића којима се остварује веза са наведеном примарном путном мрежом. Остале саобраћајнице унутар границе локалитета су део секундарне уличне мреже. Улична мрежа изведена је са регулацијом, али је коловоз недовољне ширине и без тротоара.

Паркирање возила посетиоца археолошког налазишта се одвија унутар налазишта на паркинг површини која се налази са источне стране налазишта.

У функцији је аутобуски подсистем јавног превоза путника, са једном аутобуском линијом. Возила саобраћају улицама Професора Васића, Палих бораца и Милоша Обреновића. Поменута аутобуска линија повезује насеље Винчу са Београдом.²

Предвиђена је изградња обилазне пруге са новим мостом преко Дунава, код Винче. Обилазна пруга Бели поток – Винча – Панчево намењена је првенствено за теретни

² Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо, <http://www.slg.bazapropisa.net/data%20files%20slg/pdf/1/03113.pdf>

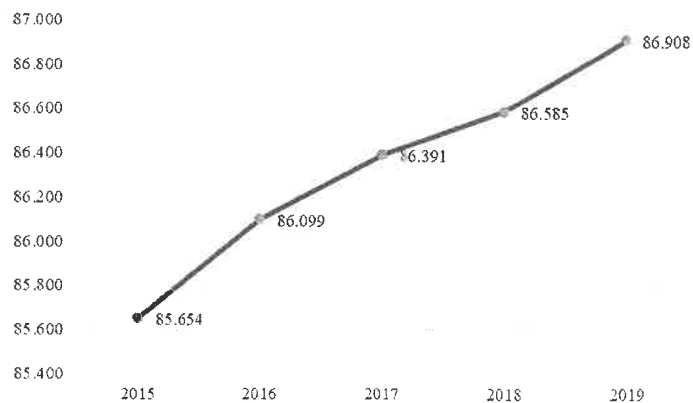
саобраћај, а уколико се укаже потреба може се организовати и путнички саобраћај. Друмско-железнички мост преко Дунава, код Винче по свим техничко-економским критеријумима представља најзначајнији објекат на обилазној прузи и на обилазном ауто-путу.³

У Гроцкој и Винчи постоји и неколико пристаништа на Дунаву, са перспективом да у наредних неколико година на њима буду изграђене марине.

2.2.3. Социо-економске карактеристике

Према попису становништва из 2002. године у градској општини Гроцка је живело 75.466 становника, 2011. године 83.907 становника, а према последњим пројекцијама Републичког завода за статистику на овом простору живи 86.908 становника (2019).

График 2.3. Процењен број становника у градској општини Гроцка у периоду 2015.-2019.

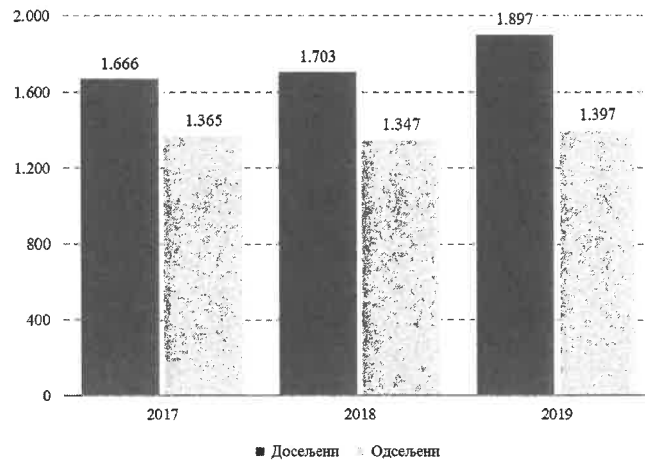

Извор: Републички завод за статистику РС, Витална статистика

Подаци указују на позитиван тренд у кретању броја становника за посматрани период. Један од главних фактора које утиче на повећање је позитивни салдо унутрашњих миграција, као последица близине главног града, због чега је градска општина Гроцка атрактивно место за живот. Осим тога и природни прираштај је значајно мање угрожен, имајући у виду да је за 2019. годину стопа износила -1,1% док је републички просек -5,3.

³ Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије, Локацијски услови број: 350-01-01203-

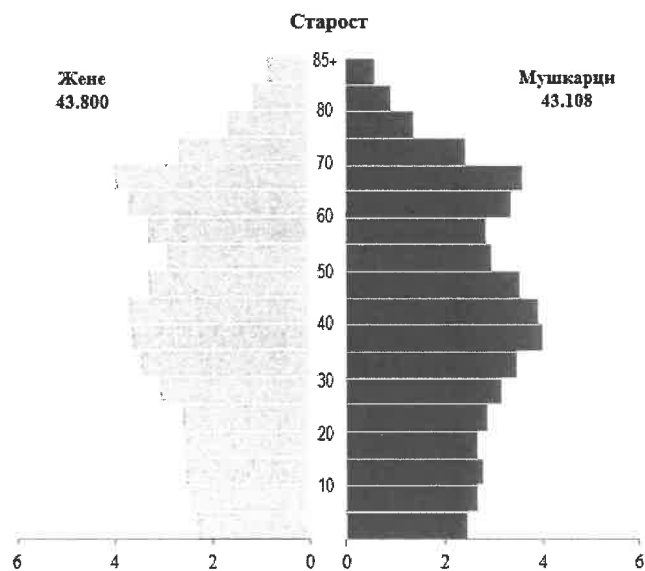
График 2.4. Досељено и одсељено становништво у градској општини Гроцка

Извор: Републички завод за статистику РС, Витална статистика

Прилив становништва у градску општину Гроцка ствара повољан околини амбијент насеља у развоју и полету (без напуштених кућа, визуелног доживљаја старачких насеља, и сл.). У таквом амбијенту се може додатно охрабривати креирање и пружање додатних услуга посетиоцима локалитета (угоститељство, израда и продаја занатских производа, рентирање / поправка превозних средстава, и сл.).

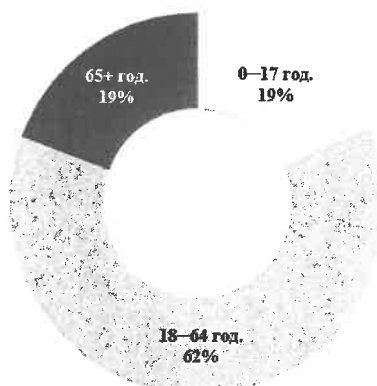
График 2.5. Становништво градске општине Гроцка према полу по петогодишњима у 2019. години

Извор: Републички завод за статистику РС, Витална статистика

Дистрибуција становништва градске општине Гроцка према полу указује на једнаку заступљеност оба пола, док је просечна старост изједначена са републичким просеком и износи 42 године. Највећи удео становника је у старосном опсегу од 18 до 64 године (62%).

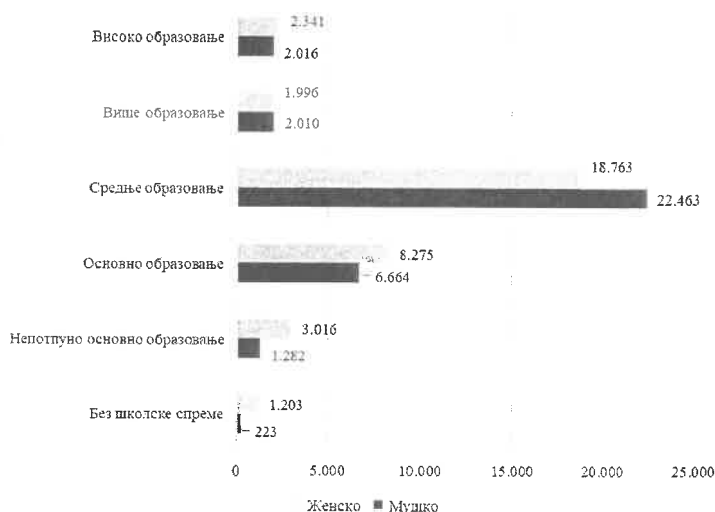
График 2.6. Становништво градске општине Гроцка по старосним групама у 2019. години

Извор: Републички завод за статистику РС, Витална статистика

Општину доминантно насељава српско становништво (94,13%), а у много мањем броју Роми (1,02%), Горанци (0,47%), и Црногорци (0,31%).

График 2.7. Становништво општине Гроцка старости 15+, према школској спреми и полу

Извор: Републички завод за статистику РС, Витална статистика

Према подацима из последњег пописа, становници градске општине Гроцка имали су доминантно средњу школску спрему, а не очекује се да је структура образовања значајније промењена у међувремену. Учешће високо образованог становништва је врло ниско. Имајући у виду преовлађујућу средњу стручну спрему и потенцијално слабије познавање страних језика од стране локалног становништва, будући управљач мора решити проблем комуникације, пре свега адекватном двојезичном туристичком сигнализацијом не само саобраћајних токова, већ и обележавањем важних тачака (парк, пошта, продавница, сервис, паркинг, смештај, и сл.). Корисно је такође и регрутовање локалних становника - припадника мањина, заинтересованих да се укључе у пружање туристичких услуга посетиоцима са којима лако комуницирају на свом

матерњем језику. Ове програме је такође корисно усмерити у правцу подршке угроженим друштвеним групама (жене, млади запослени, припадници мањинских заједница, и сл.).

Табела 2.3. Основни економски индикатори градске општине Гроцка

Тржиште рада	2018	2019	2020	
Број запослених	26.905	27.743	28.659	
Број незапослених	2.795	2.484	2.163	
Просечна нето зарада (у RSD)	43.336	47.557	52.487	
Привреда	2017	2018	2019	2020
Привредна друштва	1.072	1.113	1.009	1.007
Предузетници	3.224	3.504	3.835	3.947

Извор: Агенција за привредне регистре

Градска општина Гроцка се налази у I групи по степену развијености (изнад републичког просека).

У демографском и економском погледу, општина је оштро подељена на два супротна дела. Западни део чини једно урбано подручје које се пружа ка Београду, доживљавајући пораст популације и економије због стотина малих компанија које су тамо лоциране. Овај део чине углавном насеља Калуђерица, Болеч, Лештане, Винча, Ритопек и друга. За то време, источни део је пољопривредно оријентисан, нарочито у области воћарства, и, за разлику од самог центра Гроцке, доживљава опадање становништва.

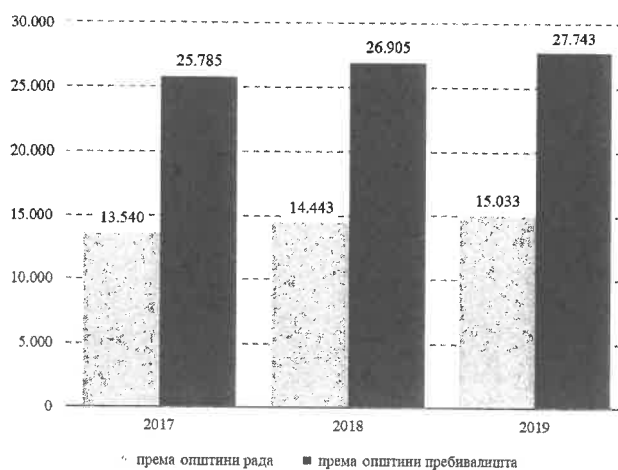
Микроклима Гроцке је савршена за узгајање воћа и винове лозе, због чега је подручје источног Болеча једно од најпознатијих воћарских регија Србије. Услови су посебно погодни за раст бресака, кајсија, шљива, трешања и грожђа. Од осталих пољопривредних производа најважнија је пшеница. Експериментална фарма Радмиловац у близини Винче, као део Пољопривредног Факултета Универзитета у Београду, бива проширена као земљиште на коме се врше експерименти за пољопривредну производњу у будућности.

Постоји доста малих породичних фабрика и радионица, које се углавном налазе у западном делу општине.

Значајни објекти у општини су Геоманетска опсерваторија у Брестовику и Нуклеарни Институт у Винчи.

Према подацима Агенције за привредне регистре, у општини Гроцка је у 2020. години пословало 1.007 активних привредних друштава и 3.947 предузетника. Такође, према последњем извештају Агенције за привредне регистре Србије за исту годину, општина Гроцка има 28.659 запослених, чиме је забележен раст запослених у овој општини од 18.8% (CAGR) у последње четири године.

График 2.8. Кретање броја запослених у градској општини Гроцка, у периоду 2017-2019.

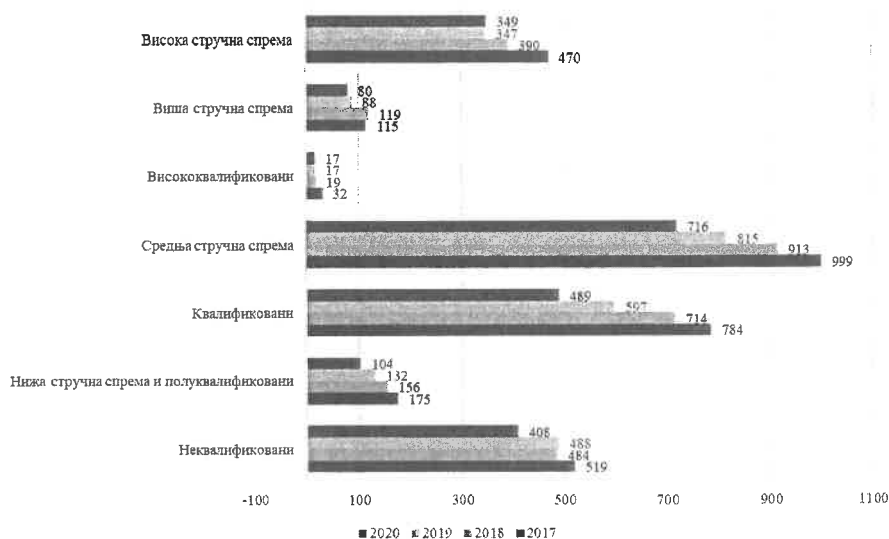

Напомена: од 2015. године укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Републички завод за статистику РС, Статистика запослености и зарада

Становништво градске општине Гроцка доминантно је запослено у привредним друштвима, док је знатно мањи број регистрован у форми предузетника, а најбројнији су пољопривредни произвођачи. Заступљени су и запослени у прерађивачкој индустрији и трговини на велико и мало и поправку моторних возила. Знатно мање је запослених у грађевинарству и стручним, научним, иновационим и техничким делатностима. Ипак, овако развијен портфолио локалних делатности отвара могућност будућем управљачу да развија пословну сарадњу са локалном привредом кроз уговоре о обављању неких послова.

График 2.9. Квалификациона структура незапосленог становништва градске општине
Гроцка,
август 2020. године

Извор: Републички завод за статистику РС, Статистика запослености и зарада

Трошкови рада у Србији су међу најнижима у источној Европи. Просечна зарада (брuto) обрачуната за април 2021. године износила је 89.582 динара, док је просечна зарада без пореза и доприноса (нето) износила 64.948 динара. Раст бруто зарада у периоду јануар–април 2021. године, у односу на исти период прошле године, износио је 7,8% номинално, односно 6,0% реално. Истовремено, нето зараде су порасле за 8,0% номинално и за 6,2% реално. У поређењу са истим месецом претходне године, просечна бруто зарада за април 2021. године номинално је већа за 9,9%, а реално за 6,9%, док је просечна нето зарада номинално већа за 10,2%, односно за 7,2% реално. Највеће плате су у београдском региону где је просечна месечна нето зарада, преведена у евре, у јулу 2020. била 627,03 EUR нето, а најниже плате су у централном и западном делу земље са просечном нето зарадом од 437,1 EUR.

Просечна нето плата у градској општини Гроцка у децембру месецу 2021. године износила је 543,60 EUR и нижа је у поређењу са просечном нето платом у Србији, упркос томе што је у саставу Београдске области у којој је нето плата виша од републичког просека.

Табела 2.4. Просечне плате у Републици Србији и одабраним регионалним целинама

Регионалне целине	Просечне нето плате (децембар 2021)	У еврима (1 EUR = 117,5801 RSD)
Србија	74.629	634,70
Београд	94.775	805,90
Војводина	71.322	606,60
Регион Шумадије и Западне Србије	62.371	530,50
Регион Јужне и Источне Србије	63.130	536,90
Градска општина Гроцка	63.917	543,60

Извор: Републички завод за статистику РС, Статистика запослености и зарада

Захваљујући прихватљивим просечним платама и релативно високом присуству локалног млађег становништва (до 30 година), туристички простор ће имати прилику да развија услужне делатности засноване на интензивнијем пружању услуга кроз ангажовање запослених са делом радног времена (једноставније услуге послуживања хране и пића, анимација и брига о посетиоцима, редарски послови на паркингу и сл.). Економично пружање ових услуга има велики значај за будућу економску одрживост управљача туристичког простора.

3. ОПИС И КВАЛИФИКАЦИЈА ПОДРУЧЈА

3.1. ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈСКОГ МАСТЕР ПЛАНА

Непосредни правни основ за израду стратегијског мастер плана садржан је у Закону о туризму ("Сл. гласник РС", бр. 17/2019), у II делу – Планирање и развој туризма и члановима 4., 5., 6., 8. и 9. који утврђују поступке спровођења начела интегралног развоја туризма и пратећих делатности, као чинилаца укупног привредног и друштвеног развоја, којим се у складу са законом обезбеђује спровођење међусобно усаглашених планова и програма.

У контексту интегралног развоја туризма, чланом 6. Закона утврђена су планска документа:

- 1) Стратегија развоја туризма Републике Србије;
- 2) Стратегијски мастер план;
- 3) Стратегијски маркетинг план;
- 4) Програм развоја туристичких производа;
- 5) Програм развоја туризма;
- 6) Програм промотивних активности.

Чланом 9. Закону о туризму утврђено је да се Стратегијски мастер план доноси за приоритетну туристичку дестинацију.

Правилником о начину израде планских докумената, као и студије оправданости за проглашење туристичког простора ("Службени гласник РС", број 58 од 5. августа 2011.) прописан је начин израде стратегијског мастер плана.

Основ доношења Стратегијског мастер плана развоја туризма Београда – археолошко налазиште Бело брдо, Винча садржан је у Стратегији развоја туризма Републике Србије, према којој је Београд сагледан као мултиполарна туристичка дестинација са израженом концентracијом туристичких атракција.

Археолошко налазиште Бело брдо у Винчи се организацијом посета и презентацијом културног наслеђа у односу на примарну, мултиполарну туристичку дестинацију Београд издвојило као секундарна и потенцијално специјализована туристичка дестинација културног туризма. Досадашњи развој је потврдио да туристички простор Винче, са археолошким локалитетом као кључном атракцијом у систему дестинацијске организованости испољава особине посебности по томе што:

- представља просторну целину туристичке понуде,
- располаже довољним елементима за стварање понуде,
- износи на тржиште понуду туристима и посетиоцима,

- представља независан просторни сегмент у односу на приоритетну туристичку дестинацију којој припада и
- располаже елементима и структуром расположивом за управљање туристичком дестинацијом.

Усвајањем стратегијског мастер плана стичу се неопходни услови за проглашење туристичког простора.

Непосредни правни основ за проглашење туристичког простора садржан је у Закону о туризму ("Сл. гласник РС", бр. 17/2019), у II делу – Планирање и развој туризма и члановима 14 – 22 који дефинише проглашење и одрживо коришћење туристичког простора.

У контексту одрживог управљања и развоја туристичког простора, Законом је утврђено:

1. Простор који због својих карактеристика, вредности и приоритетне туристичке намене захтева посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите или се на њему предвиђа изградња објеката од националног интереса, Влада, на предлог Министарства, проглашава као туристички простор (Члан 14).
2. Управљање туристичким простором може се поверити и дестинацијској менаџмент организацији, у којој је један од оснивача јавно предузеће, односно Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе и у коме је капитал тог оснивача већински (Члан 15).
3. Јединица локалне самоуправе може уговором да повери управљачу туристичког простора послове обезбеђивања услова за уређивање, коришћење, унапређење и заштиту грађевинског земљишта и послове координације на одржавању комуналног реда и чистоће у туристичком простору (Члан 18).
4. Управљач туристичког простора доноси програме и друга акта којима се регулише ближи оквир режима, развоја и коришћења, као и мере заштите туристичког простора. Управљач туристичког простора (Члан 19):
  - обезбеђује услове за уређивање, коришћење, унапређивање и заштиту грађевинског земљишта;
  - координира активности правних и физичких лица који обављају послове у области туризма и пратећих делатности;
  - координира развој пројеката туристичке инфраструктуре и туристичке супраструктуре на принципима одрживог развоја;
  - стара се о наменској употреби државне имовине ради квалитетне валоризације ресурса;
  - управља грађевинским земљиштем и стара се о непокретностима које су му дате на коришћење;
  - стара се о месту постављања и начину истицања туристичке сигнализације;
  - доноси програме и акта који се односе на вршење послова управљања;
  - обавља и друге послове, у складу са законом и актом о проглашењу туристичког простора.

У погледу коришћења туристичког простора Закон дефинише следеће:

1. Непокретности у државној својини на којима је носилац права коришћења управљач туристичког простора, могу се, ради изградње објеката туристичке инфраструктуре и туристичке супраструктуре, дати у закуп другом лицу јавним надметањем или прикупљањем писмених понуда (Члан 21).
2. Могућност прикупљања накнаде (Члан 22) за коришћење туристичког простора – за коришћење посебно уређених терена за поједине намене коришћења (паркирање, рекреација, спорт, постављање реклама, постављање забавних објеката и друго); постављање привремених објеката за туризам и трговину; улазак у туристички простор. Прикупљена средства представљају приход управљача туристичким простором, а висину и начин плаћања одређује управљач уз сагласност Владе.

Актом проглашења туристичког простора и одређивањем управљача туристичког простора остварује се ограничен утицај:

Не утиче се на претходно усвојена решења и режиме рада дефинисане просторно планским и урбанистичким актима;

Утиче се на будуће активности само у погледу њиховог утицаја на туристичку делатност, било да је реч о уређењу начина рада давалаца туристичко-угоститељских услуга у складу са планом развоја туризма у границама туристичког простора или да је реч о другим пословним и друштвеним активностима у мери у којој те активности утичу на функционисање туризма.

3.2. ПРАВНЕ ОСНОВЕ ЗАШТИТЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА

Археолошко налазиште „Бело брдо” у Винчи проглашено је 1979. године за археолошко налазиште од изузетног значаја за Републику Србију (Службени гласник РС бр.14/79). У Републици Србији, овакав вид категоризације одређује одређено културно добро као непокретно наслеђе које се својим културним и научним вредностима издваја у односу на остала непокретна културна добра.

Нова сазнања о слојевима са археолошким остацима која су добијена топографским истраживањима изведеним савременим методима, геомагнетним истраживањем, геоелектричним снимањем и разним методама из ваздуха била су повод за проширење простора заштите. Године 2009. Влада Републике Србије доноси Одлуку о утврђивању локалитета Бело брдо у Винчи за археолошко налазиште којом је проширена зона заштите и заштићена околина („Службеном гласнику РС”, бр. 71/2009 од 31.8.2009.). Археолошко налазиште утврђено је на површини од 11,77 хектара која се простира уз десну обалу Дунава и залази у унутрашњости насељеног дела према западу.

Утврђене су следеће мере заштите археолошког налазишта:

1. изградња нових објеката у функцији археолошког парка, који би садржали експонате пронађене на самом налазишту, конзервиране и заштићене од климатских дејстава и реконструкција праисторијских кућа, могуће су на простору који је у потпуности археолошки истражен;
2. промена облика терена дозвољава се само у функцији презентације археолошког налазишта;

3. новоизграђени објекти својим габаритом, волуменом и спољашњом обрадом не смеју да конкуришу простору археолошког налазишта;
4. дозвољава се изградња привремене надземне инфраструктуре преко археолошког налазишта, као и изградња објеката и постројења у функцији презентације археолошког налазишта;
5. забрана изградње стамбених и помоћних објеката на археолошком налазишту;
6. забрана обраде земљишта дубоким орањем, риголовања земљишта до дубине веће од 0,30 m и забрана садње воћњака;
7. сађење високе вегетације и пошумљавање дозвољава се само на простору који је у потпуности археолошки истражен;
8. забрана вађења песка, шљунка, камена или земље, осим за потребе презентације археолошког налазишта;
9. забрана просипања, одлагања и привременог или трајног депоновања отпадних и штетних материја – хемијски агресивних, експлозивних, отровних и радиоактивних;
10. забрана неовлашћеног прикупљања покретних археолошких површинских налаза.

Такође, утврђују се следеће мере заштите за заштићену околину археолошког налазишта:

1. забрана обраде земљишта дубоким орањем, риголовања земљишта до дубине веће од 0,30 m и забрана садње воћњака, осим на простору који је у потпуности археолошки истражен;
2. забрана сађења високе вегетације и пошумљавања, осим на простору који је у потпуности археолошки истражен;
3. промена облика и нивелација терена, вађење песка, шљунка, камена или земље дозвољава се само на простору који је у потпуности археолошки истражен;
4. новоизграђени објекти својим габаритом, волуменом и спољашњом обрадом не смеју да конкуришу простору и објектима археолошког налазишта;
5. уклањање грађевинских и других објеката у случају да њихово постојање угрожава заштиту и коришћење археолошког налазишта;
6. извођење регулационих радова постојећег водотока у случају угрожености, односно у интересу заштите археолошког налазишта;
7. забрана просипања, одлагања и привременог или трајног депоновања отпадних и штетних материја – хемијски агресивних, експлозивних, отровних и радиоактивних;
8. забрана неовлашћеног прикупљања покретних археолошких површинских налаза.

Илустрација 3.1: Граница обухвата археолошког налазишта Бело брдо и његове заштићене околине

Извор: Одлука о утврђивању локалитета Бело брдо у Винчи за археолошко налазиште „Службени гласник РС”, број 71 од 31. августа 2009.

3.3. САРАДЊА И ПАРТНЕРСТВО НА РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОЈЕКТА

Сарадња са институцијама и установама јавног сектора и субјектима приватног сектора може створити нове односе и драгоцене ресурсе за развој пројекта одрживог развоја туризма и коришћења туристичког простора. У том контексту институција овлашћења за оперативну реализацију стратегијског мастер плана (управљач туристичког простора) успоставља контакте и повезује се са локалним, регионалним, националним и међународним партнерима у циљу сарадње и размене ресурса и искустава.

Мапа заинтересованих и утицајних актера (*stakeholders*)

Планирање развоја туристичких дестинација укључује широк круг заинтересованих учесника и утицајних актера од којих зависи имплементација планова развоја као и резултат њихове примене - стварање, развој и комерцијализација туристичког производа дестинације. Наредна листа садржи неке најзначајније актере о чијем делокругу рада и могућем утицају на овај туристички простор ће касније бити више речи.

1. Министарство трговине, туризма и телекомуникација Републике Србије
2. Министарство културе и информисања Републике Србије
3. Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
4. Републички завод за заштиту споменика културе, Београд
5. Музеј града Београда
6. ЈП „Србијаводе“
7. Општина Гроцка
8. Управа царина Републике Србије
9. Министарство унутрашњих послова
10. Управа граничне полиције
11. Град Београд
12. Лучка капетанија Београд
13. Универзитет у Београду
14. Туристичка организација Србије ТОС, Туристичка организација Београда ТОБ

Поред ове уже листе активних партнера и учесника у развоју, важно је имати у виду и друге значајне актере из различитих сфера деловања. Када је реч о археологији и очувању културне баштине, ту су домаће организације као што су Српско археолошко друштво, Археолошки институт САНУ, Универзитет у Крагујевцу (научно-истраживачки центар), као и невладина организација Европа Ностра Србија. Реч је о организацијама које представљају стручну јавност, и од који се очекује да допринесе очувању културне баштине и интегритета налазишта као и поштовању принципа струке. Значајна за овај локалитет је и UNESCO, специјализована агенција Уједињених нација посвећена сарадњи међу нацијама кроз образовање, културу и науку. Светска листа културног наслеђа коју објављује UNESCO допринела је наглом расту препознатљивости и атрактивности за преко 1.100 локалитета широм света, а то би требало да буде циљ и управљача туристичког простора Винча Бело брдо и свих других актера поменутих на овом месту. Туристичке агенције, крузинг компаније и други организатори путовања ће са развојем атрактивности ове дестинације постајати све значајнији партнери са којима ће бити реализовани појединачни пројекти посета. Исто важи и за многе друге актере и partnere са којима ће управљач туристичког простора активно радити, реализујући оперативне задатке из свог плана рада.

У наредном прегледу, посебно су описани најважнији актери у развоју туристичког простора Винча Бело брдо, са нагласком на њихове кључне надлежности и послове од значаја за овај локалитет.

Влада и министарства Владе Републике Србије

Влада Републике Србије планира привредни раст и развој, укључујући и развој туризма, али исто тако координира привредне и друге друштвене активности као што је култура. Такође, Влада Републике Србије игра кључну улогу у приоритизацији национално важних пројеката и њиховој имплементацији. Развој туристичке активности на локалитету „Бело брдо“ и координација ове привредне активности са научним истраживањима од националног и ширег значаја је препознат као такав

стратешки пројекат. Влада реализује овај пројекат преко ресорних министарстава, кључних установа и јавних предузећа а са намером да за координацију ове сложене мреже заинтересованих надлежних институција оформи посебног управљача туристичког простора.

Надлежна министарства у оквиру својих надлежности обављају државне послове који се непосредно односе на функционисање будућег резервисаног туристичког простора „Винча“ и управљача задуженог за подручје.

Само резервисање туристичког простора, планирање развоја туризма на том простору, одрживо коришћење туристичког простора и развој дестинацијског менаџмента, као и уређење овог простора као специфичног тематског парка је у надлежности Министарства трговине, туризма и телекомуникација. Ово министарство ће и након оснивања, играти важну улогу у надзору и координацији рада управљача простора са другим државним органима и институцијама, посебно са Министарством финансија на пословима обезбеђења финансирања у периоду потребном за развој и достизање одрживости, као и са Министарством културе и информисања на пословима одрживог развоја дестинације. У периоду пре и након проглашења туристичког простора, Министарство трговине, туризма и телекомуникација има критичну улогу у одржавању динамике реализације пројекта и успостављања управљача простора у сарадњи са Републичким заводом за заштиту споменика културе.

Географски положај археолошког налазишта на обали Дунава упућује на сталну бригу о заштити од поплава и одржавање и даљи развој обалоутврде, што је у надлежности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Све активности унутар резервисаног туристичког простора морају бити у складу са просторним и урбанистичким прописима, сва градња мора бити у складу са грађевинским прописима у условима градње који су у надлежности Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Посебан значај овог министарства долази и из ресорне надлежности за комуналну инфраструктуру имајући у виду два кључна београдска постројења (постојећа депонија са будућим постројењима и будући пречистач отпадних вода). Систем, планирање и развој научно истраживачке делатности и усавршавање кадрова за научноистраживачки рад су у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја што је важно за развој и афирмацију археолошких и сродних истраживања на локалитету у домаћим и међународним оквирима.

Истраживање и заштита непокретног, покретног и нематеријалног културног наслеђа на подручју Винче као и стварање материјалне основе за делатност културе је у надлежности Министарства за културу и информисање. Активност заштите културног наслеђа кроз развој прописа и надзор над њиховим спровођењем, као и кроз обезбеђење довољних средстава за даља истраживања, је од пресудног значаја за успешно координирање рада различитих установа културе и правилно позиционирање археолошког налазишта. У сарадњи са овим министарством радиће се и на важним активностима развој међународне препознатљивости локалитета.

По својој надлежности, за развој туристичког простора „Винча“, биће значајна координација рада и са другим министарствима а пре свега са Министарством за финансије због финансирања будућег развоја, како из буџета Републике Србије, тако и из међународних пројеката.

Закон о министарствима⁴

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Члан 5

Републичка дирекција за воде, као орган управе у саставу Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде обавља послове државне управе и стручне послове који се односе на: политику водопривреде; вишенаменско коришћење вода; водоснабдевање, изузев дистрибуције воде; **заштиту од вода**; спровођење мера заштите вода и планску рационализацију потрошње воде; уређење водних режима; праћење и одржавање режима вода који чине и пресецају границу Републике Србије; инспекцијски надзор у области водопривреде, као и друге послове одређене законом.

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре

Члан 7, пар.1.

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре обавља послове државне управе који се односе на: **грађевинарство; грађевинско земљиште; урбанизам; просторно планирање, односно организацију, уређење и коришћење простора Републике Србије; утврђивање услова за изградњу објеката; уређивање стамбених односа и стамбеног пословања; комуналну инфраструктуру и комуналне делатности**, изузев производње, дистрибуције и снабдевања топлотном енергијом; послове инжењерске геодезије; инспекцијски надзор у области урбанизма, грађевина и инспекцијски надзор над објектима комуналне инфраструктуре и обављањем комуналних делатности, изузев производње, дистрибуције и снабдевања топлотном енергијом, као и друге послове одређене законом.

Министарство трговине, туризма и телекомуникација

Члан 9, пар.3

Министарство трговине, туризма и телекомуникација обавља послове државне управе који се односе на: стратегију и политику развоја туризма; **интегрално планирање развоја туризма и комплементарних делатности; развој, проглашење и одрживо коришћење туристичког простора и туристичких дестинација од значаја за туризам**; послове од посебног значаја за развој туризма; категоризацију туристичких места; спровођење подстицајних мера и обезбеђивање материјалних и других услова за подстицање развоја туризма; промоцију туризма у земљи и иностранству; таксе, накнаде и пенале у туризму; имовинско-правне послове у туризму; унапређење система вредности и конкурентности туристичких производа; истраживање туристичког тржишта и развој туристичког информационог система; услове и начин обављања делатности туристичких агенција; угоститељску делатност; наутичку делатност; ловно-туристичку делатност, као и пружање услуга у туризму; уређење, одржавање и опремање јавног скијалишта и пружање услуга на скијалишту; **уређење, одржавање, опремање и пружање услуга у бањама, тематским парковима и јавним купалиштима**; инспекцијски надзор у области туризма.

---

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 128/2020

Министарство просвете, науке и технолошког развоја

Члан 17, пар.2

Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавља послове државне управе који се односе на: **систем, развој и унапређење научноистраживачке делатности у функцији научног, технолошког и привредног развоја**; предлагање и реализацију политике и стратегије научног и технолошког развоја; **утврђивање и реализацију програма научних, технолошких и развојних истраживања**; **усавршавање кадрова за научноистраживачки рад**; предлагање и реализацију иновационе политике; предлагање и реализацију политике и програма у области вештачке интелигенције; подстицање технопредузетништва, трансфера знања и технологија у привреди; развој и унапређење иновационог система у Републици Србији; развој функционисања система научно-технолошких информација и програма развоја научно-технолошке инфраструктуре; истраживање у области нуклеарне енергије; сигурност нуклеарних објеката; производњу и привремено складиштење радиоактивних материјала, изузев у нуклеарним енергетским постројењима, као и друге послове одређене законом.

Министарство културе и информисања

Члан 22

Министарство културе и информисања обавља послове државне управе који се односе на: развој и унапређење културе и уметничког стваралаштва; **праћење и истраживање у области културе**; **обезбеђивање материјалне основе за делатности културе**; развој и унапређење књижевног, преводилачког, музичког и сценског стваралаштва, ликовних и примењених уметности и дизајна, филмског и стваралаштва у области других аудио-визуелних медија; **заштиту непокретног, покретног и нематеријалног културног наслеђа**; библиотечку, издавачку, кинематографску и музичко-сценску делатност; успостављање дигиталне истраживачке инфраструктуре у области културе и уметности; задужбине и фондације; систем јавног информисања; праћење спровођења закона у области јавног информисања; праћење делатности страних информативних установа, страних средстава јавног информисања, дописништава и дописника у Републици Србији; информисање националних мањина; регистрацију страних информативних установа и пружање помоћи у раду страним новинарима и дописницима; сарадњу у области заштите културне баштине, културног стваралаштва и информисања на језику и писму припадника српског народа у региону; стварање услова за приступ и реализацију пројеката који се финансирају из средстава претприступних фондова Европске уније, донација и других облика развојне помоћи из надлежности тог министарства, учешћа у регионалним пројектима, као и друге послове одређене законом.

Установе културе

Републички завод за заштиту споменика културе (РЗЗЗСК) и Музеј града Београда су установе културе непосредно надлежне и заинтересоване за успешан развој археолошког локалитета и туристичког простора Винча Бело брдо. У оквиру својих надлежности, РЗЗЗСК има пресудни значај као установа која брине о адекватној заштити, коришћењу и презентацији непокретних споменика културе. Завод брине и о заштићеној околини непокретног културног добра и надлежан је за израду услова чувања, њихову уградњу у просторне и урбанистичке планове као и за давање

мишљења о овим документима. Завод брине о међународној сарадњи и реализацији пројеката (грантова), примени међународних стандарда а тиме и о афирмацији непокретне културне баштине каква је археолошки локалитет Винча Бело брдо. У стратешком смислу, РЗЗЗСК је надлежан, поред обезбеђења просторно-планских услова и за пружање стручне помоћи и едукацију и усавршавање запослених који раде на пословима заштите непокретних културних добара. У управљачком смислу, РЗЗЗСК се бави изработом пројеката заштите, менаџмент планова и давањем сагласности на пројекте и документацију за извођење радова на непокретним културним добрима од изузетног значаја. У периоду пре и након проглашења туристичког простора, РЗЗЗСК има критичну улогу у одржавању динамике реализације пројекта и развоју стратегије заштите археолошког налазишта.

Републички завод за заштиту споменика културе⁵

В. ДЕЛАТНОСТ

Члан 17.

Делатност Завода разврстава се према јединственој класификацији делатности у групу Делатност заштите и одржавања непокретних културних добара, културно-историјских локација, зграда и сличних туристичких споменика.

Шифра претежне делатности је: 91.03 Делатност заштите и одржавања непокретних културних добара, културно-историјских локација, зграда и сличних туристичких споменика.

Завод врши делатност заштите, коришћења и презентације споменика културе, просторних културно-историјских целина, археолошких налазишта и знаменитих места као непокретних културних добара и њихове заштићене околине.

Делатност из става 3. овог члана Завод врши на целој територији Републике Србије као Централна установа заштите, у складу са Законом о културним добрима и другим прописима из ове области.

У оквиру делатности заштите непокретних културних добара, Завод обавља следеће послове:

1. **остваривање увида у стање непокретних културних добара и предузимање мера у вези са њиховом заштитом и коришћењем;**
2. **пружање стручне помоћи и унапређивање рада на заштити непокретних културних добара, нарочито у погледу савремених метода стручног рада;**
3. **старање о стручном усавршавању запослених који раде на пословима заштите непокретних културних добара;**
4. **вођење централног регистра непокретних културних добара по врстама и документације о њима;**
5. **образовање и вођење компјутерског информационог центра непокретних културних добара по врстама;**
6. **старање о заштити непокретних културних добара;**

---

⁵ Статут Републичког завода за заштиту споменика културе, 17.10.2018. године

7. старање о јединственој примени критеријума у погледу предлагања за утврђивање непокретности за културна добра и утврђивање непокретних културних добара од великог и од изузетног значаја;
8. вођење евиденције и документације о непокретностима од посебног значаја за историју и културу Републике Србије које се налазе у земљи и у иностранству и старање о њиховом очувању;
- 9. старање о јединственој примени међународних конвенција и других међународних аката на територији Републике Србије;**
10. утврђивање да ли одређене ствари, изузев публикација, које уживају претходну заштиту, односно за које се претпоставља да имају својства таквих ствари, могу да се привремено или трајно извезу у иностранство;
- 11. истраживање и проучавање непокретних културних добара и израда студија, елабората и пројеката са одговарајућом документацијом ради најцелисходније заштите и коришћења одређеног непокретног културног добра;**
- 12. израда услова чувања, одржавања и коришћења непокретних културних добара, као и непокретних добара која уживају претходну заштиту и њихово достављање органу надлежном за припремање просторног, односно урбанистичког плана, као и утврђених мера заштите ради њиховог уграђивања у просторне и урбанистичке планове;**
- 13. давање мишљења о нацртима просторних и урбанистичких планова;**
14. објављивање грађе о предузетим радовима на непокретним културним добрима;
- 15. израда пројеката за спровођење мера техничке заштите и других радова на непокретним културним добрима и извођење радова на непокретним културним добрима;**
16. остваривање увида у спровођење мера заштите и коришћења непокретних културних добара;
17. предлагање стратегије заштите, општих смерница и приоритета у заштити непокретних културних добара у складу са њиховим стањем;
- 18. израда менаџмент планова за непокретна културна добра;**
19. пружање стручне помоћи на чувању и одржавању културних добара сопственицима и корисницима тих добара;
20. старање о коришћењу културних добара у сврхе одређене законом;
21. предлагање и праћење спровођења мера заштите непокретних културних добара;
22. спровођење мера техничке и физичке заштите културних добара;
23. издавање публикација о културним добрима и о резултатима рада на њиховој заштити;
- 24. излагање културних добара, организовање предавања, изложби и других пригодних облика културно-образовне делатности;**
- 25. утврђивање услова за предузимање мера техничке заштите и других радова на непокретним културним добрима од изузетног значаја и када пројекте и документацију израђују надлежни заводи за заштиту споменика културе;**
- 26. давање сагласности на пројекте и документацију за извођење радова на непокретним културним добрима од изузетног значаја и на пројекте и документацију које израђују надлежни заводи за заштиту споменика културе;**

27. обављање законом предвиђених послова у поступку утврђивања непокретних културних добара и културних добара од изузетног, односно од великог значаја;
28. решавање по жалбама на решења надлежних завода за заштиту споменика културе.

Музеј града Београда⁶

Музеј града Београда настоји да буде симбол престонице и основни полазник за разумевање историје данашњег Београда. Сама чињеница да **Музеј града поседује највећи број Музеја у свом саставу**, који су завештани од стране легатора, који су обележили дух неког пређашњег времена, говори о његовој богатој колекцији која је итекако важно полазиште за све љубитеље културне и националне историје. Премда сам назив музеја говори о Београду, у Музеју постоје и збирке које су настале из сарадње са иностраним Музејима и њиховим колекционарима.

Поред примарне музејске делатности, издаваштво је посебна грана којим се Музеј града Београда бави већ дуги низ година. Изнедрио је готово читав један век публикација које се баве истраживањима из различитих области. Данас настоји да очува животну средину користећи папир са ФСЦ стандардом, тј. из еколошки одрживих извора у циљу очувања животне средине за будуће генерације.

Музеј постоји од 1903. године са циљем да прикупи и сачува садржај који говори о историјским личностима Београда и свима онима који су заљубљеници у уметност, стваралаштво и Београд. **Зато тежи да се број од 130. 000 музејских предмета, колико сада Музеј броји, повећа и обједини у новој згради где ће сав вредан материјал угледати светлост дана** за нека будућа истраживања и млада поколења.

Органи локалне самоуправе

Град Београд

Град Београд са својим широким надлежностима које су утврђене Уставом и законом али и као главни град Републике Србије има значајну улогу у даљем развоју туристичког простора Винча Бело брдо. Град доноси просторно планске и урбанистичке прописе, а на основу њих издаје и дозволе за градњу и реконструкцију, што ће се, према очекивањима, интензивно дешавати на подручју туристичког подручја. Посебно се очекује решавање недостајућих система градске канализације, приступних путева и локалних саобраћајница (посебно уређење тротоара) као и изградња гасне инфраструктуре. Град уређује и послове комуналних делатности и као такав је надлежан и за активности везане за колекторски систем за прикупљање и одвођење отпадних вода до станице за пречишћавање. Будући да се делови овог система налазе у непосредној близини или пролазе кроз само туристичко подручје, неминовно је имплементирати решења која ће обезбедити пре свега сигуран, али и комфоран боравак посетилаца уз функционално обављање комуналне активности. Такође, град Београд управља и комуналним системом за одлагање и прераду чврстог отпада који се такође налази у непосредној близини туристичког подручја. И у овом смислу, неопходно је да се имплементирају таква решења која неће угрожавати безбедан и комфоран боравак посетилаца туристичког подручја. Град је надлежан и за постављање, надзор и наплату прихода од привремених објеката али и за уређење линијске пловидбе што је извесно да ће се развијати са развојем туристичког подручја,

---

⁶ Мисија и визија Музеја града Београда, <http://www.mgb.org.rs/about/mision/>

а што мора бити развијано у складу са плановима развоја туристичког подручја. Коначно, град Београд има у својој надлежности и заштиту културних добара и обезбеђује средства за (су)финансирање програма и пројеката у области културе. Све ове надлежности ће у случају овог туристичког подручја бити важне и за реализацију надлежности града за развој привреде и посебно туризма и угоститељства. Кроз афирмацију најстаријег насеља на територији града, и туристичка понуда, атрактивност као и привреда града добијају значајан развојни адут. Као главни град, Београд има надлежности и у водопривредној делатности и посебан задатак управљача туристичког простора ће бити координација и усклађивање рада са органима на републичком и градском нивоу. Од посебног значаја за туристички простор Винча Бело брдо је сарадња са Секретаријатом за културу, Секретаријатом за урбанизам, Секретаријатом за привреду и урбанизам, Службом главног урбанисте града Београда и Секретаријатом за инспекцијске послове.

Део претходно побројаних послова, управљач туристичког простора ће обављати у сарадњи са Градом, али са градском општином Гроцка. Од посебног значаја је сарадња са појединим деловима општинске управе и јавним предузећима општине: Одељење за грађевинско-урбанистичке и стамбено-комуналне послове, Одељење за инспекцијске послове, ЈКП Гроцка, ЈП Водовод и канализација Гроцка, ЈП Грочански комуналац, ЈП Топлификација и Дирекција за изградњу општине Гроцка. Поред организовања комуналних послова и решавања недостајуће комуналне инфраструктуре, посебно подручје интереса за развој туристичког подручја везано је за решавање питања илегалне градње, решавање односа са локалним становништвом али и подизање нивоа спремности општинске управе да ефикасно решава захтеве проистекле из развојних потреба туристичког подручја. Са друге стране, нови туристичко угоститељски, научни и други капацитети унутар туристичког подручја донеће општини нове инвестиције, радна места, унапређен имиџ као и могућности за решавање дуготрајних развојних проблема у домену саобраћаја, уређења обале итд.⁷

НАДЛЕЖНОСТИ ГРАДА

Надлежности утврђене Уставом и законом

Надлежности утврђене Уставом и законом

Члан 25.8

„Град, преко својих органа, у складу са Уставом и законом:

1. доноси дугорочни и средњорочни програм развоја Града и појединих делатности, са пројекцијом финансирања;
2. доноси стратегију регионалног развоја за територију Града, у складу са Националним планом регионалног развоја и обавља друге послове у области регионалног развоја;
3. доноси и реализује програме за подстицање економског развоја Града, предузима активности за одржавање постојећих и привлачење нових инвестиција и унапређује

---

⁷ Статут града Београда, Службени лист града Београда, 17.10.2008. године, број 39

⁸ Службени лист Града Београда, Број 60, 25. јул 2019.

опште услове пословања; стара се о унапређењу општег оквира за привређивање и запошљавање; организује и спроводи јавне радове од интереса за Град;

4. доноси регионални просторни план за подручје Града и просторни план за делове административног подручја Града ван обухвата генералног плана, односно генералног урбанистичког плана, са елементима и садржајем просторног плана јединице локалне самоуправе; доноси програм имплементације регионалног просторног плана;

5. доноси урбанистичке планове и издаје појединачне акте у области планирања и уређења простора, у складу са законом, осим оних које у складу са овим статутом доноси, односно издаје градска општина; образује локални информациони систем планских докумената и стања у простору; оснива јавно предузеће за обављање послова просторног и урбанистичког планирања; врши инспекцијски надзор у области просторног планирања и урбанизма на територији Града, у складу са законом;

6. издаје грађевинске дозволе за изградњу објеката и остала акта у поступку обједињене процедуре, као и друга акта у складу са законом којим се уређује планирање и изградња објеката, као и саобраћајница и објеката линијске, односно комуналне инфраструктуре осим оних за које у складу са овим статутом грађевинску дозволу издаје градска општина, као и станица за снабдевање горивом(бензинских станица); издаје решења о озакоњењу објеката, осим оних које у складу са овим статутом издаје градска општина ; врши инспекцијски надзор над изградњом објеката за које у складу са законом и овим статутом грађевинску дозволу, односно одобрење за извођење радова, издаје Град, односно градска општина;

7. уређује и обезбеђује услове и мере које је потребно спровести и обезбедити у току уклањања објекта који представља непосредну опасност за живот и здравље људи, за суседне објекте и за безбедност саобраћаја;

8. доноси буџет и завршни рачун буџета Града;

9. утврђује стопе изворних прихода Града, као и начин и мерила за одређивање висине локалних такси и накнада; утврђује, наплаћује и контролише изворне приходе Града;

10. образује комуналну милицију , обезбеђује и организује вршење послова комуналне милиције, у складу са законом којим се уређује комунална милиција;

11. уређује и обезбеђује услове обављања и развоја комуналне делатности; обезбеђује организационе, материјалне и друге услове за изградњу, одржавање и функционисање комуналних објеката и за техничко и технолошко јединство система; одлучује о начину обављања комуналне делатности; за обављање комуналне делатности на територији Града или делу територије Града оснива јавна предузећа или обављање тих делатности поверава друштву капитала, односно предузетнику; уређује и обезбеђује опште услове одржавања комуналног реда и мере за њихово спровођење; врши инспекцијски надзор у комуналној области у складу са посебном одлуком Скупштине града Београда и уређује друга питања у вези са обављањем комуналне делатности;

12. уређује и обезбеђује обављање послова који се односе на изградњу, реконструкцију, одржавање и управљање јавним и некатегорисаним путевима на територији Града, осим послова који се односе на некатегорисане путеве о којима се у складу са овим статутом стара градска општина и осим државних путева и ауто-путева којима управља јавно предузеће основано од стране Републике Србије; оснива јавно предузеће за обављање делатности управљања јавним путевима који су у надлежности Града;

13. уређује и обезбеђује, организацију и начин обављања јавног превоза путника у свим видовима саобраћаја, који се обавља на територији Града, у складу са законом;
14. прописује услове за управљање комуналним отпадом, као и за његово одлагање на територији Града;
15. доноси Програм мера превенције стварања отпада од пластичних кеса, са планом за његово спровођење;
16. доноси програм и план енергетске ефикасности у складу са Стратегијом и Акционим планом и својим интересима и специфичностима;
17. доноси годишње и средњорочне програме уређивања грађевинског земљишта; обезбеђује услове за уређивање, употребу, унапређивање и заштиту грађевинског земљишта и у том циљу оснива јавно предузеће за припрему програма, уређивање грађевинског земљишта и старање о заштити, рационалном и одрживом коришћењу грађевинског земљишта; прописује мерила за обрачун висине доприноса за уређивање грађевинског земљишта; отуђује и даје у закуп грађевинско земљиште у јавној својини у складу са законом и другим прописима и врши друге послове у вези са грађевинским земљиштем које у складу са законом врши власник;
18. уређује и обезбеђује постављање и уклањање мањих монтажних објеката привременог карактера на јавним и другим површинама (киосци до 10,5 m², баште угоститељских објеката, тезге и други покретни мобилијар), балон хала спортске намене, надстрешница за склањање људи у јавном превозу и објеката за депоновање и сепарацију речних агрегата и пловила на водном земљишту; уређује и обезбеђује изградњу и постављање споменика и спомен обележја на површинама јавне намене уз претходно прибављену сагласност министарства надлежног за послове културе;
19. уређује и обезбеђује коришћење пословног простора који је у јавној својини Града, односно којим управља, уређује висину закупнине пословног простора, врши надзор над коришћењем пословног простора, за вршење послова везаних за коришћење, управљање и надзор над коришћењем пословног простора може основати јавно предузеће или друштво капитала и врши друге послове у вези са коришћењем пословног простора, у складу са законом, и другим актима Града;
20. ради остваривања јавног интереса уређује зоне или блокове за које прописује обавезу извршења одређених активности на одржавању зграде, односно обавезно инвестиционо одржавање и унапређење својства зграде, прописује обавезу одржавања спољног изгледа зграде (фасаде) у зависности од урбанистичке зоне или блока у ком се зграда налази и забрану промене спољног изгледа (забрана постављања клима-уређаја на видљивом делу зграде и сл.); може донети одлуку којом предвиђа могућност неповратног суфинансирања активности на инвестиционом одржавању и унапређењу својстава зграде; оснива правно лице за обављање послова од јавног интереса у области становања; обавља друге послове у складу са законом којим се уређује становање и одржавање зграда, осим послова које у складу са овим статутом врши градска општина;
21. врши означавање насељених места, улица и тргова на територији Града;
22. стара се о заштити животне средине, доноси стратешке планове и програме заштите и унапређења животне средине, управљања отпадом, очувања и развоја природних вредности, односно акционе и санационе планове за територију Града, у складу са стратешким документима и својим интересима и специфичностима, одређује

приоритете за санацију и ремедијацију подручја од локалног значаја, води Локални регистар извора загађивања животне средине и утврђује накнаду за заштиту и унапређење животне средине;

23. уређује опште услове заштите, начин подизања и одржавања, обнове уништених јавних зелених површина и вођење података о јавним зеленим површинама;

24. уређује и обезбеђује организацију и начин обављања такси превоза; издаје решење о испуњености услова за обављање лимо сервиса, води евиденцију превозника који имају право на обављање лимо сервиса, врши проверу испуњености услова, за обављање лимо сервиса;

25. оснива установе и организације у области здравствене заштите, деље заштите, туризма и у другим областима, именује и разрешава директоре установа чији је оснивач, у складу са законом и прати и обезбеђује њихово функционисање;

26. доноси План јавног здравља за територију Града и финансира посебне програме из области јавног здравља; спроводи мере и финансира пројекте у циљу подстицања наталитета на територији Града; обезбеђује заштиту права пацијената на територији Града у складу са законом, осим оне које у складу са овим статутом обезбеђује градска општина и образује Савет за здравље Града;

27. оснива установе у области предшколског васпитања и образовања, стара се о њиховој изградњи, реконструкцији, инвестиционом, текућем и капиталном одржавању, пројектном планирању и опремању, прати и обезбеђује њихово функционисање и врши друге послове у овој области, осим оних које, у складу са овим статутом обавља градска општина;

28. оснива установе у области основног образовања, стара се о изградњи, капиталном одржавању, пројектном планирању и опремању установа у области основног и средњег образовања; прати и обезбеђује њихово функционисање; обезбеђује средства за превоз, смештај и исхрану деце и ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом и њихових пратилаца, без обзира на удаљеност места становања од школе и врши друге послове у овој области, осим оних које у складу са овим статутом обавља градска општина;

29. доноси програм развоја спорта на нивоу Града; оснива установе и организације у области спорта, прати и обезбеђује услове за њихово функционисање; учествује у планирању, изградњи и одржавању спортских објеката од интереса за Град и врши набавку спортске опреме и реквизита; обезбеђује средства за финансирање и суфинансирање програма у области спорта од интереса за Град;

30. оснива установе у области социјалне заштите, прати и обезбеђује њихово функционисање и доноси прописе о правима и услугама у социјалној заштити, врши инспекцијски надзор у области социјалне заштите, у складу са законом;

31. доноси локалну стамбену стратегију и акциони план за њено спровођење, обезбеђује стамбену подршку, у складу са законом; стара се о одрживом развоју становања на територији Града, у складу са законом којим се уређује становање и одржавање зграда;

32. предузима мере за збрињавање социјално угрожених становника Града у сарадњи са градским општинама;

33. оснива установе културе, организује вршење послова у вези са заштитом културних добара од значаја за Град, подстиче развој културног и уметничког стваралаштва, обезбеђује средства за финансирање и суфинансирање програма и пројеката у области културе од значаја за Град, ствара услове за рад музеја, библиотека и других установа културе чији је оснивач, врши контролу реализације и наменског коришћења средстава која се, из буџета Града преносе репрезентативним удружењима у култури код којих су стекли статус самостални уметници за које Град обезбеђује средства из буџета Града за учешће у плаћању доприноса за пензијско и инвалидско осигурање и доприноса за здравствено осигурање, у складу са законом којим се уређује култура;

34. утврђује манифестације од значаја за Град, уређује начин њиховог спровођења и реализације и обезбеђује услове за њихово одржавање;

35. доноси план и програм развоја система заштите и спасавања за територију Града, доноси одлуку о организацији и функционисању цивилне заштите на територији Града и обезбеђује спровођење те одлуке, у складу са законом; образује градски штаб за ванредне ситуације; обавља и друге послове заштите и спасавања у складу са законом и другим прописима, осим послова које обавља градска општина у складу са овим статутом;

36. израђује свој план одбране који је саставни део Плана одбране Републике Србије и обавља друге послове у складу са законом и другим прописима у овој области;

37. стара се о заштити од пожара и обезбеђује услове за спровођење заштите од пожара, прописује мере заштите од пожара специфичне за подручје Града у циљу унапређења стања заштите од пожара и доноси акционе и санационе планове заштите од пожара, у складу са законом којим се уређује проптивпожарна заштита; утврђује систем подстицаја и повластица које је Град дужан да обезбеди за припаднике добровољних ватрогасних јединица;

38. доноси годишњи програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта за територију Града и стара се о његовом спровођењу; врши контролу спровођења противерозивних мера; прописује мере за заштиту од пољске штете и од спаљивања органских остатака на пољопривредном земљишту; прописује мере за заштиту пољопривредног земљишта од мраза, града, пожара и других елементарних непогода; доноси програм комасације и стара се о његовом спровођењу; доноси одлуку о покретању поступка за добровољно груписање земљишног поседа; стара се о коришћењу пашњака и одлучује о привођењу пашњака другој култури; подстиче и помаже развој пољопривреде на територији Града; обавља послове пољопривредне инспекције у делу контроле над применом мера које прописује Град за власнике, односно кориснике пољопривредног земљишта, као и контроле коришћења пољопривредног земљишта према годишњем програму заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта који доноси Град, у складу са законом којим се уређује планирање, заштита, уређење и коришћење пољопривредног земљишта у поступку и под условима предвиђеним тим законом;

39. обезбеђује управљање водним објектима за уређење водотока и заштиту од поплава на водама другог реда на територији Града и водним објектима за заштиту од ерозије и бујица, који су у јавној својини; оснива јавно предузеће за обављање водопривредне делатности и управљање водним објектима који су у надлежности Града; даје у закуп водно земљиште у јавној својини на територији Града за

постављање плутајућих објеката; уређује и обезбеђује услове и начин коришћења места за постављање плутајућих објеката на водном земљишту на територији Града, укључујући и издавање одобрења за постављање плутајућих објеката; издаје водна акта; обезбеђује и уређује постављање и уклањање објеката за депоновање и сепарацију речних агрегата и пловила на водном земљишту; врши надзор над коришћењем места за постављање плутајућих објеката као и над објектима за депоновање и сепарацију речних агрегата; одређује делове обале и водног простора на којима се могу постављати плутајући објекти за снабдевање горивом;

40. одређује делове обале и водног простора на којима се могу градити хидротехнички објекти, постављати плутајући објекти и привезишта за чамце, односно места за распрему бродова, услове и начин постављања плутајућих објеката и привезишта за чамце, укључујући издавање одобрења за њихово постављање и врши надзор у области водопривреде као и над коришћењем места за постављање плутајућих објеката и привезишта за чамце, у складу са законом којим се уређује коришћење вода и водни саобраћај;

41. подстиче и стара се о развоју туризма на територији Града и утврђује висину боравишне таксе;

42. стара се о развоју и унапређењу угоститељства, занатства и трговине; одређује врсту робе која се може продавати, односно врсту угоститељске услуге која се може пружати у привременим објектима који се постављају на територији Града;

43. подстиче и помаже развој иновационих и научно-истраживачких делатности на својој територији;

44. прибавља ствари у јавну својину Града, управља и располаже имовином Града и стара се о њеном очувању и увећању; уређује услове, поступак и начин прибављања и располагања грађевинским земљиштем и другим непокретностима у јавној својини Града, у складу са законом којим се уређује јавна својина;

45. уређује и организује вршење послова у вези са држањем и заштитом домаћих и егзотичних животиња, прописује услове и ограничења држања животиња, место и начин извођења кућних љубимаца, а нарочито паса и мачака на јавне површине на територији Града;

46. организује вршење послова правне заштите својих права и интереса;

47. образује органе, организације и службе за потребе Града и уређује њихову организацију и рад;

48. помаже развој различитих облика самопомоћи и солидарности са лицима са посебним потребама, као и са лицима која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима и подстиче активности и пружа помоћ организацијама особа са инвалидитетом и другим социјално-хуманитарним организацијама на својој територији;

49. подстиче и помаже развој задругарства;

50. стара се о остваривању, заштити и унапређењу људских права и индивидуалних и колективних права припадника националних мањина и етничких група, избеглица и интерно расељених лица, стара се о остваривању, заштити и унапређењу родне равноправности, усваја стратегије и акционе планове, програме и посебне мере

усмерене на стварање једнаких могућности остваривања права и отклањање неједнакости;

51. стара се о јавном информисању од локалног значаја и обезбеђује услове за јавно информисање;

52. прописује прекршаје за повреде градских прописа;

53. образује инспекцијске службе и врши инспекцијски надзор над извршењем прописа и других општих аката из надлежности Града;

54. уређује и обезбеђује употребу имена, грба и другог обележја Града;

55. помаже рад удружења, хумантираних и других организација;

56. ствара услове за остваривање потреба и интереса младих; обезбеђује реализацију Националне стратегије за младе на нивоу Града; може оснивати савет за младе на нивоу Града; утврђује и реализује акциони план за спровођење стратегије за младе; ствара услове за омладинско организовање; оснива, прати и обезбеђује функционисање канцеларије за младе;

57. обавља и друге послове из надлежности Града утврђене Уставом и законом, а који су ближе одређени Јединственим пописом послова јединица локалне самоуправе који обезбеђује министарство надлежно за локалну самоуправу, као и послове од непосредног интереса за грађане, у складу са Уставом, законом и овим статутом.”

Градска општина Гроцка⁹

Водопривредне организације

Туристички простор локалитета Винча Бело брдо се налази на самој обали Дунава. Угрожено је с једне стране потенцијалним поплавама, наносима леда и другим факторима ризика које може проузроковати моћни ток Дунава. Угрожено је и постојећим клизиштем према Дунаву које угрожава и локалитет, будући туристички центар али и делове насеља. У том смислу је битна сарадња са кључним водопривредним институцијама (ЈП Србијаводе и ЈП Београдводе) на реализацији важних пројеката развоја, одржавања и правилног коришћења обалоутврде за будуће туристичке активности (на пример, шетно-бициклистичка стаза са припадајућим садржајима). Посебан значај ће имати активна сарадња на уређењу режима рада објеката на води који морају бити у функцији подршке планског развоја туристичког простора и даљих истраживања, а не реметилачки фактор изазван постављањем неадекватних садржаја на плутајућим објектима.

Посебан сегмент активности на водама је везан за надлежности Дирекције за водне путеве, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре и Агенције за управљање лукама, који ће постати актуелан са активацијом пристана испред туристичког простора на обали Дунава. Управљач простора је у обавези да прибави сагласност за постављање пловила, да обезбеди унос у одговарајући регистар и испуни прописане услове за обављање делатности.

---

⁹ Презентација на веб страници општине: <https://www.grocka.rs/>

Јавно водопривредно предузеће "Србијаводе" са потпуном одговорношћу¹⁰

Члан 82

Делатност јавног водопривредног предузећа је: газдовање водним ресурсима и усклађивање потребе за водом разних корисника; праћење, одржавање и унапређивање водног режима; **одржавање и реконструкција водопривредних објеката; организовање и спровођење одбране од поплава; одвођење сувишних вода а и организовање одбране од унутрашњих вода на мелиорационом подручју; организовање и спровођење мера за заштиту од бујица и ерозије; обезбеђење воде за коришћење; организовање и спровођење мера за заштиту вода од загађивања; вршење инвеститорских послова код изградње, односно реконструкције водопривредних објеката; израду техничке документације у области водопривреде; припремање планова и програма у водопривреди; организовање и вођење водопривредног информационог система и документације о водама; извршавање задатака из међудржавних споразума у области водопривреде и организовање студијско-истраживачких радова у области водопривреде.**

Делатности из става 1. овог члана су од јавног интереса.

Јавно водопривредно предузеће може студијско-истраживачке радове из става 1. овог члана поверити научно-истраживачкој институцији.

Статутом јавног водопривредног предузећа ближе се уређују питања унутрашње организације, делокруг рада органа предузећа, права и обавезе делова предузећа у правном промету, овлашћења у погледу располагања средствима од стране делова предузећа и друга питања од значаја за пословање предузећа.

Јавно водопривредно предузеће за обављање водопривредне делатности од општег интереса за град Београд "Београдводе"¹¹

Члан 4

Предузеће обавља, као претежну делатност, **водопривредну делатност на територији града Београда у складу са законом и прописима донетим на основу закона, одржава и стара се о изграђеним и неизграђеним обалама реке Саве и Дунава**, осим дела оперативне обале Луке на десној обали Дунава узводно, од Панчевачког моста, од км 1.166 + 500 до км 1.166 + 215 и Бежанијском зимовнику, Савском при-станишту са свим зградама и другим грађевинским објектима који се налазе на простору Бежанијског зимовника и теретног Савског пристаништа, осим пристанишних постројења и уређаја на Савском пристаништу.

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Дирекција за водне путеве Пловпут¹²

Делокруг Дирекције утврђен је у чл. 16-18

---

¹⁰ Закон о водама, ("Сл. гласник РС", бр. 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96, 101/2005 - др. закон и 30/2010 - др. закон)

¹¹ Одлука о организовању друштвеног водопривредног предузећа "Београдводе" у јавно водопривредно предузеће "Београдводе", ("Сл. лист града Београда", бр. 2/2008)

¹² Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама ("Службени гласник Републике Србије", бр. 73/10)

Стручни послови које обавља Дирекција односе се на:

1. техничко одржавање и развој међународних и међудржавних водних путева и објекте безбедности пловидбе на њима;
2. праћење, анализу и обавештавање о стању пловности међународних и међудржавних водних путева;
3. израду техничке документације из области међународних и међудржавних водних путева;
4. успостављање, одржавање и развој Речних информационих сервиса (РИС);
5. **одржавање и обележавање зимовника отворених за зимовање страних и домаћих бродова и сидришта на међународним и међудржавним водним путевима;**
6. доноси сигурносни план
7. друге послове одређене законом.

У оквиру своје надлежности Дирекција обавља следеће управне послове:

1. даје услове и сагласности пре почетка израде техничке документације за издавање одобрења за изградњу, реконструкцију, доградњу, адаптацију и санацију преводница, пловних канала и других хидротехничких објеката, за постављање каблова и цевовода, као и за изградњу других објеката од утицаја на безбедност пловидбе на међународним и међудржавним водним путевима, потребно је, поред сагласности и мишљења надлежних државних органа прописаних прописима којима се уређује планирање и изградња и прописима којима се уређују воде, прибавити научичке услове које издаје лучка капетанија и услове који се односе на водне путеве које издаје Дирекција. Након издатих услова издаје се сагласност којом се утврђује да је техничка документација урађена у складу са условима које је издала Дирекција. Дирекција је надлежна за давање мишљења које претходи одобрењу које министар издаје за отварање скелског прелаза ради транспортног повезивања суседних обала;
2. **даје сагласност на постављање пловила на међународним и међудржавним водним путевима**
3. води евиденцију издатих аката који се односе на услове, сагласности и мишљења.

Издавање услова, мишљења и сагласности врши се у управном поступку.

Агенција за управљање лукама¹³

Агенција обавља следеће регулаторне, стручне и развојне послове:

1. **Издаје и одузима одобрење за обављање лучке делатности;**
2. **Закључује уговор о обављању лучке делатности на основу добијеног одобрења;**
3. **Води уписник лучких оператера којима је издато одобрење, односно лучких оператера из члана 217. став 1. овог закона;**
4. **Наплаћује лучке накнаде;**
5. Доноси и јавно објављује лучке тарифе;
6. Прати рад лучких оператера који обављају лучке делатности у складу са природом њиховог пословања и обавезама преузетим према Агенцији;
7. Обезбеђује услове за остваривање међулучке и унутрашње лучке конкуренције;

---

¹³ Веб страница: <https://www.aul.gov.rs/nadlezosti>

8. Врши промоцију лука и пристаништа на домаћем и међународном тржишту;
9. У складу са приходима оствареним по основу наплате лучких накнада инвестира у изградњу, модернизацију и одржавање лучке инфраструктуре која је у јавној својини, осим када је то обавеза лучког оператера по основу издатог одобрења, односно дате лучке концесије, као и контроле над одржавањем лучких грађевина и објеката;
10. Одржава ред у луци, изузев послова који су у надлежности лучких капетанија;
11. Заштита лучког подручја и акваторије од загађења;
12. Води евиденцију корисника државне помоћи мале вредности (де минимис државна помоћ) у складу са прописима којима се уређује државна помоћ мале вредности;
13. Води евиденцију о објектима лучке инфраструктуре у својини Републике Србије на којима Агенција има уписано право коришћења, као и катастарским парцелама које чине лучко земљиште;

У оквиру своје делатности Агенција обавља и следеће послове:

1. организовање рада лучког координационог тела за једну или више лука, у циљу спречавања предузимања радња дискриминације против било ког лучког корисника, као и контроле наплате лучких накнада;
2. обезбеђивања пружања услуга од општег интереса уколико за такве услуге нема интереса од стране лучких оператера;
3. обавља и друге послове у складу са овим законом.

Органи пограничних служби

У случају испуњења свих услова за међународни пловни саобраћај на пристану у туристичко подручје, ова тачка постаје међународни гранични прелаз који мора функционисати по важећим прописима. Надлежност за послове преласка државне границе обавља специјализована управа Дирекције полиције: Гранична полиција врши надзор преласка државне границе чланова посаде и путника. Као и на другим граничним прелазима, и у овом случају ће се на истом месту налазити и овлашћени радници Управе царина, Министарства финансија.

Министарство унутрашњих послова, Управа граничне полиције¹⁴

Граничне провере у међународном водном саобраћају

Члан 61.

Гранична провера пловила у међународном саобраћају обавља се на подручју граничног прелаза или на пловилу. У складу са међународним уговором, гранична провера може да се обавља и током пловидбе или након пристајања пловила на подручју друге државе. **Заповедник или управљач пловила по доласку из иностранства и пре одласка у иностранство, дужан је предати граничној полицији препис пописа посаде и списак путника на пловилу у два примерка и дати на увид њихове исправе прописане за прелазак државне границе, осим ако је то међународним уговором или другим прописом другачије уређено.**

---

¹⁴ Закон о граничној контроли, "Службени гласник РС", број 24 од 26. марта 2018.

Провером из става 2. овог члана утврђује се да ли чланови посаде и путници испуњавају услове за улазак у Републику Србију или излазак из Републике Србије, у складу са овим или посебним законом.

Ако се лице које не испуњава услове за улазак у Републику Србију искрца с пловила у луку или путничко пристаниште отворено за међународни саобраћај без одобрења граничне полиције, заповедник, управљач или бродар сноси трошкове боравка и удаљења лица из Републике Србије.

Копију преписа пописа посаде и списак путника из става 2. овог члана полицијски службеник који обавља граничну проверу оверава уношењем отиска печата и враћа је заповеднику пловила који је дужан да је покаже на захтев полиције за време боравка у луци или путничком пристаништу отвореном за међународни саобраћај.

Заповедник пловила или управљач, односно бродар обавештава граничну полицију, ако је могуће и пре пристајања пловила у луку, путничко пристаниште отворено за међународни саобраћај или гранични прелаз, о присуству скривених путника.

Заповедник пловила одговоран је за скривене путнике. **Заповедник** пловила дужан је да благовремено обавести полицијске службенике који врше граничне провере о испловљавању пловила и надлежну лучку капетанију.

Управа царина Републике Србије¹⁵

По потреби се на граничним прелазима оснивају организационе јединице царине или се тај посао, по Закону поверава другим пограничним органима, уз професионалну помоћ Управе царина, према Закону о царинској служби:

Члан 7

На предлог министра, изузетно, уколико је то економичније, Влада може одредити да спровођење мера царинског надзора и послова царинске контроле путничког промета са иностранством на аеродромима са мањим обимом ваздушног саобраћаја, у лукама наутничког туризма и другим граничним организационим јединицама са мањим обимом промета, обавља орган државне управе надлежан за контролу преласка државне границе.

Када спровођење мера царинског надзора и послова царинске контроле путничког промета са иностранством обављају службеници органа државне управе надлежног за контролу преласка државне границе, царинска служба им пружа стручну помоћ и даје упутства за рад.

III УНУТРАШЊЕ УРЕЂЕЊЕ И РУКОВОЂЕЊЕ

Члан 8

Послове из надлежности Управе царина обављају Централа Управе царина и царинарнице.

Централа обавља послове у седишту Управе царина преко унутрашњих организационих јединица.

---

¹⁵ акон о царинској служби, ("Сл. гласник РС", бр. 95/2018 и 144/2020)

Царинарнице се оснивају у већим привредним и саобраћајним центрима када то захтевају обим, структура и токови роба у путничком и робном промету са иностранством или други интереси привреде.

За обављање свих или неких послова из надлежности царинарница оснивају се као организационе јединице царинарнице одсеци, реферати, царинске испоставе, царински реферати и царински пунктови, и могу бити у седишту или изван седишта царинарнице.

Влада може прописати другачије услове за организовање унутрашњих јединица Управе царина од услова и начела за унутрашње уређење органа државне управе.

Одлуку о оснивању, почетку и престанку рада царинарница, царинских испостава, одсека и царинских реферата, доноси Влада на предлог министра.

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Већ дуже од 40 година, с одређеним прекидима, трају научна истраживања на овом локалитету под руководством професора археологије са Филозофског факултета, Универзитета у Београду. Имајући у виду дужину и континуитет истраживања, прикупљену грађу и објављене радове, дугогодишњу праксу генерација студената овог факултета на локалитету, може се закључити да је Одељење за археологију Филозофског факултета неопходан и пожељан актер будућих активности на развоју туристичког простора Винча Бело брдо. Од ове установе се може очекивати активни допринос на привлачењу уже групе домаћих и страних посетилаца (туриста) са позивом да учествују у научним, стручним и едукативним активностима на локалитету. Такође, од ове установе се може очекивати активни и креативни допринос у осмишљавању презентације, интерпретације, гејмификације и стварања јединственог искуства на локалитету, у сарадњи са управљачем туристичког простора.

Туристичке организације

Туристичке организације послују у складу са прописима који уређују рад јавних служби и основане су на различитим нивоима државне управе (република, покрајине, градови и општине) са циљем да врше промоцију туризма и туристичке понуде своје дестинације. Према Закону о туризму, Туристичка организација Србије (ТОС) израђује Стратегијски маркетинг план којим планира промоцију приоритетних туристичких производа и дестинација у Србији. Археолошки локалитет и туристички простор Винча Бело брдо треба да нађе своје место у промотивним активностима ТОС-а на најважнијим сајмовима туризма, у промо материјалима и филмовима ТОС-а, у кампањама на друштвеним мрежама као и у другим промотивним каналима и медијима ове организације. Посебно треба имати у виду услуге Конгресног бироа ТОС-а који пружа професионалну помоћ у припреми понуда и довођењу значајних међународних конгреса и скупова, што може бити значајна прилика за међународну афирмацију локалитета Винча Бело брдо у међународним размерама. Сличне активности обавља и Туристичка организација Београда, сада за Београд као дестинацију, а која брине и о водичкој служби у главном граду, креирању, промовисању и организовању излета, информисању посетилаца Београда и представља кључног промотивног партнера овог туристичког простора. На локалном нивоу може бити од користи да профункционише у пуном капацитету и локални актер, који може дати свој допринос јачањем информативних капацитета (инфо-киоск,

израда локалне сигнализације, израда и одржавање локалног веб сајта). Тренутно функционише Центар за културу Гроцка који обавља један део ових активности.

Туристичка организација Србије (ТОС)¹⁶

Туристичке организације за промоцију туризма

Члан 30

Промоцију туризма обављају: Туристичка организација Србије, туристичка организација аутономне покрајине и туристичка организација јединице локалне самоуправе.

Промоцију туризма могу обављати и туристичке организације регије које оснивају две или више јединица локалне самоуправе.

Туристичка организација регије остварује сарадњу са туристичким кластерима на свом подручју и воде евиденцију туристичких кластера.

Члан 31

Туристичке организације из члана 30. овог закона послују у складу са прописима којима се уређују јавне службе.

У погледу права, обавеза и одговорности запослених у туристичким организацијама из става 1. овог члана, примењују се прописи којима се уређује област запослених у јавним службама.

Туристичка организација Београда (ТОБ)¹⁷

У опису својих послова и активности, на сајту Туристичке организације Београда се наводи:

„ ...Посао ТОБ-а подразумева:

- анализу домаћег и страног туристичког тржишта;
- планирање развоја београдског туризма;
- припрему и организацију туристичких манифестација;
- израду и дистрибуцију туристичког промотивног материјала;
- организовање и рад мреже туристичких информативних центара;
- координацију свих учесника туристичке понуде Београда;
- промоцију сувенира, рукотворина и производа старих заната;
- промовисање Београда на домаћим и међународним туристичким сајмовима;
- сарадњу са другим градовима у земљи и иностранству;
- пружање помоћи у организовању конгреса.

*

* *

---

¹⁶ Закон о туризму Републике Србије, ("Сл. гласник РС", бр. 17/2019)

¹⁷ <https://www.tob.rs>

Претходно изложена структура активних партнера и учесника у раду на развоју локалитета Винча Бело брдо, указује на сложену мрежу међусобних односа и надлежности. Координација овако сложене мреже заинтересованих актера захтева да се оформи професионални управљач туристичког простора. Тај управљач мора бити мултидисциплинарно квалификован како би могао да координира актере из врло различитих области друштвеног живота (наука, државна управа, бизнис, струковне и невладине организације, међународне организације итд.). Стога предлог модела управљања туристичким простором мора уважавати ове изложене захтеве.

3.4. ПЛАНСКИ ОСНОВ РАЗВОЈА ТУРИЗМА И ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ РАЗВОЈА ТУРИЗМА И ДРУГИХ ОБЛИКА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

3.4.1. Плански основ развоја туризма

У поступку израде Мастер плана анализирана је релевантна развојна - стратегијска и планска – просторна и урбанистичка документација, која непосредно и посредно обрађују туризам, простор и окружење туристичког простора Винча – Бело брдо, као и комплементарне делатности које имају утицај на развој туризма.

Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025¹⁸

Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025. (Сл. Гласник 98/2016) са Акционим планом препознаје Град Београд са гравитационом зоном као једну од најзначајнијих туристичких дестинација Републике Србије, које треба развијати у оквиру туристичког простора Подунавље. Кључне ресурсне и атракцијске вредности су: културно-историјско наслеђе, туристичко-географски положај, догађаји, гастрономија, реке Дунав и Сава, као и разне антропогене вредности и природна добра.

Београд је мултиполарна дестинација са израженом концентрацијом туристичких атракција – градско језгро старог дела града, Нови Београд – пословно комерцијална зона, Земун – градско језгро и приобаље Дунава. Кључни производи: *city break*, МІСЕ туризам, наутика, кружне туре, манифестације (Beerfest, БИТЕФ, БЕЛЕФ, ФЕСТ, Београдски манифест, Фишфест, и сл.), специјални интереси, здравствени туризам и културно тематске руте. Наглашеност приобаља Дунава, као пола развоја и културно тематских рута, као кључног туристичког производа од посебног су значаја за развој туризма у оквиру Туристичког простора „Винча-Бело брдо“.

Стратегија развоја културе са акционим планом¹⁹

Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године представља основни стратешки документ културне политике Републике Србије, којим се на целовит начин утврђују правци деловања и начини спровођења културне политике, као јавне политике у области културе. У оквиру мера за унапређење међуресорне, међусекторске и сарадње различитих нивоа власти када је у питању културни туризам,

---

¹⁸ Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025, „Службени гласник РС“ 98/2016

¹⁹ Стратегија развоја културе са акционим планом (<https://kultura.gov.rs/>)

наведено је: „плански и систематски треба тежити побољшању позиције Републике Србије као одређишта које понуду базира на богатству материјалног и нематеријалног културног наслеђа и савремене културе, што подразумева развој конкурентних и атрактивних (културно-туристичких) производа; затим креирању нових националних и развоју постојећих културно-туристичких рута на територији наше земље, што све доприноси повећању учешћа културног туризма у приходима оствареним од туризма и повећању туристичког промета на културним локалитетима и културним садржајима на локалном нивоу. Такође, треба радити на развоју креативне индустрије у сврху туризма, која нуди велике могућности за подстицање савременог стваралаштва, међународну сарадњу и представљање наше земље у свету.“

***Стратегија развоја града Београда - Стратешки циљеви, приоритети и мере одрживог развоја до 2021.*²⁰**

Стратегија развоја града Београда у мерама за унапређење и развој туризма као приоритете наводи: унапређење туристичке инфраструктуре и супраструктуре, ревитализацију и осавремењавање амбијенталних целина, обогаћивање туристичке понуде у оквиру постојећих производа и унапређење промоције Београда као туристичке дестинације. Све наведено ће се реализовати кроз: промоцију града Београда као атрактивне регионалне и европске туристичке дестинације са јединственим брендом; суфинансирање програма и пројеката конгресног, манифестационог, културног и руралног туризма; унапређење укупне туристичке понуде; унапређење програма коришћења нових информационих технологија у туризму, израду и реализацију пројеката туристичке сигнализације на територији града Београда; унапређење и промоцију туристичких зона и амбијенталних целина Београда, модернизацију и обогаћивање сувенирског програма града Београда.

***Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године*²¹ („Сл. гласник Републике Србије”, бр.88/10)**

У анализи стања просторног развоја Републике Србије, ППРС констатује да културно наслеђе није довољно афирмисано као развојни ресурс. Очувано и заштићено културно наслеђе део је визије просторног развоја Републике Србије дате планом, док су „заштита, контролисано и одрживо коришћење природе, природних ресурса, природног и културног наслеђа” дефинисани као четврти од пет основних циљева плана.

Применом Плана „подручја са заштићеним, уређеним и адекватно презентираним културним наслеђем јачаће привлачност и конкурентност за инвестирање и развој туризма”. У најзначајнија подручја у том смислу, ППРС убраја и археолошка налазишта из праисторије, међу која спада и локалитет „Бело брдо“ у Винчи. Циљеви еколошког развоја и заштите културног наслеђа су:

- заштита, уређење и коришћење на начин који ће допринети успостављању регионалног и локалног идентитета у складу са европским стандардима заштите, као и

---

²⁰ Стратегија развоја града Београда - Стратешки циљеви, приоритети и мере одрживог развоја до 2021. године („Службени лист града Београда“, бр. 47, од 30.06.2017.)

²¹ „Сл. гласник Републике Србије”, бр.88/10

- заштита, уређење и развој предела Републике Србије заснованог на поштовању и афирмацији природних и културних вредности.

Винча спада у „приоритетна културна подручја која треба да уживају посебан третман, без обзира на статус у оквиру службе заштите”.

У оквиру поглавља Просторни развој туризма и однос према заштити, као основни циљ просторног развоја туризма у Републици Србији, наводи се „просторно-еколошка подршка остваривању концепта одрживог развоја туризма, компромисним интегрисањем принципа и стратешких, планских и програмских докумената развоја туризма, заштите и уређења туристичких простора, уз оптимално задовољавање социјалних, економских, просторно-еколошких и културних потреба националног и локалног нивоа, интереса тржишта и услова студија истраживања, заштите и презентације археолошког налазишта „Бело брдо“ у Винчи кроз програме прекограничне и међународне сарадње”.

Поглавље VI (Просторна интеграција РС) као основни циљ износи интеграцију Републике Србије у шире окружење и постизање одрживог развоја дефинисањем, подстицањем и усклађивањем модалитета међународне/регионалне сарадње и применом одредби међународних стратешких докумената, а он се, између осталог, оперативно спроводи и на основу културног наслеђа.

У нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035 утврђени су општи и посебни циљеви просторног развоја по тематским областима. (<https://www.mgsi.gov.rs/>)

Општи циљ развоја туризма је одрживи просторни развој туризма, интегрисан у економски, социјални, културни и еколошки развој територијалних целина, урбаних и руралних насеља и инфраструктуре, који доприноси јачању међународне, националне и регионалне конкурентности, активирања и заштите туристичких простора.

Општи циљ просторног развоја у области заштите, уређења и коришћења културног наслеђа је афирмација културног наслеђа као вредности и ресурса одрживог развоја и фактора националног и регионалног, урбаног и руралног идентитета.

Посебни циљеви просторног развоја у области заштите, уређења и коришћења културног наслеђа су:

1. Развој интегративног и територијалног приступа заштити, уређењу и одрживом коришћењу културног наслеђа у складу са међународном регулативом;
2. Увођење контекстуалног приступа као елемента унапређења методологије планирања у заштићеним подручјима и у околини заштићених културних добара;
3. Проширивање предмета заштите непокретних културних добара, односно обухватање нових категорија културног наслеђа које нису дефинисане националним правним документима, али су у складу са међународном регулативом;
4. Увођење типолошког приступа и карактеризације простора на нивоу подручја, насеља и мањих целина;
5. Подизање свести о значају и вредности културног наслеђа за друштво, а посебно за локалне заједнице кроз јачање партиципације у процесу планирања;
6. Подстицање трансграничне, интрарегионалне и интеррегионалне сарадње на заштити и презентацији културног наслеђа и развоју културног туризма.

За подручје Винче су значајне и одредбе које се односе на заштиту и уређења предела.

Општи циљ заштите, уређења и одрживог коришћења предела Србије је остваривање циљног квалитета предела као јавног добра, на основу утврђивања и афирмације вредности карактера предела од значаја за усмеравање одрживог просторног развоја. Остваривањем овог циља очуваће се разноврсни, квалитетни и резилијентни урбани, рурални и природни предели који доприносе квалитету живота становништва и стварају основ за економски и друштвени развој усклађен с капацитетом и осетљивошћу предела.

Посебни циљеви заштите, уређења и одрживог коришћења предела су:

1. Интегрисање предеоног приступа (афирмација вредности карактера предела и интеграција циљног квалитета предела) у законски основ и систем просторног (просторне и урбанистичке планове) и секторског планирања (урбани и рурални развој, саобраћај, туризам, шумарство, пољопривреда, енергетика и др.), као и формирање ефикасног система мера и инструмената за спровођење;
2. Одрживи просторни и економски развој усклађен с препознатим вредностима карактера предела (циљни квалитет, капацитет и осетљивост структуре предела) чиме се постиже очување и унапређење постојећих, креирање и стварање нових вредности у пределу;
3. Препознавање културних предела као интегрисаних природних и културних вредности националног, регионалног и локалног идентитета.

3.1. Илустрација 2. ППРС од 2021-2035, карта 2, Генерални приказ зона заштите и праваца просторног развоја

Извор: https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/RJU_k2_300.jpg

Просторни план подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 Дунав Паневропски коридор VII²²

Просторни план подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 – Дунав (Паневропски коридор VII) утврђен је Уредбом о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 – Дунав (Паневропски коридор VII) „Службени гласник РС”, број 14 од 4. фебруара 2015.

²² Просторни плана подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 Дунав Паневропски коридор VII, „Службени гласник РС“, број 14 од 4. фебруара 2015.)

Основне намене дефинисане овим Планом су водни транспорт и остала водопривредна инфраструктура, док се заштита културних вредности и туризам третирају као додатне посебне намене.

План сагледава културно наслеђе Дунавског коридора као потенцијал за успостављање квалитетније међународне сарадње и за развој културног туризма. У том смислу, археолошко налазиште Бело брдо наведено је у систематизацији културних добара која је део Плана. Идентификовани проблеми одржавања културних добара, су недовољна заштита, недостатак планова управљања и недефинисаност, као и непоштовање граница заштитних зона око културних добара, а континуално рекогносцирање и истраживање материјалног и нематеријалног наслеђа наведено је као приоритет.

Општи циљ заштите непокретних културних добара је "стварање регионалног идентитета на бази очувања, заштите и туристичке валоризације културног наслеђа Подунавља", а као оперативни циљеви су "активирање потенцијала културног наслеђа као развојног фактора, интегрално аутентичности културних добара и њиховог окружења, заштита добара од неконтролисане изградње и квалитетна доступност са водног пута, атрактивна презентација и интерпретација, као и стварање услова за бољу регионалну и међународну повезаност на бази културног идентитета.

Квалитет плана је и у томе што препознаје (између осталог) потенцијални конфликт између развоја водног пута и заштите природних и културних добара.

У планска опредељења спадају очување и заштита свих добара са споменичким вредностима, независно од њиховог формалног статуса, интегрална заштита материјалних и нематеријалних културних вредности и природних вредности подручја Просторног плана као и одрживо коришћење културног наслеђа као развојног ресурса и економског добра.

Једно од планских решења је и изградња путничког пристаништа у Винчи, као и марине у Гроцкој, што треба имати у виду при даљој просторној анализи. План се спроводи (између осталог) доношењем адекватног урбанистичког плана, уз препоруку да се у подручјима насељених места разрада спроводи на нивоу урбанистичког плана.

У домену имплементације плана Уредбом (Члан 4.) утврђено је да се Просторни план спроводи доношењем одговарајућег урбанистичког плана за:

(а) деонице коридора водног пута Е 80 – Дунав на подручју генералних планова кроз градове Нови Сад, Панчево, Београд и Смедерево, или донетим урбанистичким планом са регулационом разрадом чија су решења усклађена са планираним пратећим садржајима водног пута, и

(б) пратеће садржаје водног пута; издавањем локацијских услова; директним спровођењем просторних планова подручја посебне намене за заштићена природна добра (са чијим планским решењима је овај просторни план усклађен), и са њима усклађених просторних планова јединица локалне самоуправе и урбанистичким плановима за грађевинска подручја у широј заштитној зони водног пута.

*Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо*²³

План вреднује археолошки локалитет Бело брдо - Винча, као важан сегмент укупног наслеђа, који има изузетан историјски, археолошки, културолошки, научни, истраживачки, уметнички, економски и геополитички значај. Слојевитост наслеђа археолошког локалитета Бело брдо - Винча јединствена је у региону југоисточне Европе и представља један од важних елемената просторног развоја Београда и Србије, који због својих својстава треба на посебан начин третирати и заштитити.

У полазним основама плана и приказу постојећег стања за туризам је наведено да - „Археолошко налазиште Бело брдо припада туристичкој зони коју карактеришу дисперзне локације, сниженог нивоа саобраћајне и комуналне опремљености. Централна и најважнија активност је монофункционалног карактера и односи се на археолошко налазиште док су остале активности/делатности пратеће (угоститељство, трговина, забава и сл.) и доприносе подизању атрактивности локације. Међународни углед ове вредне културне баштине од изузетног значаја сврстава је у први ранг међу туристичким производима”.

У складу са анализом постојећег стања, општи циљ просторног развоја је: трансформацијом и комплетном реконструкцијом, од данас запуштеног простора, створити просторно интегрисан, социјално прихватљив и економски одржив савремени градски центар и елитни део града са снажним и новим културним и туристичким идентитетом.

У Плану се наглашава - „Постојећа туристичка понуда с обзиром на потенцијале није довољно развијена ни афирмисана а још мање организована и повезана. Постојећи видови туристичке понуде свели су се на једнодневне излете ниског квалитета и малог профита. Изостала је озбиљна промоција овог налазишта, координација понуде и потражње и културно-едукативне делатности. Саобраћајна, комунална и туристичка инфраструктура која је од виталне важности за развој туризма је недовољно развијена. Туристичка супраструктура и расположиви смештајни капацитети су скромни осим спорадичне понуде некатегорисаног приватног смештаја, док је локално становништво је слабо укључено. Археолошко налазиште, такође, угрожава проблем клизишта и отпадних вода. Простор се тренутно налази у стању условне равнотеже и било каква промена (атмосферска или антропогена) трајно може да наруши равнотежу и угрози налазиште. Како је у питању *простор који због својих карактеристика, вредности и приоритетне туристичке намене захтева посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите* потребно је што пре приступити стабилизацији терена и изради планске и друге документације.”

У Плану су примењени општи и посебни принципи просторног развоја чији резултати су:

- ослобађање од неадекватних садржаја;
- везе подручја са ширим просторним контекстом;
- потенцирање контакта са реком и интегрисање двеју обала;

---

²³ Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо („Сл. гласник РС”, број 43/17)

- формирање вишезначног простора у оквиру просторне целине Археолошког парка; и
- стварање и очувању идентитета, вредности и потенцијала простора, посебно визура.

У складу са анализом постојећег стања, општи циљ је: трансформацијом и комплетном реконструкцијом, од данас запуштеног простора, створити просторно интегрисан, социјално прихватљив и економски одржив савремени градски центар и елитни део града са снажним и новим културним и туристичким идентитетом.

На основу наведеног општег циља издвојени су оперативни циљеви од којих су најбитнији:

- заштита објеката културе од плављења реке Дунав уз изградњу модерног пристаништа;
- санација клизишта;
- инфраструктурна регенерација;
- изградња објекта музеја, формирање Археолошког парка и нових места окупљања; и
- стварање новог туристичког брэнда.

Општи циљ развоја у области *туризма* је: формирање и афирмација глобално препознатљиве туристичке дестинације која задовољава економске, друштвене и социјалне критеријуме.

Оперативни циљеви у области туризма су:

- изградња комерцијалних садржаја;
- повећање туристичке потрошње; и
- позиционирање, брэндирање и маркетинг локације.

Општи и оперативни циљеви просторног развоја су утврђени и за друге секторске области, тако да је у плану остварена „интегралност у планирању и остваривању одрживог просторног развоја.”

С обзиром на вредност и културно-историјски потенцијал који овај простор поседује, Планом се утврђује да је примарна намена планираног простора заштита и презентација археолошког налазишта у *туристичке сврхе* и обезбеђивање просторних услова за остваривање те посебне намене уважавајући принципе одрживог развоја.

Основна планска решења су:

1. Организација туристичког простора – уважавајући ресурсне специфичности, постојеће и нове туристичке атракције простор ће се уредити тако да допринесу формирању и развоју диверзификованог туристичког производа чије ће различитости и посебности представљати компаративну предност у односу на друге локације и обезбедити конкуренцију дестинације. Саставни део уређења су основни елементи туристичке инфраструктуре:

- отворени и затворени изложбени простори као окоснице развоја археолошког/културног туризма са туристичким, научноистраживачким, пословним и едукативним пунктовима;
  - туристичко-информативни центар, туристичке организације и агенције;
  - туристичка супраструктура (мотели, ресторани и тсл.);
  - туристичка инфраструктура за пружање атракцијске и забавне понуде (визиторски центар – централно туристичко место, едукативне стазе, панорамски путеви, објекти за посматрање природних реткости, летње позорнице, шеталишта, објекти за авантуристичке активности и сл.);
  - отворени и затворени објекти спортске рекреације;
  - објекти за продају сувенира; и др..
2. Саобраћајна доступност туристичког простора обезбеђује се изградњом:
- квалитетних саобраћајница које тангирају и пресецају простор;
  - потребног броја паркинг места за посетиоце;
  - простора за прихват туриста; и
  - приступа за туристе који долазе реком.
3. Инфраструктурна опремљеност;
4. Туристичка сигнализација и информисаност;
5. Маркетинг и продаја туристичког производа; и
6. Програмско осмишљавање нових садржаја.

Површина земљишта обухваћена Планом износи приближно 112,8ha. Грађевинско земљиште у оквиру границе Плана подељено је на земљиште јавне и осталих намена.

Земљиште јавне намене:

- саобраћајне површине;
- археолошки локалитет;
- водне површине;
- зелене површине;
- површине за објекте и комплексе јавних служби; и
- површине за инфраструктурне објекте и комплексе.

Земљиште осталих намена представљају површине за становање, површине за комерцијалне садржаје и остале зелене површине.

У обухвату предметног Плана, према степену заштите археолошког налазишта, дефинисане су три целине:

- Археолошко налазиште - I степен заштите;
- Заштићена околина археолошког налазишта - II степен заштите; и
- Простор на коме је потврђено постојање налазишта - III степен заштите

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

Планом су утврђени садржаји и намена објеката у складу са предложеним концептом грађевинских парцела.

Табела 4.1. Планирани садржаји на (новоформираним) грађевинским парцелама

Статус грађевинског земљишта	Назив површине	Ознака грађевинске парцеле	Намена	Начин реализације	Зона заштите
Јавно земљиште	Археолошки локалитет	J9.1.1, J9.1.2, J9.1.3	Музеј и објекти у функцији Археолошког Парка	Могућа је изградња више објеката на парцели, број и намена објеката Археолошког парка одређују се кроз даљу планску разраду (архитектонско-урбанистички конкурс)	I степен заштите
Јавно земљиште	Археолошки локалитет	J9.2	Музеј и објекти у функцији Археолошког Парка	Могућа је изградња више објеката на парцели, број и намена објеката Археолошког парка одређују се кроз даљу планску разраду (архитектонско-урбанистички конкурс) На слободним и зеленим површинама формирати „Екомузеј“ као сталну музејску поставку биљака које су се узгајале у доба винчанске културе, у форми огледног поља	II степен заштите
Јавно земљиште	Површине за објекте од општег интереса	J12.1, J12.2	Школе, дечије установе, здравствене и социјалне установе, установа културе, специјализовани центри и слично	Детаљна разрада, израдом ПДР-а или урбанистичких пројеката за изградњу конкретних садржаја и капацитета	
Јавно земљиште	Акваторија реке Дунав	ВП			
Јавно земљиште	Приобално земљиште	ПРЗ			

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

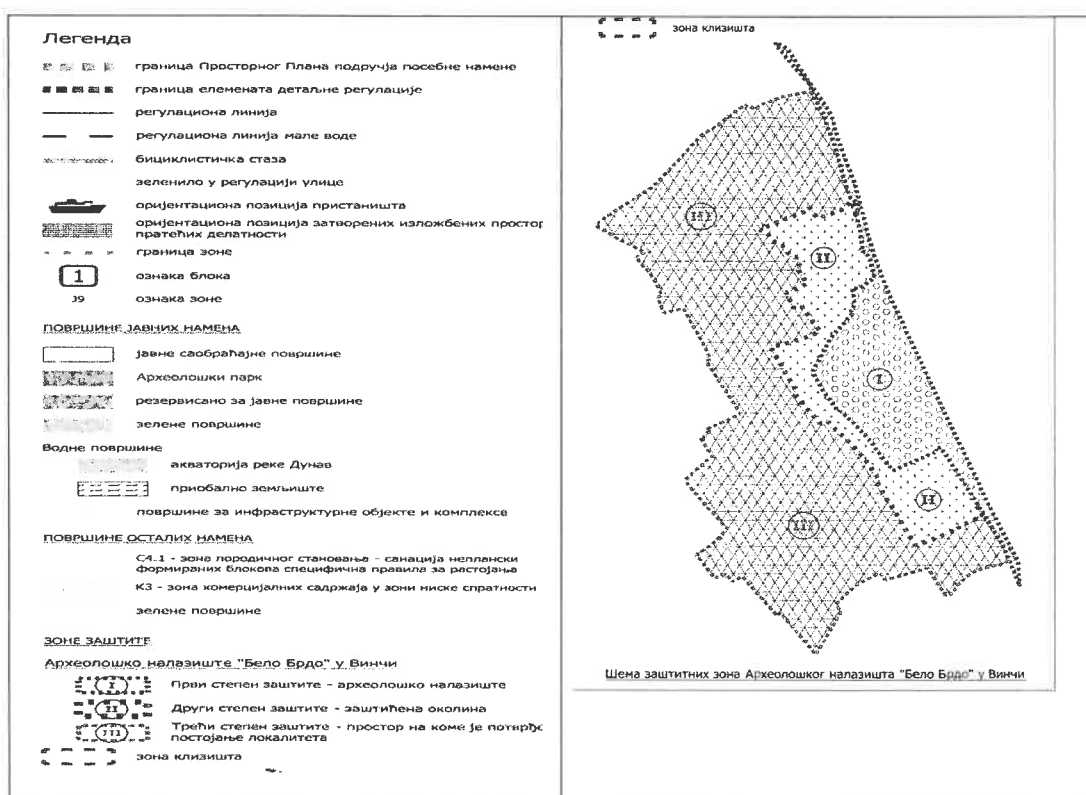
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА1			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА2			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА3			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА4			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА5			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА6			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА7			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА8			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА9			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА10			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА11			
Јавно земљиште	Јавне саобраћајне површине	СА12			
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.1.1			II степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.1.2			II степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.1.3			III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.1.4			
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.2.1			III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.2.2			III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.2.3			III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.3.1	Заштитни зелени појас		III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.3.2	Заштитни зелени појас		III степен заштите
Јавно земљиште	Јавне зелене површине	ЗЈ.4	Зелени коридор		III степен заштите
Јавно земљиште	Инфраструктурне површине	ТС	Трафо станица		
Јавно земљиште	Инфраструктурне површине	КС	Комунална стаза		
Приватно земљиште	Неплански формирани блокови	Зона С4.1	Породично становање	У складу са условима из ППППН – однос основне и компатибилне намене мин. 80% : макс. 20%	III степен заштите
Приватно	Неплански	Зона С4.1*	Породично	У складу са	III степен

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

земљиште	Формирани блокови		становање	условима из ППППН – однос основне и компатибилне намене мин. 80% : макс. 20%	заштите
Приватно земљиште	Комерцијални садржаји у зони ниске спратности	К3	Комерцијални садржаји у функцији археолошког налазишта и музеја (хотел, ресторан, кафе, трговина, култура, туристички садржаји, услуге, креативне индустрије и тсл.).	У складу са условима из ППППН - Компатибилне намене су садржаји јавних служби: култура, образовање и сл.. У случају да се планирају смештајни капацитети већег обима (хотел, бунгалови и сл.), минимална површина парцеле износи 5000m ²	III степен заштите
Приватно земљиште	Остале зелене површине	О3.1	Спортски комплекси	На подручјима планираним за остале зелене површине, у делу непосредно уз површине планиране за комерцијалне делатности, дозвољено је формирање спортских комплекса у складу са условима из ППППН	III степен заштите
Приватно земљиште	Преостале зелене површине	О3.2	Баштенске колоније	Преостале остале зелене површине планиране су за успостављање органске производње хране (без употребе вештачки синтетизованих материја), на отвореном, која се гајила у периоду винчанске	

				културе. Такође, дозвољено је подизање шума, узгајање биља за производњу биогорива и формирање баштенских колонија у складу са условима из ППППН	
--	--	--	--	--	--

Илустрација 4.1. ПППН археолошког налазишта Бело брдо, реферална карта: посебна намена простора

Извор: ПППН археолошког налазишта Бело брдо

Измене и допуне Регионалног просторног плана административног подручја града Београда²⁴

Визија РППАПБ јесте „уздицање града Београда на ниво високог ранга међу метрополитенским градовима и престоницама централне, источне и југоисточне

²⁴ Измене и допуне Регионалног просторног плана административног подручја града Београда („Сл. лист града Београда”, бр.86/18)

Европе, према мерилима одрживе економије и напредне технологије, веће територијалне кохезије Града, вишег нивоа приступачности саобраћајној и другој инфраструктури, учвршћене полицентричности и децентрализације и развијеног урбаног идентитета.”

У оквиру мера и циљева који воде ка остваривању визије наводе се и унапређивање система културе и њених институција, а као четврти од пет стратешких циљева поставља се унапређење и одрживо коришћење природног и културног наслеђа, као и заштита и унапређење животне средине на нивоу европског стандарда.

Сматрајући културно наслеђе АП Београда и његовог метрополитена једним од фундаменталних елемената уређења и просторног развоја и имајући у виду принципе просторног развоја Републике Србије у складу са Просторним планом, основни циљ РППАПБ је интегративна заштита културног наслеђа и управљање њиме, као генератором туристичког и ширег економског развоја, односно одрживог развоја целог подручја.

Сви задаци везани за заштиту културног наслеђа промовисани у РППАПБ на општем и секторском нивоу представљају полазну основу за израду планских и развојних докумената археолошког налазишта Бело брдо.

Задаци на општем нивоу су:

- заустављање даље деградације простора и физичке структуре;
- очување највреднијих примера културне баштине;
- дефинисање метода и поступака рада на урбаној конзервацији и обнови у конкретним случајевима;
- стварање предуслова да се активирају економски потенцијали подручја богатих културним наслеђем, стварајући динамичну заједницу и одрживу локалну економију;
- омогућавање стварања нових и снажних визија о културном диверзитету наслеђа, као симболу економске и политичке моћи, коришћењем новог, усаглашеног језика урбаних и руралних форми и стварањем нове скале вредности укупног фонда непокретних културних добара; и
- синтетисање одрживог развоја у потпуности интегрисаног са конзервацијом наслеђа и очувањем животне средине.

Као секторски задаци, наведени су:

- заштита, чување, конзервација или обнова културних вредности које стварају идентитет АП Београда и појединих његових делова као и његовог метрополитена у контексту културног идентитета целе државе;
- промовисање активности смишљених да ојачају економску базу; и
- унапређење квалитета окружења културних вредности.

Развојна концепција РППАПБ везана за археолошки локалитет Бело брдо, заснована је на интегративној заштити која представља кохерентни систем јавних интервенција створен да стимулише и уравнотежи приватну и друштвену иницијативу која треба да културно наслеђе препозна као необновљиви ресурс, извор идентификације (препознавања) и културни капитал који може да се користи за разне видове обнове.

Примена интегративне заштите за археолошке локалитете који се налазе на још неурбанизованим подручјима, без обзира да ли су проглашени за културна добра или не, омогућава пуну заштиту која се спроводи кроз израду планског документа.

Планом се предвиђа развој следећих туристичких производа:

- пословни туризам + МІСЕ (састанци, подстицајна путовања, конференције, изложбе);
- градски одмор; кружна путовања (културни итинерери у комбинацији са осталим етно-гастрономским и амбијенталним вредностима); наутика;
- догађаји - сајам, Арена, Сава центар, стадиони, Ада, спортска инфраструктура, културна баштина, фестивали, концерти); спорт; специјални интереси (бициклизам, камповање, пешачење, активности на води, здравствени туризам, лов, риболов, екологија и др.);
- Пословни, културни, рекреативни и спортски туризам имају посебан значај за Град у целини и неке његове делове (општине Барајево, Сопот, Младеновац, Гроцка).

Налазиште Бело брдо у Винчи третира се кроз више поглавља Плана.

За развој културног туризма од изузетног значаја су културни итинерери. Подручје Винче са археолошким локалитетом је на рути Дунавског и Савско-колубарског правца.

Од конкретних мера заштите локалитета важно је истаћи да се Планом предвиђа „израда урбанистичких и просторних планова” као и „регулација имовинско-правних односа и стварању техничких предуслова за радове којима би се археолошко налазиште учинило приступачније посетиоцима”.

Локалитет се спомиње као локација од приоритетног значаја због чега с у РППАПБ потенцира да се комунално опреми и обогати садржајима за туристе. Израда одговарајуће планске документације за налазиште Бело брдо наведена је као један од приоритета/инструмената имплементације РППАПБ у краћем временском периоду.

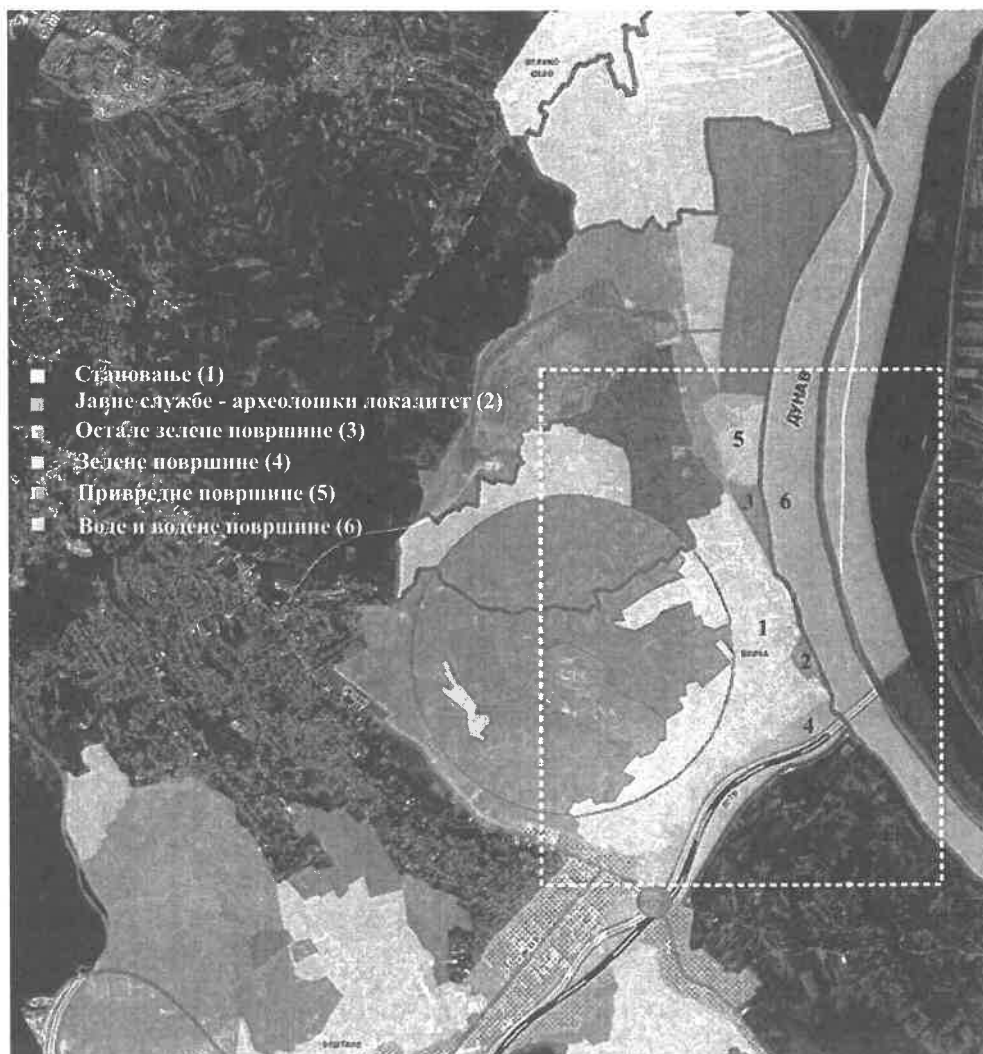
У РППАПБ се употребљавају категорије културног наслеђа дефинисане Законом о културним добрима („Сл. Гласник РС“ бр. 71/94, 52/11 и 99/11), као и новије категорије културног наслеђа, које су познате научној и стручној јавности: културни итинерери, културна подручја и културни пејзажи.

Подручје археолошког налазишта Бело брдо налази се у зони која је означена као *културни пејзаж*. Зона је обухватила широко подручје тока реке Дунав (лева и десна обала) на потезу од почетка насеља Винча, Гроцку и Грочанску аду.

У контексту привреде, економије, туризма и одрживог развоја мудро управљање културним вредностима доводи до повећања вредности инвестиционе локације, привлачења улагања путем појачаног маркетинга и употребом разних логистичких подршки, модернизације урбане структуре, уклапања нових архитектонских форми, флексибилнијих, али хармонично повезаних са културним наслеђем, где очување културних добара, представља безуслован приоритет како би у својој аутентичности могло пренети будућим генерацијама.

Илустрација 4.2. : Намена површина према ГУП Београд

Извор: Генерални урбанистички план Београда (Сл. Лист града Београда“ бр. 11/16)

Генерални урбанистички план Београда- текст (Сл. Лист града Београда“ бр. 11/16) у области туризма предложеним решењима потврђује Београд као туристичко место првекатегорије на основу Елабората “Категоризација Београда као туристичког места”. За подручје Винче је посебно значајно планирање додатних смештајних капацитета „уз марине, а посебно на Ада Хуји, као и код археолошког налазишта Винча на десној обали Дунава на ободу заштићених целина”.

План генералне регулације система зелених површина Београда²⁵

Циљ израде Плана генералне регулације система зелених површина Београда је стварање планских услова за:

- очување постојећих зелених површина у садашњим границама;
- унапређење зелених површина лошијег квалитета и вредности; унапређење постојећих зелених површина ка постизању њихове мултифункционалности, као и функционалности и међусобне везе целокупног система зелених површина;
- усклађивање важеће типологије зелених површина дефинисане Генералним планом Београда 2021. („Службени лист града Београда”, бр. 27/03, 25/05 и 34/07) са законским оквиром и типологијама европских градова, а у циљу примене европских стандарда, конвенција, и сл.;
- очување подручја вредних биотопа (станишта);
- обезбеђивање локација за подизање нових зелених површина како би се уједначила просторна дистрибуција и заступљеност појединих типова зелених површина, достизање европских стандарда у погледу обезбеђивања одговарајућих зелених површина за потребе рекреације становника и других корисника, као и са аспекта квалитета и заштите животне средине и тако успоставио оптимални систем и међусобна повезаност целокупног система зелених површина Београда.

Границом Плана генералне регулације система зелених површина Београда обухваћене су територије дванаест градских општина Вождовац, Врачар, Звездара, Земун, Нови Београд, Палилула, Савски венац, Стари град, Чукарица, Раковица, Сурчин и Гроцка, односно подручја наведених општина која су обухваћена границом Генералног плана Београда 2021, површине око 77.460 ха.

Просторни план подручја дела градске општине Гроцка²⁶

Просторни план за део ГО Гроцка не обухвата подручје археолошког налазишта Бело брдо, међутим његова припадност административном подручју општини Гроцка и утицај који може имати на њен развој одредили су стратешка планска опредељења, циљеве и мере за спровођење Плана.

Планска концепција заштите, унапређења и развоја културног наслеђа, заснована је на принципима интегративне заштите и подразумева повезаност три кључна елемента - очување, унапређење и коришћење културних добара - као ефикасан механизам који ће створити претпоставке за трајну заштиту наслеђа и интегрисање у савремене развојне токове општине, што је једини реалан пут ка опстанку и рехабилитацији културног наслеђа. Примарна заштита која се односи на чување, одржавање и коришћење културних добара, као и њихову заштиту, конзервацију и обнову – треба да се спроводи кроз мере које су дефинисане у складу са Законом о културним добрима и правилима урбанистичке заштите. Подразумева се претходна пажљива

---

²⁵ План генералне регулације система зелених површина Београда (Службени лист града Београда, 2019)

²⁶ Просторни план подручја дела градске општине Гроцка („Службени лист града Београда”, бр. 54/12)

валоризација културних вредности и осмишљено интервенисање кроз урбанистичке планове, уз доследну примену услова и мера прописаних од стране надлежне службе заштите.

У оквиру развојне концепције за културно и градитељско наслеђе, планира се и локација етно-парка у близини археолошког налазишта Бело Брдо, који би у перспективи представљао едукативни центар и туристичку атракцију.

Позитивни ефекти планских решења се огледају кроз могућност коришћење културног наслеђа у циљу јачања туристичке понуде општине Гроцка и то:

- разноврсност и просторна дистрибуција културних добара пружају претпоставке за умрежавање и организовање локалних итинерера везаних за историјски развој насеља, формирање локалне културне мапе као специфичне туристичке понуде општине и оснивање локалних културних манифестација везаних за културно наслеђе;
- припадност општине метрополитенском подручју Београда омогућава појединачно или укупно интегрисање културних добара општине у културну туристичку понуду Београда (градски итинерери, смештајни капацитети у спрези културних добара и предеоних вредности подручја општине и сл.);
- национални и међународни ниво подразумева могућност интегрисања одређених културних добара Општине, пре свега локалитета Винча, у културно-туристичку понуду ширег региона (културне стазе на Дунаву, Винча - Лепенски Вир- Кладово - даље) и сл.; и
- изузетна вредност и јединственост археолошког налазишта Бело Брдо у Винчи пружа могућност културног и научног повезивања овог подручја на националном и међународном нивоу, кроз активирање различитих облика деловања повремених или трајног карактера (научни скупови, симпозијуми, тематске међународне изложбе и сл). Уз унапређени ниво заштите и музеолошке презентације налазишта, овакви облици би у потпунили научну промоцију и умрежавање налазишта у фондус националне, европске и светске баштине.

Такође, могуће одвијање ових облика активности и изван самог налазишта Винча (коришћење постојећих просторних ресурса и објеката за организацију активности) подигло би ниво функционалног интегрисања територије општине у целини.

Као претње развоју у овом планском документу уочени су:

- изостанак организационе и програмске подршке Града, у чијој надлежности је старање о културном наслеђу на подручју Општине;
- изостанак финансијске подршке програмима и пројектима културне обнове;
- висок степен ризика од хазарда код некомпатибилних садржаја у окружењу (депонија) за археолошки локалитет Винча; и
- неизвесност реализације стратешких решења по питању некомпатибилних садржаја (санација постојеће депоније; измештање привременог одлагалишта нуклеарног и опасног отпада из Института).

Планом се дефинишу општи услови заштите за сва утврђена добра и евидентирана добра. Непокретна културна добра и добра која уживају претходну заштиту не смеју

се уништавати или оштетити, нити се без сагласности надлежне службе заштите, у складу са Законом о културним добрима, може мењати њихов изглед, својство или намена.

Непокретна културна добра, као вишеслојна историјска и културна баштина, чувају се и интегришу у савремени живот насеља, на начин техничке заштите, враћања у функцију, функционалног интегрисања са окружењем, сталном бригом и заштитом и презентацијом њихових споменичких својстава:

- на заштићеним добрима и њиховој заштићеној околини не смеју се изводити никакви радови који могу променити њихов садржај, природу или изглед, без претходно прибављених услова и сагласности надлежне службе заштите;
- непокретна културна добра и добра која уживају претходну заштиту могу се користити у својој изворној, или одговарајућој намени, на начин који неће ни у чему угрозити њихова основна споменичка својства;
- непокретна културна добра и добра под претходном заштитом не смеју се користити у сврхе које нису у складу са њиховом природом, наменом и значајем, или на начин који може довести до њиховог оштећења;
- на археолошким локалитетима, на парцелама заштићених добара и на парцелама њихове заштићене околине није дозвољено планирање никакве градње, осим ако се то изричито одобри посебним условима надлежне службе заштите;
- власник, корисник или други субјекат који по било ком основу располаже непокретним културним добром или добром под претходном заштитом, дужан је да га чува и одржава с пажњом, тако да не дође до оштећења или уништења његових споменичких својстава;
- није дозвољено рушење, раскопавање, преправљање, презиђивање, прерађивање или извођење других радова који могу променити изглед и вредност културног добра, без претходно прибављених услова и сагласности надлежне службе заштите;
- није дозвољено повећање габарита и спратности доградњама, надоградњама и сличим интервенцијама на непокретним културним добрима. Изузетно, ове интервенције се могу изводити само у посебним, оправданим случајевима, према посебним условима надлежне службе заштите.
- надлежни Завод за заштиту споменика културе посебним правним актом утврђује конкретне услове чувања, коришћења и одржавања, као и услове за предузимање конкретних мера заштите за свако појединачно непокретно културно добро или добро под претходном заштитом;
- акт о мерама техничке заштите, који утврђује надлежни Завод, прибавља се пре издавања локацијске дозволе, односно у поступку израде урбанистичког пројекта у целинама где је Планом предвиђена њихова израда; и
- пројектна документација (главни пројекат) доставља се надлежном Заводу на сагласност

За подручја евидентираних археолошких налазишта или просторних целина, до вршења посебних истраживања и израде одговарајуће студијске и друге документације надлежне службе заштите, којом би се рекогносцирао терен и

евентуално утврдиле границе археолошких налазишта или просторних целина – потребно је приликом изградње објеката обавестити надлежни Завод за заштиту, који ће утврдити мере претходног рекогносцирања или археолошког праћења, као и услове градње са становишта чувања, одржавања, коришћења и заштите културних добара.

У извештају о релевантној развојно - стратегијским и планско – просторним и урбанистичким документима који непосредно и посредно обрађују туризам, простор и окружење туристичког простора Винча, као и комплементарне делатности које имају утицај на развој туризма потврђује се основаност о изузетним туристичким вредностима, који су основ за проглашење туристичког простора у складу са Законом о туризму. Поред неоспорних културно историјских и амбијенталних вредности археолошког локалитета Бело брдо, на основаност предлога за проглашење има и велики значај досадашњи развој туризма, као и планови и стратешка опредељења развоја туризма Републике Србије која културни туризам ставља у приоритете развоја. Наведена документа у овом извештају у свим одредницама које се односе на туризам у први план стављају потребу одређивања поменутог простора као туристичког, са циљем да се културно наслеђе артикулише као развојни ресурс, заштити, уреди и користи на начин који ће допринети успостављању регионалног и локалног идентитета у складу са европским стандардима заштите и коришћења културних ресурса.

Актуелну планску документација на подручју Винче чини и План детаљне регулације за примарне објекте Болечког канализационог система – I ФАЗА, „Службени лист града Београда“, бр. 47/16;

3.4.2. Обавезе у погледу развоја туризма и других облика коришћења простора

Разматрањем стратешких развојних докумената у области туризма и културе уочава се хомогеност у приступу развоја културног туризма. Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025 као кључне туристичке ресурсне и атракцијске вредности на подручју Београда издваја: културно-историјско наслеђе, туристичко-географски положај, реке Дунав и Саву, као и разне антропогене вредности и природна добра.

Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године одређује оквире развоја културног туризма на богатству материјалног и нематеријалног културног наслеђа и савремене културе, кроз развој конкурентних и атрактивних (културно-туристичких) производа.

Као један од модалитета развоја културног туризма у оба стратешка документа наглашава се важност изградње културних рута у циљу повећања туристичког промета на културним локалитетима и културним садржајима на локалном нивоу.

Подручје Винче, захваљујући свом географском положају налази се у домету најзначајнијих туристичких итинерера у Србији, како на копненим, тако и на воденим саобраћајним правцима. Иако је културни туризам приоритетна туристичка активност у развојним документима неопходно је сагледати могућности валоризације целокупне ресурсне основе.

На потребу комплексне валоризације простора указују и планска документа која дају смернице за развој туризма, других делатности, предела, насеља и инфраструктуре подручја.

У Просторном плану Републике Србије основни циљеви развоја и заштите културног наслеђа подразумевају артикулисање културног наслеђа као развојног ресурса. План сагледава културно наслеђе Дунавског коридора као потенцијал за развој културног туризма али и за успостављање квалитетније међународне сарадње.

Просторним планом подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 – Дунав, стварање регионалног идентитета на бази очувања, заштите и туристичке валоризације културног наслеђа Подунавља је утврђено као циљ заштите непокретних културних добара.

Просторним планом подручја посебне намене археолошки локалитет „Бело брдо“ утврђени су оквири развоја простора са циљем да се трансформацијом и комплетном реконструкцијом, од данас запушеног простора, створи просторно интегрисан, социјално прихватљив и економски одржив савремени градски центар и елитни део града са снажним и новим културним и туристичким идентитетом.

Постављени циљ интегрисане обавезе у погледу развоја туризма и других облика коришћења простора који су постављени у планским документима ширег подручја Београда.

Подручје археолошког налазишта Бело брдо налази се у зони која је означена као културни пејзаж. Зона обухвата подручје тока реке Дунав (лева и десна обала) на петељу од почетка насеља Винча, Гроцку као и Грочанску аду.

Део простора који је предмет израде мастер плана (од 1147 до 1145 km обале Дунава) припада међународном еколошком коридору ИБА „Ушће Саве у Дунав” - РС017БА. Еколошки коридор обухвата ушће Саве у Дунав (10 km) и 39 km тока Дунава са приобаљем (од 1184 до 1145 km), укупне површине 9.808 ha. Значај подручја је у особеним алувијалним стаништима уз две велике реке, са бројним острвима, рукавцима и мртвајама.

Концепт развоја туристичког простора је условљен и Генералним урбанистички планом Београда којим је за подручје Винче предвиђено планирање додатних смештајних капацитета „код археолошког налазишта Винча на десној обали Дунава и на другим комерцијалним површинама, посебно у централној и у периферној зони (на ободу заштићених целина)”.

Имајући у виду наведена документа, у даљем туристичком развоју неопходно је створити услове за комплексну валоризацију естетских, културних, научних и економских вредности археолошког локалитета, приобаља и реке Дунав, културног предела као и стварање услова за развој рекреативних активности.

Комплексна валоризација простора и стварање дестинације са више полова развоја условљена је одрживим управљањем привредним, економским, туристичким, рекреативним и другим активностима као и културним вредностима. На овај начин се појачава инвестициони потенцијал локације на којој се употребом разних логистичких подршки, модернизацијом урбане структуре, уклапањем нових архитектонских форми, повезаних са културним наслеђем знатно више може учинити на очувању културних

добара, чије вредности би се у својој аутентичности могле пренети будућим генерацијама.

Наведене обавезе у погледу развоја туризма и других облика коришћења простора намећу потребу да се туристички простор са археолошким локалитетом Бело брдо сагледа као комплексна, полинуклеарна целина са половима развоја који би обухватили археолошки локалитет, реку Дунав, приобаље са делом еколошког коридора, делове културног пејзажа и делове насеља Винча.

Карактеристике, вредности, утврђени приоритети развоја у развојним и планским документима али и повратна трансформација предела условљавају потребу да се за туристички простор Винча-Бело брдо утврди посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите.

3.5. ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Непосредно окружење конкурсног обухвата, са становишта заштите животне средине, представља веома сложена и делом деградирану средину. С обзиром на намене, потенцијални загађивачи ваздуха су депонија комуналног отпада „Винча“ и Институт за нуклеарне науке „Винча“, а евентуална загађења могу да воде порекло и од саобраћаја и стационарних извора.

Значајних извора буке осим саобраћаја нема.

На територији општине Гроцка, којој припада насеље Винча, није успостављен мониторинг квалитета чинилаца животне средине, осим у сегменту површинских вода, чији квалитет одступа од прописаних норми, а чему доприноси и неадекватна инфраструктурна опремљеност, посебно у области отпадних вода.

Са друге стране предметно подручје одликују повољни микроклиматски услови и значајни природни ресурси, пре свега водни.

Концепција заштите животне средине заснива се на опредељењу за одрживи развој града Београда, па тако и разматране територије што представља континуирани процес формирања равнотеже између коришћења природних ресурса и даљег развоја урбаних функција града уз, на овом подручју недостајући, мониторинг квалитета ваздуха, вода и земљишта, са циљем заштите и унапређење животне средине на нивоу европског стандарда.

3.6. ОБАВЕЗЕ У ПОГЛЕДУ ЗАШТИТА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Заштита културног наслеђа, осим одлукама и решењима који формулишу и категоризују заштиту археолошког налазишта Бело брдо у Винчи, ППППН Археолошког налазишта Бело брдо и условима надлежног Завода за заштиту споменика културе, третирана је и у свим за ово подручје надлежним документима просторног и урбанистичког планирања као кључно значајан критеријум планског развоја.

Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године утврђује да је очувано и заштићено културно наслеђе део визије просторног развоја Републике

Србије, а „заштита, контролисано и одрживо коришћење природе, природних ресурса, природног и културног наслеђа” дефинисана је као четврти од пет основних циљева плана. Опредељење везано за културно наслеђе јесте да ће „подручја са заштићеним, уређеним и адекватно презентираним културним наслеђе јачати привлачност и конкурентност за инвестирање и развој туризма” уз циљ „да се културно наслеђе артикулише као развојни ресурс, заштити, уреди и користи на начин који ће допринети успостављању регионалног и локалног идентитета у складу са европским стандардима заштите“. У најзначајнија подручја у том смислу, убрајају се и археолошка налазишта из праисторије где Винча спада у „приоритетна културна подручја која треба да уживају посебан третман, без обзира на статус у оквиру службе заштите”.

Регионални просторни план административног подручја града Београда препознаје разноврсност културне баштине на територији града као развојни потенцијал и смешта могуће правце развоја у рекреативни и туристички потенцијал реке Дунав. Унапређење културних добара и њихово коришћење се посматра као генератор економских, културних и туристичких активности. Сматрајући културно наслеђе „административног подручја Београда и његовог метрополитена једним од фундаменталних елемента уређења и просторног развоја, основни циљ заштите, уређења и унапређења културних добара је интегративна заштита културног наслеђа и управљање њиме, као генератором туристичког и ширег економског развоја, односно одрживог развоја“. Налазиште Бело брдо у Винчи третира се у РППАПБ као локација од приоритетног значаја чија је развојна улога заснована на интегративној заштити која представља кохерентни систем јавних интервенција створен да стимулише и уравни приватну и друштвену иницијативу која треба да културно наслеђе научи да препознаје као необновљиви ресурс, извор идентификације (препознавања) и културни капитал који може да се користи за разне видове обнове.

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 – Дунав (Паневропски коридор VII) препознаје културно наслеђе Дунавског коридора као потенцијал за успостављање квалитетније међународне сарадње и за развој културног туризма, а археолошко налазиште Бело брдо наведено је у систематизацији културних добара која је део ППППН Дунав. Као општи циљ заштите непокретних културних добара наведено је „стварање регионалног идентитета на бази очувања, заштите и туристичке валоризације културног наслеђа Подунавља”, а као оперативни циљеви наведени су „активирање потенцијала културног наслеђа као развојног фактора, интегрално аутентичности културних добара и њиховог окружења, заштита добара од неконтролисаних изградњи и квалитетна доступност са водног пута, атрактивна презентација и интерпретација, као и стварање услова за бољу регионалну и међународну повезаност на бази културног идентитета.”

Просторни план за део градске општине Гроцка планску концепцију заштите, унапређења и развоја културног наслеђа, такође заснивана на принципима интегративне заштите и подразумева корелацију три кључна елемента – очување, унапређење и коришћење културних добара – као ефикасан механизам који ће створити претпоставке за трајну заштиту наслеђа и интегрисање у савремене развојне токове општине, као једини реалан пут ка његовом опстанку и рехабилитацији. Изузетна вредност и јединственост археолошког налазишта Бело брдо у Винчи План види као потенцијал културног и научног повезивања овог подручја на националном

и међународном нивоу, као и могућност интегрисања у археолошко налазиште Бело брдо у културно-туристичку понуду ширег региона.

4. ТЕХНИЧКА ОЦЕНА ПОДРУЧЈА

4.1. ПРЕДМЕТ ТЕХНИЧКЕ ОЦЕНЕ ПОДРУЧЈА

Предмет техничке анализе подручја су туристички потенцијали ресурса природне и друштвене врсте на простору који обухвата територију градске општине Гроцка са посебним освртом на окружење комплекса археолошког налазишта Бело брдо у Винчи.

Идентификовање елемената простора који имају својства туристичких ресурса, њихово разврставање и оцена вредности заснована је на организацијској типологији туристичких атракција уз примену методе анализе, синтезе и когнитивног приступа, која се темељи на перцепцији и искуствима туриста везаних уз атракције.

Систематизација и валоризација расположивих туристичких ресурса одређује начин трансформације ресурса у туристичке атракције, које су један од најважнијих елемената туристичке понуде.

Обухват техничке анализе простора комплекса археолошког налазишта Бело брдо у Винчи, са окружењем формира више повезаних сегмената простора.

Техничком анализом је детаљно сагледан шири простор комплекса археолошког налазишта Бело брдо чија граница почиње на северу од тачке спајања к.п. 2748 и 582/2 на обали Дунава и наставља према западу спољном границом к.п. бр. 582/2, 582/1, пресеца к.п. 2673, до к.п. 583/3, наставља спољном границом к.п. 583/3, 584/4, 587/3, 587/2, 590/3, 590/2, 591/3, пресеца к.п. 2670/2, наставља спољном границом к.п. 591/2, 193/101, пресеца к.п. 193/1, до к.п. 594, затим према југу спољном границом к.п. 594, 713/2, 193/1, 193/119, 193/143, пресеца к.п. 2690 до к.п. 756/17, наставља спољном границом к.п. 756/17, 2674/3, 768/5, 768/36, 768/5, 768/37, пресеца к.п. 2725/1 до к.п. 1923, наставља спољном границом к.п. 1923, 1922, 1925/1, 1925/2, 1926/1, 1927/1 1928/2, пресеца к.п. 2727, до к.п. 1933/1, наставља спољном границом к.п. 1933/1, пресеца к.п. 1933/5 и к.п. 2696/1 до к.п. 1954/1, наставља спољном границом к.п. 1954/1, 1954/5, 1954/3, 1954/4, 1956/5, 1956/4, 1956/3, 1956/1, пресеца к.п. 2722, наставља спољном границом к.п. 2722, 1876/94, 1867/95, пресеца к.п. 1864, наставља спољном границом к.п. 1863/10, 1863/19, 1863/18, 1960/1, 1960/11, 1960/12, 1960/10, 1965/2, 1965/4, пресеца к.п. 2729/1, наставља спољном границом к.п. 2729/1, 2733, пресеца к.п. 2696/1 у правцу к.п. 2066/1, наставља спољном границом к.п. 2696/1, 2732/3, 2732/2, 2029/3, 2029/2, 2028/1, 2287/1, 2287/2, 2288/7, 2288/2, 2288/4, 2288/3, наставља према истоку границом К.О. Винча до к.п. 2028/96 у К.О. Винча, пресеца к.п. 2746/1 до к.п. 44/4 у К.О.Ритопек, наставља спољном границом к.п. 44/4,44/1, 43/1, 43/2, 43/6. 43/5. 43/ 8, 43/4, пресеца к.п. 2746/1 до тремеђе К.О. Винча и КО Ритопек у ГО Гроцка и КО Иваново у Граду Панчеву.

Илустрација 4.3: Зона обухвата техничке оцене подручја

Извор: Horwath, HTL

Површина предметног простора износи 2.707.475m². Због комплексности туристичких ресурса и њиховог утицаја на туристички развој, поједини елементи ресурсне основе анализирани су, у знатно ширем обухвату.

У техничкој анализи коришћењи су подаци о инфраструктурном потенцијалу простора добијени од Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу ЈП Београд, ЈКП „Београдски водовод и канализација”, ЈКП „Јавно осветљење”, „ Електродистрибуција Србије Д.О.О., ЈП „Србијагас”, ЈП „Телеком Србија”.

У оквиру техничке анализе извршена је процена капацитета туристичких локација у оквиру потенцијалне туристичке дестинације.

4.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОСТОРА И ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ

Благо заталасано подручје на споју Шумадије и Панонске низије, у сливу Болечице, Грочице и Ошљанског потока, представља изванредно географско окружење где се живи у континуитету готово 7000 година у праисторији, антици, средњем веку и веома интензивно од почетка 19. века кад су формирана села Винча, Ритопек, Гроцка и Брестовик и од овог периода развила се у данашњем обиму. На обали Дунава налазило се средњовековно гробље на којем се сахрањивање обављало од 8. до 15. века, мада остаци насеља из овог периода нису откривени. Очигледно да је у новом таласу насељавања у 19. веку, савремено насеље поништило положај ранијег средњовековног насеља.

У атарима насеља Винча и суседних насеља, Велико Село на северу и Ритопека и Гроцке на југу, обављена је детаљна проспекција терена. Утврђено је постојање око 40 археолошких локалитета који су усмерени ка Дунаву или су у непосредној близини обале. На територији атара насеља Винча, евидентирано је 18 локалитета из периода праисторије, антике и средњег века. Ниједан од ових локалитета није археолошки истраживан. Поједини локалитети као што су Зукино брдо, Равнице, Обала Болечице, Чаир и Школа, налазе се у границама зоне конкурсне локације.

Најзначајније културно добро у насељу Винча представља Археолошко налазиште Бело брдо које се налази на крајњем североисточном делу насеља, на самој обали Дунава, потпуно окружено окућницама са мањим стамбеним и економским објектима. На овом месту, на десној обали Дунава, формирао се културни слој дебљине око 10 m, у периоду од 5300–4200 године п.н.е. Реч је о изузетно значајном локалитету за истраживање и проучавање неолитске културе на Балкану.

Непосредно уз Винчу и археолошко налазиште, протежу се и три међународне културне стазе: праисторијска, римска и отоманска.

Према последњем попису (2011) у Винчи живи око 6800 становника, оријентисаног ка пољопривреди, првенствено воћарству, као и, због близине градске зоне Београда разноврсним другим делатностима, те значајан број становника на дневном нивоу транзитира ка Београду.

4.3. ПОЛОЖАЈ И ОДНОС ПРЕМА ОКРУЖЕЊУ

Положај у координатном систему

Винча се налази у северном делу Републике Србије. Од географског средишта Србије (село Надрље на источним странама Гледићких планина) удаљена је 120 km. Кључна атракција туристичког простора, археолошко налазиште Винча - Бело брдо налази се у оквиру координата: 44.761944° СГШ и 20.623056° ИГД.

Надморска висина

Надморска висина је значајан физичко-географски чинилац положаја који утиче на одлике поднебља, односно на вертикално зонирање. Посебно је значајан фактор за планирање туристичких активности, размештај објеката туристичке инфраструктуре и

супраструктуре као и унутрашње везе и комуникације туристичких места за одмор и рекреацију.

Коте терена у зони археолошког локалитета су око 84,0-87 mпв. Археолошки слој лежи на хумусу, некадашњој површини терена која је у зони истраживања утврђена на коти око 77-81 mпв са падом око 4° у правцу реке Болечице.

Посматрано од Дунава ка Археолошком налазишту: обалоутврда са котом врха кеја се налази на 74 mпв; заравњени - нижи плато (бетонски и травнати) ширине 20-40 m на 74-75 mпв, и; вертикални одсек висине око 7-10 m и горњи терасни, виши плато на 87,0-84 mпв (у зони истраживања). Вертикални одсек нижег платоа у зони археолошког налазишта привремено је подупрт, ради спречавања даљег процеса одроњавања. Болечица се са Дунавом спаја на коти 71,9 mпв.

У правцу севера, издваја се заравњени алувијални локалитет Пољана, који представља део разуђеног слива Ошљанског потока у Дунав. Висинске коте на овом подручју су између 71-75 mпв.

Са становишта надморске висине подручје Винче, односно њен туристички атрактиван део, припада прелазном низијском у предпланински тип предела (копнени ландшафт).

Све коте на 76 mпв. Присутна је денивелација терена.

Положај у односу на најзначајније саобраћајне коридоре

Подручје Београда коме припада Винча има повољан саобраћајно-географски положај, који се огледа у позиционирању на најзначајнијим европским друмско-железничким, воденим и ваздушним коридорима. У области друмско-железничког саобраћаја паневропски саобраћајни коридор X од Аустрије до Грчке пролази кроз државе бивше Југославије (Словенију, Хрватску, Србију, Македонију). Обухвата железничку инфраструктуру у дужини од 2.528 km и друмску од 2.300 km. Археолошки локалитет се налази на десној обали Дунава који као једини паневропски водни коридор (коридор VII), представља један од најважнијих европских пловних путева.

Уз путну мрежу намењену моторном саобраћају, посебну улогу има пловни пут - Дунавски коридор, као вредан туристичких ресурс, део трансевропског пловног пута, који заједно са Рајном и Мајном чини најважнији водени пут на континенту дужине од 2.300 km.

Подручје Србије у обухвату је и у мрежа Европских рекреативних пешачких стаза. Део Европске пешачке стазе Е4 чини и траса кроз Источну Србију, укључујући Београд и Смедерево, те даје и могућност укључења у ту трансевропску руту. Осим тога потенцијал конфигурације терена и природних ресурса Београда и околине, са присутним историјским и археолошким наслеђем, обезбеђује континуирано увећање броја формираних пешачких стаза, како рекреативних тако и тематских.

Град Београд располаже са 83 km, само делимично системски повезаних бициклических стаза, које обухватају пре свега урбано градско подручје. Планирано је проширење и унапређење мреже и активирање система јавних бициклических стаза.

Предиспозиције за везу са суседним областима

Винча лежи на десној обали тока Дунава у делу који представља спој шумедијског побрђа и Панонске низије. Изузетно повољан, како природно-географски, тако и економско-географски положај Винче, обезбеђује добре предиспозиције за везу са суседним областима али и са комуникацијама које повезују северну и средњу Европу са Јадранским, Егејским и Црним морем и које чине кичму источног туристичког правца.

Повољне предиспозиције за развој туризма и везе са окружењем повећавају коридори VII (река Дунав) и X (централна Европа - Црно и Егејско море) који непосредно тангирају овај простор. Поред тога што се налази поред европских магистралних праваца, жила куцавица за простор јужне, централне и источне Европе, Винча се налази на четрдесетак километара ауто-путем и од најзначајнијег регионалног међународног авио чворишта - аеродрома Никола Тесла.

На развој утиче и близина Београда, као великог градског средишта и туристички привлачне дестинације. Веза са Градом се остварује преко саобраћајнице од националног значаја - државни пут II реда (P100) Београд – Смедерево.

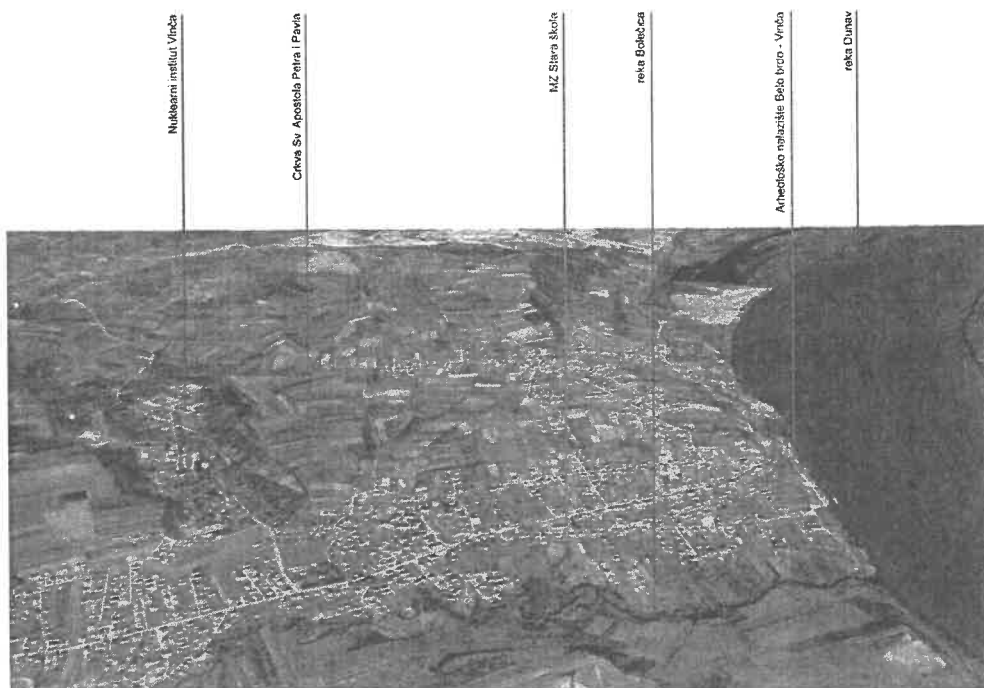
Јужне делове Винче пресеца планиран друмско-железнички коридор, као веза новог обилазног ауто-пута од Бубањ потока до Винче са друмско-шинским мостом преко Дунава. Ово је врло важан саобраћајни правац за Београд преко кога ће се сав привредни и даљински саобраћај усмеравати ободно у односу на градску територију. Планирано је да се овај коридор на левој обали Дунава повеже са путном и уличном мрежом Панчева и даље у смеру ка румунској граници.

У односу на суседне области, може се закључити да Винча има отворен и приступачан положај.

Предиспозиције за успостављање комуникација унутар територије

Комуникације унутар територије насеља су развијене на целом подручју са малим разликама у надморској висини на лесним терасама које се спуштају према Дунаву и Болечици. Централни део Археолошког локалитета Бело брдо, се налази на високој лесној тераси. Културни слојеви локалитета падају према периферији, тако да формирају брежуљак који доминира околином. Еродивни утицај Дунава и неразвијеност економске активности на реци условили су формирање насеобинске структуре у форми лука који додирује археолошки локалитет, где се ствара најближи контакт насеља и речног тока. Благо заравњени терен омогућава успостављање олакшане комуникације унутар територије насеља. Централни садржаји насеља груписани су на две позиције - око раскрснице Смедеревског пута и улице Професора Васића.

Илустрација 4.4. Положај Археолошког налазишта Бело брдо у оквиру насеља Винча

Извор: Републички завод за заштиту споменика културе

Положај у односу на значајне објекте и институције

Институт нуклеарних наука у Винчи спада у значајне научне установе у свету. Научници и сарадници института дали су немерљиви допринос развоју науке и технологије у светским оквирима. Интересовање туриста за овакве институције могу бити везана нематеријалне културне вредности, као што је историјат развоја науке, живот и рад значајних научника (Павле Савић, Душан Каназир, и др). Код материјалних културних вредности атрактивне вредности имају инструменти и опрема која се користила у ранијим периодима рада Института (један од првих, великих компјутера направљених у свету радио је у Винчи), угашени нуклеарни реактор, угашена електронска лабораторија (2003.год) и др. Ту је и зачетак савремене нуклеарне технологије у виду фазног развоја новог акцелератора. Атрактивност Института произилази из интересовања туриста за културна и техничка достигнућа, могућност сагледавања научног развоја, а сам доживљај употпуњује околност да се у Винчи на релативно малом простору, као на позорници историјских догађаја, може сагледати развој људске цивилизације, од неолита до нукларног доба. Посете Институту данас, су ограничене и сведе се на „дан отворених врата“ када се пружа прилика ученицима и студентима да посете ову установу и да се упознају са најновијим технолошким и научним достигнућима.

Атрактивност Института нуклеарних наука може подстаћи туристичка кретања која спадају у домен културног туризма, са елементима креативног туризма. У домену туризма специјалних интереса спадају у сегмент туризма где путовања имају важну едукативну компоненту и према одређеним ауторима спадају у научни туризам. Посете овог типа нису зависне од фактора сезоналности али су ограничене примарним

активностима Института. Организују се у групама са стручним вођењем, шеме организације се детаљно планирају а у домену интерпретације програми се прилагођавају упућеношћу посетилаца у историјат и рад Института.

Институт нуклеарних наука је удаљен 3 km од археолошког локалитета.

Огледно добро Радмиловац, налази се у саставу Пољопривредног факултета у Земуну. Од археолошког локалитета је удаљено 7 km. Простире се на 85 хектара, а на 15 хектара се узгаја 360 сорти винове лозе. У Огледном добру се налазе специјализовани центри за рибарство и примењену хидробиологију, воћарство, пчеларство и вински подрум са винима из различитих година, произведеним претежно од интернационалних сорти: Шардоне, Каберне совињон, Мерло, Пино ноар (Бургундац црни), Рајнски ризлинг.

У оквиру **Центра за рибарство и примењену хидробиологију** налази се и објект Мали Дунав дугачак око један и по километар који симболички представља цели ток Дунава, од Шварцвалда до Црног мора.

Депонија Винча спада у највећи, неусловни објект на којем се одлаже и прерађује отпад у Србији. Од археолошког локалитета депонија је удаљена 4 km у правој линији. Пројектима санације и изградње одлагалишта предвиђа се третирање 11.840.000 m³ отпада на старој депонији, 6.202.000 m³ на новој депонији, 722.000 m³ на привременој депонији, 4.010.000 m³ на депонији непрерађеног отпада и 1.470.000 m³ на депонији за остатке настале након третмана. Иако су у току обимни пројекти санације, изградње нове депоније и третмана отпада, дугогодишње постојање неусловне и неуређене депоније на овом простору остављаће негативан утицај на развој туризма у дужем временском периоду. Ипак, позитивни примери, као што је чувено постројење “*Parque de Tecnologías Ambientales de Mallorca*”²⁷, са изванредно организованим пријемом посетилаца у сврху едукације у области рециклирања, указују да се и овакви локалитети могу трансформисати у вредне атракције за посетиоце.

4.4. АНАЛИЗА РЕСУРСНЕ ОСНОВЕ

Туристички ресурси су природна или антропогена добра која се могу привредно искористити. Део су целине развоја одређеног географског подручја, а богатство ресурсима преставаља компаративну предност у привредном развоју. Туристички ресурси морају имати висок степен привлачности како би својим својствима и карактеристикама привукли одређени сегмент туристичке тражње. Целокупна понуда у туризму се заснива на атрактивним својствима ресурса и могућностима њихове валоризације. Туристичке ресурсе према њиховом генетском пореклу класификујемо на природне (биотопне) и антропогене (атропичне). Природни могу бити климатски, геоморфолошки, хидрографски, биогеографски и пејзажни, а антропогени су инфраструктурни, културно-историјски, етносоцијални, манифестацијски, уметнички и амбијентални.

Сагледавање стварног обухвата туристичких ресурса је важно за одређивања њихове улоге у развоју туризма. Поједини ресурси немају атрактивна својства која утичу на

---

²⁷ <https://www.tirme.com/uk/index.html>

туристичка кретања али имају значај и утичу на развој туризма. У том смислу анализирана је целокупна туристичка ресурсна и атракцијска основа општине Гроцка, са посебним освртом на ресурсе и атракције непосредног окружења археолошког налазишта.

Као методолошки оквир за анализу коришћена је функционална класификација туристичке ресурсне основе, које подразумева разврставање туристичких ресурса на основне туристичке ресурсе (туристичке атракције), остале непосредне туристичке ресурсе и посредне туристичке ресурсе. Ова врста класификације употпуњена је анализом друштвене и техничке инфраструктуре предметног простора.

4.4.1. Однос према појединим макро, мезо и микро целинама и појавама

Клима

Клима у Београду и његовој широј околини је умерено континентална, са четири годишња доба и око 2.096 сунчаних сати годишње чије су највеће средње вредности у јулу, а најмање у децембру.

Годишњи ток падавина има претежне карактеристике континенталног типа, са максимумом у јуну. Количина падавина је 670,0 мм просечно годишње, укључује доминантно кишу, а понекад град, ледену кишу и снег. Највећи број дана са падавинама је у априлу, јуну и децембру.

Средње месечне вредности релативне влажности се крећу у интервалу од 63% (април и јул) до 82% (децембар).

Предметно подручје, у контексту Београда припада топоклиматској зони Брдовито залеђе, коју карактерише просечна годишња температура од 11°C. Средње месечне температуре крећу се у интервалу од 0,0°C (јануар) до 22,1°C (јулу). Током летњих месеци јављају се дани са дневним температурама изнад 35°C и тропским ноћима (са температурама изнад 20°C) од јуна до августа. Број дана са температуром вишом од 25°C је 95 у години.

Београд је ветровито подручје изложено југоситочним, североисточним, северним и северозападним ветровима. Најчешћи и најјачи је југоисточни ветар – кошава, који дува током целе године, са максимумом у септембру и током зиме, а минимумом у јуну и јулу и са просечном брзином од 25 до 45km/h, и олујним ударима до 130km/h. Северозападни ветар дува најчешће у летњим месецима, са максималном просечном брзином 36м/с. Најхладнији ветрови зими су северни и североисточни. Узевши у обзир позицију и оријентацију, цео простор је директно изложено кошави.

Београд и његова шира околина имају умерено-континенталну климу, која је највише условљена макропроцесима у атмосфери. Локални фактори долазе до изражаја при антициклоналном типу времена када модификују метеоролошке елементе, посебно у танком слоју изнад насеља. Утицај се најчешће огледа у хоризонталној расподели поља температуре и падавина. Винча је хладнија у односу на околна насеља, јер није заклоњена.

У јулу и августу број дана са дневном температуром изнад 30°C је просечно 11.

Највећи број мразних дана је у јануару, просечно 20,4.

Радијациони биланс

Сунчева радијациона енергија непосредно утиче на формирање дневних и годишњих токова температуре тла и ваздуха изнад њега, испаравање и евапотранспирацију, локална ваздушна струјања, локалну облачност и видљивост, па је основни фактор који управља временским процесима. Радијациони биланс је показатељ који указује, како на тоplotно стање Земљине површине, тако и на тоplotно стање приземног слоја ваздуха. Вредност глобалне радијације за Београд, највећа је у јулу – у петогодишњем просеку 2.162 J/cm^2 . Током јуна, упркос вишем положају Сунца и дужем трајању ово зрачење је мање 2.154 J/cm^2 (мањи број дана - 30, повећана облачност). На трећем месту је мај са 2.024 J/cm^2 , и затим август са 1.982 J/cm^2 . Исто тако, донекле блиске радијационе билансе имају април – 1.650 J/cm^2 и септембар 1.462 J/cm^2 . Новембар, децембар, јануар и фебруар имају знатно ниже радијационе билансе. Наведене појаве забележене су на мерној станици Зелено брдо која је од Винче удаљена 9,5 km у ваздушној линији.

Релјеф

Винча припада падинском делу десне обале Дунава, на споју Панонске низије и шумадијског побрђа. Терен који припада катастарском подручју Винче је разуђен, брежуљкаст са kotaма до 300 mnnv. Најближе узвишење зони археолошког локалитета је Страна са котом од 205 mnnv. Падине ка Дунаву су већим делом блажег пада, а често се спуштају и терасасто. Стране су знатно еродирани, па су на њима честе појаве урвина и клизишта. Археолошко налазиште Бело брдо представља прву речну терасу Болечице, са благим нагибом према овој реци. Изнад овог дела уздижу се две терасе, које надвисује продужени брежуљак Страна. У оквиру локације археолошког налазишта уочавају се морфолошки облици умиреног клизишта. Од некадашњег клизишта недостаје део који је еродирао у Дунав, док још није постојала обалоутврда. Доминантни морфолошки облик на предметној локацији је вертикални одсек висине 5-10 m који је некада чинио саму обалу Дунава. Вертикални одсек је делимично формиран и при археолошким откопавањима.

Након изградње хидроелектране "Ђердап I" и подизања нивоа Дунава, изграђена је камено бетонска обалоутврда, која је реку Дунав одбила од вертикалног одсека, тако да у садашњим условима нема разорног дејства речне ерозије на вертикални одсек.

У односу према околним морфолошким облицима: планинама Авали и Космају, реци Дунав, банатској равници - подручје Винче има елементе равничарско, широко котлинског и планинског контактеног подручја. Сличан положај у Србији имају бања Сланкамен, Петроварадин, Сремски Карловци, делови Београда и др.

Морфолошки облици окружења, предеоне карактеристике, издвојеност приобалног подручја и грандиозност речног тока Дунава, стварали су претпоставке за обликовање пејзажа са непоновљивим визуелним карактеристикама. Посебна вредност предела је археолошко налазиште Бело брдо у чијем пресеку културних слојева, видљивим са обале, могу да се прате формирање, развој и настајање насеља у периоду од близу 7.500 година. У контексту реке и брежуљкастог залеђа, шире подручје је имало визуелни идентитет и посебне пејзажне вредности, као и све карактеристике историјског културног предела.

Хидрологија

Водотокови

Најзначајнији водоток који у значајној мери дефинише предеоне и амбијенталне карактеристике подручја је река Дунав.

Као једини паневропски водни коридор, најважнији је водни пут који повезује Црно са Северним морем. Плован је целим својим током кроз Републику Србију и чини окосницу мреже унутрашњих водних путева. Дунав је еколошки коридор од међународног и националног значаја, и уз археолошко налазиште представља примарни развојни ресурс подручја. У приобалном појасу планирано је насипање и изградња хидротехничких објеката за коришћење и заштиту вода (насип/кеј), са усвојеном котом круне на 76.50 мнв.

Болечица је десна притока Дунава (дужине 12 km) која извире у Врчину и целом својим током, до ушћа у Дунав на подручју Винче, тече кроз приградски део Београда. Већи део корита реке, осим последњих три километра до ушћа је бетонан. Болечица је у потпуности загађена река којој је потребна еколошка ревитализација.

Подземне воде

Геолошко-литолошко-морфолошке одлике терена као и антропогени фактори условили су одговарајуће хидрогеолошке карактеристике терена. Доминира слободна издан збијеног типа, која је у хидрауличкој вези са рекама Дунав и Болечица. Прихрањивање ове издани врши се и дренарањем подземне воде из смера падине у залеђу, делом инфилтрирањем атмосфералија, а делом "губицима" из водоводне мреже и отпадних вода (сенгрупа).

Истраживањима је утврђено постојање високог нивоа подземних вода (3,7-3,9 m до 9,2-10,2) и при минималном водостају Дунава.

На основу утврђених нивоа подземне воде може се претпоставити да осим утицаја река Дунав и Болечица, знатан утицај на стање воде у тлу имају воде са падине и отпадне воде из домаћинства, јер у ширем окружењу нема канализационе мреже.

Геологија

Геолошка грађа и геотермални потенцијали

Геолошку грађу шире зоне туристичког подручја Винче чине „седименти квартарне и неогене старости”.

Северни део туристички атрактивног простора Винче представља алувијалну раван састављену од суглина и пескова. Настала је акумулирањем речног наноса приликом миграције речног корита Дунава, или плављењем приликом изливања из корита.

На основу хидрогеолошке рејонизације Србије, подручје Винче спада у Шумадијско-копаоничко-косовски хидрогеолошки рејон. Пројектом „Детаљна истраживања субгеотермалних подземних водних ресурса града Београда - потенцијал, могућности коришћења и енергетска валоризација” (Рударско-геолошки факултет - 2012.), подручје Винче, Лештана, Врчина, Гроцке и других мањих насеља припада рејону Б2 у оквиру ширег подручја Града Београда.

Хидрогеотермални ресурси у оквиру пескова панонско-сарматске старости констатовани су у Винчи, Лештанима, Болечу и Ритопеку и даље ка Врчину. На подручју Врчина пространство издани у панонским песковима износи најмање 40 km².

Процењено је да, средња вредност температуре хидрогеотермалних ресурса у оквиру пескова сарматско-панонске старости (рејон Б2) износи око 20.0°C.

Ову претпоставку потврђују ранија истраживања термоминералних вода у непосредној близини Винче на два локалитета у Лештанима. Реализоване су истражне бушотине: Л1 на 166 m дубине и Л2 на 800 m. Температура воде код бушотине Л1 износи 21,5 C°, а код бушотине Л2 - 25,0 C°. Вода у бушотини Л1 припада класи хидрокарбонатних (HCO₃) вода, натријумске подкласе (Na). У бушотини Л2 индикована је вода хлоридне класе (Cl) натријумске (Na) подкласе. Обе воде имају 8 Ph вредност. Од специфичних компоненти у обе бушотине индиковане су мање количине радона (Ra).

Вегетација

Вегетациони покривач је значајан микроклиматски фактор. Утицај вегетације се огледа преко висине, густине и састава њеног покривача, на Сунчево зрачење, испаравање, температуру тла и ваздуха, влажност, падавине, снежни покривач и ветрове.

На простору Винче нема јавних зелених површина и шума. Карактеристична је мозаично распоређена вегетација у оквиру окућница (уређене зелене површине са утилитарним врстама, појединачна и групације стабала), остаци шума, повртњаци, воћњаци и утрине. Обале реке Боленице и делови обале реке Дунав обрасли су природном вегетацијом дрвенастих и жбунастих врста.

Подручјем археолошког локалитета и његове заштићене околине доминирају озелењене или неуређене окућнице, обрадиве површине и воћњаци, угари различитог стадијума сукцесије, као и појединачна и групе стабала. Ван археолошког локалитета налазе се обрадиве површине, воћњаци, ливаде, али и утрине са природном вегетацијом различитог стадијума сукцесије. У правцу севера у односу на археолошко налазиште, алувијална равна је само делом покривена ниским растињем, док већи део представља пешчани нанос.

Заштићени природни предели и подручја

У обухвату археолошког налазишта нема заштићених подручја за које је спроведен или покренут поступак заштите, као ни евидентираних природних добара. Непосредно окружење „припада типу предела „Дунавско приобаље - падински део десне обале Дунава“.²⁸ Реч је о културном пределу који одражава традиционалне начине коришћења земљишта, у складу са карактеристикама и ограничењима природне средине у којој се налазе. Погодан положај између реке Дунав и шумадијских планина Авале и Космаја, условили су развој пољопривреде и сточарстава, а касније воћарства и виноградарства. Разуђеним, брежуљкастим тереном на 250 до 300 mпнв, доминирају углавном поља малих димензија оивичена богатом мрежом живица, са великим учешћем воћњака и винограда.

---

²⁸ Цвејић, Ј., Васиљевић, Н., Тутунџић, А., Типологија предела Београда за потребе примене европске конвенције о пределу“, Секретаријат за заштиту животне средине, 2008.

Значајну природну вредност представља природна вегетација у приобаљу реке Болечице, као и сама река Болечица. Велики значај за заштиту природе имају појединачна стабла и групације стабала, међа и живица које имају изузетан значај за кретање врста, а самим тим и очување биодиверзитета.

Река Дунав са приобаљем је еколошки коридор од националног и међународног значаја (Уредба о еколошкој мрежи, „Сл. Гласник РС“, бр. 102/10), јер повезује еколошки значајна подручја на простору Републике Србије, као и еколошке мреже суседних земаља.

Део приобаља Дунава (од 1147 до 1145 km обале) припада међународном еколошком коридору ИБА „Ушће Саве у Дунав” - РС017БА. Еколошки коридор обухвата ушће Саве у Дунав (10 km) и 39 km тока Дунава са приобаљем (од 1184. до 1145. km), укупне површине 9.808 ha. Значај подручја је у особеним алувијалним стаништима уз две велике реке, са бројним острвима, рукавцима и мртвајама.

Природна целина Винчанска бара (евидентирано природно добро), која се налази северно од археолошког локалитета у саставу је еколошке мреже, са површином од око 71,0 ha. Подручје природне целине обухвата мочварни екосистем Винчанске баре и напојни канал којим је бара у вези са реком Дунав и његовим екосистемом и преко кога се регулише напајање и режим воде у току сезоне. Појас регулације канала је ширине 50,0 m. Винчанска бара је дом преко 50 заштићених и строго заштићених дивљих врста флоре и фауне. Међу њима су орао беле боје, бела чапља, барске корњаче, као и реликвија, бела лизалица, која се на подручју Београда може видети на само пет локација уз Дунав. Поред тога, што је значајно за гнежђење, сеобу и зимовање птица, ово подручје је важно за заштиту влажних станишта и врста које у њему живе.

Винчанска бара је угрожена дивљим депонијама које покривају површину више од пет хектара али и изливањем отпадних вода са депоније у Винчи. Поред отпада, ово подручје угрожава девастација шуме и прекомерни улов рибе.

4.4.2. Процена развојног потенцијала природних ресурса

- Подручје Винче позиционирано је 14 km југоисточно од Београда, на десној обали Дунава и има повољан саобраћајно-географски положај.
- Окосницу развоја туризма на посматраном простору представља *археолошки локалитет Бело брдо* који је вреднован као непокретно културно добро од изузетног значаја за Републику Србију (Службени гласник СРС, број 14/79).
- Приоритетна развојна туристичка активност односи се на стварање услова за развој селективног облика културног туризма са подоблицима археотуризма, туризма баштине и научног туризма.
- Значајан ресурс представља река *Дунав* као интернационални туристички ток и еколошки коридор од међународног значаја. Афирмација туристичког потенцијала Дунава подразумева формирање путничког пристаништа за унутрашњи водни саобраћај и развој инфраструктуре за рекреацију на реци.
- Клима посматраног подручја спада у умерено континенталне-равничарске климатске типове. Осунчаност и радијациони биланс омогућавају планирање и организацију рекреативних активности на отвореном 180 дана у току године. Ограничења представљају падавине, ветровитост и дани са високим температурама који се јављају

у летњим месецима. У планирању токова кретања и активности посетилаца неопходно је планирати објекте за заштиту, одмор и пасивну рекреацију посетилаца.

- Вегетациони покривач нема већи утицај као микроклиматски фактор.
- *Рељеф* карактеришу изразити морфолошки облици и њихово разграничење великом реком који стварају повољне услове за формирање туристичке слике простора. Ограничења се огледају у нарушавању естетике пејзажа антропогеним утицајима, губитку мреже живица малих обрадивих површина као препознатљивог карактера предела, деформацији предела услед ерозије и окупираности пејзажа чиме се не омогућава перцепција простора и разумевање карактеристика рељефне структуре. Окружење које је имало елементе културног предела је модификовано и деформисано антропогеним утицајима, тако да нема повољан утицај на развој туристичке понуде.
- *Геолошки* састав тла, висок ниво подземних вода и антропогени утицаји условљавају убрзану реализацију пројекта дренаже и одвођења подземних вода због заштите археолошког налазишта.
- Иако су на ширем подручје Винче утврђене резерве ресурса *термоминералних вода* у овој фази развоја није потврђена могућност њихове комерцијалне валоризације као туристичког ресурса.
- *Заштићени природни предели и подручја* у непосредном окружењу археолошког локалитета могу на дужи рок мотивисати/покренути екотуристичке посете.

4.4.3. Друштвени ресурси

Саобраћај и везе у насељу

Примарну уличну мрежу чине улице Професора Васића (којом се остварује и веза са Смедеревским путем), Винчанска и Милоша Обреновића. Остале саобраћајнице у непосредном окружењу су део секундарне уличне мреже, која је изведена са регулацијом, али је коловоз недовољне ширине и без тротоара.

С обзиром на претежну постојећу намену простора – породично становање, паркирање возила је оквиру припадајућих парцела. Паркирање возила посетиоца археолошког налазишта се одвија унутар археолошког налазишта на паркинг површини позиционираној уз обалу реке Дунав.

Потенцијал реке Дунав још увек није искоришћен – постављен је градски пристан који би требало ставити у функцију.

Јавни градски превоз путника функционише као аутобуски подсистем јавног превоза путника са једном аутобуском линијом која повезује Винчу са Београдом. Возила у насељу саобраћају улицама Професора Васића, Палих бораца и Милоша Обреновића.

На посматраном простору и непосредном окружењу нема изграђених бициклистичких стаза.

Водопривредна инфраструктура

Водоводна мрежа и објекти

Постројење Винча пречишћава речну воду из Дунава и у раду је од 1931. године. Одржавање овог водовода је преузело ЈКП Београдски водовод и канализација фебруара 1993. године. Капацитет водовода је 60л/сец. и из њега се снабдева становништво Винче и Лештана. Контрола хигијенске исправности воде за пиће обавља се према Програму који је у складу са важећим Правилником. У оквиру

„великих” хемијских анализа које се континуирано обављају од 1993. године нису утврђене концентрације изнад максимално дозвољених вредности за тешке и токсичне метале, полицикличне ароматичне угљоводонике, феноле, минерална уља, полихлороване бифениле, алкибензолсулфонате, укупне трихалометане, пестициде као и за укупну алфа и бета радиоактивност. Процентуална одступања резултата бактериолошких анализа су у оквиру просечних одступања као и резултати биолошких анализа. Обзиром да постројење Винча прерађује речну воду Дунава конвенционалном технологијом неопходна је модернизација тј. увођење додатних технологија пречишћавања у циљу савлађивања могућих загађења ове реке. У окружењу археолошког налазишта постоји делом изграђен цевовод за снабдевање водом за пиће и потисни цевовод сирове воде чија траса иде од ЦС-С-Дунав до постројења за прераду сирове воде ППВ Винча. Значајан број домаћинстава у насељу поседује копане бунаре.

Канализациона мрежа и објекти

На подручју туристичког подручја не постоји канализациона мрежа која је у систему одржавања ЈКП Београдски водовод и канализација. Употребљене воде се изливају у примитивно изграђене упијајуће септичке јаме, земљиште и потоке чиме се директно загађују бунари намењени водоснабдевању, као и извори, земљиште и водотоци. На овај начин се мењањем хемијског састава земљишта оштећују и део археолошког локалитета. На територији општине Гроцка не постоји постројење за прераду отпадних вода. Постојећа канализациона мрежа у дужини од 91 километара није уцртана у катастар, односно није изграђена по прописима и са цевима неопходног капацитета.

Планом детаљне регулације за примарне објекте Болечког канализационог система – I ФАЗА („Службени лист града Београда“, бр. 67/16) на десној обали Болечице уз ушће у Дунав предвиђено је да се изгради комунални комплекс „Винча“ - постројење за пречишћавање отпадних вода Болечког канализационог система (према просторно најзахтевнијем концепту - комплетан третман), укључујући и позиционирање главног одводног колектора у оквиру регулације реке. Предметним ПДР-ом дефинисана је и изградња хидротехничких објеката за заштиту од великих вода, на обе обале, са дефинисаном котом насипа на 76.50 мнв, као и озелењавање предметног простора.

Заштита од плављења

Заштита археолошког налазишта обезбеђује се обалоутврдом у оквиру које је изграђено пристаниште. Кота круне је усвојена за заштиту велике воде повратног периода 50 година и налази се на коти 74 мнв.

Узводно од обалоутврде, у дужини од око 200 m, је урађена заштита обале до коте 72мнв.

Заштита од подземних вода

Инфраструктура за заштиту од подземних вода не постоји.

Електроенергетска инфраструктура

Подручје Винче напаја се из постојеће ТС 35/10 kV „Београд 338-Винча”.

На овом подручју налазе се следећи електроенергетски објекти:

1. Објекти напонског нивоа 10 и 1 kV;

- Девет дистрибутивних (ТС) 10/0,4 kV типа слободно стојеће монтажно - бетонске (МБТС), стубне (СТС) и зидана ТС типа кула и две ТС 10/0,4 kV које су у приватном власништву;
- Надземна мрежа 10 kV;
- Надземна мрежа 1 kV.

Водови 10 kV и 1 kV изграђени су надземно на армирано бетонским стубовима, постављеним у тротоарском простору и неизграђеним површинама, пратећи коридор постојећих саобраћајница.

Улично осветљење

Постоји улично осветљење у централним улицама насеља које воде до археолошког локалитета.

Телекомуникациона инфраструктура

У оквиру граница туристичког простора изграђени су следећи телекомуникациони (тк) објекти:

- аутоматска телефонска централа (АТЦ) „Винча“, зидани објекат (пошта);
- оптички тк каблови за повезивање АТЦ на транспортну мрежу Београда. Оптички тк каблови положени су у тк канализацији и слободно у земљу;
- бакарни тк каблови за повезивање корисника на дистрибутивну тк мрежу.

Приступна тк мрежа изведена је кабловима постављеним слободно у земљу и надземно, а претплатници су преко унутрашњих и спољашњих извода повезани са дистрибутивном тк мрежом.

Подручје припада кабловском систему Н°2 АТЦ „Винча“.

Топловодна мрежа, гасовод, и обновљиви извори енергије

На подручју не постоје изведена топоводна мрежа и постројења.

Гасоводна мрежа са постројењима није изведена. Потребе за грејањем, кувањем, припремом топле воде и у сврхе мањих технолошких процеса постојећи потрошачи задовољавају користећи индивидуалне изворе енергије (биомаса, ел.енергија, пећи и котлови на течном и чврстом гориву и др.).

Досадашњи резултати у коришћењу ОИЕ су занемарљиви и своде се углавном на коришћење биомасе у домаћинствима.

Управљање отпадом

Комунални чврст отпад организовано прикупља ЈКП "Градска чистоћа", а затим исти одлаже на депонију у Винчи. Прикупљање отпада врши се различитим судовима (контејнери, подземни контејнери, канте и др.), од чије величине зависи и учесталост пражњења. Такође, рециклабилни отпад се спорадично прикупља на "зеленим острвима" (пунктови са контејнерима за ПЕТ амбалажу, папир и метал).

На подручју туристичког подручја уочава се формирање дивљих депонија.

Јавне инфраструктура

Друштвена инфраструктура која подразумева системе за пружање услуга који су кључни за одржавање друштвених, економских, здравствених и културних стандарда је развијена али није прилагођена туристичким потребама.

Туристичка организованост

Археолошко налазиште Бело брдо припада категорији заштићених добара културно-историјске баштине са изузетним значајем и ресурсним вредностима за развој археолошког туризма као

посебног облика селективног туризма. Примарна туристичка активност спада у категорију посета туриста археолошким местима и објектима, и секундарно - рекреативна активности на рекама.

Археолошко налазиште Бело брдо има повољан туристичко-географски положај у односу на просторе са високим нивоом туристичке тражње и на правце туристичких кретања.

На основу досадашње туристичке валоризације археолошко налазиште Бело брдо може се сврстати у категорију туристичких атракција, сниженог нивоа саобраћајне и комуналне опремљености.

Туристичка понуда се односи на једнодневне излете уз могућност презентација на самом локалитету. Изостала је адекватна промоција овог налазишта, координација понуде и потражње и културно-едукативне делатности.

Туристичка супраструктура и расположиви смештајни и угоститељски капацитети су скромни и оријентисани су на локално становништво. Туристичка понуда није прилагођена за пружање услуга посетиоцима из сфере културног туризма. На подручју насеља нема категорисаних смештајних објеката.

На подручју нису забележене активности специјализованих туристичких агенција (археолошки туризам, културни туризам, еко-туризам, научни туризам, манифестациони туризам,) као ни дестинацијских менаџмент компанија.

Услужни сектор у насељу није прилагођен туристима.

На локалном нивоу нема интеграције туристичке понуде, као ни иницијативе за стварање сложенијих форми туристичког производа, који би у основи садржао понуду роба и услуга из сфере културног и археолошког туризма.

На ширем плану археолошко налазиште није адекватно и програмски укључено у туристичку понуду Београда и Србије.

У односу на шире туристичко подручје /дестинацију којој припада, предметни туристички простор, чији нуклеус представља археолошко налазиште Бело брдо у Винчи представља периферну мононулеарну туристичку дестинацију.

4.4.4. Процена развојног потенцијала друштвених ресурса

- Екстерна инфраструктура је део заједничког државног и регионалног система инфраструктуре, чији огранци или транзитне трасе залазе у предметни простор. Сви значајнији видови инфраструктуре међународног, државног, магистралног и регионалног нивоа, друмске и железничке саобраћајнице, ваздушни терминал, енергетски далеководи и трафостанице већег капацитета, водови струје, гаса, телекомуникационих веза (телефонских, радио и телевизијских) чија су изградња и управљање поверени државним и регионалним организацијама су евидентирани на посматраном подручју или у непосредној близини и омогућавају адекватну валоризацију туристичког простора и развој туристичких пројеката.
- **Приступна саобраћајна инфраструктура** која је од виталне важности за развој туризма **је неразвијена**. Неопходно је ревитализовати приступне саобраћајнице, изградити паркиралишне просторе као и тротоаре, бицикличке и туристичке стазе, према стандардима који се примењују у планирању и развоју интегрисаних туристичких дестинација.
- **Водоводна мрежа не задовољава потребе насеља**. Неопходно је усаглашавати процесе и динамику развоја водоводне инфраструктуре са динамиком реализације туристичких пројеката.
- **Канализациона мрежа не постоји**. У току су почетне фазе реализације канализационог система за насеља која гравитирају према туристички атрактивној целини. До реализације планираног система пречишћавања отпадних вода за групу насеља,

приликом планирања туристичких и пројеката који су у функцији археолошког налазишта потребно је фазно реализовати пројекте пречишћавања отпадних вода.

- У циљу заштите археолошког налазишта потребно је извести пројекат одвођења **атмосферских вода**.
- **Заштите од плављења није адекватна**. Неопходно је планирати изградњу хидротехничких објеката за заштиту од великих вода са дефинисаном котом насипа на 76.50 мнв, као и озелењавање предметног простора.
- **Електроенергетска и телекомуникациона мрежа су развијене**. Планирање и изградња нове електроенергетске инфраструктуре је условљено енергетским захтевима за сваку појединачну градњу и спроводи се у складу са капацитетима постојеће електроенергетске мреже и енергетским потребама.
- **Гасна мрежа не постоји** на предметном подручју.
- **Даљински систем грејања не постоји**.
- Јавно осветљење задовољава постојеће потребе. Развој нове мреже подразумева примену иновативних технологија и дизајна који је прилагођен туристичким потребама.
- **Прикупљање и евакуација отпада није примерена** туристички уређеним подручјима.
- **Јавни превоз путника није прилагођен туристичким потребама**.
- **Бицикличке стазе и туристички путеви не постоје** на предметном подручју.
- **Туристичка сигнализација није постављена**.
- **Дигитална инфраструктура је развијена и умрежена**. Систем телекомуникацијске мреже омогућава функционисање савремених облика дигиталне инфраструктуре.

4.4.5. Синтезни преглед туристичке ресурсне основе

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

Табела 4.1: Синтезни преглед ресурсне и атракцијске туристичке основе

Врста и назив туристичког ресурса/ атракције	Тип	Опис	Значај	Мотив	Активност	Врста /облик туризма	Туристички производ	Значај за развој туризма подручја
Геолошке карактеристике простора <i>-Релјеф</i>	ТР	Винча припада паднском делу десне обале Дунава, која се налази споју Панонске низије и шумадијског побрђа. Терен који припада катастарском подручју Винче је разуђен, брежуљкаст са котима до 300 mпч. У односу према околним морфолошким облицима: планинама Авали и Космају, реци Дунав, банатској равници - туристичко подручје Винче има елементе равничарско, широко котлинског и планинског контактних подручја.	Н	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> • спортска рекреација • доколичарска едукација • возња бициклом • пешачење • јахање • разгледање • доживљај предела • општа стручно научна едукација 	Селективни туризам/рурални, спортски, научни	Специјална интересовања	Секундарни
<i>- Геолошка грађа</i>		Седименти квартарне и неогене старости, алувијалне равни састављене од сућлина и пескова			<ul style="list-style-type: none"> • разгледање • доживљај предела • општа стручно научна едукација 	Селективни туризам/научни		Ограничење у развоју комплекснијих пројеката туристичке инфраструктуре и туристичке супраструктуре

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

							Секундарни
- Геотермални потенцијали		Хидрогеотермални ресурси у оквиру пескова панонско-сарматске старости констатовани су у Винчи, Лештанима, Болечу и Ригтолеку и даље ка Врчину. Средња вредност температуре хидрогеотермалних ресурса у оквиру пескова сарматско-панонске старости (рејон Б2) износи око 20,0°C.			• Spa Wellness рекреација	-	Потребна додатна истраживања Потенцијално - (потребна додатна истраживања)
Хидролошке и хидрогеолошке особине терена -Поверинске воде	ТР	Дунав по дужини (2850 km) и разгранатости слива (120 притока) спада у веће светске реке, а у Европи је после Волге друга река по величини Минимални водостај Дунава у зони археолошког локалитета износи 69,75 mпч. Ширина Дунава на подручју од алувијалне равни, северно од археолошког локалитета, па до ушћа	М	Рекреација	• спортска рекреација • доколичарска едукација • војња бициклом, пешачење, јахање поред реке • разгледање • рекреација на води	Масовни/летња рекреација, крстарења Селективни/риболовни туризам, едукативни туризам	Наутика и активности на води Кратки одмори Примарни

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

		Болечнице креће се у распону од 750 до 900 м.						
<i>Клима</i>	ТР	Клима је умерено-континентална са средње месечним температурама које се крећу у интервалу од 0,0°C у јануару до 22,1°C у јулу. Током летњих месеци јављају се дани са температурама изнад 35°C (летње жеге), као и тропске ноћи (са температурама изнад 20°C) од јуна до августа. Подаци указују на новолетне климатске прилике током целе године, зими нема великог броја дана са јаким мразем, а лета су умерено топла. Инсолација и радијациони биланси омогућавају рекреацију на отвореном 180 дана у години.	Р	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> • спортска рекреација • доколичарска едукација • возња бициклом • пешачење • јахање • разгледање • доживљај предела • општа стручно научна едукација • летње рекреационе активности 	Врсте и облици туризма повезани са рекреацију на отвореном		Примарни
<i>Билјни животњски свет</i>	ТА	Природна вегетација у приобаљу реке Болечнице, појединачна стабла и групације стабала, међе и живице значајне за кретање врста, и очување биодиверзитета. Мозаично распоређена вегетација у оквиру окућница (уређене зелене површине са утилитарним врстама.	Р	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> • спортска рекреација • доколичарска едукација • разгледање • општа стручно научна едукација • еко туризам 	Селективни туризам/ екотуризам, ловни туризма	Еко туризам Специјална интересовања	Секундарни

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

		<p>појединачна и групације стабала), остаци шума, пољвртњаци, воћњаци и утрине. Обале реке Болечнице и делови обале реке Дунав обрастли су природном вегетацијом дрвенастих и жбунастих врста. Подручјем културног добра и његове заштићене околине доминирају озелењене или неуређене окућнице, обрадиве површине и воћњаци, угари различитог стадијума сукцесије, као и појединачна и групе стабала. У северном делу туристичког простора евидентиран је мањи озелењени простор уз Дунав.</p> <p>Винчанска бара је дом преко 50 заштићених и строго заштићених дивљих врста флоре и фауне.</p> <p>Река Дунав има богат и разнолики састав фауне слатководних риба.</p>						
<i>Заштићена природна добра</i>	ТА	<p>Непосредно окружење „припада типу предела „Дунавско приобаље - ладински део десне обале Дунава“.</p> <p>Река Дунав са приобаљем је еколошки коридор од</p>	Р	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> • спортска рекреација * доколичарска едукација * разгледање • општа стручно научна едукација * еко туризам 	Селективни туризам/ еко туризам	Специјална интересовања	Секундарни

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брло, Винча

	<p>националног и међународног значаја (Уредба о еколошкој мрежи, „Сл. Гласник РС“, бр. 102/10), јер повезује еколошки значајна подручја на простору Републике Србије, као и еколошке мреже суседних земаља.</p> <p>Део туристичког подручја (од 1147 до 1145 km обале Дунава) припада међународном еколошком коридору ИБА „Ушће Саве у Дунав“ - РС017БА.</p> <p>Природна целина Винчанска бара (евидентирано природно добро), која се налази северно од археолошког локалитета у саставу је еколошке мреже, површине од око 71,0ha.</p>						
--	---	--	--	--	--	--	--

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

<p>Културно историјска баштина</p> <p>- Археолошко налазиште „Бело брдо“ у Винчи</p>	<p>ТА</p>	<p>Археолошко налазиште „Бело брдо“ у Винчи представља непокретно културно добро од изузетног значаја за Републику Србију (Службени гласник СРС, број 14/79).</p> <p>Налазиште је лоцирано на крајњем североисточном делу насеља Винча, на десној обали Дрнавa, окружено окућницама са мањим стамбеним и економским објектима. На делу археолошког налазишта, налази се групација привремених објеката који се користе за презентацију покретних налаза, депоновање откривених археолошких предмета, чување опреме за рад приликом археолошких ископавања, поврмени смештај чланова археолошке екипе, као и за рад на обради покретних археолошких налаза у току археолошких ископавања. Археолошким истраживањима потврђено је да се неолитско насеље простирало на површини већој од 40 хектара. Заштићени део Археолошког</p>	<p>М</p>	<p>Култура</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Научна едукација • Доколичарске активности • Упознавање историјских токова • Разгледање и фотографисање • Доживљај живота и рада прансторијских заједница • Упознавање различитих културних вредности • Доживљај уметничког дела 	<p>Селективни тури Културни туризам научни туризам, тури баштине</p>	<p>Културни туризам Догађаји</p>	<p>Примарни</p>
--	-----------	--	----------	----------------	--	--	--------------------------------------	-----------------

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

<i>Споменари културе</i>		налазишта „Бело брдо“ захвата површину од 11,77 ha.						
------------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

<p><i>Просторно културно историјска целина</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Касно римска гробница у Брестовику – културно добро од великог значаја • Римска гробница на локалитету Дубочај • Ранчићева кућа, Ул. Мајевичка 9, Гроцка • Митровићева кућа, Ул. Булевар ослобођења 61, Гроцка • Карапешајева кућа, Ул. Грчанска 9, Гроцка • Влајковићева кућа, Ул. 17. октобра 8, Гроцка • Цинцарска кућа, Ул. 17. октобра 9, Гроцка • Теомировићева кућа, Ул. Грчанска 11, Гроцка • Панићева кућа, Ул. Булевар револуције 29, Гроцка • Топаловићева кућа, Ул. Хајдук Станкова 30, Гроцка • Поповићева кућа, 	<p>Н</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Доколичарске активности • Упознавање историјских токова • Разгледање и фотогафисање • Рурални туризам 	<p>Селетивни туризам/ туризам баштине</p>		<p>Секундарни</p>
--	---	----------	--	--	---	--	-------------------

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

		<ul style="list-style-type: none"> Ул. 17. октобра 4, Гроцка • Смиланићева кућа, Ул. Дмитрија Туцовића 17, Гроцка • Марковићева кућа, Ул. Хајдук Станкова 16, Гроцка • Божићева кућа, Ул. Хајдук Станкова 33, Гроцка • Манастир Рајиновац, Бегаљца • Споменик и спомен костурница, Ритопек 						
		<ul style="list-style-type: none"> • Грочанска чаршија, Гроцка 			<ul style="list-style-type: none"> • Доколичарске активности • Разгледање и фотогађање • Доживљај живота и рада а локалне заједнице 	Селеktivни туризам/ туризам баштине		
<i>Знамените личности и историјски догађаји</i>	ТА	<ul style="list-style-type: none"> • Илија Гарашанин • др Јован Ј. Јовановић • Проф. др Александар Костић 	Н	Култура	<ul style="list-style-type: none"> • Доколичарске активности 	Селеktivни туризам/ туризам баштине		Секундарни
<i>Манифестације</i>		<ul style="list-style-type: none"> • Грочанске 	Р	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> • Доколичарска едукација 		Догађаји	Секундарни

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

		свечаности			<ul style="list-style-type: none"> Разгледање Манифестациони туризам 	Селетивни туризам/ манифестациони туризам		
<i>Културне и верске установе</i>	ТА	<ul style="list-style-type: none"> Центар за културу Гроцка Храм светих апостола Петра и Павла у Винчи (1857) Црква Свете Тројице у Гроцкој (1883) Манастир Рајиновац са црквом Рођења пресвете Богородице - Бегаљница (1528). 	Р		<ul style="list-style-type: none"> Доколичарска едукација Разгледање Учествовање у обреду Верски туризам 	Селетивни туризам/ верски туризам		Секундарни
<i>Туристичке стазе и путеви</i>	ТА	<ul style="list-style-type: none"> Међународне културне стазе: прансторијска, римска и цариградска Еко стаза: Винча-Винчанска бара Планинска стаза Винча Ритопек Бицилистичке стазе 	Л	Рекреација	<ul style="list-style-type: none"> Доколичарска едукација Спортска рекреација Културни туризам Еко туризам 	Селетивни туризам/ спортски туризам	Специјална интересовања	Секундарни
<i>Остале туристичке атракције</i>	ТА	<ul style="list-style-type: none"> Туристичка супраструктура: 110 категорисаних лежајева, од тога 86 у основним смештајним капацитетима. Огледно добро 	Р	Рекреација Одмор	<ul style="list-style-type: none"> Доколичарска рекреација Рурални туризам Панорамско разгледање 	Селетивни туризам/ рурални туризам, еногастрономски туризам	Специјална интересовања Еногастрономија	Секундарни

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

	<p>Пољопривредног факултета „Радмиловац“ - 85 хектара, а на 15 се узгаја чак 360 сорти винове лозе. У оквиру добра налази се Центар за рибарство и примењену хидробиологију „Мали Дунав“, са тридесетак мањих језера, акваријумом са живом изложбом дунавских врста риба, малом ботаничком баштом и зоо вртом са воденим птицама, простором за корњаче, два острва – једно са музејом у виду рибарске кућице, а друго – „Острво еволуције“ на ком је симболично приказан настанак и развој живота на нашој планети. У овом центру је од 2019. године реплика неолитског Села праисторијског рибара.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Органска винарија Плавинци • Ресторани и барови различите структуре и начина 						
--	---	--	--	--	--	--	--

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

	<p>организованости.</p> <p>• Пратећи туристички садржаји:</p> <p>викенд насеља – место повременог боравка излетника из Београда и околних општина; пристаниште и марина на Дунаву у градском насељу Гроцка; видиковци у подунавском делу</p>						
--	--	--	--	--	--	--	--

ТР – туристички ресурс

ТА – туристичка атракција

Л- локални значај

Р – регионални значај

Н - национални значај

М

-

међународни

значај

4.4.6. Туристичка атрактивност археолошког налазишта Бело брдо

Туристичке вредности археолошких локалитета се дефинишу као облици и процеси који су стекли сценску/естетску, научну, културно-историјску и /или друштвену/економску вредност због људске перцепције археолошких, историјских и друштвених фактора. Са туристичког и рекреативног становишта, ове четири различите вредности могу се сматрати искључивим компонентама туристичке вредности археолошких локалитета. Сва туристичка добра, услуге и инфраструктура произилазе из коришћења ове вредности и њене четири компоненте у оквиру одређеног простора и прихватног капацитета археолошког локалитета и других комплементарних туристичких атракција туристичког простора.

Историја Винчанске културе

Винчанска култура је термин којим називамо феномен који се јавља током млађег каменог доба (5300-4500 година пре нове ере) на југоисточном делу европског континента - простору који обухвата делове данашњих држава Грчке, Бугарске, Румуније, Мађарске, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Црне Горе и територију Републике Србије у целини. Винчанску културу карактерише експлозија креативности, велики пораст популације, технолошки напредак и ванредне трансформације друштвених односа. Поједина њена насеља премашивала су величином и бројем житеља не само сва истовремена неолитска насеља, већ и прве градове знатно касније настале у Месопотамији, Егеји и Египту.

Револуција коју уведе носиоци винчанске културе тиче се пре свега идеје суживота и формирања сталних заједнице какве до таде нису постојале. Сама ситуација да је по први пут толико људи живело истовремено у једном насељу иницирала је велики креативни потенцијал, афирмисан кроз врхунску уметност присутну у сваком насељу винчанске културе, кроз достигнућа архитектуре која укулучују и појаву вишеспратне изградње, као и кроз скокове у технологији - човек не само да почиње да трансформише стену рударећи и обрађујући камен, већ почиње да контролише ватре трансформише материју, претварајући прво земљу у керамику, а онда и стену у метал. Потврђено је да је у винчанској култури присутна најранија екстрактивна металургија бакра (процес у коме се метал трансформише топљењем односно руда-стена у метал).

Неолитска револуција обухвата неколико кључних промена које су људске групе прихватиле – седентаризам (живот на истом месту), пољопривреду, сточарство, керамичку производњу. Да би се схватили колико је та промена револуционарна, треба имати у виду да је људски род еволуирао неколико стотина хиљада година, а да мање од 5% нашег еволуционог пута траје живот у већим заједницама које живе на истом простору, а једно од неколицине места где је тај концепт суживота започео је управо централни Балкан.

Винчанска култура рађа једну од најзначајнијих појава у европској праисторији, а то су насеља, која се могу назвати прото-градовима. Насеља винчанске културе су најчешће обухватала око 30 хектара површине, с тим да постоје и насеља која су обухватала до 80 хектара. На већини до сада истражених локалитета организација насеља подразумева густ распоред кућа – размак између кућа неретко је мањи од једног метра, што указује на изузетно развијене друштвене односе. Геофизичким истраживањем откривен је низ мега-локалитета који имају по више стотина организованих, густо збијених кућа са фортификацијама око насеља – феномен који не срећемо до стварања првих градова-држава на блиском истоку и локалитета трипољске културе у Украјини. Саме куће винчанске културе репрезентују огромну промену у поимању простора, породице, начина живота и традиције.

Узевши у обзир да живот у густо насељеним срединама неминовно рађа и конфликте, чињеница да Винча Бело Брдо има секвенцу од скоро хиљаду година суживота на једном месту - дакле генерације људи који живе у уређеној друштвеној структури, недвосмислено упућује на то да је постојао начин да се ти конфликти реше. Распоред винчанских локалитета који у Републици

Србији скоро по правилу леже на око пет километара један од другог указује и на веома развијену мрежу сарадње, трговине и конкуренције. Овако развијен друштвени оквир још увек је једна од загонетки археолошке науке, која укључује и ситуацију да се још нису нашли докази о материјалној стратификацији и неједнакости у винчанском друштву.

Велики број насеобинских локалитета на простору винчанске културе недвосмислено поставља питања порекла те популације. Наука има у виду неколико модела који се истражују са циљем одговора на то комплексно питање - но која год да се хипотеза покаже тачном, неспорно је да су постојале невероватно сложене везе на огромним даљинама и да су били успостављени европски трговачки коридори. Исте линије трговине које можемо видети у периоду винчанске културе видећемо и миленијумима касније - Римски царски друм је такође пролазио поред Винче, као и Цариградски друм, који је само наставак хиљадама километара дугачког пута свиле. Потребе које превазилазе свакодневне потребе за сировинама, које су изазване људском креативношћу, створиле су и отвориле везе између заједница медитерана, средње и северне Европе, заједница евроазијске степе и блиског истока. Неолитски коридор једном формиран није прекидао свој развој, а једно од најзначајнијих раскршћа је било - ВИНЧА.

Керамичка производња је активност која на први поглед изгледа једноставно. Међутим, она представља први пример где је човек трансформисао материју. Ретко где се среће виши ниво уметности у тој уметности трансформације као на локалитету Винча Бело Брдо. За ово су управо заслужни механизми преношења знања произашли из суживота небројених генерација, где је знање и умеће преношено са генерације на генерацију, и прилагођавано потребама сваке нове генерације.

Однос према занатству видимо и на примерима камених алата, где су често форме биране не само због функционалности, већ управо због естетске вредности. Кроз небројено много примера очигледно је да је заједници на локалитету Винча Бело Брдо лепота била једнако битна као и функционалност и да је естетика уткана у сваки аспект живота.

Метаморфоза стене у метал је процес који је омогућио трансформацију човека у потпуног господара света. Оперативни ланац прераде метала показује сву ингениозност људског бића, који подразумева велики број неповезаних и наизглед супротстављених радњи које човек мора да обави. Ништа не илуструје боље креативни набој винчанске културе од тога да се најранији докази о преради руде у метал управо налазе на неколико локалитета винчанске културе. Сведочанство о домету Винчанске културе је и чињеница да је на простору данашње Србије познато преко 600 винчанских локалитета, што је број насеља који је на овом простору поново достигнут тек у модерном добу.

Историјат археолошких истраживања

Истраживања археолошког налазишта Бело брдо у Винчи могу се разврстати у четири основна периода. Пре свега то су резултати истраживања које је изводио Милоје Васић у периоду 1908. до 1938. године, затим резултати ископавања, али и теоријског проучавања који су обављени од седамдесетих година 20. века и резултати најновије етапе у радовима која је почела 1998. године и коју одликује савремени, интердисциплинарни приступ, и ископавања која су почела 2011, а интезивирани су од 2019. године. У свакој од ових фаза прикупљена је велика количина материјалних и нематеријалних података који данас сведоче о значају и монументалности археолошког налазишта.

Археолошка ископавања и истраживања изведена су и настављена су да се изводе на ограниченој површини у односу на укупну површину на којој су евидентирани археолошки остаци и слојеви. У првој фази, у периоду 1908–1934. када је ископавања спроводио Милоје Васић, површина до 1500 m² у потпуности је археолошки истражена до здравнице. Овај простор не постоји на лицу места, може да се реконструише на основу архивске документације.

Од 1978. године до 2009. године истраживања су спроведена на парцели 2025/2 КО Винча, западно од претходних ископавања на површини 500 m². Ископавања су заустављена на нивоу откривених остатака насеља које је настало у најмлађој фази неолита и археолошки остаци су физички заштићени од атмосферских и других утицаја.

Од 2011, а посебно од 2019. године тежиште ископавања премештено је северозападно, на суседну парцелу 2023/2 КО Винча, на којој је констатовано дејство клизања терена. Ископавања се обављају на површини 420 m² до 1 m дубине, углавном се ископавају остаци средњовековног гробља. Овај простор предвиђен је за наставак истраживања.

Археолошко налазиште – постојеће стање

Археолошко налазиште се налази на узвишеном платоу на којем се живело и који је у прошлости био непосредно уз реку. Становници неолитског насеља били су упућени на реку и зато су се археолошки слојеви и дуго трајање дешавали на овом ограниченом простору. Део који је данас туристички пункт је место где је живот и насељавање било најинтензивније. Археолошки профил на овом месту висок је 10 m, а природно се снижава тако да се и остаци наслојавања смањују у правцу севера, југа и ка западу.

Налазиште, као простор на ком се у континуитету обављају истраживања, представља окосницу формирања туристичког простора са Археолошком парком Бело брдо у функцији истраживања и туристичког коришћења.

Пристап налазишту могућ је из правца запада, постојећом мрежом саобраћајница, као и из правца Дунава. Сагледавање налазишта са воде, у контексту окружења, даје далеко квалитетнију могућност формирања закључака о његовом карактеру. Гледано са обале, онако како му се приступа, Археолошко налазиште представља високи профил који од југа ка северу расте, и максималну висину - 10 m достиже на средишњем делу локалитета. Иако је овај профил делом обрастао вегетацијом, висина и конфигурација профила се јасно уочава.

У актуелном стању, део предметног простора који је у приватном власништву је у функцији становања – појединачне парцеле са једнопродичним стамбеним зградама, помоћним објектима и баштама, док је део простора који је у државном власништву у функцији воћњака (к.п. бр. 2026/4, 2026/5, 2026/6, 2027/2, 2027/4, 2048/2 и 2047/2 све КО Винча) и простора активног археолошког налазишта где се врше истраживања и које посећују туристи (к.п. бр. 2023/1, 2023/2, 2023/3, 2024 и 2025/2 све КО Винча).

Тренутно се археолошком налазишту приступа искључиво са стране обале, улицом Николе Пашића.

Прилаз са северне стране заокружен је археолошким профилем парцеле на којој се ископавања обављају од 2011- 2019. године. На овом делу профила уочавају се дубоке пукотине настале услед атмосферских утицаја, утицаја вегетације и утицаја клизања овог дела налазишта.

Северно од ове парцеле је површина која се истражује од 2019. године и део налазишта који је нарастао у вегетацију. Такође северно и западно од централног дела налазишта су парцеле у приватном власништву са објектима за становање и помоћним објектима.

Западни део археолошког налазишта до улице Бело брдо, чине парцеле са кућама за становање.

Катастарске парцеле у обухвату првог степена заштите налазишта које нису у власништву државе у различитим су фазама експропријације, са циљем да све катастарске парцеле у обухвату првог степена заштите кроз експропријацију постану државно власништво у најкраћем року.

Западни део археолошког налазишта до улице Бело брдо, чине парцеле са кућама за становање.

Значај Археолошког налазишта Бело брдо

Археолошки остаци на локалитету Бело брдо у Винчи се односе на већи део епохе средњег и позног неолита као и почетак бакарног доба. Ови периоди су хронолошки одвојени и по карактеру различити једни од других. Сваки период живљења у Винчи одражава, с једне стране одређену јединственост, а са друге стране представља ткиво испреплетаних културних

вредности. Технолошке иновације, међуљудски односи, конекције, мреже сарадњи, принципи решавања конфликта, стварања и даровања, обезбеђују винчанском периоду карактер првог модерног периода. Иако позната и истраживана више од једног века, винчанска култура је и даље најзанимљивији предмет истраживања у европској археологији.

Археолошке/научне/културне вредности

Винча дуготрајно и истакнуто место током већег дела епохе средњег и позног неолита као и почетка бакарног доба. Преовлађујући културни слојеви откривени у Винчи припадају: неолиту, енеолиту, бронзаном добу и средњем веку.

Неолит

Најстарији слојеви на локалитету припадају остацима старчевачке културе. Непосредно пре појаве винчанске културе, на простору централног Балкана, у деловима Панонске низије, Трансилваније, источне Босне и северне Македоније живели су носиоци културе раног и средњег неолита, која је добила име према локалитету Старчево. У најнижим слојевима на локалитету налази се насеље ове културе, која је трајала између 6200. и 5200. п. н. е.

Живот је на овом месту током неолита трајао непрекидно неких 800 година, и то од око 5300. до око 4500. године пре нове ере. Значај овог континуитета у животу је од велике важности за археологе, и то је једна одлика које Винчу чине јако битном за проучавање праисторије: наиме, кроз насеље које траје непрекидно генерацијама, могу са великом резолуцијом да се проучавају промене које се дешавају у једном друштву, његовим обичајима, али и променама у материјалној култури које настају као последица промене обичаја, моде или укуса у праисторији.

Људи су у Винчи живели у правоугаоним кућама, саграђеним од дрвене конструкције, где су зидови испреплетани прућем и облепљени блатом. Куће су имале неколико просторија, и по правили барем по једну пећ унутар куће. Оријентација кућа је иста током свих осам векова трајања насеља, и то широм страном ка северо-истоку. Куће су поређане у редове, са јако малим слободним простором између њих – до око метар или метар и по, што говори о организацији насеља. Наиме, ту није било довољно простора за башту или окућницу, као ни за држање домаћих животиња у непосредној околини куће. Овако концентрисане куће формирале су и праве зоне комуникације између њих. Економски део, са стоком, вероватно се налазио на ободу насеља

Енеолит

Налаз четири гроба Бодроккерестур културе значајан је за утврђивање релативне хронологије слојева насталих после неолита. Датовање радиоактивним угљеником смешта бодроккерестурску културу у време између 4000. и 3700. п. н. е.

Непосредно изнад најмлађег стамбеног хоризонта неолитског насеља у Винчи формирано је, насеље баденске културе. Према налазима керамичких предмета установљено је да се ради о раној, односно преткласичној фази баденске културе. Овај хоризонт је изузетно значајан по налазу четири фигурине у виду *Kopflösdole* (дводимензионалне женске фигурине у облику пешчаног сата), од којих је једна готово потпуно очувана. На основу датовања радиоактивним угљеником овај хоризонт је опредељен у период између 3600. и 3500. години п. н. е.

Налаз јаме која према аналогјама указује да је можда коришћена у погребним обичајима и/или у култу предака сугерише задржавање носилаца косточачке културе на овом месту. За ову културу нема датума добијених анализом радиоактивног угљеника, па се она методом релативног датовања оквирно смешта у време између 3200. и 2800. п. н. е.

Бронзано доба

После краткотрајног прекида крајем бакарног доба, Винча је поново оживела са насељавањем носилаца ватинске културе. Ово насељавање се дешава почетком бронзаног доба које се датује у средину трећег миленијума п. н. е. Као и у случају других постнеолитских култура у Винчи, остаци овог слоја уништени су укопом средњовековне некрополе. Током бакарног доба на месту које су вековима настањивали неолитски земљорадници смењују се популације које припадају бодрокерестурској, костолачкој и баденској култури.

Средњи век

Истраживањима од 1978. до 1983. године обухваћен је већи део некрополе на којој је сахрањивање обављано од 8. до 15. века. Издвојене су три хоризонта сахрањивања од 8. до 10. века, од 11. до 12. века и од 13. до 15. века. У сва три хоризонта покојници су по хришћанским обичајима полагани директно у земљу, у опруженом положају са главом окренутом ка западу.

*
* *

Винча представља један од најзначајнијих неолитских локалитета на простору Југоисточне Европе и највећу праисторијску насеобину у Србији која је на овом месту опстајала преко хиљаду година. Константовано је најмање десет грађевинских слојева у којима је пронађено обиље археолошког материјала. Винча је откривена у првим деценијама бављења археологијом на Балкану, тако да се читав период позног неолита у овом делу света назива – винчанска култура.

Поред великог броја фрагментованих и целих керамичких посуда, антропоморфних и зооморфних фигурина, које су пронађене у различитим контекстима сваког грађевинског хоризонта, откривени су још украсни предмети (перле и привесци од шкољки, костију, глине, малахита, окера, итд.) коштане и камене алатке, итд.

Пронађени су и бројни остаци архитектуре, у виду остатака подова и зидних конструкција кућа, огњишта и пећи, јама и других остатака грађевинске делатности. Куће су биле надземне, солидно грађене од плетера и лепа. Унутрашњост кућа била је подељена на две или више просторија, унутар који су се налазиле пећи или огњишта. Куће су биле организоване у редовима и развојене улицама по распореду који подсећа на савремену организацију насеља.

Културни слој који потиче из доба винчанске културе најзначајнији је за археологију, будући да крије све фазе ове културе, чиме је у овој науци створен основ за успостављање хронолошких односа међу неолитским културама Балкана.

Винча је место у близини великог развођа где се сустичу највеће реке целог региона. Смештена на терасастим падинама које нагињу према Дунаву и Болечици пружала је уточиште, заштиту али и изобиле природних добара које су користили људи у неолиту. Са друге стране Дунава налази се Панонска низија која је пружала уточиште за дивље животиње и биљке. Цело подручје је место сусрета различитих врста флоре и фауне између простране равнице, разуђене и широке реке и побрђа у позадини. Резултат је јединствени екосистем који се у многим елементима одржао до савременог доба и поред интензивних антропогених утицаја. Хиљадугодишњи опстанак винчанске заједнице на истом месту показује да је њен однос према животној средини био такав да није у превеликој мери нарушио природне односе живог света.

У домену естетике једна од најзначајнијих карактеристика винчанске културе је врхунско занатство и посвећеност најситнијим детаљима у изради украсних и предмета у свакодневној употреби.

Оцена естетске вредности подразумева уважавање и вредновање естетских квалитета, уникатности и монументалности. Заштита археолошког налазишта од стране државних и светских организација довољно говори о квалитету његових уметничких вредности.

Природне/естетске вредности су знатно умањене антропогеним утицајима који се огледају у модификацији пејзажа развојем насеобинске структуре, изградњом објеката на делу археолошког локалитета, као и отицањем отпадних вода услед недостатка уређене канализационе и атмосферске мреже.

Природни процеси изазвани клизањем терена довели су до деформације падина са природном вегетацијом у непосредном приобаљу Дунава.

Недостаци у туристичкој организацији активности на локалитету огледају се у веома малом броју стационарних тачака посматрања са којих туристи могу да сагледају комплексност и садржајност археолошког налазишта. Ограниченост простора утиче на организацију посета, заштиту артефаката, перцепцију локалитета од стране посетилаца и туристички доживљај.

Друштвене / симболичке вредности

Друштвени карактер винчанске културе је својеврсни путоказ из прошлости. Кроз цело своје трајање то је било друштво засновано на култури једнакости. У досадашњим истраживањима није пронађен доказ да је постојало раслојено друштво са богатим и сиромашним појединцима. Архитектура и предмети свакодневне употребе делују уједначено на целом налазишту али и целој винчанској култури. Ове чињенице показују да није било класне поделе иако није постојала апсолутна једнакост међу свим члановима заједнице.

Винчанску културу карактерише експлозија креативности, велики пораст популације, технолошки напредак и ванредне трансформације друштвених односа.

Одлика ове културе је одсуство организованог насиља, ратних похода и разарања.

Захваљујући коришћењу речних путева за комуникацију Винча је била стециште трговачких подухвата из читаве југоисточне Европе. У Винчи су откривене ретке и за неолитско доба изузетно значајне сировине какве су осидијан – вулканско стакло, балкански кремен, спондилус – морска шкољка од које је израђиван накит, грнчарија, итд.

Економске вредности

Процена економских вредности заснива се на оцени ефеката туристичких активности на привреду, друштво и животну средину, броју посетилаца, економском доприносу атракције ширем окружењу и процени ризика од угрожавања локалитета због ненаменског коришћења.

Полазно ограничење за оцену економске вредности је низак ниво реализованих посета (9.000 – 2019. године) који не обезбеђује економски одрживо организовање туристичких активности. Остварен број посета не може бити релевантан за оцену ефеката туристичких активности на привреду, друштво и животну средину, као и економски допринос атракције ширем окружењу.

Поред процене основних компоненти туристичких вредности *археолошког локалитета Бело брдо* неопходно је анализирати додатне индикаторе туристичке валоризације који имају значај за развој интегралног туристичког производа дестинације и за које је у току теренског рада утврђено да указују на значајне недостатке и ограничавајуће факторе развоја туризма.

Код оцене *тржишне привлачности* мора се узети у обзир да постојећи амбијент није у довољној мери привлачан, због наслеђене организованости простора. Приступ, без туристичке сигнализације, са уским саобраћајницама, без основних могућности да инвалидна лица посете налазиште, и са веома малим бројем стационарних тачака посматрања не задовољава стандарде који се примењују код организације туристичких посета. *Транспорт* до налазишта, као и *услугне погодности* (продавнице, сувенирнице, кафеи, итд.) нису прилагођени потребама туриста. Археолошко налазиште је у основи веома *осетљив* простор тако да недостатак *плана управљања*, одсуство *мониторинга* и *одржавања* и *негативни утицај* непосредног окружења може да поништи ванредне научне, естетске, друштвене, историјске и репрезентативне вредности.

Имајући у виду да археолошки туризам тренутно не подлеже неком универзалном, свеобухватном концепту планирања у погледу посета локалитету, постоје, одређене опште прихваћене смернице којих треба да се придржава менаџмент који управља локалитетом.

У вези са тржишном привлачношћу културног добра менаџмент може да утиче на амбијент и изградњу позиције дестинације која се асоцира са културом. У кратком року може да има мањи утицај на развој туристичких активности у окружењу, која ће расти даљим развојем археолошког налазишта као атрактивне туристичке дестинације. На тржишну привлачност утиче изражена симболика налазишта, која се може знатно унапредити даљим истраживањима локалитета и континуираним маркетинг активностима.

Фактори од значаја при дизајнирању туристичког производа, попут приступа културном добру, близина других културних атракција, развој услужних погодности – паркинг, обележени путеви до културног добра, освежење, доступност информацијама, су део стратегијског мастер планирања и оперативне примене развојних планова.

Како је осетљивост културног добра веома висока, приоритетне активности су:

- доношење плана управљања културним добром;
- усвајање студије резервације простора од значај за туризам, са именовањем управљача туристичког простора;
- примена сталног мониторинга и одржавања.

4.5. ПРОЦЕНА КАПАЦИТЕТА ТУРИСТИЧКИХ ЛОКАЦИЈА

Археолошка налазишта су јединствена и незаменљива историјска места али су у исто време ограничени, крхки и необновљиви ресурси.

Археолошки локалитет Бело брдо је јединствена функционална целина на којој се може идентификовати неколико локалитета који имају одређене посебности значајне за планирање одрживог развоја комплекса.

Прихватни капацитет простора односно туристичких локација се исказује као сублимирани израз физичког капацитета простора, инфраструктурног капацитета, прага толеранције локалног становништва, толеранције туриста, итд. Физички капацитет простора је полазна истраживачка активност која у великој мери условљава правце и обим и кључне карактеристике туристичке планерске интервенције у простору. Код природних и друштвених добара која уживају одређен облик заштите мора се узети у обзир и правни оквир заштите и ограничења која су на тај начин постављена.

Правни оквир

У правном смислу туристичка организација простора, као и утврђивање прихватног капацитета условљено је актом којим је Археолошко налазиште „Бело брдо” у Винчи проглашено за непокретно културно добро од изузетног значаја за Републику Србију (Службени гласник СРС, број 14/79) и ППППН археолошког налазишта Бело брдо којим су утврђене су зоне I, II и III степен заштите археолошког налазишта.

Планом су утврђени садржаји и намена објеката у складу са предложеним концептом заштите.

Зона археолошког локалитета у I степену заштите представља зону у којој се организује рад научних радника на истраживању, обради и конзервацији археолошких вредности и у коме је могуће организовати строго контролисане посете и активности.

У зони II степена заштите археолошког локалитета дозвољено је формирање целина и објеката туристичке инфраструктуре намењених посетиоцима.

Простор на коме је потврђено постојање налазишта утврђен је **као простор III степена** заштите са значајним простором зелених површина али и стамбених јединица насеља.

Посебан захтев у погледу организације простора представља чињеница да је археолошко налазиште „Бело брдо” истраживачки активно налазиште, са обавезом да се поред питања заштите и презентације археолошких вредности морају створити услови за рад истраживача и обраду археолошких узорака.

Физички капацитет

У овој фази истраживања неопходно је утврдити истовремени физички капацитет коришћења и капацитет коришћења током дана.

Утврђивање физичког капацитета простора у туризму, у већини планских и истраживачких докумената одређује се односом броја корисника према површини атракције. Археолошки локалитети спадају у осетљива подручја и атракције које имају мали капацитет коришћења тако да прихватљиво оптерећење изражено у броју једновремених корисника /посетилаца археолошког локалитета, може да износи пет особа по хектару површине. Са површином од 11 хектара (I степен заштите) једновремени физички капацитет археолошког налазишта Бело брдо износи 55 особа. У ову бројку не треба урачунавати истраживаче. За утврђивање дневног прихватног капацитета мора се узети у обзир организација, динамика и карактер посета. Физички капацитет простора није стална категорија, већ је условљена организацијом активности на локалитету. Организацијом посета може се управљати тако да се у истом тренутку на локалитету нађе већи број посетилаца од утврђеног физичког капацитета простора, поготово ако се у даљем развоју идентификују/изграде више стационарних тачака посматрања (места стационарног увида у археолошки комплекс). Како је реч о активностима (посете) које имају сезонални карактер, укупан обим посета на годишњем нивоу зависи и од временских карактеристика подручја. За Винчу је кључан климатски фактор радијациони биланс који омогућава организацију активности на отвореном 180 дана годишње. Међутим, и у овом периоду због утицаја климатских елемената (ветар, киша, дани са високим температурама) постоје ограничења због којих се морају наћи одговарајућа техничка решења заштите посетилаца.

Подручје археолошког налазишта у II степену заштите, на ком се може формирати центар за посетиоце са пратећим садржајима, на јужном ободу археолошког локалитета и локација погодна за глампинг парк, на северном ободу могу да прихвате до 70 једновременних посетилаца по хектару површине. Обзиром на површину од око три хектара ова под-целина има физички капацитет прихвата око 200 једновременних корисника.

Приобаље Дунаву од 1144 до 1146 км обале, погодно је за развој различитих активности које су инспирисане атрактивностима великих речних токова, од благих форми попут пецања или одмора, до активнијих као што су наутика, спортске активности, итд.

Физички капацитет се прорачунава у односу на преовлађујући облик активности корисника. Код благих форми активности (риболов) прихватљиви физички капацитет се одређује у односу на дужину обале, у сразмери један корисник на 10 метара обале. Са укупном дужином од два километра (Болечица – скела Винча – Иванаво), физички капацитет приобаља износи 200 једновременних корисника. Слични критеријуми важе и за вожњу бицикла, тротинета, сегвеја, итд. Активније форме активности летње рекреације, сунчање, трчање, догађаји условљавају одређивање физичког капацитета простора у односима једна особа/6m² површине. Важно је напоменути да се у билансима површина за организоване активности и активније форме летње рекреације не урачунавају површине намењене за риболов, бицикличке и туристичке стазе.

Приобаље Болечице (лева обала) погодно је за формирање археолошког парка и простора за прихват посетилаца. Ова локација може да прихвати 70 једновременних посетилаца по хектару површине. Развојем и физичким преобликовањем архео парка физички капацитет се одређује у сразмери један посетилац/6m² али само у делу који је посебно уређен за већи прихват посетилаца. Такође, у површине расположиве за посетиоце не рачунају се везне стазе и путеви,

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

архео баште или други специјализовани простори у којима се посетиоци могу кретати појединачно или у циљу едукације, итд.

Локација северно од археолошког налазишта (Пољана), која се простире у приобаљу Дунава погодна је за различите облике рекреативних и едукативних активности. На површини од 30 ха једновременни физички капацитет ове подцеле је 300 корисника.

Табела 4.2: Једновременни физички капацитет туристичких локација/подцелина археолошког парка Бело брдо, Винча

Туристичка локација/ подцелина	Активност	Број особа по ха површине	Површина	Број особа на 10 m приобаља	Особа /m ²	Дужина приобаља	Корисници - укупно
Археолошко налазиште I степен заштите	Археолошки туризам	5	11				55
Археолошко налазиште II степен заштите	Археолошки туризам, догађаји, презентације, глампинг	70	3				210
Приобаље Дунава	Благе активности			1		2000	200
	Физичка рекреација			1		2000	200
	Организоване активности Летња рекреација				6	2000	
Приобаље Болечице – Архео парк	I фаза	70	3				210
	Уређен Архео парк				6		
Локалитет Пољана		10	30				300

Табела 4.3: Капацитет објеката

Туристичка локација/ подцелина	Активност	Површина локације - ха	Функција објекта	Површина објекта	Број особа/ корисника	Корисници - укупно
Археолошко налазиште II степен заштите	Археолошки туризам - презентација	2	Центар за посетиоце	1.000m ²	80	80
Археолошко налазиште II степен заштите КП бр. 1930/3, 1931/1,2,3, 1983,	Смештај, глампинг	0.7	Смештај	Макс. 1000 m ²	50	50

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

1984/1,2,3,						
КП бр: 2070/1 – центар насеља	Наука, истраживање	0.75			110	110
Приобаље Дунава	Угоститељска понуда	-	Ресторан- бистро на води			50

Извор: Horwath HTL

На процену физичког капацитета утиче и приврженост посетилаца вредностима локалитета, која је према објављеним истраживањима увек већа што је локалитет боље опремљен и организован.

Објекти попут ресторана на води, пристана за туристичке бродове и центра за истраживање неолита генеришу повећан број корисника о чему је потребно водити рачуна приликом планирања веза и комуникација унутар туристички организованог простора али и приликом организације посета и других догађаја у оквиру археолошког парка.

Физички капацитет је полазна тачка у одређивању прихватног капацитета туристичке атракције за који су важни и еколошки капацитет, као и друштвени капацитет, код кога је пресудан однос локалне заједнице према туристичкој атракцији.

Процена физичког капацитета локација које су анализирани показује да једновремени број корисника није константна категорија. Због општих карактеристика археолошког налазишта, као и особености археолошког туризма, прихватљиви физички капацитет једновремених корисника у почетним фазама развоја је 1.100 једновремених корисника на свим локацијама.

Интеграција и коегзистенција различитих фактора који условљавају валоризацију предметног добра су део процеса управљања и развоја туристичке дестинације и у надлежности су дестинацијског менаџмента.

5. МАСТЕР ПЛАН ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ

5.1. АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА РАЗВОЈА ТУРИЗМА

5.1.1. Стање туризма у свету

До избијања пандемије COVID-19, туризам је био једна од најбрже растућих привредних делатности на свету. Према подацима WTTC-a²⁹ туризам је са 10,4% учешћа у укупном глобалном БДП-у у 2019. години пао на 5,5% у 2020 години. Хотели широм света се затварају, што ствара изузетно негативан утицај на тржиште рада, а последице су већ видљиве. Глобални туристички сектор је услед пандемије претрпео губитак од скоро 4,5 трилиона америчких долара и смањењем броја запослених за 61,6 милиона. Према истраживању које је UNWTO³⁰ спровео у априлу 2020. године, 96% свих дестинација широм света увело је ограничења као одговор на пандемију. У питању су тектонски поремећаји на које туристички сектор није био припремљен. Утицај кризе на туризам највидљивији је у сегментима резервације путовања и боравка, догађаји и забава, пословање авио-компанија и хотела. Сведоци смо интензивног „чишћења“ тржишта између дестинација, хотелајера и повезаних предузећа.

Према подацима UNWTO-a³¹, свет је у 2020. години забележио пад од 73% интернационалних туристичких посета. Сви региони света су погођени, с тим да су Азија и Пацифик забележили пад од 84%, Блиски Исток и Африка 74%, који је већи од глобалног пресека и пада промета на Америчком континенту (68%) и Европи (69%). Апсолутно посматрано, највећи пад броја туриста забележила је Европа, са скоро пола милијарде туриста мање у односу на 2019. годину. Подаци показују да су „економије у настајању“, земље у развоју и неразвијене земље, које се највећим делом налазе у најпогођенијим регионима, а чије су привреде рањивије на екстерне шокове у односу на развијене земље, додатно спутане у даљем расту и развоју услед колапса туристичког сектора. Важно је напоменути и да опоравак глобалног туризма још увек није на ни приближно нивоу од пре кризе, имајући у виду да су показатељи за период јануар-март 2021. године знатно лошије у односу на исти период у претходној години. Азија и Пацифик су и даље најпогођенији регион (94%), с тим да се ситуација у Европи погоршава у односу на 2020. годину (пад 83%).

Смањена посећеност дестинација директно се одражава на туристичку потрошњу глобално. Потрошња интернационалних посетилаца У ЕУ пала је за 79% у 2020. години, док овај показатељ указује на значајно мањи пада када су у питању домаћи туристи – 45%³². Упркос неповољним вредностима, што указује да је целокупан туристички сектор у контракцији, краткорочни опоравак треба тражити кроз доминантни развој домаћег, али и регионалног туризма. Корисно је прилагодити рад кроз организацију посета мањих група и афирмацију неперсоналне комуникације, нарочито у специфичним условима пандемије. Анализе показују

---

²⁹ Преузето са <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global%20Economic%20Impact%20and%20Trends%202021.pdf> (26.12.2021.)

³⁰ Преузето са <https://www.unwto.org/news/covid-19-response-travel-restrictions> (26.12.2021.)

³¹ Преузето са <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals> (26.12.2021.)

³² Преузето са <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210625-2> (26.12.2021.)

да се прво може очекивати опоравак појединачних домаћих путовања, док ће међународна путовања зависити од постављених ограничења и актуелних мера, све док се не нађе одрживо решење за борбу против COVID-19.

IATA33 показатељи указују и на јако тешку ситуацију у глобалном авио саобраћају. Потражња за авио услугама је у 2020. години пала за 66%, док је глобални капацитет пао за 68%. Авио превоз такође показује већу резилјентност домаће тражње у поређењу са интернационалном. Наиме, у 2020. години домаћа потражња за авио услугама пала је за 49%, док је исти показатељ за међународне путнике 76%. Прогнозе за опоравак су релативно песимистичне и у много чему ће зависити од националних и регионалних рестрикција.

Очекује се да ће пут опоравка ићи у правцу иновирања и прилагођавања традиционалних форми производа и услуга, што одговара потребама нових тржишних сегмената, који се међусобно све више диференцирају. Краткорочни опоравак биће условљен прилагођавању туристичких садржаја епидемиолошким мерама. Преусмеравање на домаћи туризам, као и гостима који се одлучују за неки од облика кратких одмора очекују пуну и ефикасну доступност свих постојећих и потенцијалних будућих туристичких атракција (хетерогеност тржишних сегмената присутна код производа кратких одмора захтева врло шаролик сплет атракција за које показују интерес), што и локалну саобраћајну мрежу (пре свега друмску) чини дугорочним приоритетом.

У контексту окретања локалном амбијенту, намеће се потреба за снажним брендирањем дестинација и локалних производа. Они су чврсто инкорпорирани у туристички производ и доступни су кроз различите облике понуде. Туристички бренд јесте препознатљив симбол квалитета и поверења у целокупну понуду дестинације, али и генерални амбасадор регије / дестинације. Пандемија ће додатно усмерити туристичке токове ка континенталним дестинацијама, што посебно акцентује вино и гастрономију као битне мотиве доласка у дестинацију. Дигитализација локалних садржаја постаће изузетно битан моменат развоја дестинација, јер се увелико мења фокус извора тражње за туристичким услугама. Н нове генерације Y и Z (рођени 1990 – их и 2000-их) које су фокусиране на онлајн комуникацију, чиниће отприлике 50% укупног броја туриста глобално до 2025. године. Уз њих, подједнако важан сегмент постаје популација старијег доба која има довољно расположивог дискреционог дохотка за путовања. Првенствено јача средња класа за коју се очекује да ће до 2030. године чинити 4,9 милијарди становника, а највећи раст очекује се у Азији.

5.1.2. Стање туризма у Републици Србији

Понуда смештајних капацитета

- Укупни смештајни капацитети Србије, према подацима Републичког завода за статистику за 2021. годину, обухватају 46.522 смештајних јединица са 112.720 лежаја, распоређених у 1.017 објеката. Број смештајних јединица је у периоду 2016.-2021. порастао је за 0,1% (CAGR), чему је допринела пандемија Covid-19, док је број лежаја за исти период порастао за 0,6% (CAGR).;

Табела 6.1. Регионални распоред смештајних капацитета у Србији (август, 2021.)

---

³³ Преузето са <https://www.schengenvisainfo.com/news/iata-with-a-decrease-of-60-2-in-passenger-demand-2020-was-worst-year-for-air-transport/> (26.12.2021.)

Регион	Објекти		Смеш. јединице		Лежаји	
	Број	%	Број	%	Број	%
Република Србија	1,017	100%	46,522	100%	112,720	100%
Београдски регион	146	14%	8,401	18%	15,590	14%
Регион Војводине	283	28%	8,935	19%	22,332	20%
Шумадија и Западна Србија	416	41%	18,054	39%	47,888	42%
Јужна и Источна Србија	172	17%	11,132	24%	26,910	24%

Извор: Републички завод за статистику РС

- Регионални распоред смештајних капацитета у Србији показује да се највећи део понуде, посматрано по броју смештајних јединица, налази у кластеру Шумадије и Западне Србије (38,8%). Војводина располаже са скоро четвртином смештаних капацитета Србије. Осим тога, када се посматра квалитет смештаја, Војводина и кластер Београда имају више стандарде, тј. веће учешће објеката виших категорија;

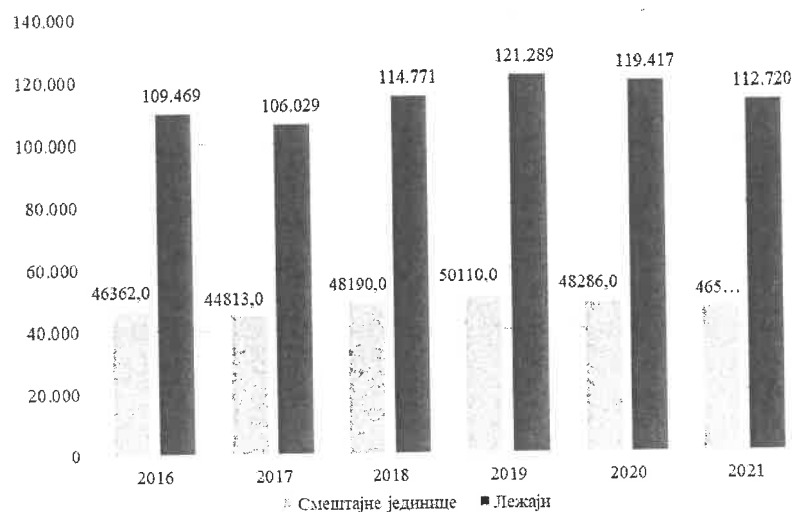
Илустрација 6.1. Регионални распоред смештајних јединица у Републици Србији (август 2021.)

Извор: Републички завод за статистику РС

- Генерално посматрано, структура квалитета смештаја у Србији је побољшана, узимајући у обзир да највећи број новостворених некретнина припада квалитетнијем смештају / вишим тржишним сегментима;

Илустрација 6.2. Смештајни капацитети у Србији у периоду 2016.-2021.

Извор: Републички завод за статистику РС

- Највећи број лежаја налази у хотелима (37% - хотели и гарни хотели) и у приватном смештају (23%);

Табела 6.2. Структура понуде према типу смештајних капацитета (август 2021.)

Тип смештаја	Број објеката	Собе		Лежајеви	
		Број	Структура	Број	Структура
Хотели	265	17.238	37,0%	35.026	31,1%
Гарни хотели	131	3.039	6,5%	6.638	5,9%
Преноћишта	286	4.472	9,6%	11.601	10,3%
Апартмани	78	1.977	4,2%	5.438	4,8%
Гостионице са преноћиштем	80	973	2,1%	2.342	2,1%
Бањска лечилишта	16	1.939	4,2%	4.043	3,6%
Дечија и омладинска одмаралишта	30	1.248	2,7%	4.813	4,3%
Хостели	55	2.522	5,4%	7.471	6,6%
Кампови и кампиралишта	16	1.334	2,9%	3.800	3,4%
Приватни смештај	...	9715	20,9%	25.933	23,0%
Остале угост. јед. за смештај	60	2.095	4,5%	5.615	5,0%
Укупно	1.017	46.552	100%	112.720	100%

Извор: Републички завод за статистику РС

Тип смештаја „Остало“ обухвата: Апарт хотеле, Пансионе, Мотеле, Туристичка насеља, Климатска лечилишта, Планинарске домове и куће и Радничка одмаралишта.

*Без приватног смештаја

- Посматрајући учешће у укупном броју лежајева, према подацима из 2021. године, видимо да су објекти класификовани као преноћишта трећи најзаступљенији вид смештаја (10,3%). Хостели су такође заступљени, са 6,6%.

Табела 6.3. Структура понуде хотелског смештаја (јануар 2022.)

Тип смештаја	Број објеката		Смеш. јед.		Лежајеви		Инд. лежајеви (капацитет)	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
Укупно	451	100%	21.872	1005	32.958	100%	41.360	100%
1 звездица	23	5,1%	462	2,1%	736	2,2%	892	2,2%
2 звездице	77	17,1%	2.957	13,5%	4.982	15,1%	5.694	13,8%
3 звездице	159	35,3%	6.080	27,8%	9.339	28,3%	11.220	27,1%
4 звездице	177	39,2%	10.730	49,1%	15.688	47,6%	20.281	49,0%
5 звездица	15	3,3%	1.643	7,5%	2.213	6,7%	3.273	7,9%

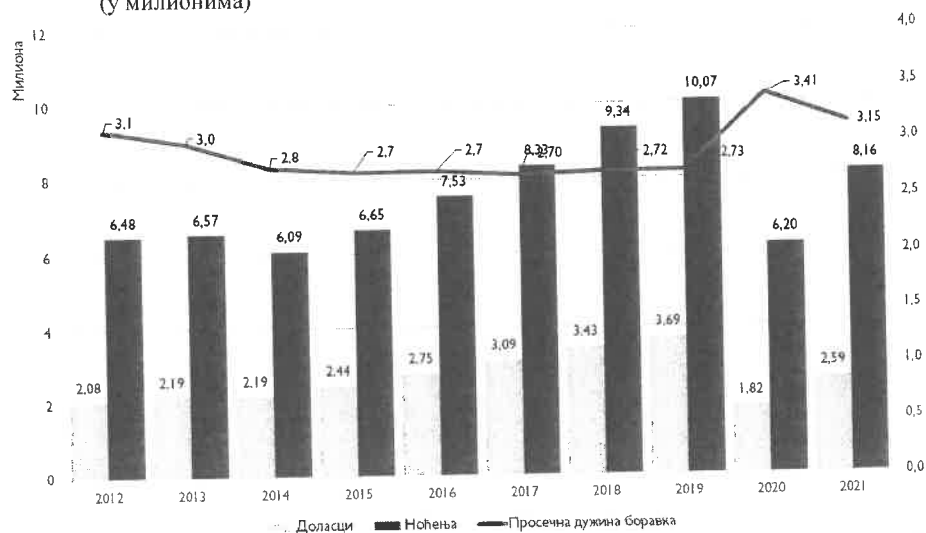
Извор: Министарство трговине, туризма и телекомуникације РС

- Анализирајући категорисану понуду смештајних капацитета, према подацима МТТТ-а за јануар 2022. године, смештаји (хотели, гарни хотели) са 4* имају доминантну позицију, са учешћем у укупном броју лежајева са 49%. Овај показатељ, заједно са релативно малим бројем објеката са 1*, сугерише да је понуда смештаја на нивоу Србије на квалитетном нивоу. Више од половине категорисаних лежајева у Србији налази се у објектима са 4* или 5*.
- Упркос пандемији која је јако погодила туристички сектор, због природе угоститељског посла, није дошло до драстичне промене броја и структуре смештајних капацитета у кратком року.

Туристичка тражња

- Србију, као туристичку дестинацију, у периоду 2010.-2019. године, карактеришу позитивне стопе раста туристичких долазака и ноћења (7,04% и 5,14%, респективно – CAGR). Раст је остварен упркос присуству негативних тенденција, што указује на волатилност тражње генерисане доминантно падом домаћег промета (до 2014. године), након чега следи период снажног раста. Доласци страних гостију су у просеку расли по стопи од 11,7% (CAGR), а у претходне две године њихово учешће у укупном броју гостију креће се око 40%. У 2020. години, услед неповољних утицаја пандемије, забележен је нагли пад посета (за 50,68%). Ипак, пад броја посета домаћих туриста је значајно мањи (25,45%), у односу на стране туристе (75,86%). Подаци јасно сугеришу да потенцијал за опоравак туристичког сектора у Србији, нарочито краткорочно, лежи управо у опоравку и даљем развоју домаћег, локалног туризма. Исти тренд присутан је и када су у питању ноћења. У односу на 2019. годину, у 2020. години је укупан број ноћења пао за 38,44% (18,58% домаћи туристи и 68,47% страни туристи);
- У 2019. години Србија је забележила укупно 3,7 милиона долазака (7,56% више у односу на 2018. годину) и 10,07 милиона ноћења (раст 7,90% у односу на 2018. годину). Остварене вредности у 2020. години су очекивано ниже, услед Covid-19 пандемије и износе 1,8 милиона долазака и 6,2 милиона ноћења. У 2021. години долази до опоравка тражње, али још увек није достигнут ниво из 2019. године;

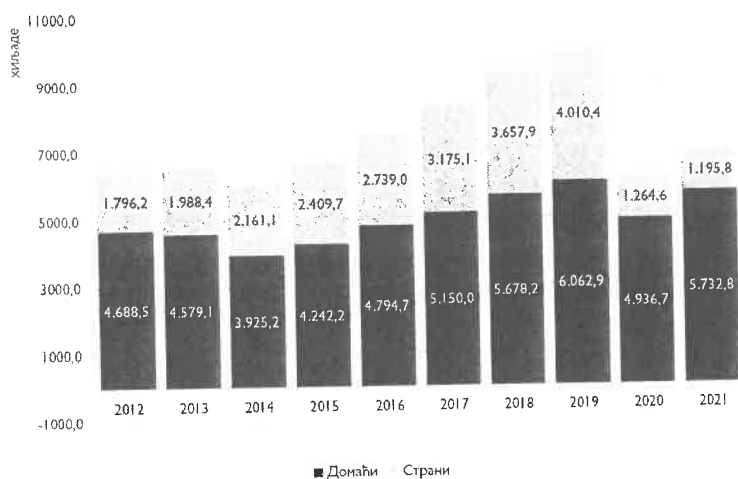
Илустрација 6.3. Тренд долазака и ноћења туриста у Србији у периоду 2012.-2021.
(у милионима)

Извор: Републички завод за статистику РС

- Услед глобалне кризе, однос учешћа домаћих и страних туриста у укупном броју посета драстично се променио у корист домаћих. У 2019. години удео посета страних туриста био је 40%, а у 2020. години само 20%. у 2021. години број страних туриста се попео на 30%, а очекује се даље повећавање тог броја, са укидањем пандемијских мера;

Илустрација 6.4. Структура ноћења туриста у Србији у периоду 2012.-2021.

Извор: Републички завод за статистику РС

- У структури укупног промета, доминантно учешће остварују туризам у градовима, као и бањски туризам. У анализираном периоду у бањама се остварује готово 1/3 свих ноћења у Србији, што је последица просечне дужине боравка, која је у 2019. години износила 4,5 дана. Туризам у градовима такође бележи преко 1/3 долазака;
- Просечна дужина боравка туриста у Србији у 2020. години, износила је 3,41 дан, при чему је боравак домаћих трајао 3,60, а страних 2,84 дана. Раст се може објаснити повећањем

учешћа домаћих туриста, који су били принуђени да своје годишње одморе реализују унутар националних оквира. Учешће страних туриста, до сада највећим делом генерисан пословним и конгресним туризмом и транзитом, а који подразумевају кратко задржавање у земљи, значајно је смањено. У 2021. години дужина боравка је коригована и била је 5,15 дана, услед краћег боравка домаћих гостију;

- Највећи број страних туриста који су посетили Републику Србију у 2019. години били су туристи из Кине (145 хиљада долазака), Босне и Херцеговине (136 хиљ. долазака), Турске (107 хиљ. долазака), Немачке (104 хиљ. долазака), Хрватске (103,8 хиљ. долазака), Црне Горе (90 хиљ. долазака), Словеније (89,9 хиљ. долазака), Румуније (83 хиљ. долазака) и Грчке (75 хиљ. долазака). Услед пандемије, релативна структура се значајно променила у корист регионалних посета, првенствено из земаља Балканског полуострва. У апсолутном смислу такође је дошло до значајних промена. У 2020. и 2021. години највише туристичких долазака било је из Босне и Херцеговине (51 хиљ. долазака), Хрватске (27 хиљ. долазака), Бугарске (27 хиљ. долазака), Црне Горе (26 хиљ. долазака), Турске (25 хиљ. долазака), Немачке (25 хиљ. долазака), Северне Македоније (21 хиљ. долазака) и Руске Федерације (20 хиљ. долазака).
- У последњих пет година дошло је до промене у структури првих десет земаља према броју туриста који су посетили Србију. У наредној табели су представљени рангови земаља, по броју долазака у претходном периоду.

Табела 6.4. Рангирање првих десет емитивних тржишта према пореклу долазака туриста у Србију (2015.-2020.)

Земља	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Промена ранга 2020/2015
Кина (укљ. Хонг Конг)	10	10	10	2	1	10	0
Босна и Херцеговина	1	1	1	1	2	1	0
Бугарска	2	2	3	3	6	3	-1
Турска	6	3	2	4	3	5	1
Хрватска	4	5	4	5	5	2	2
Црна Гора	3	4	5	8	7	4	1
Словенија	5	6	6	7	8	11	-6
Немачка	7	7	7	6	4	6	-1
Грчка	9	8	8	10	10	13	-4
Румунија	8	9	9	9	9	9	-1

Извор: Републички завод за статистику РС

- Закључно са 2019. годином, највећи раст броја гостију остварила је Кина. По броју гостију Кина је са десетог места у 2015, 2016. и 2017. години постала друго емитивно тржиште у 2018. године, а прво у 2019. години, што је пре свега последица укидања визног режима. У јануару 2020. године туриста из Кине је било 145% више у односу на исти период прошле године. Овај тренд је потпуно преокренут услед избијања COVID-19 пандемије. Пад је првенствено проузрокован значајним рестрикцијама које су уведене кинеским туристима, имајући у виду да је Кина била место настанка и ширења вируса, уз додатна ограничења у домену авио саобраћаја. Упркос неповољним вредностима тренутних показатеља, значај кинеских туриста и даље остаје неупитан, услед чињенице да је Кина и даље у првих десет емитивних тржишта. Очекује се да ће се овај тренд наставити, посебно имајући у виду да је Туристичка организације Србије издала саопштење да је Национална туристичка организација Кине сврстала Србију у десет водећих дестинација за одмор у току зиме.

- Осим гостију из Кине, повећао се број гостију из Турске и Немачке, а дошло је и до опоравка опадајућег тренда за туристе из Црне Горе, мада се ранг није опоравио у односу на 2015. годину услед раста долазака гостију из других земаља.

Табела 6.5. Број долазака, ноћења и просечна дужина боравка гостију у Србији у 2020. години

Земља	Доласци	Ноћења	Просечна дужина боравка
Босна и Херцеговина	102.515	30.916	2,17
Хрватска	39.327	83.452	2,12
Бугарска	22.425	43.079	1,92
Црна Гора	58.516	153.787	2,63
Турска	48.936	201.624	4,12
Немачка	57.574	119.675	2,08
Северна Македонија	52.471	117.592	2,24
Руска Федерација	63.297	174.285	2,75
Румунија	27.624	75.946	2,75
Кина (укљ. Хонг Конг)	16.451	123.630	7,52

Извор: Републички завод за статистику РС

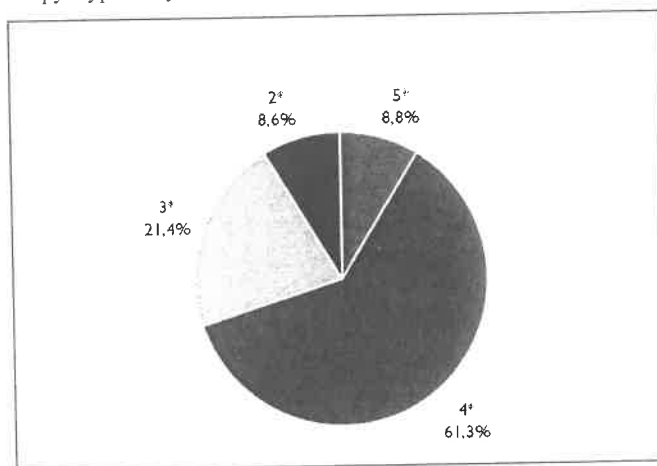
- Поређећи са претходним периодом, долазимо до закључка да се туристи који у Србију првенствено долазе авионом значајно дуже задржавају. Гости из Кине су у периоду 2015.-2019. у просеку боравили у Србији 2,6 дана, а у 2020. години 3,49 дана. Гости из Турске, Русије и Румуније се задржавају дуже - у просеку дуже од 4 дана.

5.1.3. Београд

Понуда смештајних капацитета

- Посматрајући искључиво категорисане смештајне капацитет града Београда у 2021. години (подаци за јун), престоница Србије у понуди има 120 смештајних објеката.

Илустрација 6.5. Структура понуде смештајних објеката Београда (јануар 2022.)

Извор: Министарство трговине, туризма и телекомуникација РС

- Београд има 119 хотела. Хотели представљају доминантан тип смештајних објеката, са учешћем од 56% у укупним смештајним капацитетима. Београд највише има хотела 4* (61,3% учешћа у укупном броју хотела). Поред тога, у понуди је 33 хотела 3* и по 8 хотела са 2* и 5 хотела највише категорије - 5*. Смештајни капацитети Београда усмерени су на посетиоце који не траже луксузан смештај, већ смештај доброг квалитета, а који максимизира вредност за новац. Изузетно мало учешће хотела са 2* и потпуно одсуство хотела у категорији 1* је показатељ таргетираног туристичког сегмента усмереног на квалитет смештаја.
- У односу на 2020. годину, у Београду је у 2021. години забележен раст броја категорисаних смештајних објеката (3,45%), броја соба (2,13%) и броја кревета (1,53%). Ово показује да се у Београду или отварају нови или категоришу до сада некатегорисани смештајни објекти, који су у погледу броја соба и кревета испод београдског просека. Имајући у виду да је највећа промена броја објеката у оквиру категорије 2*, овај закључак је додатно оправдан..

Табела 6.6. Структура категорисаних смештајних капацитета по у Београду, по броју звездица (хотели, гарни хотели и мотели), јун 2021.

Катег.	2021					2020				
	Број објеката	Број см. јед.	%	Број лежаја	%	Број објеката	Број см. јед.	%	Број лежаја	%
5*	4	636	8,0%	731	6,5%	4	636	8,2%	731	6,6%
4*	73	4.908	62,0%	6.789	60,1%	74	4.947	63,8%	6.908	62,1%
3*	35	1.693	21,4%	2.513	22,2%	33	1.576	20,3%	2.368	21,3%
2*	8	677	8,6%	1.264	11,2%	3	60	0,8%	95	0,9%
1*	-	-	-	-	-	2	530	6,8%	1.025	9,2%
Укупно	120	7.914	100%	11.297	100%	116	7.749	100%	11.127	100%

Извор: Министарство трговине, туризма и телекомуникација РС

- У Београду највећи део понуде смештајних капацитета чине мали објекти, који имају до 50 соба (60,83%).

Табела 6.7. Структура смештајних објеката у Београду, по броју смештајних јединица (хотели, гарни хотели и мотели), јун, 2021.

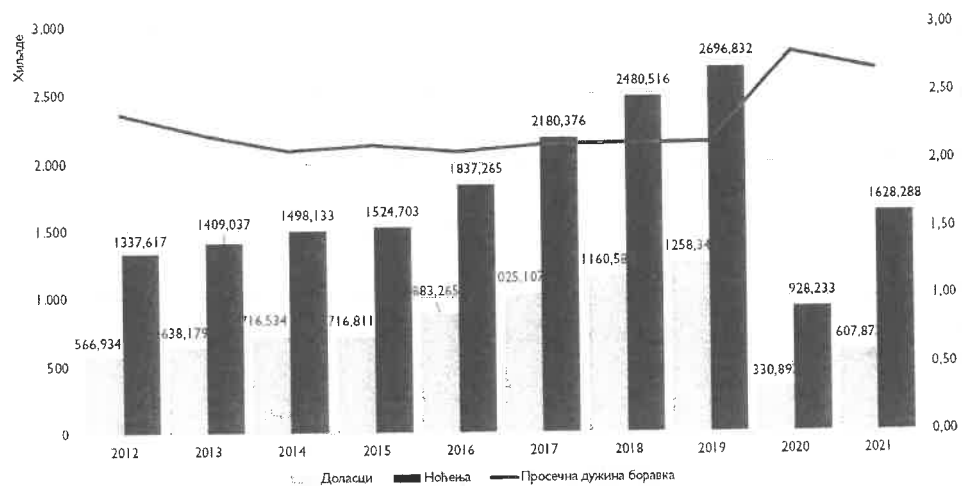
Број смештајних јединица	Број објеката	Број соба
> 300	4	3,33%
101 - 300	18	15,00%
51 - 100	25	20,83%
< 50	73	60,83%

Извор: Министарство трговине, туризма и телекомуникација РС

Туристичка тражња

- У 2020. години град Београд је посетило 313.750 гостију који су остварили 865.530 ноћења. Ово је значајан пад од чак 75,1% (CAGR 2020/2019) у односу на претходну годину, када је Београд посетило 1.258.350 гостију. У периоду који је претходио пандемији, Београд је бележио стабилан раст броја посетилаца од 8% (CAGR 2019/2010) и ноћења од 6,8% (CAGR 2019/2010).
- Можемо видети да је Београд као туристичка дестинација тешко погођен пандемијом, нарочито у поређењу са општом сликом у Србији, где је пад броја посета у односу на претходну годину 42,06%. Пандемија је посебно погодила градски туризам, јер туристи траже релативно изоловане дестинације, са садржајима на отвореном, са акцентом на гастрономију и здравље. Конгресни туризам је такође значајно лимитиран непредвидивим променама рестрикција међународних кретања, што је додатно допринело драстичном паду броја посетилаца Београда.

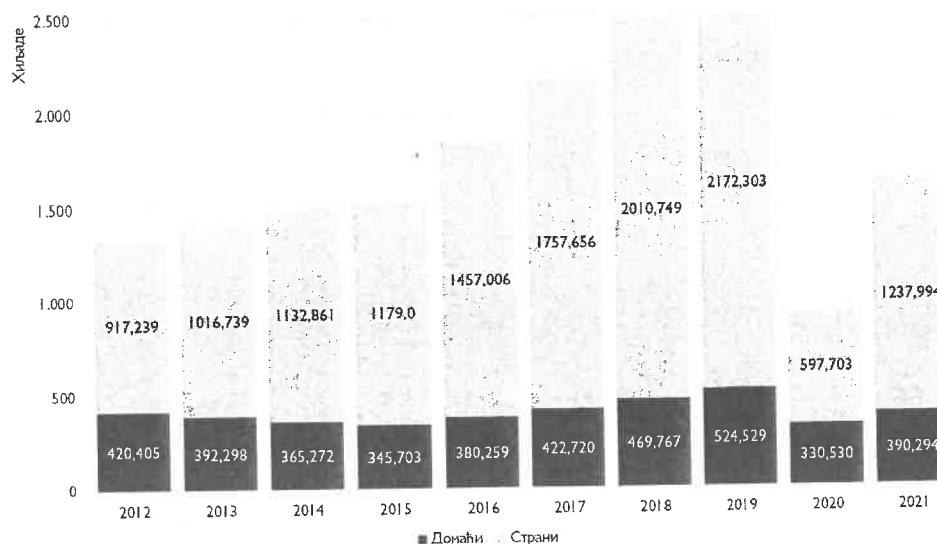
Илустрација 6.6. Тренд долазака и ноћења туриста у Београду (2012.-2021.) у хиљадама

Извор: Републички завод за статистику РС

- У посматраном периоду просечна дужина боравка гостију се мењала и остварила раст у 2011., 2014., 2017., 2019. и 2020. години, али пад у 2013., 2016. и 2018. години. Упркос овим променама, одступање од просечне вредности за период 2011.-2019. (2,53 дана) је врло мало +/-0,2 дана. У време пандемије, просечна дужина туристичког боравка нагло се повећала на 2,76 дана. Скок се може објаснити губитком викенд и конгресних посетилаца, који у просеку у дестинацији проводе пар дана.
- Услед избијања пандемије, Београд се по учешћу домаћих туриста у укупном броју ноћења вратио на ниво из 2011. и 2012. године, имајући у виду да овај податак за 2020. годину износи 33,37%. Вредност потврђује да је домаћи туризам знатно резилентнији на екстерне тржишне шокове, попут пандемије. Додуше, број ноћења домаћих посетилаца Београда забележио је знатно већи пад у односу на 2019. годину (44,94%), у поређењу са националним нивоом (18,57%). То је јасна сугестија да Београд у време пандемије губи на конкурентности у односу на неурбане дестинације. Краткорочни опоравак зависиће од иновирања туристичке понуде на начин који ће смањити ризик посетилаца. Такође, напоре треба усмерити на неискоришћени туристички потенцијал приградских општина.

Илустрација 6.7. Структура ноћења у Београду (2012.-2021.) у хиљадама

Извор: Републички завод за статистику РС

Ноћења страних гостију су у периоду од 2010.-2019. године забележила значајан раст по стопи од 12,2%, док је домаћа тражња у истом периоду, расла по стопи од 3,9%. Стратешки приоритет Београда усмерен је на привлачење страних туриста. Капацитети, инфраструктура и туристичка понуда доминантно је развијана у складу са потребама међународних посетилаца. Стога је дисруптивни моменат проузрокован избијањем пандемије посебно погодио туристичко-угоститељски сегмент Београда.

5.1.4. Општина Гроцка

Понуда смештајних капацитета

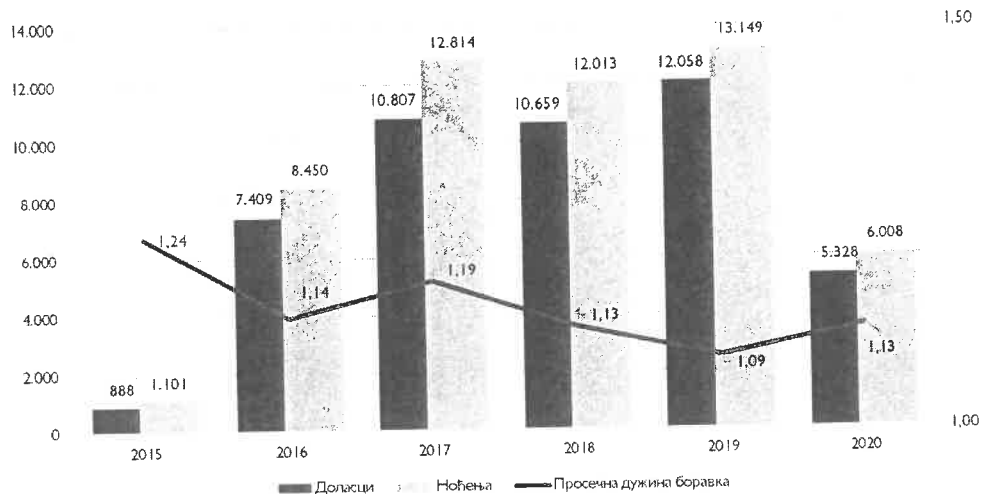
- Према подацима Министарства трговине, туризма и телекомуникација РС, у јуну 2021. године, у општини Гроцка, регистрована су три смештајна објекта, два хотела (3* и 4*) и један гарни хотел (2*). Укупан број смештајних јединица је 74, од чега су 58 у оквиру хотела. Број лежаја у општини Гроцка је 110, од чега се 86 налази у оквиру хотела.
- Уколико се фокусирамо само на насеље Винча, у близини археолошког локалитета (4,7 km) налази се само један хотел са 3* (Радмиловац), са 24 смештајне јединице и 36 лежаја. Од преостала два смештајна објекта у општини Гроцка, хотел Hedonic (4*) налази се у Врчину, док се гарни хотел Marina Oasa (2*) налази у Гроцкој.
- Имајући у виду да је Гроцка приградска општина, у непосредној близини реке Дунав и многобројних природних лепота, планско усмеравање смештајних капацитета ка домаћим туристима који траже „бег из града“ може представљати добар краткорочни одговор на услове пандемије, а касније адекватну основу за даље ширење туристичког потенцијала општине Гроцка, а и самог локалитета Винче.
- Фокусирајући се само на микролокацију насеља Винча, видимо да постојећи смештајни капацитети нису адекватног обима, као и да ниједан смештај није у непосредној близини археолошког налазишта. Пошто је потенцијал „Белог брда“ међународни, неопходно је да постоје адекватни смештајни капацитети за посетиоце који нису из Београда.

- Један од кључних стратешких циљева развоја ове будуће туристичке дестинације мораће бити развој и прилагођавање смештајних капацитета насеља Винча, па и саме општине Гроцка.

Туристичка гужња

- У 2019. години општину Гроцка је посетило 12.158 гостију који су остварили 13.149 ноћења, а овај промет је више него преполовљен услед пандемије. У периоду 2015-2019. бележи константан раст броја посетилаца, уз благу корекцију тренда у 2018. години.

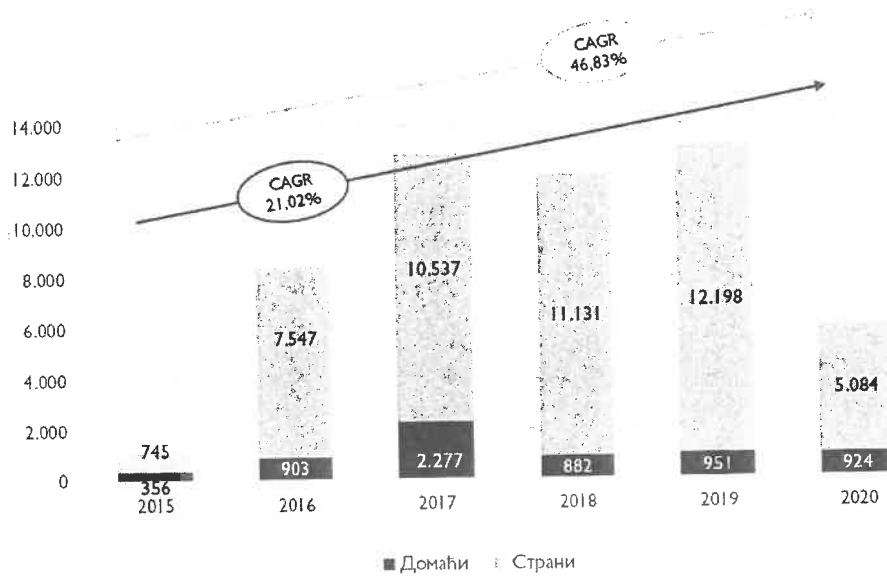
Илустрација 6.8. Тренд долазака и ноћења туриста у општину Гроцка (2015.-2020.)

Извор: Републички завод за статистику РС

- У посматраном периоду просечна дужина боравка гостију је константно била испод 2 дана, што је значајно ниже од београдског просека. У 2019. години просечно задржавање посетилаца општине Гроцка било је 1,09 дана, док је у 2020. години незнатно порастао на 1,13 дана. Опадајући тренд у периоду 2017-2019. је веома забрињавајући, јер сугерише изузетно мали ретенциони туристички потенцијал Гроцке. Такође, конкурентност дестинације евидентно опада у односу на друге београдске и националне локације.
- Имајући у виду да фокус развоја туризма Гроцке треба да иде у правцу викенд туризма, „бег из града“ концепта, зеленог и винско-гастрономског туризма, просечно задржавање туриста требало би да да буде дуже од два дана. Ова дискрепанца између реалног стања и потенцијала је јасан показатељ будућег стратешког усмерења и развоја туристичких пројеката.

Илустрација 6.9. Структура ноћења у општини Гроцка (2013.—2019.)

Извор: Републички завод за статистику РС

- Однос страних и домаћих гостију у последњих пет година је релативно уједначен, изузев 2017. године и креће око 80% у корист странаца. У 2020. години је очекивано да ће удео домаћих гостију бити већи.
- Број страних туриста у општини Гроцка растао је вишој стопи у поређењу са београдским просеком за исти период. То показује да је туристички потенцијал општине Гроцка препознат у међународним оквирима.

5.2. ИНФРАСТРУКТУРНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ТУРИСТИЧКОГ ПОДРУЧЈА

Саобраћај

Туристички простор археолошког налазишта има релативно повољан саобраћајно-географски положај и налази се на десној обали Дунава у насељу Винча, 14 km југоисточно од Београда. У области друмско-железничког саобраћаја паневропски саобраћајни коридор X иде од Аустрије до Грчке а већином пролази кроз државе бивше Југославије (Словенију, Хрватску, Србију, Македонију). Обухвата железничку инфраструктуру у дужини од 2.528 km и друмску од 2.300 km. Археолошки локалитет се налази на десној обали Дунава који као једини паневропски водни коридор (коридор VII), представља један од најважнијих европских пловних путева.

У систему унутрашњег саобраћаја, подручје Винче се налази у близини укрштања државних путева IIА реда: 153 (Смедеревски пут), преко кога је остварена веза са Смедеревом и 154 (Кружни пут), којим је омогућен приступ са аутопута Београд-Ниш (А3). У систему обилазница око Београда планирана је петља Болеч, чиме се остварује непосреднија веза са међународним друмским коридором. Веза са Београдом се остварује преко Смедеревског пута.

Примарну уличну мрежу унутар насеља чине улице Професора Васића, Винчанска и Милоша Обреновића, о чему је већ писано у условима за развој туризма, у другом делу овог гекста, о.

Улична мрежа је неусловна за било какав вид туристичких активности (бициклизам, шетња, итд).

Паркинг

Поред археолошког налазишта, паркирање возила се обавља у оквиру припадајућих парцела. Паркирање возила посетиоца археолошког налазишта се одвија унутар налазишта на паркинг површини која се може сматрати да је привременог карактера.

У анализи рељефних карактеристика и структуре насеља, за организацију туристичких и уопште доколичарских активности издвајају се четири просторне целине.

Прва се односи на археолошко налазиште, друга просторна целина, са могућностима за планирање туристичке рекреације је шири појас уз реку Болечицу, до њеног ушћа у Дунав, трећа просторна целина је обални појас уз Дунав, дужине око 3 km, и четврта просторна целина, је алувијална равна уз Дунав, северно од археолошког налазишта.

С обзиром на физички капацитет ових простора за рекреацију и туристичке активности, планирани простор за паркинг моторних возила (ППППН) је недовољан. Капацитет паркинга мора да задовољи потребе једновремених корисника туристичког простора (у просеку једно возило – два корисника). Такође, треба имати у виду и повећање интензитета долазака у време скупова, догађаја, манифестација, као и у време летње сезоне због повећаног интересовања за активности на реци, чиме се потребе за паркирањем повећавају за најмање трећину капацитета. Развојем паркинга потребно је систематски ограничавати коришћење моторних возила у правцима према археолошком локалитету.

Паркинг простор се може сматрати довољним ако су испуњени услови за оперативно функционисање туристичког простора и за спровођење програма и активности у вези са развојем туризма, заштитом археолошког локалитета, животне средине и безбедности корисника туристичких услуга.

Имајући у виду наведене потребе, као и циљеве развоја туристичког простора, паркиралиште мора да садржи најмање 250 места за моторна возила и седам места за аутобусе, како је већ наведено у концепту развоја, приликом дефинисања зона искуства.

Расположиви простор у оквиру насеља налази се на платоу уз реку Болечицу, на подједнакој удаљености од планираних-центра за посетиоце и истраживачког центра. Удаљеност паркинга од локалитета је прихватљива све категорије посетилаца (мање од 450 m), уз поштовање услова исте нивелације стазе, како је то већ описано у концепту развоја зона искуства. Функције и облик паркиралишта су на истом месту већ описани: самостално површинско паркиралиште за све категорије путничких и за возила специјалне намене: хитна помоћ, репортажна кола, ватрогасна возила, возила обезбеђења. Паркиралиште би требало да буде опремљено тоалетима и местом за куповину улазница, сувенира, итд.

Речни саобраћај

Дунав, као једини паневропски водни коридор (коридор VII), представља један од најважнијих европских пловних путева. У Винчи је уређен пристан за прихват мањих пловила, без одговарајуће инфраструктуре која се уређује у складу са прописима којима се регулише прихват пловила наутичког туризма.

Јавни градски превоз

Јавни градски превоз путника се заснива на већ анализираној аутобуској линији, у другом делу овог текста, одељак о саобраћају. Возила саобраћају улицама Професора Васића, Палих бораца и Милоша Обреновића. Поменута аутобуска линија повезује насеље Винчу са Београдом.

Бициклическе стазе, туристички путеви, приступ инвалидних лица

На туристичком простору нема уређених и обележених бициклических стаза и туристичких путева као ни одговарајућих простора за кретање инвалидних лица.

Водопривредна инфраструктура

Постоји делимично изграђена водоводна мрежа која припада Винчанском водоводу којим газдује ЈКП "Београдски водовод и канализација". Значајан број домаћинстава поседује копане бунаре. Квалитет воде није на задовољавајућем нивоу.

Водопривредна инфраструктура не задовољава елементарне потребе развоја туризма.

Канализациона мрежа и објекти

Ова мрежа је већ анализирана у четвртом делу, приликом анализе друштвених ресурса па ће овде бити поновљени само основни налази: у оквиру границе Просторног плана нема изграђених објеката канализације, а употребљене воде се изливају у примитивно изграђене улијајуће септичке јаме, земљиште и потоке. Тиме се директно загађују бунари, извори, земљиште и водотоци, а директно се оштећују и археолошки културни слојеви.

Непостојећи канализациони капацитети не задовољавају елементарне потребе развоја туризма и угрожавају сам археолошки локалитет.

Водопривреда

Водном подручју туристичког простора припада део десне обале реке Дунав. Заштита археолошког налазишта обезбеђује се обалоутврдом у оквиру које је изграђено пристаниште. Кота круне је усвојена за заштиту велике воде повратног периода 50 година и налази се на коти 74 mm.

Узводно од обалоутврде, у дужини од око 200m, је урађена заштита обале до коте 72mm.

Развој туристичког простора је условљен заштитом обале и изградњом обалоутврде у обухвату туристичког простора (3.000 m) од ушћа Болечице до северних граница туристичког простора.

Електроенергетска мрежа и објекти

Систем електроенергетска мрежа и објеката је такође описан у већ наведеном четвртом делу, приликом анализе друштвених ресурса, па ће овде бити наведен само основни закључак да постојећа мрежа тренутно задовољава потребе развоја туризма и да се њен даљи развој мора планирати сходно пројектованим капацитетима нових потрошача.

Телекомуникациона мрежа и објекти

Систем телекомуникационе мреже и објеката је већ описан у наведеном четвртом делу овог текста, приликом анализе друштвених ресурса, па ће овде бити наведен само основни закључак да постојећа мрежа тренутно задовољава потребе развоја туризма и да се њен даљи развој мора планирати сходно пројектованим растом броја посетилаца и становника овог подручја.

Планско подручје припада кабловском подручју Н°2 АТЦ „Винча“.

Топловодна мрежа и објекти

На туристичком простору не постоје изведена топоводна мрежа и постројења, како је већ констатовано.

Гасоводна мрежа и објекти

На туристичком простору не постоји изведена гасоводна мрежа са постројењима, како је већ констатовано.

Обновљиви извори енергије (ОИЕ)

Досадашњи резултати у коришћењу ОИЕ су занемарљиви и сведе се углавном на коришћење биомасе у домаћинствима.

Управљање отпадом

Комунални чврст отпад организовано прикупља ЈКП "Градска чистоћа, како је описано у четвртом делу овог текста, приликом анализе друштвених ресурса, па ће овде бити наведен само основни закључак да постојећа мрежа тренутно не задовољава елементарне критеријуме за потребе развоја туризма. Неусловна градска депонија тренутно угрожава шири простор, и њеним развојем треба пажљиво управљати кроз реализацију новог јавно-приватног партнерства. Такође, на ужем подручју Винче приметан је већи број неуређених новоформираних депонија и то баш на површинама које имају потенцијала за развој туризма, што представља кључни задатак за локалну комуналну организацију и потенцијалног управљача туристичког простора.

5.3. SWOT АНАЛИЗА

Анализа предности и недостатака (SWOT анализа) је структурирана планска метода евалуације пројеката, програма, подухвата, пословне идеје или територијалне јединице у сврху развоја одређене делатности. Ради се о два кључне димензије (предности и недостаци) које се могу додатно поделити на екстерне и интерне утицаје, што нас доводи до четири аспекта анализираних јединице:

• Предности

- **Интерне предности** - Снаге (енг. *Strengths*) – оно на шта се, с обзиром на интерне карактеристике, може ослонити у остваривању успеха. Кључне, најрелевантније и најинтензивније снаге су оне које имају потенцијал претварања у дугорочно одрживе конкурентске предности;
- **Екстерне предности** - Прилике (енг. *Opportunities*) – екстерни аспекти који могу имати позитиван утицај на могућност брзог спровођења и атрактивност подухвата, али само ако умемо да најпре да их препознамо, а затим и да их искористимо;

• Недостаци

- **Интерни недостаци** - Слабости (енг. *Weaknesses*) – интерне карактеристике које су баријере остваривању успеха одабраног пројекта, пословања или правца развоја. Слабости мање важности или интензитета могу се дугорочно превазићи, али оне важне и интензивне снажно утичу на основна стратешка опредељења и ранг амбиција;
- **Екстерно условљени недостаци** - Претње (енг. *Threats*) – екстерни аспекти који потенцијално могу ограничити или унети додатне ризике у подухват.

Упркос томе што постоје различите модификације овог модела, међу којима и различите квантитативне методе у сводним анализама, SWOT је у суштини квалитативни модел па је, у том смислу, свака квантификација у циљу добијања коначних резултата модела проблематична. Наиме, различите аспекте, категорије и њихове логичке међуодnose је веома изазовно и комплексно квантитативно упоређивати. Стога је за потребе ове Студије примењена основна SWOT методологија која се заснива на претходно изнесеним закључцима интерног окружења и тржишта, са текстуалним сажетком као закључком укупне анализе. У складу са битним одредницама у разради концепта развоја туризма, SWOT анализа је извршена имајући увид у оцене кључних утицајних актера и оцену кључних компоненти, као што су Просторне одреднице; Ресурсна и атракцијска основа; Развијеност туристичког сектора; Људски ресурси;

Маркетинг и промоција; Организација и управљање туристичким развојем; Повезаност са другим привредним секторима.

У наставку је изложен сажетак идентификације и анализе стратешких предности и недостатака.

5.3.1. Предности

• Интерне предности – Снаге

- Потенцијал интернационалне туристичке атракције и почетна тачка за формирање нове тематске туристичке руте којом би се објединила све релевантне тачке винчанске културе – јединствени наратив о првом модерном друштву, трагови првог топљења метала, прапочетка индустријске револуције, итд.
- Научна традиција археолошких истраживања локалитета Винча дужа од једног века, од стране уважених професора, почев од проф. Васића (1908), преко проф. Тасића и Вујовић Марјановић (1978), Срејовића (1982) и Тасића (1998);
- Приступ са реке, уређена обала и могућност прихвата посетилаца који долазе воденим транспортом уз даљу могућност развијања капацитета на обали Дунава и Болечице;
- Својства терена и заштићеног подручја који пружају довољне могућности даљег развоја истраживачких, конзерваторско рестаураторских, интерпретативних, туристичких и других капацитета;
- Дигитализација великог дела процеса током истраживања локалитета и рада са археолошким налазима;
- Добро структурисано основно језгро стручног кадра које представља добру основу за ширење колектива спремног да прихвати већи обим истраживачких задатака и већи обим посетилаца;

• Екстерне предности – Прилике

- Најужи круг заинтересованих министарстава задужених за културу и за туризам има активан однос према налазишту Винча, а такође и моћ и утицај да подржи развојне пројекте;
- Завод за заштиту споменика културе РС, који има кључни утицај на пројекте развоја локалитета, има и активан однос према развоју науке и туризма на локалитету;
- Филозофски факултет Универзитета у Београду има (већ годинама) активан однос према развоју локалитета и интерес да ангажује научне кадрове на њему;
- Већи број заинтересованих научно-стручних институција и организација које се активно баве изучавањем културног наслеђа Винче (Завод за заштиту споменика културе РС, Музеј града Београда, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Српско археолошко друштво, Удружење „Европа Ностра Србија“ и др.);
- Град Београд има интерес да развије прво право археолошко налазиште на својој територији, доступно не само научним истраживањима, већ и туристима;

- Институт за нуклеарне науке „Винча“ може имати одређени интерес да ангажује опрему и кадрове са циљем да осмисли и примени нове физичко-хемијске анализе у археологији;
- Могућност да се археолошки локалитет Винча припреми за кандидатуру и постављање на UNESCO светску листу заштићених локалитета;
- Могућност да се Винча, у сарадњи са другим неолитским налазиштима, припреми за кандидовање нове туристичке Европске културне руте (дуж Дунава) кроз свет неолита, код Института за културне руте Савета Европе у Луксембургу;
- Сарадња већег броја заинтересованих актера надлежних за послове просторног планирања, урбанизма и изградње (Град Београд и надлежни секретаријати за урбанизам, за инспекцијске послове, за привреду и туризам, Канцеларија градског урбанисте, ЈП Србијаводе и др.);
- Растуће локално насеље Винча нуди могућност ангажовања локалне радне снаге по умереним трошковима, имајући у виду нижи просек примања у односу на Републику и Град;

5.3.2. Недостаци

• Интерни недостаци – слабости

- Непостојање канализације у насељу Винча угрожава археолошко налазиште и отежава како заштиту локалитета, тако и његов даљи развој;
- Непостојање дефинисане стратегије заштите археолошког налазишта
- Непостојање дефинисане стратегије туристичког позиционирања (сегменти посетилаца, оптимални број посетилаца, интерпретација садржаја, и сл.);
- Недостатак ауторитета управљача простора који појачава друге недостатке идентификоване у овом прегледу;
- Недостатак друге комуналне инфраструктуре неопходне за развој туризма на локалитету (гасовод, приступни путеви, паркинг и сл.);
- Недостатак туристичке инфраструктуре неопходне за развој туризма на локалитету (сигнализација, шетне стазе опремљене мобилијаром, инфо пунктови и сл.);

• Екстерно условљени недостаци – опасности

- У домаћој јавности Винча се повезује са депонијом и проблемима који су постојали у вези са депонијом – неопходно је променити наратив у правцу повезивања Винче са аутентичним културно-историјским наслеђем;
- Клизиште које угрожава локалитет;
- Дивља градња која угрожава локалитет, ограничава будући развој и нарушава изглед простора и упитни капацитет општине Гроцка решава проблеме настале у протеклим деценијама;
- Велики број стручних заинтересованих актера и могући конфликти интереса; упркос томе што је наведено и као екстерно условљена прилика, разлике у ставовима стручних институција и организација могу, на пример, успоравати или зауставити реализацију развојног пројекта;
- Значајан број заинтересованих актера, који немају активан однос према налазишту, било зато што је ван њихове основне делатности или због

традиционално успореног, бирократског приступа јавне администрације на републичком, градском и општинском нивоу;

- Недовољно искуство и капацитети општине Гроцка у прихвату већег броја туриста (слаба туристичка сигнализација, инфо пунктови и сл.);
- Укрштање надлежности институција у погледу управљања простором, конзервацијом и интерпретацијом: Завод за заштиту споменика културе РС, Град Београд и Музеј града Београда;
- Укрштање надлежности Јавног водопривредног предузећа „Србијаводе“ и Јавног водопривредног предузећа „Београдводе“ око плутајућих објеката у зони археолошког налазишта.

5.4. ИДЕНТИФИКАЦИЈА И ПРОЦЕНА КЉУЧНИХ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА

Концепт културног наслеђа је субјективан и развија се у дужем временском периоду. Субјективан је у смислу да је културно наслеђе сачињено од оних добара чија је вредност валоризована од стране друштвене заједнице у датом тренутку, због чега се јавља потреба да буду заштићене и очуване као наслеђе прошлости за будуће генерације. Овакав приступ огледа се у дефиницији културног наслеђа предложеног у Повељи Кракова³⁴, која гласи: "наслеђе је онај комплекс човекових дела у којима заједница препознаје своје специфичне вредности и са којима се идентификује. Идентификација и спецификација наслеђа је стога процес везан за избор вредности". Културно наслеђе се може посматрати и као отисак сећања, као културна праксу укључена у изградњу и регулисање спектра вредности и начина његовог разумевања.³⁵ Због тога је на првом месту важно успоставити концепт "културног наслеђа" и елементе који га чине. Прво, важно је осврнути се на активности које је спровела Организација уједињених нација за образовање, научну и културу — UNESCO³⁶. Ова организација има за циљ да подстакне "идентификацију, заштиту, конзервацију, презентацију и пренос културног и природног наслеђа будућим генерацијама" широм света, а то се посебно односи на оно наслеђе за које се сматра да је од велике вредности за човечанство.³⁷

На основу наведеног јасно је да је културно наслеђе састављено од широког спектра материјалних и нематеријалних добара и да се може се побољшати како би се туристичким активностима артикулисале нове развојне алтернативе. Туристичко управљање културним наслеђем омогућава његово трансформисање у туристичке ресурсе.

Културни туризам је сада препознат као главна туристичка активност која се развијала више од 30 година. Категоризује се као облик туризма специјалних интереса. Развој културног туризма може се посматрати кроз три фазе представљене у наредној табели, на основу дефиниција које су дали за културу Sacco (2011)³⁸ и Richards (2014)³⁹.

---

³⁴ The Charter of Krakow. Principles for Conservation and Restoration of Built Heritage. 2000. Доступно онлајн: <http://smartheritage.com/wp-content/uploads/2015/03/KRAKOV-CHARTER-2000.pdf>

³⁵ Smith, L. *Uses of Heritage*; Routledge: Abingdon, UK, 2006.

³⁶ <https://en.unesco.org/>

³⁷ UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Adopted by the General Conference at its Seventeenth Session Paris, 16 November 1972. Доступно онлајн: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>.

³⁸ Sacco, P.L. (2011), *Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014–2020 structural funds programming*, paper produced for the OMC Working Group on Cultural and Creative Industries.

Табела 6.8. Фазе развоја културног туризма

Фаза	Култура	Културни туризам
1.0	Култура 1.0: Култура као нус-производ индустријског раста. Богати трговци и индустријалци инвестирају у културу као инструмент истицања личног статуса и/или доприноса заједници.	Културни туризам 1.0: <i>Grand Tour</i> , конзумирање културе од стране малобројне елите.
2.0	Култура 2.0: Култура као делатност. Са индустријализацијом и растом културне делатности, култура постаје поље економије, а инвестиције јавног сектора подстичу њен раст.	Културни туризам 2.0: Масовни културни туризам, развој културних ресурса у форми туристичких атракција.
3.0	Култура 3.0: Култура као извор нове вредности. Диверсификација културних преференција, фрагментација културних производа и приступ нових технологијама и медијима поставља изазове пред монолитну продукцију карактеристичну за Културу 2.0. Поред економске вредности, култура се посматра и као средство креативног идентитета, симултане друштвене кохезије и подршке креативности.	Културни туризам 3.0: Култура као сфера ко-креације између локалног становништва и гостију, интеграција туризма и свакодневног живота.

Извор: Sacco (2011) и Richards (2014)

UNWTO⁴⁰ дефинише културни туризам као „врсту туристичке активности у којој је суштинска мотивација посетилаца да уче, откривају, доживљавају и конзумирају опипљиве и нематеријалне културне атракције/производе на туристичкој дестинацији. Ове атракције / производи односе се на скуп карактеристичних материјалних, интелектуалних, духовних и емоционалних одлика друштва које обухвата уметност и архитектуру, историјско и културно наслеђе, кулинарско наслеђе, књижевност, музику, креативне индустрије и живе културе својим животним стилем, системима вредности, веровањима и традицијом.“

На основу истраживања UNESCO⁴¹, посматрано из економске перспективе, културни туризам је један од најбрже растућих сегмената туристичке индустрије. који чини око 40% глобалног туризма. Укршта се са баштином и верским локалитетима, занатима, сценским уметностима, гастрономијом, фестивалима и посебним догађајима, између осталог. Земље широм света користе своју јединствену мешавину материјалног и нематеријалног наслеђа и савремене културе како би подстакле економски раст и одрживи развој кроз културни туризам, што може довести до отварања нових радних места, регенерације руралних и урбаних подручја и заштите природног и културног наслеђа. Културни туризам је подсектор који се континуирано развија и који се и даље трансформише променом начина живота, растућим облицима културе и креативности и традиционалним и дигиталним иновацијама. Такође је постао све сложенији

³⁹ Richards, G. (2014), 'Cultural Tourism 3.0.: The Future of Urban Tourism in Europe?', у Roberta Garibaldi (ed.), *Il turismo culturale europeo*.

⁴⁰ UNWTO (2018) *Tourism and Culture Synergies*, доступно на: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418978>.

⁴¹ UNESCO: Cutting Edge | Bringing cultural tourism back in the game <https://en.unesco.org/news/cutting-edge-bringing-cultural-tourism-back-game>.

феномен - попримајући шире политичке, економске, социјалне, образовне и еколошке димензије.

Културни туризам је такође важан стуб запошљавања на глобалном нивоу и многе земље широм света га сматрају кључним приоритетом за подстицање стварања нових радних места, посебно за младе. Културни туризам се прожима кроз читав културни екосистем, одржавајући запосленост око културних и природних локалитета и музеја, укључујући и радове на рестаурацији и одржавању, као и кроз различите културне домене - посебно занатство, гастрономију и сценске уметности - а додатно стимулирани фестивалима и културним догађаја. Поред културних послова, рецимо, културни туризам такође подстиче запошљавање у глобалним, националним и локалним економијама с обзиром на интеракцију сектора културног туризма са многим другим економским секторима у услужним делатностима и индустрији, посебно помоћним услугама као што су угоститељство, прехрана и слободно време. као и у грађевинском сектору, посебно повезаном са рестаурацијом и одржавањем културних знаменитости.

Раст културног туризма преобликовао је глобални урбани пејзаж током последњих деценија, снажно утичући на просторно планирање широм света. У многим земљама културни туризам је подстакнут да покреће урбану регенерацију или стратегије брендирања градова, од великих метропола у Азији или арапским државама, које се граде на културним знаменитостима и савремене архитектуре за подстицање ширења туризма, до малих и средњих урбаних насеља која унапређују њихова културна добра за подстицање локалног развоја. На националном нивоу, културни туризам је такође утицао на одлуке о планирању, подстичући обални развој у неким областима, док је у другим оживљавао насеља на копну. Овај глобални тренд масовно је подстакнуо развој урбане инфраструктуре кроз јавне и приватне инвестиције, посебно утичући на превоз, рестаурацију историјских зграда и подручја, као и рехабилитацију јавних простора. Ширење културних градских мрежа, укључујући UNESCO -в програм светске културне баштине и UNESCO-ву мрежу креативних градова, такође је веома присутно. Такође, ширење културних рута, кроз обједињавање неколико градова или људских насеља око културних заједничких вредности ради подстицања туризма, такође је створило нове облике сарадње, истовремено утичући на економску и културну размену између градова широм земаља и региона.

Упркос јасном потенцијалу туризма као покретача позитивних промена, присутни су и одређени изазови, укључујући и зону између економске добити и културног интегритета. Кључна улога туризма у унапређењу инклузивног развоја заједнице често може остати на маргинама планирања и спровођења политике. Брзи и непланирани раст туризма може изазвати низ негативних утицаја, укључујући притисак на локалне заједнице и инфраструктуру због прекомерног туризма током вршних периода, гентрификације урбаних подручја, проблема са отпадом и глобалних емисија стакленичких гасова. Велики број посетилаца на локалитетима културне баштине може надјачати њихову природну носивост, подривајући напоре на очувању и утичући на интегритет и аутентичност баштине. Прекомерна комерцијализација нематеријалног наслеђа могу временом, нехотично променити иницијално замишљени концепт. Велики комерцијални интереси могу монополизирати благодети туризма, спречавајући да планиране користи дођу до локалних заједница. Прекомерна зависност од туризма такође може створити локализоване монономије на штету диверзификације и алтернативних економских модела. Лоше управљање туризмом може, према томе, имати негативних ефеката на квалитет живота и благостање локалног становништва, као и на природно окружење.

Очекује се да ће и у будућности државна интервенција у културном туризму остати кључна, али су и локалне власти све више витално заинтересоване за креирање и спровођење политика културног туризма. Будући да су у непосредној близини културних дестинација, локални актери су свесни потреба локалног становништва и могу брзо да одговоре и пруже иновативне идеје. Како је културни туризам чврсто утемељен на томе, сарадња са локалним доносиоцима

одлука и заинтересованим странама може донети додатну вредност унапређивању заједничких циљева.

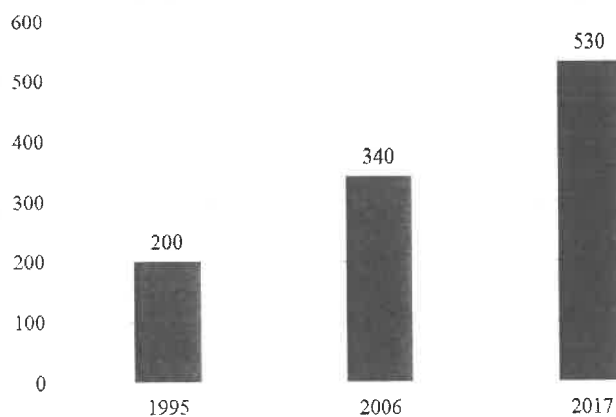
Управљање објектима културног наслеђа претрпело је кључне промене током последњих деценија. Ниво професионалног знања и вештина расте. Наслеђе се прихвата и доживљава као вредност која може преживети само под проактивним управљањем. Ефикасна заштита и обнова природног и културног наслеђа мора се заснивати на прилагођавању окружењу које се непрекидно мења. Одељења за урбано планирање и пројектанти објеката сматрају се потенцијалним савезницима, а не потенцијалном претњом. Стога би и одрживи туризам могао бити један од тих савезника. Управљање наслеђем је управљачки приступ локацијама наслеђа, који је резултат нове филозофије. Приступ и перцепција посетилаца се такође мењају. Туристички маркетинг се постепено прихвата као средство за пружање услуга и производа одређеним циљним групама становништва. Локалне, регионалне и националне институције више се фокусирају на користи од развоја туризма за очување и економске циљеве. Туристички потрошачи постају све захтевнији, софистициранији и доносе етичке одлуке. Услуге би требало да буду усмерене на образоване туристе који су спремни да пронађу дестинације од посебног интереса где туристичка индустрија и заједнице домаћини могу да профитабилно сарађују.⁴²

Тржиште културног туризма

Културни туризам као посебна категорија производа у основи се разликује од путовања на одређене да би се доживело искуство различитих култура. Путовања, посебно међународна, подразумевају културни елемент, јер по дефиницији укључују трансфер туриста из сопственог културног мильса у окружење других култура. Многе туристичке активности омогућавају туристима да доживе културне разлике. Културни туризам, међутим, значи више од културног путовања.

Број туристичких путовања која имају за мотив културу повећава се сваке године. Евиденција Светске туристичке организације указује раст по стопи од 4,53% (CAGR) у периоду 1995.-2017., што је јасно уочљиво на следећем графику.

Илустрација 6.10. Број међународних туристичких долазака мотивисаних културом (у милионима)

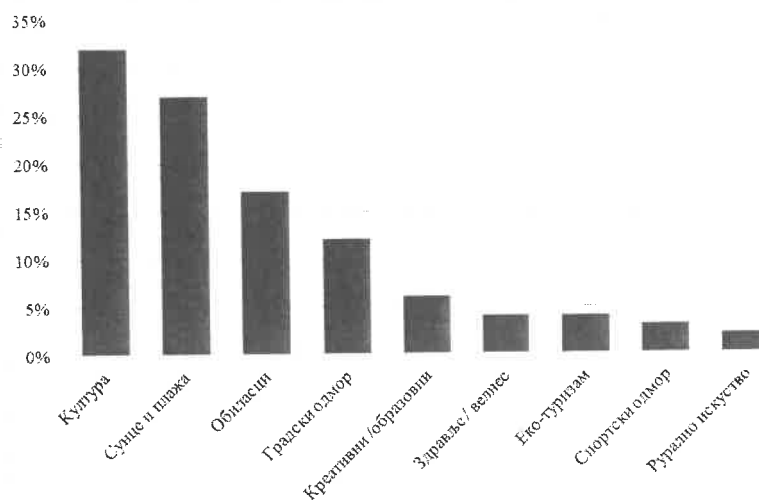

Извор: процена WTO

⁴² Rosická, Z., Bednářová, D., Beneš, L. (2009) The Development and Economic Impact of Cultural Tourism and Sustainable Heritage Management, *Transaction on Transport Science*, Vol. 2, No. 1., str. 27-30.

Узимајући у обзир нагли раст интересовања за културна туристичка путовања, дошло је до промене структуре, тако да ова врста мотивације данас покреће више од 30% туристичких боравака.

Илустрација 6.11. Број међународних туристичких долазака мотивисаних културом
(у милионима)

Извор: Atlas Association for Tourism and Leisure Education and Research, на основу материјала са предавања проф. др Грег Ричардса (*Greg Richards*) одржаног на Економском факултету у Београду, јуна 2020. године

5.5. ТРЖИШНА СЕГМЕНТАЦИЈА

Тржишна сегментација се спроводи у циљу прецизног разумевања тржишта и пројекције будућег броја корисника услуге (посетилаца), као и планирања адекватног садржаја који ће тим посетиоцима бити понуђен.

Културни туристи су лако препознатљива тржишна ниша, изузетно су цењени као посетиоци који имају тенденцију да остану дуже, потроше више и путују у периодима „ниске“ сезоне. Поред тога, у просеку имају специфична интересовања, виши степен образовања, већу платежну моћ и одликује их индивидуалност, што се често одражава кроз самосталну организацију путовања. Културни туристи се укључују у више активности од осталих туриста. Међутим, ове карактеристике не представљају поуздано овај тржишни сегмент и као резултат тога постоји неколико типологија културног туризма.

Културни туристи се могу разликовати према природи интересовања и тада имамо туристе са специфичним културним интересовањима (оперске представе, изложбе, музеји и сл.) и туристе са неспецифичним културним интересовањима (култура их генерално занима). По истом критеријуму разликујемо и опште културне туристе (посећују земље и учествују у различитим облицима културних дешавања) и специјализовани културни туристи који су фокусирани на једну или мањи број дестинација/локалитета, па их више пута или редовно посећују у потрази за различитим садржајима или у потрази за примерима одређене врсте уметности. Постоји и подела на туристе успутне или случајне културне мотивације, који су привучени културом, при чему основни мотив доласка није била култура, већ нешто друго (конгрес, спорт), затим *must see* туриста који је инспирисан културом, али у пракси показује занимање само за велике догађаје или „грандиозне“ атракције и прави културни туриста, који је суштински мотивисан

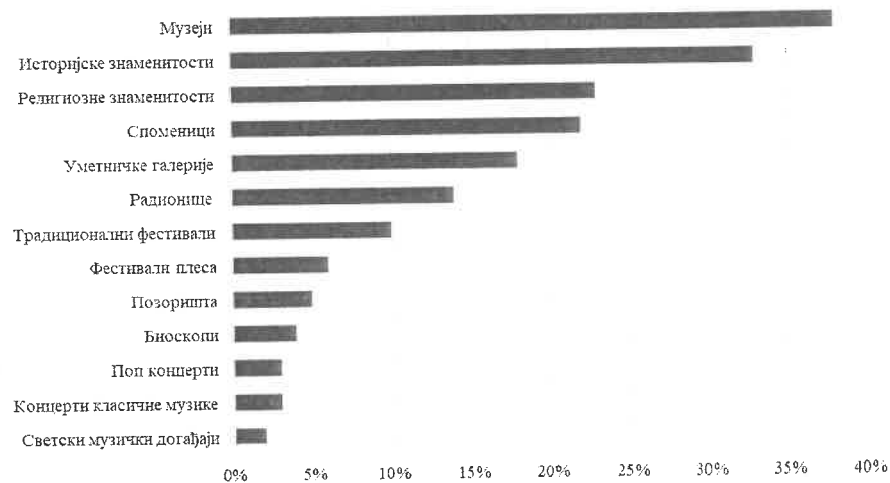
културом и који присуствује културним догађајима, посећује културне атракције, при чему избор често зависи од специфичних интересовања.

Културни туризам можемо посматрати и као сложен и вишеслојан феномен, тако да је могуће издвојити и следеће секторе:

- Туризам баштине (*Heritage tourism*).
- Уметнички туризам (*Arts tourism*).
- Креативни туризам (*Creative tourism*).
- Домородачки или етнички туризам (*Indigenous tourism*).

Са становишта локалитета археолошког налазишта „Бело брдо“ у Винчи, у фокусу је туризам баштине који је заснован на материјалним (оипљивим) и нематеријалним ресурсима, укључујући и начин живота неке заједнице. Треба имати у виду да је концепт духовног, тј. ‘неоипљивог’ културног наслеђа (језик, приче, уметнички стилови, музика, игре, религиозна веровања и сл.) све важнији, мада је у овом случају заснован на креативној интерпретацији индичија на основу материјалних остатака. На следећем графику приказани су објекти које посећују културни туристи.

Илустрација 6.12. Објекти које посећују туристи, а односе се на културно наслеђе

Извор: Richards (2020) Who is the contemporary cultural tourist?

За оперативно планирање будућег броја посетилаца, од користи може бити још детаљније сегментирање тржишта. McKercher i Cros (2002)⁴³ предложили су и следећу поделу, која је често присутна у научној и стручној литератури:

- Намерни туриста – особа коју мотивише култура и тражи непосредан и дубок културни туристички доживљај;
- *Sightseeing* културни туриста – особа која такође путује из културних разлога, али му је доживљај много више површан у односу на намерног туристу и он углавном разгледа атракције;

⁴³ McKercher, B., Cros, H.D. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. Haworth Hospitality Press.

- Случајни културни туриста – особа која не посећује дестинацију због културе, али током боравка на дестинацији спонтано оствари дубок културни туристички доживљај;
- Неформални културни туриста – особа која има релативно слаб мотив да посети неку дестинацију ради културе и довољан му је површни доживљај и
- Споредни културни туриста – особа која не исказује мотивисаност културом код посете дестинацији, али ипак посећује поједине културне атракције које се налазе на дестинацији.

Пројекција будуће тражње преко тржишних сегмената

За будући развој туризма на туристичком простору Винча Бело брдо, од посебног значаја ће бити три од наведених група туриста, о којима ће бити више речи.

Намерни туристи ће, пре свега, бити посетиоци по позиву - истраживачи, професионално или едукацијом везани за истраживања, а који ће већи део свог времена провести на самом локалитету или у лабораторијама Центра, радећи са својим домаћинима – колегама из Београда. По закону, они су евидентирани као туристи, иако се по суштини свог боравка, припадници овог сегмента најчешће баве стручним и научним активностима. Намера је да број ове категорије посетилаца буде вишеструко увећан и да расте из године у годину. Иако ће њихово учешће у укупном броју посетилаца бити веома мало, веома су значајни због „усмене промоције“ (енг. Word of Mouth – WOM) и подизања реномеа локалитета. Други, далеко бројнији под-сегмент намерних туриста су тзв. заљубљеници, који прате делимично литературу а много више, догађаје као што су научни и стручни скупови, изложбе и сл. Такви посетиоци планирају своја туристичка путовања тако да обиђу значајне локалитете и музеје и кроз историју представљају стабилан извор посета ових атракција, посебно у ван-сезонским периодима.

Туристи на разгледању су очекивано најбројнији сегмент посетилаца и ови туристи се јављају кроз три под-сегмента: **индивидуални доласци, групне посете (излети) и групне посете (кружна путовања)**. Кључни покретачи тражње ће бити групне посете кроз дневне излете из Београда на локалитет у Винчи и за то ће бити неопходна припрема овог туристичког производа и кампања промоције београдским *in-coming* агенцијама (које се баве прихватам посетилаца који долазе у Београд). Припрема и промоција овог производа би требало да буде урађена у сарадњи са Туристичком организацијом Београда. Посете у пакет-аранжману неких националних или међународних кружних тура ће бити мање бројне али исто толико важне посебно у погледу изградње реномеа локалитета на домаћем и међународном тржишту. Промотивна кампања овом сегменту може ићи и преко Туристичке организације Србије (ТОС). Индивидуалне посете могу бити инициране директно кроз кампање самог локалитета или преко система туристичких организација, али треба рачунати с тим да ће ове посете доћи првенствено као последица добро промовисаних и покренутих групних посета.

Случајни културни туристи долазе као посетиоци Београда који су дошли неким другим поводом (пословне посете, кратки градски одмори, долазак на неке догађаје попут концерата, и сл.). Добро разрађени групни излети, претходно описани у оквиру сегмента посетилаца на разгледању, значајно доприносе привлачењу случајних посетилаца заинтересованих да виде нешто више када су већ у посети Београду.

Табела 6.9. Пројекција броја посетилаца из различитих тржишних сегмената

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

	учешће	песимистични сценарио		оптимистични сценарио	
		базни сценарио	побољшан сценарио	базни сценарио	побољшан сценарио
Намерни туриста	16%	6,160	11,334	24,200	
<i>Намерни туриста истраживач</i>	1.5%	578	1,063	2,269	
<i>Намерни туриста заљубљеник</i>	14.5%	5,583	10,272	21,931	
Туриста на разгледању	50%	19,250	35,420	75,625	
<i>Индивидуални доласци</i>	20.0%	7,700	14,168	30,250	
<i>Групне посете - излети</i>	20.0%	7,700	14,168	30,250	
<i>Крузери и кружна путовања</i>	10.0%	3,850	7,084	15,125	
Случајни културни туриста	20%	7,700	14,168	30,250	
Неформални културни туриста	4%	1,540	2,834	6,050	
Споредни културни туриста	10%	3,850	7,084	15,125	
Укупно	100%	38,500	70,840	151,250	

На бази овакве пројекције, могуће је пројектовати и будуће оперативно ангажовање капацитета за прихват посетилаца као и бројно стање особља на различитим позицијама и у различитим периодима године. У следећој табели, на бази претпоставке о просечном броју од 55 једновремених посетилаца заштићеној зони археолошког налазишта, сходно ограниченом капацитету самог локалитета, могуће је израчунати и број радних дана и месеци овог капацитета за прихват посетилаца.

Табела 6.10. Пројекција броја посетилаца за различита сценарија

	величина групе	број група	радни дани	радни месеци	укупна посета
Песимистични сценарио	55	7	20	5	38,500
<i>побољшан песимистички сценарио</i>	55	10	23	5	63,250
Базни сценарио	55	7	23	8	70,840
<i>побољшан базни сценарио</i>	55	10	25	9	123,750
Оптимистични сценарио	55	10	25	11	151,250

Базни сценарио рада будућег археолошког локалитета представља релативно лако достижан ниво посета, уз поштовање правила маркетинга али и правила одрживог рада и очувања локалитета. У таквом режиму рада, локалитет би ефективно могао да ради осам месеци годишње, прихватајући седам група посетилаца дневно. Већ овај базни сценарио подразумева улагања у регрутацију тренинг новог особља као и у услове за комфорнији боравак туриста у месецима када атмосферске прилике више нису идеалне за посете на отвореном. У оптимистичном сценарију развоја, са регрутовањем и тренирањем довољног броја професионалних извршилаца, локалитет би могао да прихвати и 151,250 посетилаца. У том случају би током радног времена, локалитет прихватао десет група посетилаца дневно, радећи просечно 25 дана месечно и радећи једанаест месеци годишње. Овај сценарио захтева додатна улагања у комфор посетилаца у периоду падавина и хладноће, али и значајна улагања у људске капацитете, дигитализацију презентације и организацију вероватно у одређеној мери скраћених посета. У условима тренутног просторног капацитета, ово би био број посетилаца на горњој граници прихватљивости.

Побољшани базни сценарио представља вероватно циљани сценарио развоја овог локалитета. Заснива се на продужењу радне недеље на 25 радних дана, повећању броја група на 10 дневно и продужењу рада на девет месеци годишње, уз вероватно нерадне месеце за прихват посетилаца: децембар, јануар и фебруар. Имајући у виду да је ово моделски обрачун, треба имати у виду да ће и овде бити вероватно одступања узрокованих текућом ситуацијом као што је смањење броја група посетилаца или броја радних дана у граничним месецима (март, април, новембар). Имајући ове варијације у виду, може се очекивати као очекивани број посетилаца између 1000,000-125,000. То значи од 500 до 550 посетилаца дневно, што не би требало да пробија границе капацитета предвиђене инфраструктуре. Поред тога, могуће је угостити још

један број посетилаца ван овог броја, који не посећују сам археолошки локалитет већ се задржавају у другим капацитетима (ресторан, приобаље и сл.).

Не поставља се питање могућности да се привуче већи број посетилаца од овог пројектованог броја: имајући у виду близину Београда са свим својим хотелима, академским капацитетима, конгресним капацитетима итд., овај број би могао бити лако надмашен. О томе говори и посећеност неких других локалитета у Србији, са сличним прихватним капацитетом. Међутим, управо је прихватни капацитет, тј. величина групе лимитирајући фактор екстензивног раста броја посета.

Ограниченост простора и капацитета инфраструктуре намеће и друго ограничење које треба имати у виду. Туристички простор у предвиђеним границама неће бити погодан за организовање туристичких догађаја са већим бројем посетилаца (фестивал, рок концерт и сл.). Капацитети овог туристичког простора могу да прихвате догађаје мањег формата (научни скупови, концерти озбиљне музике, књижевне вечери, мања спортска такмичења, и сл.).

Из изложеног, проистичу два закључка:

- Локалитет „Бело брдо“ ће по природи свог прихватног капацитета морати да примени пословни модел „ексклузивног“ простора који није свима лако доступан (по цени, по могућности прибављања улазнице, итд.);
- Локалитет „Бело брдо“ ће морати да развија бројне друге садржаје који ће омогућити краће задржавање на самом локалитету и преусмеравање туриста на друге садржаје који ће конзумирати значајнији део времена проведеног на том месту.

Близина Београда логистички олакшава организовање посета овом локалитету, било да је реч о локалном становништву (образовне установе, породичне посете, излети) или да се ради о посетиоцима Београда. За све њих се Винча лако може уклопити у неки од дужих или краћих обилазака. Близина локалитета и доступност јавним градским превозом чини да је Винча доступна чак и за краће дневне излете. У случају дужих тура, најпогодније је посету налазишту у Винчи комбиновати са понудом београдских музеја и у том смислу, излазак до Винче на Дунаву, представља природан излазак туриста из Београда на кратке излете.

У случају потребе за дужим излетима, могуће су комбинације са Лепенским виром низводно, што већ представља основ за формирање тематске неолитске руте. За тематске туре ширег обухвата, могуће су комбинације са античким локалитетима на Сави и Дунаву где се Винча лако може повезати и са посетама Виминацијуму, тврђави у Београду, Смедереву, Раму, Караташу и сличним локалитетима.

Детаљнија разрада претходних напомена, као и целокупног пословног модела мора бити изложена кроз пословни план управљача туристичког простора.

Утицај пандемије COVID-19 на културни туризам

Пандемија је у први план ставила еволутивну улогу музеја и њихов пресудни значај за живот друштва у смислу здравља и благостања, образовања и економије. Извештај Светске здравствене организације за 2019. годину испитивао је 3.000 студија о улози уметности у побољшању здравља и благостања, што је указало да уметност игра значајну улогу у спречавању, управљању и лечењу болести.

Подаци представљени у извештају UNESCO -а „Музеји широм света пред COVID-19“ у мају 2020. показују да је 90% институција било присиљено да се затвори, док је ситуација у септембру и октобру 2020. била много променљивија у зависности од њихове географске локације. Падом међународног туризма највише су погођени велики музеји, нарочито у Европи и Северној Америци.

Нове технологије омогућиле су неколико иновација које могу боље подржати културни туризам и дигиталне технологије у управљању посетиоцима, приступу и тумачењу локација.

На пример, туристи који посећују места културне баштине могу уживати у образовним алатима који подижу свест о месту и његовој историји. Као одговор на пандемију, Сингапурски музеј азијских цивилизација један је од многих музеја који је искористио дигиталне технологије у виртуелне обиласке својих колекција, омогућавајући тако гледаоцима да сазнају више о азијским културама и историјама. Пандемија је повећала потребу за технолошким решењима за боље управљање туристичким токовима на дестинацијама и подстицање развоја туризма у алтернативним областима.

5.6. ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОДИ

Специфичну позицију, тржишну препознатљивост и софистицираност туристичке дестинације у великој мери одређује специјализација понуде портфолија туристичких производа, циљаних према одређеним тржишним сегментима. За даљи процес планирања, важно је идентификовати кључне производе за које ће се дестинација специјализовати и са којима ће постати препознатљива на тржишту. Циљ је фокусирати понуду како би се адекватно могли адресирати ресурси и потребна инфраструктура за испоруку туристичких производа / искустава на нивоу квалитета најбољих светских дестинација.

Специјализована туристичка места унутар дестинације, као што је случај са Винчом и археолошким локалитетом у близини кључне дестинације Београд, развијају само део своје понуде. То значи да се на овим туристичким местима развија и део портфолија туристичких производа карактеристичних за дестинацију, на пример пословни туризам. Део посетилаца главне дестинације (учесници великих конгреса) ће се, тако, упутити на излет у Винчу и „конзумирати“ овдашњи кључни туристички производ, обилазак културног наслеђа. Међутим, један мали број посетилаца Винче ће доћи пословно на сам археолошки локалитет. То су тзв. културни туристи по позиву, који ће учествовати у мањим скуповима, едукацијама и другим програмима везаним за сам локалитет. Стога, гледајући наредни преглед туристичких производа, треба имати у виду не само локалитет у Винчи, већ и ширу дестинацију Београда. Производи представљени у овом мастер плану представљају синергетску понуду Винче и њене матичне туристичке дестинације, Београда.

Развој туристичких производа је процес који координира различите хардверске и софтверске елементе. Развој се темељи на постојећим природним и створеним ресурсима, али захтева њихово повезивање, интерпретацију и унапређење. Често се дешава да дестинације „упадну“ у замку луког експлоатисања датих ресурса, при чему се занемарује адекватно стављање ресурса у функцију развоја туризма.

Савремени туризам не почива на експлоатацији (презентацији) ресурса, већ на стварању доживљаја уз активно укључивање посетилаца. Модерни путник је у потрази за јединственим искуствима и током путовања остварује своју жељу за новим искуствима, изазовима и упечатљивим сећањима. Из тог разлога је од изузетне важности да се приликом развоја туристичких производа добро упознају претходно описани тржишни сегменти, њихове навике, потребе, животни стил и жеље, па у складу са тиме вршити прилагођавање понуде / туристичких производа. Такође, праћењем статистике посета, потребно је радити редовно рангирање активних сегмената и по том основу и прилагођавати понуду кроз алоцирање маркетиншког буџета на приоритетне сегменте и њихова очекивања.

Табела 6.11. ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОДИ – Археолошки локалитет Винча (Бело брдо)

Примарни производи	Додају вредност	Производи за развој	Специјални интереси
	Спорт и	Ено-	Авантуристички туризам у

Култура и догађаји	рекреација	гастрономија	природном окружењу
Пословни туризам	Боравак у природи		Наутика и активности на води
Кратки (градски) одмори			

На основу увида у ресурсе подручја, културно наслеђе и природна богатства, подручје Винче има подлогу за развој следећих ПРИМАРНИХ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА:

- Посете културним садржајима**, у овом случају археолошком локалитету и поставци обрађених налаза са локалитета у посебно опремљеном галеријском простору. Ово је примарни мотив доласка у Винчу и укупан напор и инвестиције треба да буду усмерени на ефикасном прихвату већег броја појединачних посетилаца и организованих група који долазе да би видели, научили и доживели епоху млађег каменог доба. Догађаји који ће бити организовани на овом месту су мањег формата и могу бити: а) везани са рад Истраживачког центра (презентације, едукације, мањи научно-стручни скупови); или б) други пригодни догађаји примерени месту (камерни концерти, гостујуће изложбе, књижевне вечери, и сл.).
- Пословни туризам (МІСЕ)**, који као производ укључује све особе којима је туристички боравак повезан са пословним мотивима, искључујући раднике на привременом раду. У случају Винче јавиће се: а) посетиоци који долазе по позиву Истраживачког центра (школе археологије, летњи кампови и сл.); и б) посетиоци главног града који долазе на организоване туре обиласка и евентуалног организованог боравка у комплексу Винче (састанци, мотивациона (инсентив) путовања, семинари, програми образовања и тренинга, конвенције и корпоративни пословни састанци и изложбе). Могући су и индивидуални пословни доласци све чешћих гостију, младих номадских пословних људи. Они комбинују посао, одмор и едукацију, путујући и радећи током путовања са свог рачунара – покретне канцеларије.
- Кратки (градски) одмори** су велика скупина хетерогених, али међусобно повезаних производа. За сваки сегмент посетилаца један производ ће бити доминантан мотив доласка на дестинацију, али конзумацијом других производа употпуниће се и обогатити њихов боравак. Кратки градски одмори могу се посматрати и као зачетак развоја производа дужих одмора. Кључна дестинација је Београд, а Винча представља једно од места на које ће свратити током посете Београду. Међутим, могуће је и замислити растући број парова, младих професионалаца па чак и породица са децом које проводе викенде и кратке одморе на обали Дунава, у Винчи и околини.

Такође се могу развијати и ПРОИЗВОДИ КОЛИ ДОДАЈУ ВРЕДНОСТ:

- Спорт и рекреација** обухватају, у општем случају, првенствено припрему спортиста, али и рекреативно бављење спортским активностима повезаним са различитим облицима вежбања. Овај други облик посматраног туристичког производа ће бити много више присутан на локалитету Винча. Конфигурација терена, дугачка обалоутврда са које је направљена петља, шетно бицикличка стаза кроз комплекс, представља велики капацитет за бављење различитим спортским активностима, од лаганих до интензивних.
- Боравак у природи** постаје важан избор савременог урбаног становништва који добија на значају за пандемијом и тежњом да се време проводи на отвореном простору. Међутим, и пре пандемије, урбано становништво је у растућем броју тражило начин да изађе из града и време проводи на обали река и језера, у шетњи и/или камповању у природи, посматрању / фотографисању птица и других појава у природи, или једноставно у игри са децом и кућним љубимцима.

У групу производа који подстичу развој, већ тиме што сами морају бити додатно развијени кроз значајно инвестирање, а могу се уврстити у туристичку понуду општине Гроцка спадају

6. **Ено-гастрономија.** Храна и вино имају важно место у промоцији туризма. Климатски услови, култура и историја неког подручја обликују и карактер хране. Зато се гастрономија, често, третира као подсектор културног туризма, тј. културног наслеђа. Сам локалитет се налази унутар познатог воћарско виноградарског подручја које пружа могућност за развој аутентичне понуде.

Потенцијал, такође имају и туристички производи специјалног интересовања:

7. **Авантуристички туризам** обухвата бар две од три компоненте – физичку активност, интеракцију са природом и интеракцију са локалном заједницом. Природа Гроцке и брежуљкасте регије десне речне обале, прилаз Дунаву и близина европске бициклистичке стазе добра су основа за развој ове врсте туризма. Посебну вредност у овом смислу пружа мини пешчара узводно од археолошког налазишта. Подручје је довољно удаљено да не омета, а опет, довољно близу да би било идеално за развој *cross-country* полигона за вожњу бицикала, мотоцикала, квадова и теренских возила.
8. **Наутика и активности на води** су природни наставак активности у слободном времену људи у приобаљу великих акваторија. Наутика почива на уживању у пловидби и боравку на води, као и обављању бројних активности на води на безбедан и забаван начин. Природан наставак наутике представља брига о пловилима, боравак у приобаљу али и неке активности на води од риболова до роњења (што и није баш активност за Дунав).

---

1. КУЛТУРА И ДОГАЂАЈИ

Опис производа:

Културни туризам подразумева путовање особа изван свог уобичајеног места боравака, на период дужи од 24 h, како би конзумирао одређени културни садржај. Бројни су културни ресурси које посматрамо у овом контексту: археолошка налазишта и музеји (кључно за Винчу), архитектура, верско наслеђе, уметност, фестивали и галерије, музика и плес, позоришта и представе, културни догађаји и манифестације, али и студијска путовања и боравак ради учења одређене вештине или страног језика. Просторна ограничења локације диктирају обим и структуру понуђених активности, што ће диктирати садржаје које је могуће понудити у Винчи. Развој технологије омогућава дестинацији модернизовање културне понуде и начина представљања историје, наслеђа и појединих археолошких артефаката. Глобални тренд је прелазак класичних музеја у интерактивне и дигиталне моделе презентовања (укључујући виртуелну стварност), као и отварање мањих тзв. центара за посетиоце и интерпретацијске центре у којима су туристи главни учесници и креатори искуства. Туристи вођени културом у принципу се деле на „културом мотивисане туристе“ (културне производе конзумирају као део свог општег путовања) и на „специфичне културне туристе“ (долазе на дестинацију конкретно због одређених културних елемената и производа).

Сегменти производа

- Непокретна културна добра
- Културни и музички догађаји мањег формата
- Етно културно наслеђе
- Спортски догађаји и манифестације (на води)

Процес „паковања туристичког производа“ у склопу разраде пословног плана будућег управљача туристичког простора ће донети креативна решења комбиновања ових догађаја са циљем да се оствари јединствено „винчанско неолитско искуство“. Посетилац треба да оде са

организованог догађаја са неком идејом о звуцима неолита, о животу у неолитском насељу, о веровањима тадашњег човека, проживљавајући фрагменте живота из овог периода, у реалном или дигиталном окружењу.

Тржишни сегменти

- Генерација Y и Z
- Породице са децом
- Парови
- MICE
- *Backpacker*-и

Припадници наведених сегмената су склони учењу (на различитим нивоима) а та њихова радозналост и дигитална писменост омогућава али и захтева креирање низа интерактивних активности (само као пример, без намере да се да рецепт или ограничење будућих активности, могу се навести курсеви археологије / конзервације / рестаурације у виртуелном или реалном простору).

Време

- Читава година

Процена величине тржишта

- У Европи чак 42% свих туриста конзумира одређени културни производ током свог општег путовања и боравка на дестинацији;
- 40% свих културних путовања углавном је кратког трајања, углавном до 4 дана

Потребна туристичка инфраструктура и атракције

- Квалитетнији систем управљања посетиоцима
- Манифестације и догађаји међународне привлачности
- Подизање креативности израде и дистрибуције рукотворина и аутохтоних производа
- Боља мрежа информационих центара
- Иновативна интерпретација културног садржаја – интерпретациони и центри за посетиоце

Фактори успеха

- Доступност информација на Интернету и на самој дестинацији
- Формирање нове тематске културно-туристичке руте, где би Археолошко налазиште Бело брдо било почетна тачка интерпретације за целокупну "дестинацију" (у смислу туристичке руте). Регистрација туристичке руте као Европске културне руте у перспективи би била додата вредност
- Повезаност најзначајнијих најатрактивнијих природних и културних локалитета на подручју Републике Србије, њихово смислено повезивање и означавање
- Интерпретација историјских и културних садржаја – употреба модерне технологије
- Разнолики типови смештаја
- Квалитетни водичи
- Имиџ дестинације.

2. ПОСЛОВНИ ТУРИЗАМ И МІСЕ (САСТАНЦИ, ИНСЕНТИВИ, КОНФЕРЕНЦИЈЕ И ДОГАЂАЊА)

Опис производа:

Акроним *Meetings, Incentives, Conventions and Exhibitions/Eventing* укључује сваки облик сусрета веће или мање групе људи пословним поводом. Сусрети могу бити састанци, конвенције, конференције, конгреси, сајмови, изложбе, али и различити облици међусобног повезивања попут *team building-a* и маркетиншких догађаја. Сама срж МІСЕ -а као туристичког производа подразумева путовања пословних сегмената потрошача изван њиховог уобичајеног места боравка. Осим пословно мотивисаних путовања, потребно је учити елемент *Incentives* (подстицаји) који се односи на запослене одређене организације који путовање остварују као награду за рад или заједничко дружење и умрежавање (*team building*). Међународно тржиште пословних скупова може се сегментирати према неколико различитих критеријума: број делегата, врста индустрије, сврха пословних састанака, организатор скупа и остало. Један од најчешћих критеријума сегментације пословних скупова је критеријум "организатор скупа". Према том критерију пословне скупове можемо поделити на две главне групе: пословни скупови и скупови асоцијација. Пословна догађања се организују у професионално развијеним конгресним центрима, али и хотелима и универзитетским и другим просторима научно-истраживачких институција, као што ће бити будући Истраживачки центар. Скупови асоцијација су обично већи скупови који се одржавају у професионалним конгресним капацитетима, осим ако је реч о мањим удружењима и скуповима мањег формата.

Сегменти производа

- Састанци
- Симпозијуми и конференције (мањег формата)
- Конгреси (мањег формата)
- Изложбе
- Наградна путовања
- Летње школе
- Археолошки кампови.

Све чешће, компаније и удружења траже инспиративна места за организовање својих сусрета. Током тих сусрета, развијају креативне концепте дружења и учења, прилагођене месту окупљања. Винча, као животи простор неолитског човека, представља идеално место за развој креативних способности на тему „како преживети са оним што је неолитски човек имао на располагању“?. Уместо речи преживети, у претходној реченици могу стајати многи други глаголи: облачити се, припремати храну, путовати, свирати, и сл. Дакле, Винча је идеално место да се бројни формални састанци „зачине“ активностима развоја креативног рада, или, тимског рада, или индивидуалне издржљивости или других концепата који су битни за организатора окупљања.

Тржишни сегменти

- Корпорације – презентације, конференције, јачање тимова (*team building*), инсентив догађаји
- Пословне асоцијације – семинари, конференције, радионице, презентације
- Удружења – радионице, семинари, конференције, презентације
- Научна заједница ангажована на даљим истраживањима на археолошком налазишту "Бело брдо" у Винчи
- Дигитални номади, креативне заједнице које ће овај простор видети као извор инспирације и простор за сарадњу на различитим пројектима

Ово је врло важна категорија посетилаца зато што долазе организовано, конзумирају бројне туристичке садржаје у кратком времену и ако стекну позитивно искуство, враћају се у приватном аранжману и шире позитиван глас као креатори мишљења (*opinion leaders*) у својим срединама. Врло често су им плаћени трошкови, што олакшава креирање позитивног утиска о дестинацији али и повећава њихову тренутну ван-пансионску потрошњу. Будући да њихова окупљања организују професионални организатори, од њих се лако могу „покупити“ креативне идеје о томе како анимирати групе и унапредити понуду туристичког простора.

Време

- Читава година (затворени простор)
- Пролеће, лето, јесен (отворени простор)
- Организоване групе посетилаца:
- Април-Јун; Септембар-Новембар

Процена величине тржишта

У 2017. години остварен је промет од око \$805 млрд са предвиђањем (пре пандемије) да ће до 2028. године расти по стопи 21,23%. Пословни путници троше преко 65% свог новца на хотеле и њихове ресторане, док 15% троше на ресторане ван хотела. Око 10% се троши на куповину (овде су и улазнице) и још 10% на локални превоз.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Винча има релативно добар саобраћајни положај и доступност – непосредна близина Београду, а са изградњом обилазнице око Београда, доступност ће бити веома добра. Посебан вид погодности је тај што је омогућен приступ воденим путем са Дунава
- Интернационални ранг атракције историјског наслеђа и Винчанска култура, као и сама позиција налазишта представљају одличну основу за развој овог производа
- Капацитети и садржаји планирани за развој у оквиру граница туристичког простора гарантују солидан физички капацитет за развој овог производа
- Развијена и диверсификована понуда смештајних капацитета у Београду, као и карактеристике хотелског тржишта Београда као доминантно корпоративног, уз ограничене смештајне капацитете на самој локацији, пружају снажну основу за успешно развијање МІСЕ производа као елемента додатне понуде туристичког простора.

---

3. КРАТКИ (ГРАДСКИ) ОДМОРИ

Опис производа:

Кратки одмор се обично дефинише као путовање које обухвата од 1 до 3 ноћења са циљем бега од свакодневице (*ескаписти од енгл. Escape*). Производ укључује више специјализованих производа, при чему било који од њих представља главни мотив доласка појединог сегмента гостију на дестинацију. Гости на кратке одморе путују због културе, хране, догађаја и манифестација, специјалних интереса, класичних одмора, обиласка познатих места (градова), уживања у природи и сл. Током свог боравка гост конзумира различите елементе производа истовремено, па се стога из перспективе организовања и управљања овим туристичким производом сви елементи посматрају заједно. Овакав тип путовања се обично остварује преко викенда, продужених викенда, празника и слично. Најзаступљенији облик кратког одмора је тзв. „*city break*“, а све већи значај имају и производи са обележјима „бега“ (ескапизам нпр. у природу). Корисник кратких одмора често је домаће становништво. Гости ову врсту путовања већ данас доминантно организују преко Интернета где прикупљају све потребне информације

како би своје искуство током боравка пажљиво планирали и искористили сваки тренутак кратког „бега из свакодневнице“.

Сегменти производа

- Еногастрономија
- Рурални туризам
- Култура, обиласци и догађаји
- Селективни облици туризма
- Спорт и рекреација

Тржишни сегменти

- Генерација Y и Z
- Породице са децом
- Парови свих генерација
- MICE
- Спортисти
- *Backpackeri*

Време

- Читава година (затворени простор)
- Пролеће, лето, јесен (отворени простор)

Процена величине тржишта

Процењује се да годишње више од 30 милиона Европљана путује на неки од облика кратког одмора. Обим производа је процењен на више од 7 милијарди евра, а просечни издаци износе од 300 до 600 евра по путовању. Под утицајем COVID-19 нарасло је тржиште друмски доступних кратких одмора, које ће се као навика одржати и по завршетку пандемије.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Квалитетни и разнолики облици смештаја
- Природна и културна богатства стављена у јединствену, лако доступну туристичку понуду
- Аутентична гастрономска понуда контролисаног квалитета, могућност припреме концепта и презентације аутентичног "винчанског" менија
- Конкурентан систем маркетинга и продаје
- Сигнализација и ознаке (разумљиве странцима)
- Квалитетни трговачки центри и трговачки брендови

Фактори успеха

- Добра доступност у Београд као ширу дестинацију (пре свега ваздушним путем – low cost)
- Безбедност
- Понуда туристичке инфраструктуре и активности
- Вредност за новац
- Доступност основних и пратећих услуга (интернет)
- Организован локални превоз

4. СПОРТ И РЕКРЕАЦИЈА

Опис производа:

Припреме спортиста подразумевају организован боравак на дестинацијама које имају потребне предуслове: а) капацитети (терени и сале за вежбање са потребном опремом); б) природни предуслови (ски стазе, или у случају Винче, шетно-бицикличке стазе или акваториј са пристанишним капацитетима и рампом за понирање пловила).

Појам активни одмор подразумева туристички производ који укључује најмање две од три компоненте: физичка активност или рекреација, природно окружење и културолошка размена. Активни одмор у функцији рекреације подразумева рекреативне спортове и активности (ходање, планинарење, *trekking*, бициклизам, јахање и др.)

Кључни предуслов за развој активног одмора су разноврсни атрактивни природни ресурси прилагођени потребама сегмента потрошача, развијена одговарајућа инфраструктура и повезаност дестинације. Климатски услови нису нужно ограничење или предност с обзиром на разне преференције сегмента потрошача, као и потребе на различитим нивоима захтевности активности.

Сегменти производа

- Спортске активности
- Рекреативне активности
- Спортски и рекреативни догађаји и
- Манифестације

Тржишни сегменти

- Групе младих
- Породице са децом
- Млађи парови без деце
- Спортисти и спортске групе

Време

- Пролеће, лето, јесен

Процена величине тржишта

Рекреативни активни туризам прожима укупно светско туристичко тржиште, укључујући оне који иду на дуже одморе и уживање, на кратке одморе, пословне сусрете па чак и кружне туре.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Пешачке и бицикличке стазе
- Спортско-рекреативне стазе и руте са развијеном интерпретацијом
- Спортско-рекреативни и забавни и центри
- Уређени видиковци, одморишта и пикник зоне
- Квалитетно и професионално организовани outdoor догађаји
- Специјалне продавнице и сервиси за бицикле и другу опрему
- Школе које нуде курсеве за поједине спортове (нпр. бициклизам, оријентисано трчање, водени спортови)

Фактори успеха

- Квалитетна инфраструктура за активни одмор, уз примену одговарајућих мера заштите
- Валоризовани природни ресурси
- Развијени продајни канали (DMC, специјализоване туристичке агенције и др.)
- Специјализовани аниматори

---

5. БОРАВАК У ПРИРОДИ

Опис производа:

Боравак у природи потиче из излетничких активности и продужава се на посебне кратке одморе, са боравком у сеоским домаћинствима, приватним кућама и апартманима, али и у V&V објектима, мањим хотелима, мотелима, камповима и сл. Ова врста производа није искључиво везана за рурална подручја и доживљај руралног живота, већ за боравак у природи, тематски обилазак неког задатог итинера (руте), едукативне активности (познавање гљива, познавање лековитог биља), уживање (пикник у природи), фотографисање и дељење записа о природним лепотама и сл. У неким сегментима подржава активности еко-туризма: одговорни боравак у природи, заштита природних ресурса и проучавања угрожених врста. Боравак у природи на отвореном простору се добро слаже и са истраживањем културних добара, понекад запуштених и не довољно познатих јавности. Лака рекреација (шетње, рекреативни спортови) су такође уобичајени током боравка у природи. Производ се формира интензивно под утицајем пандемије када се на отвореном простору често налазе они који немају идеју о активном тренингу, авантурама и сл. а своје уживање у слободном времену измештају у отворен простор, понекад на више дана током одмора. Може се очекивати задржавање оваквих навика и у наредном периоду због разумевања потребе да се становници урбаних средина измeste повремено у природну средину и „удахну ваздух“.

Сегменти производа

- Лаке рекреативне активности
- Уживање у природи (фотографисање, сунчање, и сл.)
- Спортске активности

Тржишни сегменти

- Групе младих
- Породице са децом
- Парови различите старосне доби

Време

- Читава година

Процена величине тржишта

Боравак у природи, исто као и рурално искуство, у фокусу је високообразованих посетилаца. У ово тржиште улазе тематске руте, фото сафари групе, школе у природи.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Туристичка сигнализација и одговарајуће мапе (штампане и дигиталне)
- Туристичке стазе, видиковци и уређена места за боравак у природи (уређена ложишта, клупе и столови, ...)
- Систем надзора, информисања и спашавања

- Квалитетан интернет на местима задржавања посетилаца

Фактори успеха

- Стручни водичи за организовање боравка у природи
- Валоризовани природни ресурси
- Развијени продајни канали (веб ресурси, ДМС, специјализоване туристичке агенције и др.)
- Дигитални канали за дељење искустава, вођење кроз природу, практичне савете.

---

6. ЕНО-ГАСТРОНОМИЈА

Опис производа:

Ено-гастрономија доживљава значајан пораст у смислу туристичке потрошње коју остварује. Иако је прича о винском туризму нешто што се дуго провлачи кроз туризам Србије, тек скоро су се стекли услови за успостављање правих услова за развој ено-гастрономске понуде. За регион општине Гроцка и Смедерево, међутим, још увек важи изазов да основне предуслове искористе за будући развој. Имајући у виду и остале туристичке ресурсе, можемо рећи да производ ено-гастрономског туризма обухвата тежњу туриста за доживљајем аутентичног живота винара и виноградара, за коришћење тог традиционалног простора за разне облике (савремених) активности.

Еногастрономија је типична за снажне пољопривредне, и нарочито винске регије. Корисници овог производа на дестинацију примарно долазе да би уживали у храни и пићу, али и да би се упознали са специфичностима и особеностима дестинације (културни споменици, природне атракције), тако да су за ове кориснике остале компоненте производа важније него код корисника са другим примарним мотивима (нпр. здравље и догађаји). Поред хране и пића, пакети оваквих производа укључују и упознавање гостију са историјом и причама везаним за водеће гастрономске производе. па регије са развијеним туристичким производом везаним за гастрономију имају и посебне показне центре везане за вино и брендиране прехранбене производе.

Еногастрономија је у таквим регијама у правилу уткана и у главне идентитетске елементе регије, присутна и изражена у туристичким догађајима те међу доминантним елементима туристичког маркетинга. Посебан изазов за Винчу представља утемељено и невулгаризовано представљање начина исхране људи каменог доба, тематски оброци и други слични креативни изазови који мотивишу посетиоце „гладне“ аутентичног искуства.

Сегменти производа

- Еногастрономија
- Рурални туризам
- Уживање у природи (фотографисање, сунчање, и сл.)

Тржишни сегменти

- Групе (фанови, бизнис)
- Парови различите старосне доби (доминантно empty nesters)
- Генерација Y и Z

Време

- Читава година

Процена величине тржишта

Око 7% укупних светских путовања мотивисано је вином, гастрономијом и руралним искуством. Просечно гости троше 70 EUR дневно, а очекује се просечни годишњи раст путовања од око 3-4%.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Распољивост разноликих облика смештаја који су интегрисани у рурални пејзаж
- Брендирање и заштита аутохтоних пољопривредних и гастрономских производа
- Систем подстицаја и подршке малом и средњем предузетништву
- Квалитетни агротуризам
- Едукација и *benchmark* путовања

Фактори успеха

- Висок степен безбедности и чистоће
- Интензивирање пољопривредне производње
- Квалитетна гастрономија с обавезним локалним (неолитским у овом случају) и сезонским елементима
- Лепота природних предела
- Заштита животне средине
- Љубазност локалног становништва

---

7. АВАНТУРИЗАМ / АДРЕНАЛИНСКЕ АКТИВНОСТИ

Опис производа:

Посебна врста активног одмора подразумева туристички производ заснован на адреналинским или авантуристичким спортовима и активностима. У такве спадају вожња *cross-country* бициклом, кајтинг, кајакинг, кануинг и сл.) Кључни предуслов за развој активног авантуристичког одмора су атрактивни природни ресурси квалитетно прилагођени потребама овог сегмента и развијена инфраструктура (платформе за пристајање на води, сигнализација). У случају Винче, посебан квалитет може представљати уређење полигона на мини пешчари за различита *cross-country* возила. Важна је и повезаност дестинације и доступност возилима којима се транспортује сопствена опрема (приколице за мотоцикле, квадове и сл.). Климатски услови нису нужно ограничење или предност с обзиром на разне преференције сегмента потрошача, као и потребе на различитим нивоима захтевности активности.

Сегменти производа

- Спортске активности
- Рекреативне активности
- Адреналински спорови
- Спортски и рекреативни догађаји и
- Манифестације

Тржишни сегменти

- Групе младих
- Породице са децом
- Млађи парови без деце

- Спортисти и спортске групе

Време

- Читава година

Процена величине тржишта

Глобално тржиште авантуристичког туризма у 2018. години процењено је на 586,3 милијарде долара, а предвиђа се да ће 2026. достићи 1,626,7 милијарди долара, бележећи просечну стопу раста од 13,3% од 2019. до 2026. године

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Пешачке и бициклическе стазе
- Платформа за кајтинг и сл.
- Спортско-рекреативне стазе и руте са развијеном интерпретацијом
- Спортско-рекреативни, забавни и адреналински центри (полигони)
- Сигнализација стаза и путева у природи
- Уређени видиковци, одморишта и пикник зоне
- Квалитетно и професионално организовани outdoor догађаји
- Специјалне продавнице и сервиси за бицикле и другу опрему
- Школе које нуде курсеве за поједине спортове (нпр. бициклизам, оријентисано трчање, водени спортови) и сертификација

Фактори успеха

- Квалитетна инфраструктура за активни авантуристички одмор, уз примену одговарајућих мера заштите (полигон за *cross-country* вожњу, платформа за катинг и сл.)
- Валоризовани природни ресурси
- Развијени продајни канали (веб присуство, ДМС, специјализоване туристичке агенције и др.)
- Усмерене маркетиншке активности путем специјализованих канала
- Специјализовани и сертифицирани водичи / аниматори за одређене активности.

---

8. НАУТИКА И АКТИВНОСТИ НА ВОДИ

Опис производа:

Наутички туризам у другој половини XX века израста као експанзивни облик туристичког производа. Присутни су бројни облици наутичког туризма на морима и океанима, али и на рекама, каналима и језерима, што је за Србију посебно важно. Област наутике се може поделити на велику и малу наутику. Према Крсти Пашковићу, посматрано са становишта туристичке привредне делатности, посебно су важне некомерцијална и комерцијална мала наутика као фактори наутичког туризма. Некомерцијална наутика обухвата власнике наутичких објеката (пловила и друге опреме). Комерцијална наутика обухвата агенције и привредне субјекте који наутичарима наплаћују услуге и које због својих програма и привредних активности наутичка индустрија снабдева објектима и опремом (пловила и друго). Наутички туризам подразумева бројне услуге повезане са променом боравишта на рекама, језерима и каналима без професионалних мотива, на сопственим или изнајмљеним пловилима.

Поред наутичке компоненте, треба имати у виду друге активности на води у које спадају различити водени спортови.

Сегменти производа

- Рентирање пловила
- Смештај и одржавање пловила
- Крстарења
- Водени спортови
- Школе на води (једрење, веслање, и др.)
- Копнена компонента / резорти, кафе-клубови

Тржишни сегменти

- Групе младих
- Породице са децом
- Млађи парови без деце
- Спортисти и спортске групе
- Пословни људи (подстицајна путовања)

Време

- Април - октобар

Процена величине тржишта

Европско тржиште наутичког туризма у 2014. години процењено је на 28 милијарди евра, запошљавајући око 200.000 људи. Процена је да се у Европи воденим спортовима бави око 48 милиона становника ЕУ, док се 36 милиона бави пловидбом на неки начин. Број рекреативних пловила у ЕУ је 6-6,5 милиона.

Потребна туристичка инфраструктура и атракције – елементи диференцирања

- Марине / луке
- Зимовници и одржавање
- Лиценцирани скипери / школе
- Службе надзора и спасавања
- Рентирање пловила са/без посаде
- Даваоци услуга за различите водене спортове (скијање на води, кајтинг, идр)
- Туристички агенти / посредници (упућени у наутуку)

Фактори успеха

- Квалитетна инфраструктура за прихват и услуживање пловила (точење горива, и сл.);
- Валоризовани природни ресурси
- Развијени продајни канали (веб присуство, ДМС, специјализоване туристичке агенције и др.)
- Контрола загађења и одржавање пловних путева и обала
- Квалитетне мапе пловних путева
- Специјализовани и сертификовани водичи / аниматори за одређене активности.

5.7. БЕНЧМАРК ПРОЈЕКТИ (УГЛЕДНИ ПРИМЕРИ)

Угледни примери - примери добре праксе изабрани су на основу два критеријума.

Прва група примера је изабрана са становишта добро оцењеног начина презентације затечених културних вредности и специфичности интерпретације неолитског начина живота и културе становања и привређивања. Ови примери нису анализирани са становишта туристичке валоризације.

ВУЧЕДОЛ- АРХЕОЛОШКИ ПАРК И ЗГРАДА МУЗЕЈА

Главне видљиве атракције

Вучедол се налази на десној обали Дунава, 4,5 км низводно од Вуковара, на подручју вуковарско-сремске жупаније. Вучедолска култура (3000. – 2400. г.пре н.е) припада енеолиту (бакарном добу), прелазном периоду између неолита и бронзаног доба. Почетак је повезан са тзв. другом сеобом степских народа која у Европу доводи прве Индоевропљане.

У својој почетној и класичној фази та се култура распростире Сремом и Славонијом уз десну обалу Дунава, потом се почиње ширити према Барањи и Босни, а затим према западу, северу и југу, да би на крају уз целу Хрватску заузимала делове 11 садашњих европских држава – Чешке, Словачке, Аустрије, Словеније, Мађарске, Румуније, Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе, Албаније и Грчке.

Програм и музејска концепција представља вучедолску културу на месту њеног настанка, а притом истиче посебности у становању, сахрањивању, привређивању, металургији, занатима и духовном животу. Томе су прилагођени и разноврсни садржаји, попут геолошких, цивилизацијских, антрополошких, стамбених, керамичких, музичких, металуршких и религиозних.

У саставу археолошко-туристичког парка предвиђени су и туристичко- угоститељски и спортско-рекреативни садржаји.⁴⁴

---

⁴⁴ Б. Надило, Археолошки парк и зграда музеја вучедолске културе на Вучедолу, ГРАЂЕВИНАР 63, 669-679, 2011

Извор: <http://arheoloskipark.vucedol.hr/>

Остале атракције у близини локације

- барокно језгро Вуковара
- комплекс дворца Елтз као музејско-галеријски и мултикултурни центар,
- историјско језгро Илока као најзначајнија средњевековна урбана целина у хрватском Подунављу

Извор: <https://narod.hr/kultura/muzej-vucedolske-kulture>

Поред локалитета Вучедолске културе код Вуковара успешне примере презентованих локалитета праисторијског периода срећемо у Хрватској – Музеј крапинског прачовјека (<https://mkn.mhz.hr/>), Мађарској - први мађарски археолошки парк, музеј на отвореном "Матрица музеј" (1996: <https://matricamuzeum.hu/en/park-bemutataja/>), Чешкој – локалитет каменог, гвозденог и бронзаног доба, праисторијски археолошки парк Вшестари (Všestary, 1997: https://archeoparkvsestary.cz/archeopark_vsestary_u_hradce-kralove/o-projektu/) и Диспилио праисторијско насеље на обали језера Орестијада у северозападној Грчкој код места Касториа (<https://greekreporter.com/2021/11/16/prehistoric-settlement-greece/>).

Друга група примера је дата на основу атрактивности и значаја за развој туризма, као и степена развоја у којем се налазе, а не на основу упоредивости у контексту сличности културно – историјског наслеђа. У том смислу, за сваки од примера је описана ресурсно – атракцијска основа, доступност / приступ, време које туристи проводе на самој локацији, атракције које се налазе у непосредној близини, као и атракције које се налазе у ширем окружењу (дестинацији).

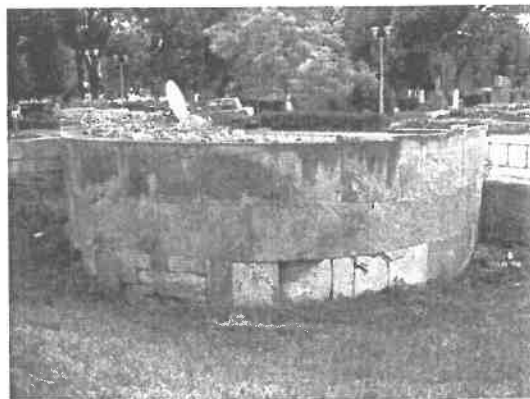
ТОМИС (КОНСТАНЦА) – ДРЕВНА МЕТРОПОЛА НА ЦРНОМ МОРУ

Главне видљиве атракције

Антички томитански простор преклапао се са изградњом која је уследила током више од два миленијума. Многи од древних остатака су још увек покривени, а већина важних открића је направљена кроз археолошка истраживања спасавања. Почевши од савременог града и спуштајући се до мора у области полуострва (практично антички Томис), видљив је и доступан низ археолошких споменика.

- **Римско-византијски зид и Археолошки парк** који се налази на једној страни Беле куће у Констанци, где су Градска и Жупанијска кућа. Парк носи овај назив због тога што је организован уз остатке римско-византијског бедема утврђења, подигнутог у 4. веку нове ере, како би заклонио дистрикт који је функционисао ван раноримских зидина, на отвореном, као незаштићено подручје;

- **Споменик под називом Главна градска капија** је део одбрамбеног система Томиса и у тесној вези је са одбрамбеним зидом који се налази у садашњој улици Мирчеа цел Батран. Капија је подигнута почетком 4. века нове ере и њена укупна ширина прелази 31 m. Читав комплекс чини прилазни пут са плочником од великих камених плоча и две куле у облику слова U. Југозападна кула је значајна и због своје посебности: *poterna* (тунел испод леве куле), ширине 1,50m. Величине кула, као и њихова сложеност и величина прилаза наводе на закључак да је ово најважнија капија града.

- **Рушевине одбрамбене куле** се налазе на супротној обали полуострва, а у вези су са томитанским одбрамбеним системом из римског доба. Чини се да су ове рушевине део два различита система

- утврђења: раноримског, који се преклапа са османским утврђењем. Праћењем три различите линије утврђења – хеленистичке, раноримске и римско-византијске – може се пратити образац урбаног развоја Томиса: насељено подручје се постепено повећавало, показујући континуирани развој овог града, све до 7. века нове ере. Још једно, новије, утврђење познато је из османског периода. На модерном плану града приказано је османско насеље само са једне стране, према северозападу, утврђено зидом са две куле.

- **Хипогеум гробница** је правоугаоне је основе и има мали приступни ходник (дромос). Оно што овом гробном месту даје посебну вредност јесте уметнички домет ентеријера. Преко малтера који у потпуности прекрива грађевински материјал фарбано је, у "a secco" техници. Истраживачи из Констанце датирају (на основу инвентара погребца) изградњу Томитанског гроба у доба Константина Великог, при чему је гробница коришћена за узастопне сахране до почетка 5. века нове ере.

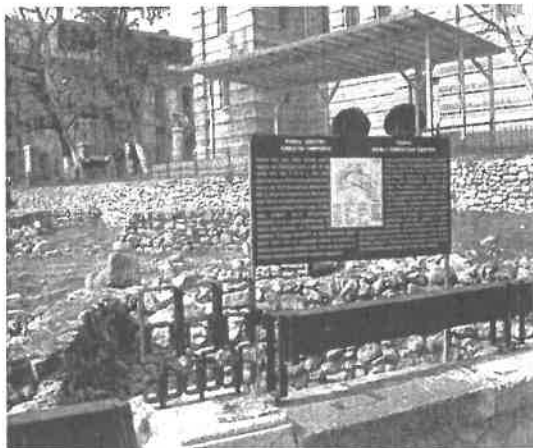

- **Велико римско здање са мозаицима** откривено је током изградње једне стамбене зграде 1959. године. Ово здање је било место друштвених, привредних и трговинских активности града. Постављено испред пристаништа, здање обухвата четири терасе које одговарају стамбеним нивоима античког града (А), плочнику са мозаиком (Б) и складиштима робе (терасе Ц и Д). У нивоу терасе Б, велика просторија је поплочана са више од 2000 квадратних метара вишебојног мозаика, што је сврстава међу највеће такве површине у царству. Носиви зид терасе, очуван на истоку, дужине 65м, има висину од највише 5,4м. Зидан од низова опеке који се смењују са редовима блокова од кречњака, зид има пиластре на међусобном растојању од 4м,

могуће спојене луковима на врху. Површина зида је била обложена мермером, а пиластри су на врху украшени обложеним украшеним капителима.

- **Саборни парк**, у непосредној близини улаза у луку и терминала за крстарење, налази се, поред православне катедрале Светог Петра и Павла. Систематским археолошким истраживањима спроведеним у неколико кампања од 1971. до 1974. године, откривен је део стамбеног насеља из античког града Томиса. Две управне главне улице, као и други фрагменти античке уличне мреже, откривени у другим деловима града, омогућавају нам да нацртамо главне осе на којима је постављена оријентација урбаног простора.

На основу овог истраживања нацртана је скоро потпуна хронологија античког Томиса, почев од 6. века пре нове ере, па до 5. века нове ере. Материјал откривен у отпадним јамама показао је да је ово подручје било насељено и у 6. веку нове ере, али су нивои који су одговарали овом периоду уклоњени приликом изградње катедрале. Дакле, Катедрални парк приказује историју једног града кроз различите историјске периоде и метаморфозу грчке колоније у римско-византијску престоницу.

- **Многи други споменици из различитих периода историје** говоре о еволуцији насеља на овом важном простору и укрштању различитих култура: православна катедрала Св. Петра и Павла, јеврејска синагога Ашкеназија, римокатоличка црква Св. Антонија, цамија краља Карла I, јерменска црква Св. Марије, грчка црква Метаморфосис, бугарска црква Св. Николе итд.

Транспортни приступ локацији и време путовања са оближњих дестинација

- **Авион:** Констанца има међународни аеродром, 26 km северо-северозападно од Констанце.
- **Аутобуси са аеродрома** возе сваких 15 минута и стижу на аутобуску станицу Констанца југ Херли-Соф (близу железничке пруге станица). Путовање између аеродрома и аутобуске станице траје између 35 и 50 минута. Одатле, до центра града се може стићи за око 20 минута једним од аутобуса: 2-43; 5-40; 43Ц; 43М; 101Ц.
- **Воз:** Свакодневно саобраћа међуградски (експрес) воз између Букурешта и Констанце, за отприлике 2 сата и 20 минута. У летњем периоду саобраћа неколико дневних возова са полусатним превозом између Констанце и Мангалије, застајући се црноморским градовима.
- **City Tour** аутобуси возе сваких 25 минута током летње сезоне, од железничке станице до Мамаје. Реч је о хоп-он/хоп-офф аутобусима и велика предност за путнике је могућност прекида туристичке руте у сврху разгледања и наставка путовања другим једносмерним аутобусом са било које станице укључене у цену оригиналне карте. Све главне туристичке атракције су укључене у руту аутобуса City Tour, како из града Констанце, тако и из Мамаје.

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

Комплетан обилазак, који укључује трезор собу, први спрат и малу изложбу на другом спрату, траје око 1,5–2 сата.

Брза посета се може завршити у року од 30–45 минута. Посете римском здању с мозаиком траје око 15-30 минута.

Остале атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

Музеј се налази у центру полуострва, у старом градском центру, где се могу видети многе историјске грађевине и музеји.

Статуа Ангела Салигнија смештена је на брду, близу улаза у луку, у спомен реномираном инжењеру који је изградио велики део модерне луке Констанца. Његови најистакнутији радови су били:

- Железнички мост Краља Карола I преко Дунава, изграђен између 1890. и 1895. у то време најдужи мост у Европи;
- Први силоси на свету направљени од армираног бетона и изграђени између 1884. и 1889. године, који су данас очувани у Констанци, Браили и Галати.

Поморска железничка станица је једна од културних грађевина међуратног периода у Констанци, свечано отворена 1935. године.

Музеј луке налази се у згради познатој као Краљичино гнездо или Краљевски павиљон.

Променаде као излаз из луке: Цео простор је уређен у стилу сецесије. Дивљење посетилаца изазивају три културне зграде.

- Казино - амблем Констанце, симбол највеће румунске луке.
- Акваријум испред Казина, изграђен је као павиљон-ресторан. Отворен је свакодневно између 09:00–17:00.
- Штаб Ратне морнарице - историјска, неокласична зграда, коју је 1881. године изградила енглеска компанија Дунав и Црноморска железница.

Остале туристичке атракције у близини локације

Стари градски центар Констанце, посебно Овидијев трг, обновљен је пре неколико година. Узимајући у обзир његову специфичност и близину обале и луке, веома је забавно подручје, посебно током лета. Концерти, представе и фестивали свих врста (Фестивал морске хране, Фестивал сладоледа, Фестивал камиона хране, Фестивал румунске традиционалне хране и многи други) често се одржавају у овој области. 2018. године први пут је уприличен Божићни ваљар на Овидијевом тргу. Током лета, један од највећих фестивала електронске музике, *Neversea*, одржава се на плажи у Констанци.

РИМСКА ТВРЂАВА SEXAGINTA PRISTA - РУСЕ

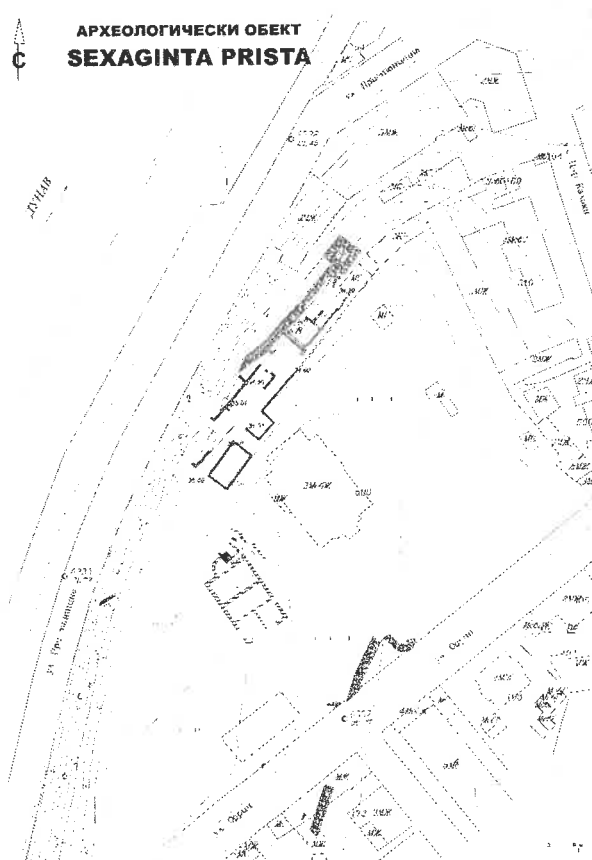
Главне видљиве атракције

Територија римског утврђења је подвргнута археолошким ископавањима у последњих 40 година. Тренутно је читаво њено подручје подељено на три сектора:

1) **Музеј на отвореном** – који укључује северозападну угаону кулу и део бедема утврђења, Центар за посетиоце са изложбеном салом, реплику Митреја (која се налази у немачком склоништу за бомбе из Другог светског рата), модел Пристиног чамца и модел карауле.

2) **Проучавано подручје Принципије, храма Аполона и Трачког коњаника и југоисточног зида утврђења** – који су у фази конзервације, али још нису изложени.

3) **Проучени део југоисточног бедема утврђења**, очуван до 8 m висине – који спада у приватно власништво и један је од добрих примера јавно-приватног партнерства музеја; тренутно је у току реализација пројекта конзервације и излагања зида.

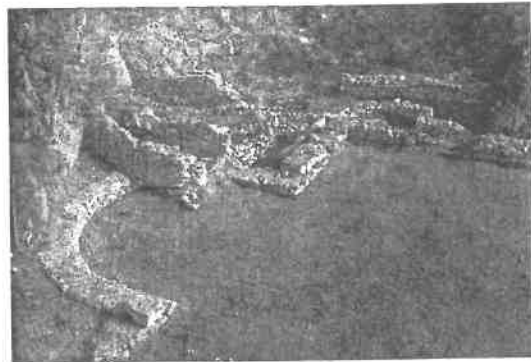
Основне познате чињенице

У периоду позног хеленизма (3. век пре нове ере – 1. век нове ере), у близини ушћа реке Лом, која протиче кроз Русе, налазило се трачко насеље, важан трговачки, духовни и административни центар. Територија испитиваног брда је свето место, где су Гети спроводили део својих ритуала. Њихови остаци су око десет огњишта и стотине јама, са великим бројем фрагментоване грнчарије, бронзаних и гвоздених предмета, откривених унутра. Средином 1. века нове ере, на ушћу реке Лом, изграђена је флотна станица за шездесет бродова типа „присте“, па је названа Sexaginta Prista. Да би контролисао своју дунавску границу, Рим је основао Мезијску флоту. Његове базе су биле Рацијарија, Димум и Сексагинта Приста. Римљани су користили велике бродове – „liburnae“, али су имали и мање и брже чамце, зване „Pristae“ (ајкуле).

У првој половини 2. века нове ере, у једној од две највеће и најбогатије ископине, подигнута је грађевина од необрађеног камена са фугом од блата. Имала је оријентацију североисток-југозапад са апсидом на кратком североисточном зиду. У апсиди су откривене четири нетакнуте и фрагменти десетина других заветних посуда, посвећених Трачком коњанику и Аполону. Храм је функционисао до 240-250-их година нове ере, када је уништен током једне

од бројних варварских инвазија у Доњој Мезији. После средине 3. века нове ере на његовом месту је подигнута још једна грађевина (наследник Храма?), од које је откривен само један зид.

Главна зграда касноримске тврђаве Сексагинта Приста је **Принципиа**. Ту се налазио штаб војне јединице која је овде стационирана. Зграда је димензија 30,50 x 16,50 m. Изградња Принципије се односи на 320-те године нове ере. У току њене функције разликују се два периода изградње. У свом почетном периоду, зграда се састојала од велике правоугаоне дворане са перистилним двориштем и просторијом са апсидом који су спојени са двораном. Други период изградње Принципије везан је за њену укупну трансформацију. Перистилско двориште је уклоњено и кроз конструкцију зида у облику слова Т уређене су још три просторије. Улаз у велику правоугаону салу је зазидан, а приступ у њу је реализован тако што је на једном од њених бочних зидова направљен нови улаз.

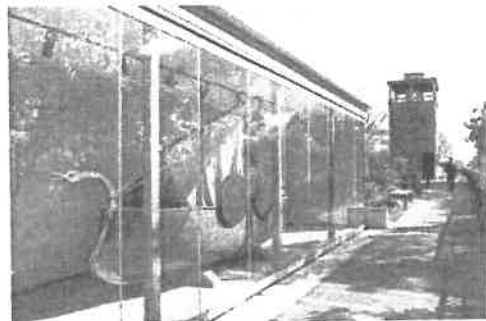

Транспортни приступ локацији и време путовања са оближњих дестинација

Археолошко налазиште је у централном делу града Русе, Бугарска, приступачан како са обале реке Дунав, тако и из централне пешачке зоне. Удаљеност до највећег оближњег града – румунске престонице Букурешта је око 70 km и то је главно транспортно чвориште за Русе. Разноврсна је понуда аутобуских и такси оператера на захтев са аеродрома у Букурешту до железничке и аутобуске станице за Русе као и од Софије, одакле многе аутобуске компаније обезбеђују везу са градом Русе.

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

Кратка посета римском утврђењу „Шездесет Присти“ може се завршити за 30 минута. Целокупан обилазак може да потраје око сат времена, што је време потребно да се виде сви елементи на локацији, музејска изложба, изложба на отвореном, склониште за бомбе претворено у Митреј, и модели брода – ајкуле, као и Римска караула. Сајт такође нуди прилику да испробате римски оклоп: верижњачу, шлем, штит и мач (gladius).

Остале атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

Историјски музеј се налази унутар репрезентативне зграде Регионалне владе, која је била прва управна зграда подигнута после бугарског ослобођења. Музеј пре свега приказује археолошке теме, почевши од праисторије. Три сале су посвећене римском наслеђу у области Дунава и Лимесу. Нарација се наставља средњим веком, средњовековним градом Червеном и ивановским црквама уклесаним у стени.

Екомузеј представља збирке и теме везане за живот људи у региону Доњег Подунавља, разноврсност животињских врста, заштићене територије и симбиозу свакодневног живота човека са природом. У приземљу Екомузеја налази се највећи слатководни акваријум у Бугарској, који представља рибље врсте које живе у Дунаву.

У граду Русе, у непосредној близини римске тврђаве Сексагинта Приста, налази се још пет музеја: Пантеон хероја народног препорода, Кућа музеј Баба Тонке као и Захарија Стојанова, Музеј урбаног начина живота и Народни музеј транспорта.

Три места светске баштине налазе се на удаљености од 100 km од римског утврђења Сексагинта Приста. То су Ивановске цркве уклесане у камену (којим управља Регионални историјски музеј Русе), Трачанска гробница Свештари и рељеф Мадарског јахача из раног средњег века.

Остале туристичке атракције у близини локације

Римска тврђава је такође у близини знаменитости града Русе: храмови, споменици и пешачке зоне, као и архитектура због које Русе поносно носи надимак „Мали Беч”.

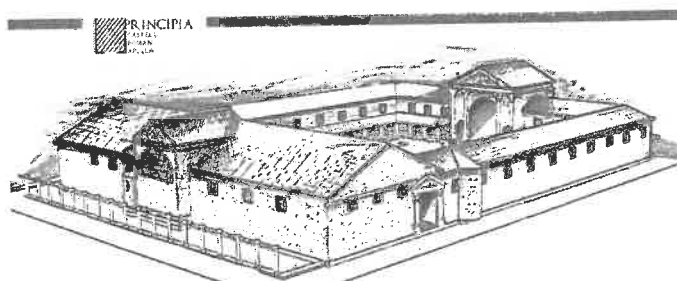
APULUM - Alba Iulia, Румунија

Главне видљиве атракције

Главна капија са десне стране - (истраживања 1986-1995, рестаурација 2006-2010), налази се на јужној страни тврђаве: у суштини открива два лучна пролаза-пута, благо увучена од лица бедема; ширина капије заједно са кулама 24,50 m; ширина капије 10,37 m; ширина пролаза – путеви су 4,10, (исток) и 4,21 m (запад).

Принципиа и **Виа Принципалис** из римског логора Апулум: Остаци зграде Принципиа и пута Виа Принципалис, заједно са другим артефактима, откривени су 2011. године, током рестаураторских радова у цитадели Алба Јулија. У 2013-2014, након ових открића, изграђен је археолошки музеј – Принципиа Музеј, тренутно је власништво општине Алба Јулија. Ново здање је изграђено на металној конструкцији, са стакленим зидовима, како би се заштитили археолошки остаци у унутрашњости.

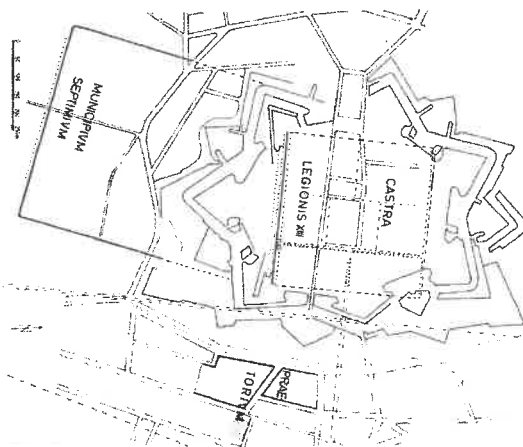
Зграда команде 13. Гемна легије налазила се приближно у центру логора, ближе источној капији. Његов део, недавно откривен (2011), може се посетити у оквиру Музеја Принципиа, заједно са другим споменицима и предметима из римског периода. Импресивна величина зграде (сва. 80x65 m), говори нам да је заузимала површину од преко 5.000 квадратних метара. Зграда Принципиа је имала четири различита дела, типична за римске заповедне зграде: улаз (налази се на источној страни), унутрашње ненакривено двориште (атријум), наткривено двориште (базилика) и задњи део зграде (екус).

Виа Принципалис - Главни пут је био главна саобраћајница, која је прелазила преко логора са севера на југ, повезујући главне капије, главну капију десно и главну капију лево. Пут је пролазио испред зграде команде легије (Принципиа), где се укрштао са Виа Праеториа – путем који је долазио од Порта Праеториа, који се налази на истоку. Главна улица је била поплочана великим каменим плочама, а дуж њених страна је био типичан портик – отворена, наткривена галерија, ослоњена на стубове који су се пружали дуж зграда поред пута. У циљу одводњавања, коловоз је опремљен зиданим каналом који се налази у средини коловоза и два бочна сливника по целој дужини. Део пута Виа Принципал истражен је током последњих година ископавања. Локалитет се може посетити, јер се налази у данашњој улици Михаи Витеазул, близу Принципије. Локација пута се поклапа са налазима у центру каструма и траговима јужне капије, која се налази на овом путу.

Легенде и митови

Најчешће навођена легенда о оснивању римског логора и Апулума везана је за долазак цара Трајана. Постоји, такође и легенда, појачана претпоставкама утемељеним на натписима о посети цара Хадријана граду Апулуму око 124. године нове ере. Каракалина царска посета, у пратњи његове мајке, Јулије Домне, се славила око 212. године нове ере, о чему сведоче натписи откривени 2011. године у области налазишта Принципије.

Друга легенда помиње постојање представе вука са Ромулом и Ремом на средњовековној капији Св. Ђорђа, која је заменила некадашњу преторијанску капију.

Транспортни приступ локацији и време путовања са оближњих дестинација

- Аеродроми у близини: Клуж-Напока (100 km / 2 h), Сибиу (70 km / 1 h), Таргу Муреш (120 km / 2 h)
- Железничка станица: Алба Јулиа железничка станица (10 мин.)
- Аутобуска станица: Аутобуска станица Јулиа Алба (10 мин.)

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

Брза посета од 2 сата / пуна тура од 1 дан.

Остале атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

Главни музеј, Цитадела / Унион улица

Водичи на језицима: румунски, енглески, италијански и мађарски

Народни музеј уједињења, улица Михаи Витеазул 12-14

Водичи на језицима: румунски, енглески, француски и мађарски

Пут три утврђења, Железничка улица 13

Водичи на језицима: румунски, енглески и мађарски

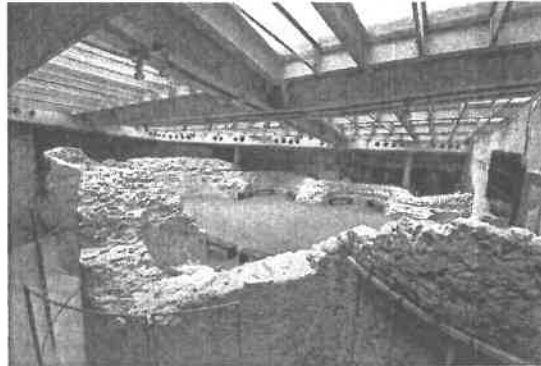
Остале туристичке атракције у близини локације

- **Јединствена представа - Гарда Цитаделе Алба Каролине** – свакодневно у 12 часова, почев од 1. маја
- **Римска гарда Апулије** – сваки Петак у 19 часова, са почетком 1. маја
- **Румунска национална гарда** од 1 децембра 1918 – почев од 2018 •
- **Голф клуб Теодора**: theodoragolfclub.ro/en (10 km)
- **Дендролошки парк „Др Јо Влад”** – западна страна Алба Јулије (5 km)

РАНОХРИШЋАНСКО ГРОБЉЕ У ПЕЧУЈУ

Главне видљиве атракције

Cella Septichora – седмострука соба. Зграде које захватају неколико апсида често се јављају на хришћанским гробљима, али решење са седам апсида, примењено у *Cella Septichora* је потпуно јединствено. Зграде са једном и три апсиде биле су најчешће верзије, док је употреба више апсида била ретка. Најближа паралела са овом грађевином је црква Св Гереона, у Келну, која има девет апсида. Септихора је највећа грађевина на ранохришћанском гробљу у Печују.

Саркофаг. Саркофаг изложен на галеријском простору, откривен је у јесен 2005. године испред западне стране Парохије Саборне цркве, поред северне стране ходника који води до погребне одаје Крчага за вино. Његова посебност је у томе што је то једини неоштећени објекат на гробљу који нису опљачкали разбојници и нико га није отворио током 1600 година од постављања у земљу до ископавања.

Погребна комора са винским пехаром. Термин „гробна комора“ дословно значи подземно гробно место – у садашњем термину крипта (*hypogaeum*). У случају двоспратних гробних комора, подземно гробно место би такође могло укључивати надземну надградњу, такође познату као *cella memoriae* или маузолеј. У неколико случајева на таквим конструкцијама остала је само гробна комора испод. На горњем нивоу Гробне коморе винским пехаром, налазе се остаци зидова спомен-капеле изнад крипте. Капела је приступачна са јужне стране, њен северни зид је био раван, а са сваке стране су била по 3 стуба. Зидови су украшени осликаним флоралним и геометријским орнаментима.

Погребне коморе број XIX и XX. Гробна комора број XIX. откопана је 2003. године, док је број XX пронађена 2004. године. Обе одликују зидање „панетом“, где су уграђени не само уобичајени, хоризонтални, уједначени редови опеке, већ су и зидови капела били улепшани шаром грубо квадратног клесаног камена између вертикално положених опека. Ове мале капеле су имале само мале апсиде, а можда нису имале ни улаз.

Ранохришћански маузолеј. 1975. године, током радова на санацији водопада испред базилике, откривена је зграда названа Ранохришћански маузолеј. Као резултат ископавања која су почела у то време, откривено је ранохришћанско гробље, а испод њега је била највећа гробна комора са окреченим зидовима и три вандализована саркофага. Део оригиналних слика гробне коморе су украси за попуњавање површине: слике имитације мермера са црвеним медаљонима у средини. Други део слика су фигуративне представе.

Легенде и митови

1913. године, недалеко од Гробне коморе број III архитекте Ото Шоњи и Иштван Молер пронашли су чак 5 гробница од цигала које нису уклонили већ су их оставили на првобитном месту. Сакрили су затворене епрувете, такозване временске капсуле у омотач, остављајући поруку потомцима и документујући тиме резултате ископавања у том тренутку. Три од ових положених временских капсула су се појавиле између 2000. и 2006. године. Због чињенице да су две од ових капсула имале исти текст у епруветама, трећа је још увек у неотвореном стању и остављена за будуће генерације.

Транспортни приступ локацији и путовање са оближњих дестинација

▪ **Авионом**

До Међународног аеродрома Франц Лист у Будимпешти лете авиони из целог света. До Печуја је потребно 2,5 сата директним шатлом и око 4 сата возом (1 сат до железничке станице од аеродрома, плус 3 сата до града возом).

Аеродром Осијек у Хрватској, 1,5 сат од Печуја, прихвата летове из Лондона.

Аеродром Хевиз-Балатон је мали аеродром поред језера Балатон који прима дисконтне авио-компаније. Минибус превоз директно од аеродрома до било које адресе у Печују траје 2,5 сата.

Међународни аеродроми у Бечу и Загребу такође могу бити опција; трансфер до Печуја могу решити компаније за превоз до аеродрома у Печују или рент-а-кар.

▪ **Возом**

Потребно је 3 сата да се стигне до Печуја ИнтерСити возом из Будимпеште.

▪ **Аутомобилом/аутобусом**

Аутомобилом се иде путем 6 или 57, 58, 66 до највећих насеља у јужној Мађарској. Нови аутопут М6 повезује Печуј и Будимпешту и значајно скраћује време вожње између два града. Међународне аутобуске линије углавном имају своје коначно одређиште у Будимпешти.

▪ **Време вожње од:**

- Будимпешта: 232 km, 2 h новим аутопутем М6.
- Загреб, Хрватска: 234 km, 3,5 h.
- Беч, Аустрија: 383 km, 5,5 h.
- Љубљана, Словенија: 402 km, 5 h.
- Београд, Србија: 266 km, 4 h.

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

- Кварт Жолнаи 2–6 сати
- Маузолеј Жолнаи 15–30 минута
- Cella Septichora – седмострука соба 1–3 сата
- Средњовековни универзитет 30–90 минута

Остале атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

- Печујска римокатоличка бискупија, у граду Печују
<https://pecsiegyhazmegye.hu/en/news>
- Музеј Јануса Панонија Печуја и Барањске жупаније, у граду Печују
<https://jpm.hu/index.php?langid=en>

Остале туристичке атракције у близини локације

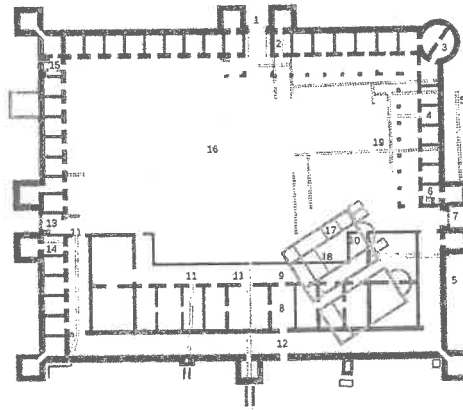
- Винарски регион Вилањи, 30 km јужно од Печуја, лако доступан аутомобилом, аутобусом и возом:
<https://villanyiborvidek.hu/en/villany-wine-region>
- Језеро Орфу, 20 km северно од Печуја, лако доступно аутомобилом и аутобусом:
<http://orfu.hu/en/>
- Термална бања Харкањи, 30 km јужно од Печуја, лако доступна аутомобилом, аутобусом и возом:
<https://harkanyfurdo.hu/kezdolap>

MOGORJELO – VILLA RUSTICA

Главне видљиве атракције

Могорјело је било главни снабдевач храном римске метрополе у оближњој Нарони, тако да је било неопходно ојачати изграђени комплекс. Тако је настало правоугаоно утврђење. План римског *castrum*-а (војног логора) пружао је сигурност власницима и радницима својим чврстим зидинама са једанаест одбрамбених кула. Зграде сачуване на Могорјелу откривају многе занимљиве детаље из свакодневног живота у 4. веку у време просперитета и када се Римско царство постепено трансформисало у нови економски и друштвени систем. Величина локације је 105м са 95м.

Северна улазна капија служила је као формални приступ целом комплексу виле. Обе стране су биле украшене каменим ортостатима са рељефима који представљају винову лозу и биљку акантус. Северна капија се ретко користила само за свечане прилике (на слици, орнамент са ове капије).

Сама вила на Могорјелу била је двоспратна тако да су на више места постојале степенице. У просторији лево од улаза, остаци степеница које воде на горњи спрат и даље су видљиве; Оставе и штале су даље лево од улаза; Горњи спрат је функционисао као одаје за послугу. Испред овог низа просторија, налазио се наткривени трем са стубовима.

Источна кула је кружне основе и благо је увучена у зидове саме виле. На тим остацима је почетком 4. века подигнута **још једна вила, pars nobilis**, данас најистакнутији део утврђеног имања на селу (*villa rustica*). Објект у југозападном делу унутрашњости Могорјела представља сеоску резиденцију погодну за власника више класе или државног администратора имања.

Резиденција у оквиру утврђене виле у Могорјелу је типичан пример добро очуване касноримске сеоске резиденције. У близини западних врата, која су у 5. веку била потпуно заздана, налази се степениште које води на горњи спрат (слично оном у северној кули).

У северном делу дворишта су остаци објекта у којима су се прерађивали пољопривредни производи: *villa rustica fructuaria*. Ова грађевина је изграђена у 1. веку и касније је уметнута у комплекс у 4. веку. Овде се види *torculum* или преса за маслине (на слици), *traoentum* или складиште уља, млин и пекара.. За складиштење маслиновог уља служиле су велике

керамичке посуде зване *dolia*. Ковачница и штале су се налазиле овде, такође

На јужној падини брда, изнад саме виле, крајем 5. века истовремено су подигнуте две базилике. Оне су уништене током ископавања јер су њихови остаци блокирали приступ главном делу локалитета. Сачувани су само њихови тлоцрти и неки зидни контрафори који показују њихов распоред и локацију.

Поред археолошког налазишта, у старој аустријској згради, познати ресторан *VILLA RUSTICA* поред месних специјалитета нуди слатководну и јадранску рибу. На јужној страни Могорјела налази се ергела Коњичког клуба Вранац у којој се могу изнајмити коњи за рекреативно и терапеутско јахање, као и свадбена кочија.

Познате чињенице и легенде

Рушевине утврђене касноримске виле рустике на брду Могорјело у Чапљини један су од најзначајнијих римских споменика у Босни и Херцеговини. Локалитет је откривен приликом изградње железничке пруге Сарајево - Метковић (Дубровник) 1885. године; од 1899. до 1903. ископаван је под надзором аустријског археолога Карла Пача. 1893. године јавност је први пут обавештена о постојању археолошких остатака на овој локацији која је кроз векове коришћена као гробље.

Локално предање каже да су неке зграде овде у давна времена биле спаљене у пожару, па отуда и име места. Међутим, чини се да реч Могорјело има своје корене у словенском преводу имена познатог панонског светог Хермагоре који је мученички страдао у прогонима под царем Диоклецијаном. Његове мошти су из Сирмијума пренете у Аквилеју 410. године пред навалом варвара, где је постао светац заштитник локалне цркве. Из његовог новог почивалишта култ светог Хермагоре-Могора се ширио кроз неколико векова у суседне провинције Римског царства, а касније и у Франачко краљевство.

Транспортни приступ локацији и путовање са оближњих дестинација

У Босни и Херцеговини нема много градова попут Чапљине са изузетно добрим комуникацијама које представљају предуслов за развој туризма, али и других привредних сектора.

Железничка пруга пролази кроз Чапљину и повезује град Плоче у суседној Републици Хрватској са остатком Европе.

Чапљина лежи на магистралном путу М-17, Сарајево – Чапљина – Опuzен и даље се повезује на Јадранску магистралу. Незаобилазан је и значај регионалних путева Чапљина – Љубушки – Имотски, као и Чапљина – Столац – Требиње, у близини познатог духовног центра и светилишта Међугорје (удаљено свега 14 km).

Удаљеност од главних центара:

- Мостар - 35 km
- Сарајево - 160 km
- Метковић - 12 km
- Столац – 24 km
- Љубушки - 27 km
- Међугорје - Читлук - 13 km
- Равно - 75 km
- Дубровник - 126 km

■ Сплит - 150 km

Пристапачност авионом даје посебни пондер развоју ових подручја. Близина аеродрома у Мостар (20 km) је посебно значајна због удобности путовања. Због генерисања туристичког промета, важни су и релативно блиски аеродроми Дубровник (135 km), Сплит (160 km) и Сарајево (160 km).

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

Кратка посета локалитета – 30 минута

Потпуни обилазак локалитета-1 сат

Остале културне атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

Галерија Међународне ликовне колоније Почитељ поседује веома богату колекцију уметничких дела које су поклонили многи уметници из целог света који су учествовали на колонији у последњој деценији.

Задужбина „Заложба краља Томислава“ у Чапљини, према пројекту академика Златка Угљена, Заложба је изградила објекат у коме је смештена изузетно богата и функционална Галерија.

Почитељ је градић смјештен у близини магистралног пута М-17 (Сарајево - Мостар - Чапљина), 3 km северно од Чапљине. Реч је о средњовековној одбрамбеној тврђави из рано-византијског доба чије је просторне димензије данас немогуће одредити. Доминира високим литицама изнад реке Неретве са мирним насељем које се налази испод.

Габела је национални споменик Босне и Херцеговине. Због свог стратешког положаја Габела је насељена још у римско доба. На периферији овог места налазе се остаци циглане и грађевина из римског доба.

Остале туристичке атракције у близини локације

Парк природе „Хутово благо“ удаљен је 8 km југоисточно од Чапљине и једно је од најбогатијих уточишта птица мочварица у југоисточној Европи. Сваке зиме око 200 врста птица хибернира у мочварним стаништима у оквиру Парка.

Кану сафари на реци Требижат. Требижат је једна од најлепших река у јадранском сливу и као таква обилује седреним каскадама обраслим бујном вегетацијом која буја у обиљу воде и сунца. Травертинске баријере унутар водопада задржавају довољну количину воде за возњу кануом и купање у реци чак и у сушном летњем периоду. Кану сафари авантуристички излет организује се на стази дугој 10 km од Божјака до Струга.

БУТРИНТ, САРАНДА- АЛБАНИЈА

Главне и видљиве атракције

Праисторија Најстарији предмети пронађени у Бутринту су камени чекић и осовина. Процењено је да потичу из другог милиенијума пре нове ере.

Остаци из хеленистичког периода Током хеленистичког доба, када је Бутринт био саставни део Епира, град је био центар самоуправног коинона (конфедерације), званог Прасебес. У то време град је био обогаћен новим зградама, као што су позориште, агора и круг одбрамбених бедема које су окруживале акропољско брдо и Асклепијево светилиште на његовој јужној падини.

Археолошки остаци римског града *Buthrotum* Римски форум је изграђен у време владавине Августа (27. пре Христа - 14. нове ере), а касније је проширен у 2. веку нове ере. У овом периоду изграђена су бројна купатила, фонтане и јавне зграде. Угледна и богата жена, по имену Јунија Руфина, украсила је мермером извор посвећен нимфама које носе њено име.

Византијски остаци Под Византијским царством, Бутринт је постао центар епископије Епирус Ветус, са низом важних споменика као што су архитектонски импресивна крстионица, затим Велика базилика као и низ обновљених градских зидина.

Музеј Бутринт је мала одлично организована збирка са археолошким артефактима и интерпретативним паноима. Организоване туре се обично завршавају у овом музеју.

Познате чињенице и легенде

UNESCO је уврстио Бутринт 1992. године у листу светске баштине, а Национални парк је основан 2000. године. Међународно је познат не само по својим археолошким остацима, већ и по величанственом пејзажу и богатом природном окружењу. Парк се простире на 94 квадратна километра и има широку лепезу станишта - обалне мочваре, лагуне са сланом водом, реке и отворене пашњаке који су дом многим ретким птицама, инсектима, водоземцима, сисарима и гмизавцима. Биодиверзитет Бутринта је најбогатији у целој Албанији, а у парку се налази 26 врста од глобалног значаја за очување, као што су ендемска врста корњаче (*Testudo marginata*), вук и орао белорепан.

Колевка модерне Саранде је антички град са именом Онезмус (II век п.н.е.- VI век н.е.) и данас чува ризнице античких споменика који спајају антику са модерним временима. Град је добио релативну важност током периода „*pax romana*“. Током VI века нове ере град је био опасан дебелим зидовима дебљине и до два метра. Године 551. 50 бродова са Готима и Остроготима предвођеним Атилом опљачкало је и спалило Бутринт и Онезмус.

Легенда каже да се први назив града Онезмус везује са повољним ветром за поморце, који је дувао са југоистока у заливу овог града. Данашње име Саранда везује се за Манастир 40 Светих. Тако се звао манастир подигнут у византијском периоду на врху брда у источном делу града, где се и данас могу видети његови остаци. Као резултат напада и провала, град је више пута био принуђен да се сели и током XVIII-XIX века град је подигнут на врху брда Лекуреси на 200 метара надморске висине.

Слава Бутринта била је осигурана његовим митским пореклом. Према легенди, Енеја се искрцава у Бутротуму, након што је отпловио северно од Аксијума. Сусреће Андромаху како плаче на празном гробу свог мужа, Хектора, кога је Ахил убио у Троји. Енеја сазнаје да је принц Хелен, син Пријама, краља Троје, основао Бутротум у Епиру након што је избегао пљачку Троје. Енеја је задивљен када види да је град саграђен да личи на малу Троју, са рекама, споменицима и местима која су названа по онима у Троји.

Транспортни приступ локацији и путовање са оближњих дестинација

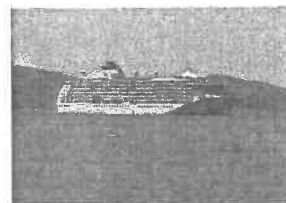
У Саранду можете доћи путем, морем, а зашто не и авионом:

Ваздушни транспорт

Са аеродрома Ринас у близини Тиране се вози на југ према Саранди, само 284 километра. Такође, туристи често користе аеродром Крф, грчко острво које од Саранде дели Крфски мореуз у дужини од 27,3 километра.

Са мора...

Из Албаније се у Саранду стиже из лука Драч и Валона, а из Грчке из лука Крф и Игуменица.

Вожња до Саранде

Ако долазите са севера, североистока, од луке Драч и из целе централне Албаније, након што се стигне до Фиера, могу се користити два пута која воде до Саранде:

- Ballsh- Tepelenë- Gjirokastër- Qafa e Muzinës-Sarandë
- Vlorë- National Park of Llogara, and ten along the Ionian coast (Dhermi, Vuno, Himare, Borsh, Lukove).

Ако се долази из Грчке, постоје ове улазне тачке:

- Qafe Bote(the most southern entry point in Albania).
- Kakavia
- Three Bridges (Три моста, близу места Permet)

Ако се долази из источне Албаније, Македоније или северне Грчке (улазна тачка Капштице) онда се може проћи кроз:

- Elbasan, пратећи затим један од два пута који крећу од Fier-a
- Од места Korça правцем: Ersekë- Leskovik- Përmet- Kelcytes, Хладна вода (Tepelene)- Gjirokastër – Muzina Pass-Sarandë.

Време које треба провести на лицу места (брза посета и пуна турнеја)

Кратка посета: минимално сат на археолошким локалитетима у Националном парку

Дуже посете: туристи који долазе на одмор у Саранду могу провести 7 и више дана боравећи сваки дан на другом месту у новом окружењу.

Остале културне атракције у близини локације (удаљеност и приступ)

Саранда се с правом сматра најбољим представником културног и археолошког наслеђа у Албанији. Има 97 добара културног и природног наслеђа. Саранда је град између две древне цивилизације градова Бутринта и Фоенике.

Вреди поменути неке од њих:

- Синагога у центру града
- Антички град Бутринт удаљен 18 километара од града, који датира из VII-VI века п.н.е. под заштитом UNESCO -а од 1992. године као место светске баштине. Сваке године у Бутринту се одржава Међународни фестивал позоришта.
- Дворац Лекуреси 2 километра од града.
- Манастир 40 Светих, 2 километра од града. Град је добио име по овом манастиру.
- Манастир Месопотам 11 километара од града..

- Древни град Фоенике 11 километара од града.

Остале туристичке атракције у близини локације

Град има скоро 20.000 квадратних метара јавних плажа у урбаној зони. У граду постоји преко 120 хотела који туристима пружају смештај и друге услуге. Скоро исти број смештајних капацитета постоји у породичном смештају. Током туристичке сезоне 2007. године у Саранди граду је летовало око 200.000 туриста, од којих је 40% било из близу 75 земаља света.

Врело Плаво око (The Blue Eye), удаљено 23 километра од града, јединствено је по својим природним лепотама. Ово је популарна туристичка атракција са бистром плавом водом реке која се може видети на дубини од преко педесет метара. Рониоци су се спустили на педесетак метара, али још увек није измерена стварна дубина ове крашке рупе. Место је познато и као 'извори Бистрице' јер је то почетни извор воде реке Бистрице, дуге 25 km, која се завршава у Јонском мору јужно од Саранде. Непосредна површина од 1,8 km² (0,69 квадратних миља) је споменик природе и карактеришу је стабла хрста и платана.

Услуга излета бродом На располагању су чамци испред улаза у древни град који ће туристе одвести до различитих сликовитих локација, од крстарења каналом Вивари до тврђаве Али-паше, или до римске виле у Дијопориту или једноставно у авантуру откривања разноликости и пејзажа, као и историјских рушевина и природних лепота парка.

Трекинг Парк нуди мрежу стаза. Главна подручја за планинаре су: централно место Бутринта, Троугласта тврђава, зараван Врина и њено римско подграђе, црква Shën Dëlli (црква из 19. века саграђена на остацима Рима); остаци римског аквадукта; римска вила и ранохришћански локалитет у Дијопориту; праисторијско утврђење у Каливу; локација римске виле и царинарница из 19. века на ушћу канала Вивари и Али-пашиног замка (доступно само чамцем).

Посматрање птица Национални парк Бутринт и околина су богати птицама, посебно миграторним врстама.

6. СТУДИЈА РАЗВОЈА ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ

6.1. КОНЦЕПТ РАЗВОЈА – ЗОНЕ ТУРИСТИЧКОГ ИСКУСТВА

Археолошко налазиште Бело брдо је туристичко одређиште са јасно израженим археолошким и туристичким вредностима. Доминантност ресурса упућује на развој посебног облика археолошког туризма у оквиру специјализованог туристичког простора са перспективом развоја културне туристичке дестинације.

Специјализованост простора подразумева, планирање уређења простора и објеката у коегзистенције археолошког налазишта и туристичких активности.

Карактеристика „специјализованости туристичког простора” са археолошким локалитетом као кључним полом атрактивности, условљава интеграцију различитих облика активности, које припадају, са једне стране домену науке и имају значај за археологију, а са друге стране домену доколице и спадају у туристичке активности које су инициране рекреативним и културним мотивима. Активности ове врсте су основ за реализацију туристичких путовања које класификујемо као археолошки туризам.

Специјализованост туристичког простора подразумева и планирање обима туристичких активности на основу прихватних (физичких) могућности археолошког локалитета, као кључне и одређујуће туристичке атракције.

Повезаност са активним насељем обавезује на поштовање **принципа отворености туристичког простора**. Овај услов је везан и за обавезу планирања рекреативних целина комбинованог типа које би биле у функцији туризма али и рекреативних активности домицилног становништва ширег подручја Винче. У напреднијим фазама развоја, понуда окружења се интегрише као комплементарна понуди археолошког туризма.

Комплексност простора употпуњује близина Дунава као интернационалног туристичког тока, који са своје стране оставља приступ за планирање активности туризма на рекама, зеленог туризма и различитих форми активности слободног времена али и приступа са реке и разгледања транспарентних форми налазишта.

Комплексност простора условљена је и карактеристикама и врстама туристичких ресурса, начинима њихове туристичке валоризације, утицајем и значајем за формирање туристичке понуде, моделима и начинима управљања тим ресурсима и последицама које туристичка активност уноси у простор.

Полазећи од претпостављених развојних циљева формирања специјализоване културне туристичке дестинације неопходно је предметни простор уредити као комплекс Археолошки парк Бело брдо, Винча.

Уређењем Археолошког парка стварају се услови да посетиоци приликом кретања између различитих платформи прошлости и садашњости доживе искуство културе неолитских заједница.

Локација на којој је планирано формирање комплекса Археолошког парка Бело брдо у Винчи са објектима Центра за посетиоце и Научноистраживачког центра неолита и потребним пратећим

садржајима обухвата: десну обалу Дунава - од ушћа Болечице на југу до заштићеног природног добра Винчанска бара на северу, са проширењем обухвата на локалитет Пољана, простор археолошког налазишта (I и II степен заштите), простор јужно од археолошког налазишта до регулације реке Болечице између планиране комуналне стазе и обале Дунава, простор дуж леве обале Болечице у ширини од 100.0 – 150.0 метара, парцелу старе школе и активног објекта поште, као и део насеља у границама трећег степена заштите археолошког налазишта.

Комплекс Археолошки парк садржи девет специфичних искуствених зона:

- I. Археолошко налазиште
- II. Центар за посетиоце
- III. Научноистраживачки центар неолита
- IV. Архео парк
- V. Прихватни простор за посетиоце са паркингом
- VI. Приобаље Дунава - шеталиште, пристан и обалоутврда
- VII. Камп
- VIII. Зелени лавиринт
- IX. Неолитски адреналински парк Винчанска пешчара

I) Археолошко налазиште

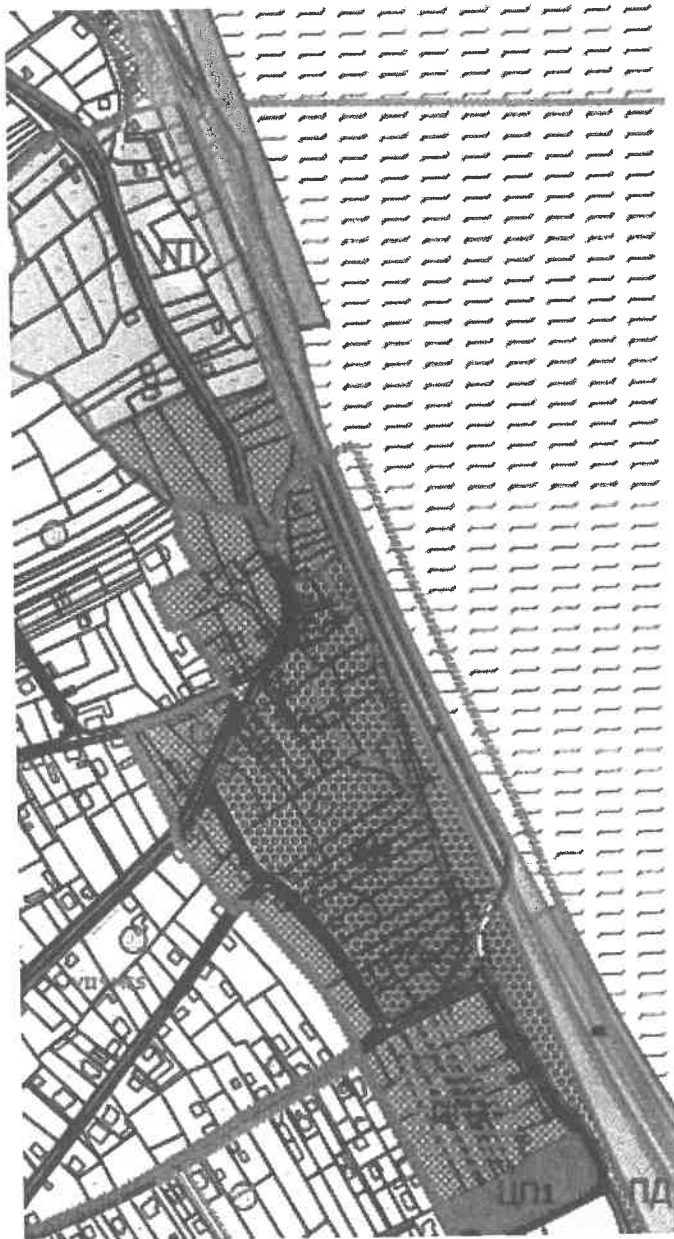
Границе и површина

Археолошко налазиште обухвата простор археолошког налазишта - I степен заштите (према донетом акту: Одлука о утврђивању локалитета Бело брдо у Винчи за археолошко налазиште, „Службени гласник РС”, бр. 71/2009) и већи део простора заштићене околине археолошког налазишта – II степен заштите.

Зона археолошког налазишта (I степен заштите) ограничена је источном регулацијом улица Бело Брдо и Професора Васића, јужним границама к.п. бр2728, 2017/3, 2017/4 КО Винча, регулационом линијом која раздваја археолошко налазиште и обалоутврду и северном регулацијом планираног продужетка улице Николе Пашића.

Површина археолошког локалитета износи 11 ha.

Илустрација 5.1. Обухват археолошког локалитета

Извор: Horwath NTL

Прихватни капацитет Археолошког налазишта

Једновремени прихватни капацитет посетилаца максимално је 50 особа. У овај број нису урачунати истраживачи и запослени на археолошком налазишту.

Циљне групе корисника

Циљне групе корисника Археолошког налазишта су пре свега стручњаци - археолози и стручњаци других струка у контексту мултидисциплинарног карактера предметних истраживања.

посетиоци - туристи (појединачне/групне посете) у оквиру контролисаних услова и службеници Археолошког парка, што не искључује повремено учешће и других група корисника овог простора, такође под контролисаним условима.

Археолошка истраживања и заштита археолошког налазишта

За потребе рада и окупљања истраживача предвидети просторе (настрешнице, објекте, платформе) као мобилне и флексибилне са могућношћу модификације према потребама различитих позиција, временских услова и капацитета у току коришћења.

Постојеће објекте на археолошком налазишту, који се тренутно користе за организовано окупљање и рад истраживача, као и објекат у коме је тренутно изложбени простор, предвиђени су за уклањање.

Објекте за рад истраживача, чишћење и испирање узорака, за чување опреме планирати на катастарским парцелама: бр. 1995/1,2,3,4.

Све објекте и елементе који се планирају у оквиру налазишта планирати као привремене, монтажне - демонтажне. Како се ради о „изградњи“ на археолошком налазишту, није дозвољено формирање подземних простора.

Нову структуру на локалитету планирати као мобилне објекте и елементе за потребе заштите и презентације археолошких остатака, рада истраживача и приступа и кретања посетилаца.

При конципирању решења мобилних елемената и пратећих садржаја у функцији истраживања археолошког налазишта и потреба туриста, осим мобилности и флексибилности обезбедити и фазну реализацију имајући у виду динамику процеса експропријације која је до сада реализована на катастарски парцелама: бр. 2023/2, 2023/3, 2025/2, 2026/4, 2026/5, 2026/6, 2027/2, 2027/4, 2048/2, 2047/2 КО Винча.

У циљу заштите археолошког налазишта, потребно је приоритетно реализовати пројекте у складу са Студијом заштите археолошког налазишта „Бело брдо“ у Винчи од штетног дејства вода.

Потребно је, такође, да археолошки остаци буду заштићени од атмосферских прилика (киша, снег, мраз, јак ветар, превелика инсолација, итд.) Решења ове заштите је потребно конципирати имајући у виду да услед различитих временских прилика постоји могућност стварања кондезанције у затвореном простору, а при томе, такође уважавати и развој презентације посетиоцима.

Археолошко налазиште се ограђује са постављањем физичке и живе ограде, где год је то могуће.

Заштићене околина археолошког налазишта прикладна је за планирање уређене зелене и пешачке површине доступне свим циљним групама корисника, без учешћа високог зеленила и биљних врста које угрожавају заштиту археолошког налазишта, имајући у виду да у будућности предметни простор може постати зона активних археолошких истраживања.

Осветљење планирати са коришћењем обновљивих извора енергије са дизајном који је примерен археолошким локалитетима.

Организација посета и токови кретања посетилаца - неопходни услови

За простор археолошког налазишта (I степен заштите), потребно је омогућити презентацију тока археолошких истраживања *in situ*, у контролисаним условима, као и даља археолошка истраживања и заштиту археолошких зона. Приступ археолошком налазишту за посетиоце предвидети примарно из правца центра за посетиоце и секундарно из правца приобаља. У зони приступа археолошком налазишту предвидети контролни пункт.

Елементе за приступ и кретање посетилаца, као и садржаје за посетиоцима намењене краће презентације, предвидети у форми монтажне демонтажних платформи, рампи и сл. и системских

решења партерног уређења без учешћа високог зеленила и биљних врста које угрожавају заштиту археолошког налазишта.

Презентовање археолошког материјала предвидети без могућности директног контакта посетилаца.

Све тачке посматрања, као и токови кретања посетилаца на археолошком налазишту се означавају визуелним и звучним сигнаlima и знацима туристичке сигнализације.

У планирању токова посетилаца од центра за посетиоце до повратка (кружни ток) потребно је уредити путању/ток кретања/стаза на начин да се избегне денивелација стазе.

Улазне тачке и цео ток кретања посетилаца са пунктовима/стационарним тачкама за посматрање прилагодити за коришћење особама са инвалидитетом и посебним потребама.

Значајно је да се посете организују по моделу кружног тока, са пунктовима/стационарним тачкама за посматрање налаза или радова на налазишту.

Истражене целине налазишта треба да буду доступне посетиоцима, који би могли да стекну увид у организацију насеља и облике грађевина. С обзиром на континуитет живљења, потребно је, након обављених истраживања омогућити увид у различите археолошке слојеве како би се разумела комплексност налазишта и богатство култура којима налази припадају. Овај аспект тренутно није јасно представљен посетиоцима.

На простору археолошког налазишта било би корисно омогућити приступ туристима постављањем одговарајуће пешачке стазе којом посетиоци на комфоран начин могу да прођу поред самог налазишта, не угрожавајући при томе налазиште и радове. Архитектонским решењима треба да омогући посетиоцима увид у терен поред или испод стазе, да омогући задржавање онима који имају потребу да остваре детаљнији увид не ометајући пролазнике, да спречи контакт посетилаца са незаштићеним налазиштем и да заштити посетиоце од атмосферских прилика. Стаза би требало да буде мало подигнута у односу на налазиште, како би се туристима омогућило да и сами добију искуство откривања изузетног скривеног културно-историјског наслеђа а да својим присуством не ометају радове на истраживањима.

Узимајући у обзир утицај климе на организацију туристичких активности неопходно је планирати туристичке инфраструктурне објекте који би туристима пружили заштиту код спровођења активности на отвореном простору. Елементе заштите посетилаца од промена временских прилика могуће је комбиновано урадити и на отвореном делу центра за посетиоце.

Услед појаве дана са ветром, кишовитих дана и тропских дана у летњем периоду, потребно је у оквиру тематске стазе на локалитету предвидети мање заклоне за посетиоце.

Тематска стаза/стаза вођења организованих посета треба да има континуирани ток почев од центра за посетиоце (кружно вођење).

Профил налазишта Бело брдо настао је делом водном ерозијом реке Дунав, а делом археолошким ископавањима и према актуелној надлежној правној и планској регулативи представља експонат предвиђен за презентацију. Рушењем и сталним подизањем нових насеља, формиран су слојеви који су сукцесивно подизали ниво земље, због чега овај експонат пружа могућност за сагледавање вишемиленијумског континуитета живота на једном месту, кроз готово 10м висок културни слој, где највреднији хоризонт представља винчанска култура која се на овом месту развијала близу 1000 година.

У наведеном контексту размотрити и могућност представљања/ интерпретације овог експоната вертикалним сагледавањем дуж профила одговарајућим средствима комуникације (одговарајућа табла са инфографиком, дигитално решење уз коришћење елемената проширене стварности), уколико се тиме не нарушава предвиђено решење санације клизишта.

Треба сагледати могућност да се у оквиру археолошког локалитета јасно издвоје места заустављања посетилаца (тачке посматрања) са циљем упознавања са посебним/ издвојеним

вредностима локалитета (на пример: посматрање археолошких слојева са обалоутврде или сагледавање групе кућа (улица), разгледање издвојених археолошких артефаката, итд).

II) Центар за посетиоце

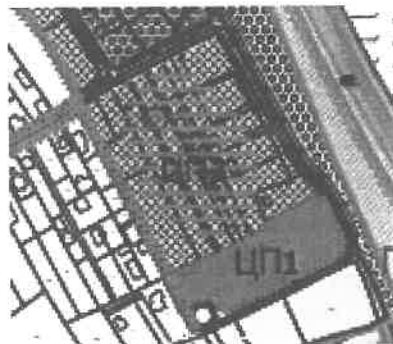
Локација Центра за посетиоце позиционирана је јужно од Археолошког налазишта (I степен заштите), од улице Николе Пашића до зоне намењене Архео парку, између регулације Археолошког налазишта на истоку и планиране комуналне стазе на западу.

Објекат Центра за посетиоце планирати у југоисточном делу предметног простора, у зони III степена заштите археолошког налазишта у оквиру катастарских парцела бр. 2028/14, 2028/15, 2028/47, 2028/48, 2028/77, 2028/120 КО Винча, док је остатак предметног простора који припада заштићеној околини археолошког налазишта – II степен заштите, предвиђен за партерно уређене слободне зелене и пешачке површине са садржајима у функцији отвореног дела Центра за посетиоце.

Површина локације износи 2,3 ха.

Сви постојећи објекти у оквиру ове поделе су без архитектонских вредности и могу се предвидети за уклањање.

Илустрација 5.2. Просторни обухват Центра за посетиоце

Извор: Horwath HTL

У објекту Центра за посетиоце треба да се обезбеде услови за прихват и сервис свих категорија посетилаца археолошког налазишта (појединачно и групно) и презентацију археолошког налазишта као културне баштине у контексту његове афирмације као туристичког ресурса.

Циљне групе

Циљне групе корисника Центра за посетиоце су пре свега посетиоци и туристи (појединачне/групне посете), студенти и ученици и службеници Археолошког парка, што не искључује повремено учешће и других група корисника овог простора.

Организација објекта

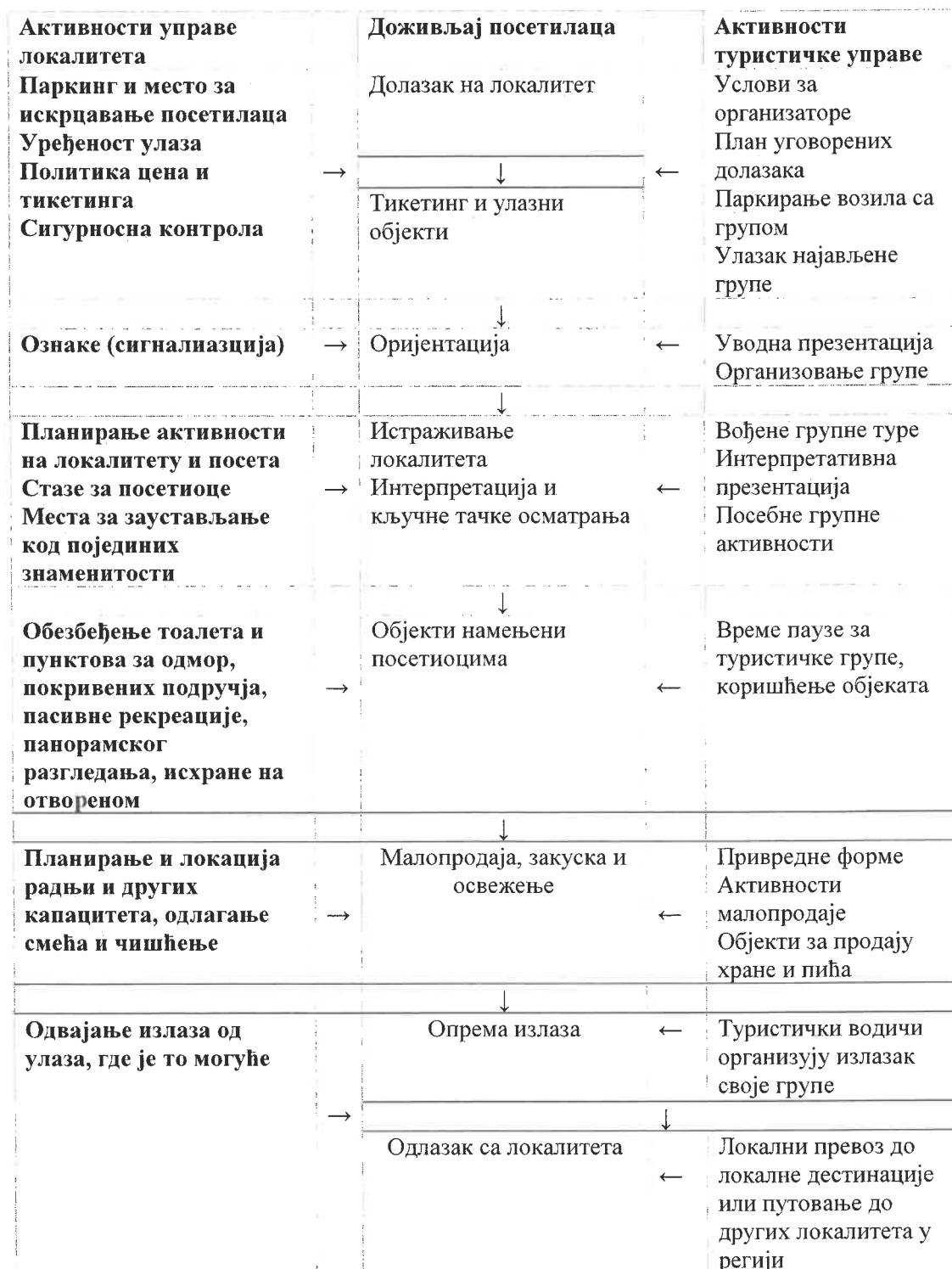
Објекат Центра за посетиоце подразумева просторе намењене: прихвату посетилаца (до 80 истовремених посетилаца), пружања неопходних стручних и сервисних информација током посете Археолошком парку Бело брдо, презентације локалитета кроз различите форме излагања (артефакти, мултимедијалне презентације, предавања, дискусије ...), сувенирници – књижари, угоститељски садржајима (кафетерија) као и свим посетиоцима потребним пратећим садржајима (предах, тоалети, локери...). Осим наведеног потребно је обезбедити просторе за водиче, службу обезбеђења, рад администрације и управе и уз њих потребне пратеће и техничке садржаје (до 20 запослених).

Садржај Центра за посетиоце

1. Центар за посетиоце са галеријским простором и продавницом сувенира – предлог је да има оквирно 1.000 нето квадратних метара (+-10%) и то:

- Оквирно 500-600 m² изложбеног простора
- Оквирно 150-200 m² простора за мултимедијалне презентације
- Оквирно 100 m² за сувенирницу и *gift shop*
- Остали садржаји – комуникација, мокри чворови (планирати за око 80 истовремених посетилаца)
- У извођењу, било би корисно да будући Центар за посетиоце са галеријским простором буде на једном нивоу, уз могућност да се, уколико се укаже потреба, лако догради још један спрат (у контексту могућег развоја локалитета и проширивања базе материјала за интерпретацију)
- У изгледу, то би требало да буде објекат који ће јасно симболички истицати атрибуте винчанске културе кроз одговарајуће детаље. У контексту прављења својеврсног "моста" између далеке прошлости и будућности Србије, размислити о неком смелом, футуристичком решењу, тако да и сама зграда буде одговарајућа туристичка атракција.

Шема 5.1: Токови кретања посетилаца

Извор: UNWTO, Tourism Congestion Menagement at Naturaland Cultural Sites, 2005, str. 26.

Логика кретања посетилаца према понуђеним садржајима по моделу затворене траке (*raceway*) тако да се ток посетилаца усмерава без могућности прескакања критичних садржаја (на пример, сувенирница):

Илустрација 5.2. Смер кретања гостију

Организација отвореног дела Центра за посетиоце

Спољни простори (отворени део) Центра за посетиоце, осим партерно уређених слободних и пешачких површина, треба да обезбеде услове и садржаје за предах посетилаца на отвореном, излагање експоната и презентације, башта угоститељских садржаја центра, летње позорнице и слично, објекте за панорамско разгледање, као и заштиту посетилаца услед нагле промене временских прилика (погледати Археолошко налазиште).

Вишенаменски изложбени простор треба уз обезбеђење услова за разноврсне концепте излагања, да омогући услове за тематску едукацију кроз различите едукативне моделе.

Капацитет санитарних простора треба да је у складу са планираним бројем једновремених посетилаца (80 посетилаца).

Кота терена Центра за посетиоце (објекат и отворени део) је 76.50 мнв.

III) Научно - истраживачки центар неолита

Истраживачки центар неолита – „Винча - Бело Брдо“ (у даљем тексту ИЦ) позиционирана је западно од археолошког локалитета на катастарској парцели бр. 2070/1 на месту где се тренутно налази руинирана зграда старе основне школе у Винчи. Тај простор је у одлуци Владе Републике Србије о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Винча Бело брдо (“Службени Гласник РС” бр.85/18) проглашен за зону која предвиђа изградњу објеката јавне намене едукативног карактера.

Површина локације износи: 7.584 m².

Локација је саобраћајно приступачна, локацијски погодна за формирање Истраживачког центра који би могао да буде и својеврсна ”тачка уласка” у целокупан свет винчанске културе, а не само археолошког налазишта.

ИЦ за мисију има унапређење истраживања неолитских култура у Републици Србији као и ширем региону као и шире деловање у науци. Ову мисију ће остварити кроз развијање мултидисциплинарних метода, едукативну делатност, популаризацију науке, као и комерцијалну делатност која ће омогућити самоодрживост самог центра. Једна од главних мисија ИЦ ће бити образовање и обука кадрова младих истраживача који ће у најсавременијим лабораторијама имати могућност пројектног деловања и стицање искуства у практичном раду. Такав приступ ће подржавати циркуларну миграцију кадрова, као и развијање мултидисциплинарних метода са визијом да се омогући не само достизање већ и постављање међународних стандарда.

Центар има следећи садржај:

Простор Научноистраживачког центра неолита састоји се из две функционалне целине - Истраживачки део центра (А) намењен раду истраживача и презентацији истраживања и Смештајни део центра (Б) намењене за стационарни боравак истраживача.

Функционалне целине Научног центра потребно је конципирати на начин да се обезбеди добра повезаност целина међусобно, као и појединачних садржаја у оквиру сваке од њих. Улазе у објекат (број, позиција, намена) конципирати у складу са потреба садржаја сваке од функционалних целина. Вертикалне комуникације у оквиру Истраживачког центра предвидети на начин да се омогући удобно кретање за све категорије корисника простора (лифтови), као и да се обезбеде потреба транспорта свих врста узорака и материјала, имајући у виду њихову могућу велику тежину (теретни лифт).

Иницијални предвиђени број запослених у Истраживачком центру је 25 запослена – лаборанти, оперативци, ИТ стручњаци, економисти, правник и управа центра.

Циљне групе корисника подцелине Научноистраживачки центар неолита су пре свега стручњаци - археолози и стручњаци других струка, службеници и сарадници Научноистраживачког центра као и гости центра и учесници скупова, што не искључује повремено учешће и других група корисника (нпр. посетиоци активности намењених широј публици које у центру могу бити организоване), под контролисаним условима.

Архитектонско решење Истраживачког центра неолита конципирати, како у функционално тако и у обликовном смислу, на начин да у будућности омогући адицију (изградњу / доградњу) нових простора, уз обезбеђење адекватних веза са првобитним садржајима центра.

(А) ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО ЦЕНТРА Истраживачки део центра, у функционалном смислу, обухвата два међусобно повезана сегмента: сегмент који је намењен за радне просторе (А1) - лабораторије и друге врсте простора за рад и сегмент за презентације и скупове (А2) намењен за презентације истраживања и различите врсте научних и стручних скупова.

За садржаје Истраживачког дела центра потребно је обезбедити три независна улаза: улаз за запослене (обезбеђује приступ радним просторима, са контролом улаза), теретни улаз са наткривеним простором зоне за истовар/утовар (обезбеђује потребе допремања/отпремања узорака за зону радног простора намењену лабораторијама) и улаз за посетиоце (обезбеђује директан приступ просторима намењеним презентацији и скуповима).

У оквиру Истраживачког дела центра или наткривеном везом повезано са њим потребно је предвидети и Гаражу за теренска возила. Гаражу је потребно димензионисати за капацитет 5 возила, а у оквиру гараже потребно је обезбедити и услове за њихово свакодневно хигијенско одржавање.

(А1) РАДНИ ПРОСТОРИ Сегмент Истраживачког дела центра намењен радним просторима подразумева контролисан приступ доступан за запослене и гостујуће истраживаче, као и за госте центра под контролисаним условима. Зона радних простора треба да је добро повезана са улазом за запослене, са теретним улазом (лабораторије) као и са сегментом простора намењеном за презентације истраживања и скупове.

ЛАБОРАТОРИЈЕ

Геофизички центар 100м²

Геофизички центар састоји се од сигурне собе за смештај опреме и простора за одржавање и развој. Соба за смештај опреме намењена је смештају вредне геофизичке опреме – флухгате магнетометар са пратећом теренском опремом, тоталне станице, ГПС, дрон. Приступ соби за смештај опреме је у категорији строго контролисаног приступа, који је омогућен искључиво лицима са дозволом приступа. Простор за одржавање и развој намењен је повременом одржавању опреме, укључујући и контролу опреме која захтева већи простор за манипулацију. У оквиру овог простора потребно је обезбедити позиционирање укупно пет радних места: два радна места за радионички рад – 2 радна стола димензија 2x1м и алатне полице и три радна места за рад на рачунарим, свако са по једним рачунаром. Минимална чиста висина простора 2.60 метара.

Лабораторија за припрему органских узорака 100м²

Простор лабораторија за припрему органских узорака позиционирати на начин да се обезбеде услови за строго контролисани приступ и висок ниво обезбеђења. Како рад у овој лабораторије подразумева и учешће високозапалјивих гасова неопходно је обезбедити услове за адекватну вентилацију, добру контролу контаминације и имплементацију потребних противпожарних мера, како у смислу боравка и рада у простору, тако и по питању евакуације. Минимална потребна чиста висина простора је 2.60 метара.

Геоархеолошка лабораторија 50м²

Геоархеолошку лабораторију позиционирати у оквиру приземља, евентуално првог спрата објекта, имајући у виду потребе допремања и отпремања узорака који су често веома тешки и захтевају мануалну манипулацију. Геоархеолошка лабораторија обухвата „мокру просторију“ и просторију са микроскопима. „Мокра просторија“ намењена је за анализирање узорака земље - гранулометрија пипет методом, одређивање pH, пећ за анализе губитка жарењем и одређивање органског удела угљеника итд. са потребним ламинарима, дигесторима, радним површинама, полицама и елементима за одлагање резервних делова и потрошног материјала машину за сечење седимента и припрему узорака, пХРФ апарат. Ламинари и дигестори са капелом - 2 комада (сваки по 120cm дужине са посебним вентилацијама), радне површине - 4 стола дужине по 2 метра, на које се постављају апарати за анализирање и простор за гранулометријске анализе - 3 м² у који се поставља сито за просејавање, пипете, сто за узорке и вага високе прецизности. У „мокрој просторији“ потребани су и прикључци за довод и одвод воде, простор и машина за прање лабораторијског посуђа, ормани за хемикалије, сушница, полице за одлагање препарата и узорака итд. Просторија за смештај микроскопа односно за рад са микроскопима и анализирање препарата, је простор са радним површинама (столовима) на које се смешта опрема која обухвата два микроскопа - металграфски/петрографски микроскоп са пратећом опремом (рачунаром и дигиталном камером) и светлосни/оптички микроскоп. Димензије микроскопа - висина 150 cm и ширина 80 cm. Минимална потребна чиста висина простора геолошке лабораторије је 2.60 метара. При организацији простора лабораторија, треба имати у виду, да ће се опрема за лабораторије набављати сукцесивно као и могућност промене опреме (у складу са напретком технологије) и проширења активности.

Биолошка (биоархеолошка) лабораторија 100м²

Биолошку лабораторију позиционирати тако да осим главног приступа из унутрашњег простора центра има и директну везу са спољним простором (двориштем) и могућност независног водоводног прикључка и одвода за потребе флотације. Простор ове лабораторије треба да обезбеди могућност рада на три микроскопа и четири иследничка стола и простор за смештајне биолошког материјала. Иследнички столови су димензија 200 x 100 cm (са размерником са стране). За потребе археозоолошке анализе је потребан простор за компаративну збирку - полице и фиоке висине 2 метра, дубине 70 cm и дужине 1.60 м. Посебан део у оквиру ове лабораторије представља канцеларијски простор у коме су смештени микроскопи (димензије микроскопа - висина 150 cm и ширина 80 cm), полице са узорцима и потрошним материјалом. Минимална потребна чиста висина простора биоархеолошке лабораторије је 2.60 метара.

Лабораторија за анализу полена 100м²

Посебна просторија – чиста соба (просторија са контролисаним, филтрираним вентилацијом), за припрему узорака. Ламинар са вентилацијом, орман који се закључава са хемикалијама, лабораторијски столови. Простор за чување узорака у хладним условима (замрзивач сандучар или хладна просторија/замрзивач за смештај пластичних туба дужине 1 метар). Посебан простор за микроскопе и узорке. Светлосни микроскопи са 20x и 40x увећањем, ДИЦ, поларизујућим светлом, дигиталном камером, повезани на одговарајући рачунар са софтвером. Дигитални референтни каталози полена.

Компјутерска лабораторија + сервер соба 150 + 30м²

Компјутерску лабораторију и сервер собу планирати као две повезане целине. Простор компјутерске лабораторије предвидети на начин да обезбеди услове за поделу на индивидуалне позиције / боксове за укупно минимум 10 радних места, од којих су три намењена за запослене ИТ стручњаке у компјутерској лабораторији, а остала за гостујуће истраживаче и остале запослене у центру. Сервер соба треба да испуњава услове у складу са безбедносним потребама заштите од високонапонских удара и противпожарне заштите.

ОСТАЛИ РАДНИ ПРОСТОРИ

Документација + архив 30 м²

Простор за смештај публикација, каталога, књига и периодике и за смештај архиве која подразумева обимну теренску и пројектну документацију која обухвата период више деценија истраживања на локалитету Бело брдо.

Остава/складиште 20 м²

Простор за чување потрошног материјала, канцеларијског материјала (папира, тонера, потрошног материјала), потрошног санитарног материјала (тоалет папири, убруси, сапуни, средства за чишћење итд.) укључујући и посебан део за смештај хемикалија.

Канцеларијски простор за управу и администрацију 200 м²

Канцеларијски простор конципирати као флексибилан са могућношћу различитих модела организације (класичан канцеларија или „опен-спаце“ простора), с тим да је организација

простора намењеног управи у моделу 3 класичне канцеларије – канцеларија руководиоца којој се приступа независно и преко канцеларије секретара + простор за мање састанке (6 места). Такође потребно је обезбедити услове за формирање две независне канцеларије са по једним радним местом за гостујуће учеснике у раду центра.

РАДНИ ПРОСТОРИ - ПРАТЕЋИ И ПОМОЋНИ ПРОСТОРИ

Санитарни простори, чајна кухиња

Санитарне просторе (тоалете) и чајну кухињу димензионисати за укупан капацитет од 25 свакодневно запослених + 20 гостујућих истраживача.

(A2) ПРОСТОРИ ЗА ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ И СКУПОВЕ

Сегмент Истраживачког центра намењен за презентације и скупове доступан је за све циљне групе корисника простора Истраживачког центра. 62 Зони простора намењеног за презентације и скупове потребно је обезбедити директан приступ преко улаза за посетиоце (имајући у виду и ситуације за које је неопходно обезбедити контролу приступа) и адекватну повезаност са радним просторима Истраживачког центра, као и са Смештајним делом центра.

Мултифункционални изложбено-конференцијски простор 500 м²

Изложбено конференцијски простор обухвата · конференцијску салу капацитета 150 места, технолошки адекватно опремљену, флексибилну за разноврсне опције презентације и комуникације и лако дељиву на три мање сале капацитета 3 x 50 места и · холски простор прилагодљив за потребе различитих форми излагања, коктела и сл. који омогућава приступ свим опцијама организације конференцијске сале; уз холски простор потребно је предвидети помоћну просторију за потребе припреме / сервирања напитака приликом коктела и сл., која је у контакту са комуникацијом – везом са Смештајним делом центра.

2 Конференцијске канцеларије 2x50 м²

Конференцијске канцеларије намењене су организовања мањих састанака капацитета 10 до 20 учесника, садрже конференцијски сто и столице, а организоване су и технолошки опремљене на начин да задовоље потребе савремених модела презентације (видео-бим, платно, табла...). Конференцијске канцеларије треба да су лако доступне из холског простора.

ПРОСТОРИ ЗА ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ И СКУПОВЕ - ПРАТЕЋИ И ПОМОЋНИ ПРОСТОРИ

Контролна соба - простор за службу надзора Научног центра и обезбеђење 30-45 м² Простор намењен за службу надзор Научног центра подразумева организацију на начин одговарајући за смештај опреме за електронски и видео надзор и рад са њом.

Складишни простор до 50 м²

Складишни простор намењен је за одлагање опреме намењене за мултифункционални изложбеноконференцијски простор (столице, панои...) у контексту разноврсних могућности његове организације.

Санитарни простори

Санитарне просторе (тоалете) димензионисати за укупан капацитет од 150 једновремених корисника.

Комуникације, *break out* простори за (A1) и (A2) до 15% бруто површине

Комуникације конципирати на логичан и рационалан начин у складу са програмом и у духу концепта решења. Ветробрани, степеништа, евентуалне платформе и лифтови треба да омогуће ефикасно кретање и добру организацију и повезаност функционалних целина.

УКУПНО - ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО ЦЕНТРА до 1850 м²

(Б) СМЕШТАЈНИ ДЕО ЦЕНТРА

Смештајни део центра намењен је за стационарни боравак истраживача и обухвата:

10 – 15 смештајних јединица (20 кревета) свака са својим купатилом око 400 м²

Пријемна кухиња са могућношће припреме мањих капацитета на лицу места око 50 м²

Пријемна кухиња намењена је пријему и сервирању хране достављене у систему кетеринга у складу са капацитетом Мултифункционалног Изложбено-конференцијског простора (150 једновремених корисника) као и потребама припреме хране у складу са капацитетом смештајног дела центра (20 корисника)

Трпезарија око 50 м²

Дневни боравак око 100 м²

Пратећи садржаји и комуникације око 120 м²

УКУПНО - СМЕШТАЈНИ ДЕО ЦЕНТРА до 750 м²

Илустрација 5.3. Просторни обухват Истраживачког центра

Извор: Horwath NTL

У разради архитектонског решења за будући објекат Истраживачког центра, потребно је одвојити блок за смештај, организацију догађаја (састанака) од зграде у којој би се налазио истраживачко – едукативни садржај. Пожељно је обезбедити топлу везу између два блока због олакшаног коришћења. Капацитет кухиње и ресторанског простора мора бити довољан да се сервисирају скупови који ће се одржавати у салама, током кафе пауза и организованог ручка. Такође, ресторански простор се може користити као додатни капацитет за организацију презентација и догађаја. Додатна напомена је да би се капацитете за припрему и послуживање хране треба планирати у складу са принципима економичности и продуктивности.

IV) Архео парк

Локација погодна за формирање Архео парка позиционирана је у залеђу непосредног приобаља леве обале реке Болечице и чине је катастарске парцеле бр. 2028/24, 2028/69 КО Винча и делови катастарских парцела бр. 2028/18, 2028/19, 2028/20, 2028/21, 2028/22, 2028/23, 2028/25, 2028/33, 2028/34, 2028/35, 2028/37, 2028/70, 2028/84, 2028/85, 2028/86, 2028/109 и 2028/111.

Илустрација 5.4. Просторни обухват Архео парка

Извор: Horwath NTL

Основни циљ уређења Архео парка је сагледавање ширег окружења у коме су постојале неолитске културе, како су људи комуницирали и модификовали пејзаж и окружење у којем су живели, чиме су се бавили, какав је њихов однос био према природи.

Садржај Архео парка укључује четири категорије простора намењених посетиоцима:

1. простори намењени тематским садржајима
2. отворени простори организовани и опремљени за мултифункционално коришћење – изложбе, радионице, мултидисциплинарни интерактивни догађаји
3. простори за рад на отвореном
4. простори за одмор и релаксацију и
5. отворени простор намењен деци (анимација, игра, едукација).

Прве две категорије су примарне.

Простори тематских садржаја намењени су упознавању посетилаца са свакодневним животом и културом неолитске Винче, односно обезбеђење услова да посетиоци доживе искуство живота у неолитском добу. Тематски садржаји укључују просторе намењене реконструкцији услова у којима су се одвијале свакодневне активности неолитских становника Винче - припрема хране, лов, риболов, неолитски занати, активности везане за узгој житарица и рану металургију, моделе (сегмената) неолитских кућа у природној величини кроз примену неолитских техника градње, затим просторе за алтернативне уметничке садржаје са темама и елементима неолитског винчанског свакодневног живота, производње, ритуала као и презентације уметничких и

функционалних предмета као и обезбеђење услова за интерактивне друштвене игре на отвореном.

Теме обухватају:

- становање,
- куће (стамбени објекти) – изглед и технологија,
- делатности неолита - пољопривреда и сточарства, лов, риболов и сакупљањем дивљих плодова,
- фауну неолита – сисари, птице, рибе, дивље и домаће животиње,
- употребни, украсни, ритуални и уметнички предмети,
- винчански симболи,
- оруђа, оружја, алатке, посуде за домаћинство,
- предмета религијског и уметничког карактера.

Пожељно је да простори намењеним тематским садржајима буду конципирани као флексибилни и мултифункционални, у смислу имплементације различитих тема и са могућношћу промене теме.

Мултифункционални отворени простори треба да обезбеде услове за излагање, интеракцију као и за одржавање тематских радионица за посетиоце (нпр. керамичарска радионица неолитских техника)

Просторе за рад на отвореном предвидети кроз више опција – самостални и рад у мањим групама са могућношћу наткривања и адекватном инфраструктурном опремом (соларни пуњачи и сл.).

Просторе Архео парка конципирати на начин да чине јединствену целину препознатљивог визуелног идентитета, уз обезбеђење трансформабилности.

На подцелини Архео парк планирати одговарајуће пејзажно уређење којим би се, интерпретирао амбијент из неолита, у смислу биљног света и распореда стаза и комуникације. Додатно, поставити реплике неких од кључних артефаката на погодним локацијама у складу са пројектом уређења. У оквиру овог парка, (у близини Центра за посетиоце) требало би планирати тематски парк за децу (са анимацијом) – креативно припремљен да омогући забаву и едукацију деце, одмор деце и одраслих, итд. Ова површина је одлична и за интеграцију са дигиталном компонентом садржаја, кроз својеврсну "гејмификацију" простора

Сви делови простора који служе имплементацији различитих тема, на којима се одржавају тематске радионице или су постављени објекти привременог карактера, као и пешачке комуникације уређују се на 76.50 мнв.

Површина локације износи 3 ha.

V) Прихватни простор за посетиоце са паркингом

Локација за прихват туриста предвиђена је у зони непосредног саобраћајног приступа, и чине га делови катастарске парцеле бр. 2028/5.

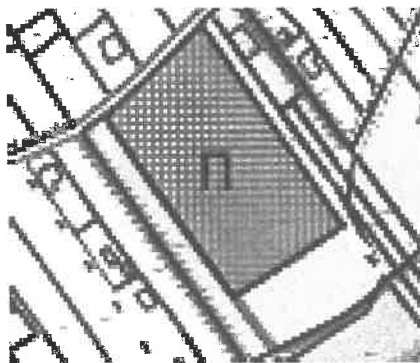
Садржаји Зоне за прихват туриста укључују паркиралишне објекте, сервисне објекте за прихват и организацију туристичких посета и објекте за смештај опреме за одржавање и сервисирања туристичког простора.

Паркинг простор се може сматрати довољним ако су испуњени услови за оперативно функционисање туристичког простора и за спровођење програма и активности у вези са развојем туризма, заштитом археолошког локалитета, животне средине и безбедности корисника туристичких услуга.

Капацитет паркинга мора да задовољи потребе једновремених корисника туристичког и археолошког простора (у просеку једно возило – два корисника). Такође, треба имати у виду и повећање интензитета долазака у време скупова, догађаја, манифестација, као и у време летње сезоне због повећаног интересовања за активности на реци, чиме се потребе за паркирањем повећавају за најмање трећину капацитета. Развојем паркинга потребно је систематски ограничавати коришћење моторних возила у правцима према археолошком локалитету.

Илустрација 5.5. Просторни обухват прихватног простора са паркингом за посетиоце

Извор: Horwath НТЛ

Имајући у виду наведене потребе, као и циљеве развоја туристичког простора паркиралиште мора да садржи најмање 250 места за моторна возила и 10 места за аутобусе.

Расположиви простор у оквиру насеља налази се на платоу уз реку Болечицу, на подједнакој удаљености од планираних центара за посетиоце и истраживачког центра. Удаљеност од локалитета је прихватљива све категорије посетилаца: мање од 450 m под условом да се обезбеди стаза без успона, што је могуће. Предложени положај пружа могућност за координацију посета локалитету различитих категорија посетилаца (екскурзије, појединачне посете, организоване групе, итд.).

По својој функцији то треба да буде самостално површинско паркиралиште за све категорије путничких возила, као и за возила специјалне намене: хитна помоћ, репортажна кола, ватрогасна возила, возила обезбеђења. На паркиралишту је потребно обезбедити тоалете за посетиоце, место за куповину улазница, сувенира, итд.

Подразумева се решавање приступа саобраћајницом, која би повезала паркинг са главним саобраћајницама и омогућила неометан улазак и излазак са паркинга, без загушења у периодима вршног оптерећења.

На паркингу би требало планирати објекат билетарнице са санитарним чворовима, како би се растеретио простор археолошког парка од гомилања посетилаца. Осим продавања карата, билетарница ће служити и за дистрибуцију одговарајућег материјала који ће побољшати интерпретацију садржаја у оквиру туристичког простора – на тај начин ће посетиоци прикупити потребне информације на путу до главних пунктова – археолошког налазишта и Центра за посетиоце. Приступ налазишту и Центру за посетиоце, као и другим садржајима ће бити омогућен само посетиоцима са картама.

Билетарница и паркинг би требало да буду постављена тако да омогућавају излазак на шетно-бициклическу стазу, али и приступ парковској површини (археолошки парк у природи) и децем тематском парку, као и капацитетима за рентирање/одлагање рентираних превозних средстава.

Правац кретања и одвајање пешачког и бициклическог од моторизованог саобраћаја, кретање кроз сам паркинг, позиција улаза и излаза, распоред садржаја који треба да буду на ободу

паркинга (рентирање, ситне куповине и сувенири, тоалет, канте за отпад) морају се планирати и дефинисати приликом пројектовања паркинга и не смеју се препустити спонтаном и стихијском развоју.

Кретање посетилаца од пријемног простора, кроз архео парк према центру за посетиоце, мора бити одвојен од бицикличких стаза, уређен на коти терена 76.50мнв, са минималном денivelацијом.

Бицикличке стазе од паркинга повезује се са системом бицикличких стаза преко приобаља са окружењем.

Развој централног паркинга подразумева елиминацију осталих паркинга предвиђених постојећом планском документацијом, нарочито онај који се налази уз саму реку Дунав. Надаље, потребно оставити одговарајући простор за коридоре и паркирање возила неопходних за неометано техничко функционисање туристичког простора.

Улица која води до паркиралишта би требале да буду са препрекама ради спречавања нежељеног заустављања. Паркинг подручје би требало да буду уређено, како би се смањило утисак великог празног простора и како би се створио заклон (ветар, и сл.).

Приступ налазишту и Центру за посетиоце ће бити омогућен само посетиоцима са картама.

ТЕХНИЧКИ БЛОК ЗА ПОТРЕБЕ ОДРЖАВАЊА КОМПЛЕКСА

У оквиру подцелине Архео парк у зони којој је са паркинга обезбеђен приступ, потребно је предвидети Технички блок за потребе одржавања Комплекса Археолошког парка. Технички блок садржи гаражни простор намењен смештају, одржавању и свакодневном прању возила и механизације, као и простор за боравак запослених на одржавању. Капацитете гаражног простора димензионисати за смештај 5 малих трактора са додацима за кошење, раоницима и другим потребним додацима, једне машине за снег, 10 тримера за одржавање зеленила (сечење грана, рубова и сл.), као и смештај већег алата (компресор, моторне тестере) и ручна опреме и алата и 5 наменских електричних возила капацитета 2 до 4 путничка места. У оквиру простора за боравак запослених предвидети гардеробе, санитарни блок (тоалети и тушеви) и простор за предах за 10 радника на одржавању, канцеларијски простор за три запослена и чајну кухињу.

Рент-а-бајк; Рент-а-сегвеј; Рент-а-тротинет

Потребно је планирати објекат за складиштење и изнајмљивање бицикала, сегвеја и тротинета, да би се осигурала тзв. "мека" мобилност унутар туристичког простора (soft mobility). У питању је кључно опредељење развоја простора у правцу одрживости и свођења промета моторним возилима на минимум. Гостима би требало омогућити крстарење простором уз помоћ изнајмљивања сегвеја, бицикала (обичних и тандем) за вожњу по простору. Неки ће их користити из забаве, а неки (старији) из потребе. Дуж шетно- бицикличке стазе треба предвидети станице за узимање – остављање возила (на пример, између дечјег тематског парка и Центра за посетиоце где се може очекивати „прекид“ вожње због других атрактивних садржаја). Сличној намени може да послужи и возић за који се купује дневна карта која омогућује улазак и излазак на различитим станицама, зависно од интересовања (*Hop-on Hop-off*). Овај облик транспорта може бити користан и за старије и слабије покретне особе за превоз од паркинга кроз простор археолошког налазишта.

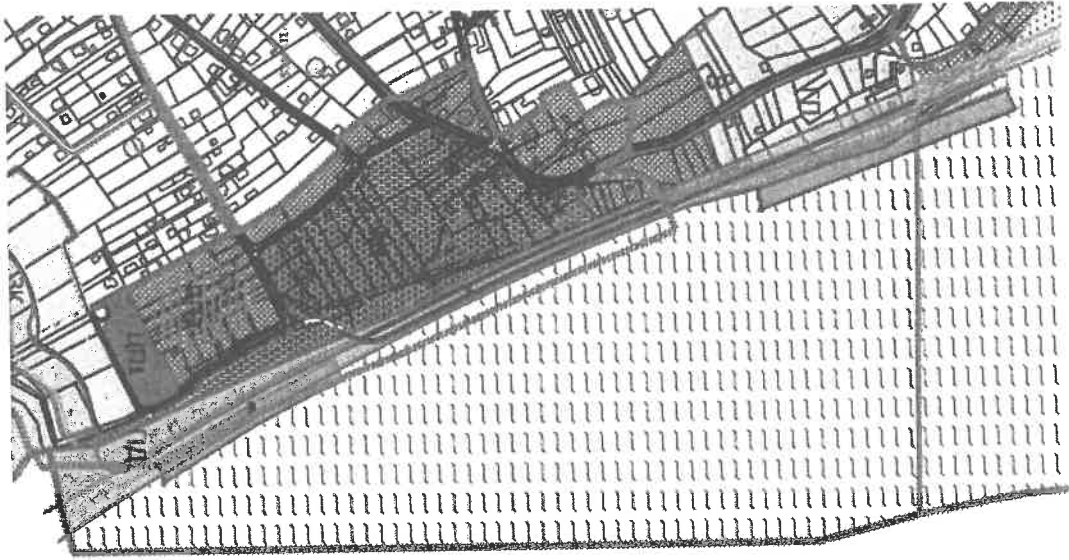
Улична расвета, улични намештај и неопходна комунална опрема мора бити део тоталног дизајна.

Осветљење, проширујући искористивост дестинације у вечерњим часовима је важан фактор у стварању друштвене атмосфере. Осветљење је потребно и ради јавне сигурности, контроле промета и ради осветљења знакова и упутстава. Како би постигли најбољи ефект, без бљештавила и конфузије, сви делови јавне расвете би требало да буду једна целина. Упркос томе што је расвета у функцији регулације, координираним планирањем и она може симболиком упућивати на карактер дестинације.

VI) Приобаље Дунава

Приобаље Дунава (1144 км до 1146км) са планираном наменом обалоутврде, шеталишта и путничког пристана, обухвата простор између регулационе линије мале воде и границе археолошког налазишта (I степен заштите), од ушћа Болечице на југу до скеле Винча - Иваново на северу.

Илустрација 5.6. Просторни обухват приобаља Дунава

Извор: Horwath НТЛ

Најзахтевнија интервенција у оквиру ове подцелине, како у технолошком тако и смислу функционалног ограничења за остале садржаје у приобалном појасу је, свакако, планирана изградња / реконструкција заштитног хидротехничког објекта обалоутврде.

Изградња хидротехничких објеката за коришћење вода и заштиту вода, приоритетна је у зони приобаља Дунава укључујући и непосредни приобални појас будућег Археолошког парка. Заштитни објекат (насип/кеј), као део урбане регулације, ваља третирати у складу са концептом решења уређења обале, које треба да је прилагођено потребама културног наслеђа а уз обезбеђење услове за повремену или сталну презентацију тог наслеђа. У оквиру ове подцелине корисно је испунити обавезу да постоје услови за несметан приступ води буду обезбеђени дуж читаве обале, с једне стране, али да постоји и заштита посетилаца од падања у воду, с друге стране. За наведени заштитни објекат усвојена је кота круне 76.50мнв.

Уређење и коришћење приобаља првенствено као јавног урбаног простора који својом линијском формом повезује друге јавне просторе, представља његову особеност. Сугерише се развијање мреже више мањих јавних урбаних простора. Адекватно уређење приобаља један је од битних чинилаца у остваривању непосредног контакта људи и амбијента Археолошког парка који позитивно утиче на атрактивности и приступачности уз побољшање општих услова пешачког кретања.

Обалоутврду би требало планирати на начин да се обезбеди њен континуитет и континуитет одбрамбене линије на прописаним котама заштите од меродавних великих вода дуж целог потеза, као и комуникацију у циљу вршења одбране од поплава и редовног одржавања.

При формирању решења регулационог појаса приобалног земљишта, обрађивач ће имати у виду следеће регулационе линије:

1. основна регулациона линија (за малу воду) која прати линију нижих делова постојећих обала реке Дунав, а у висинском смислу дефинише спољну ивицу круне камене „ножице“ - обалоутврда са котом 70.50 мнв;
2. регулациона линија за велику воду, тј. линија одбране од поплава, дефинише висински горњи плато обалоутврде на коти 76,50 мнв. Њен положај у простору није фиксно утврђен.

Основни хидротехнички услов је обезбеђење континуитета одбрамбене линије на условљеној коти одбране од поплава, или сталним објектом или комбинацијом сталног објекта и мобилне заштите.

Хидротехничко решење уређења обале поред основне функције (заштита од великих вода, статичка и филтрациона стабилност) мора да испуни и услове:

1. обезбеђења континуитета регулационе и одбрамбене линије са низводном и узводном деоницом према одговарајућим планским, односно хидротехничком решењу;
2. обезбеђења прикладног повезивања виших нивоа обале са реком;
3. повезивање са планираним пристаништем.

Садржаји уређења простора приобаља подразумевају уређене слободне и зелене површине, пешачке токове и бициклическу стазу. Веће потојеће зелене површине је корисно задржати и имплементирати у планирано решење.

Сви постојећи објекти у приобалном појасу на води (сплавови, сојенице), као и на обали реализовани су без прописаних дозвола, предвиђени су за уклањање.

Уређење простора приобаља је потребно конципирати на начин да чине јединствену целину препознатљивог визуелног идентитета.

Визуре са шеталишта дуж обале реке Дунав на реку и Археолошки парк, представљају један од најзначајнијих квалитета шире локације, које треба очувати и афирмисати. Равноправну вредност имају и визуре са реке ка археолошком налазишту које дају могућност потпуног сагледавања идентитета простора налазишта.

За реализацију туристичких активности на води и обалама река, потребна је одговарајућа опрема и услуге фокусиране на потребе туриста и посетилаца, а у складу са стандардима који се односе од заштите околине, заштиту безбедности посетилаца, па све до елемената инфраструктуре који су неопходни, како за рекреацију тако и за безбедност корисника.

У домену инфраструктуре, првенствено треба решити приступ, пешачке и бициклическе стазе, систем означавања и туристичке сигнализације. За приступ са реке неопходна је употреба пристана са неопходном инфраструктуром за прихват туристичких бродова.

Обезбеђење опреме и инфраструктуре неопходне за рекреацију подразумева означавање и опремање подручја за риболов са мањим платформама, уређење и опремање бициклических стаза, стаза за шетњу, изградњу одморишта, уређење спортских терена за остале спортске активности попут одбојке, бадминтона, фудсала, тениса, итд.

За организацију културних догађаја неопходно је уредити позоришне и концертне просторе.

Валоризација туристичког простора уз реку подразумева организацију система означавања и информисања за посетиоце и кориснике, утврђивање смерова и праваца кретања, израду мапа и панела, усаглашавања радног времена угоститељских и трговачких услуга, редова вожње у саобраћају, итд.

Понуда угоститељских услуга (ресторани, барови) мора да буде усаглашена са граничним капацитетом туристичког простора, и претежном структуром корисника туристичких атракција (посетиоци чија су интересовања везана претежно за културни туризам и рекреацију на рекама).

Простор уз реку неопходно је осветлити, обезбедити чишћење и одржавање, сигурност корисника, прву помоћ, приступ особама са инвалидитетом, као и заштиту корисника услед нагле промене времена.

Независно од физичког капацитета археолошког налазишта за пријем посетилаца, приобално подручје Дунава може да прихвати минимум 300 једновремених посетилаца за све видове рекреације на обали.

Пристаниште

Планирати пристаниште за излетничке бродовце у складу са важећом планском документацијом, у којој је пристаниште Винча једна од међуестаница јавног превоза на рекама ка марини "Гроцка". Пристаниште међународног карактера могуће је планирати у зони проглашеног лучког подручја са функцијама прихвата међународних путничких бродова, граничног прелаза и царине и других неопходних услуга ван I зоне заштите археолошког налазишта.

У односу на ППППН, ваља смањити број паркинг места код пристаништа на максимално пет.

Угоститељски објекат у овом подручју треба да буде типа ресторан / бистро.

Позиција ресторана би требало да буде на атрактивном месту на обали Дунава, уз будући пристан међународног карактера, прекопута зграде Центра за посетиоце са галеријским простором. У том смислу се може планирати објекат од оквирно 350-400 m² ресторанског дела са баром. У складу са принципима економичности и продуктивности, требало би планирати припрему и сервирање хране на различитим тачкама конзумирања хране и пића а то су ИЦ, угоститељски објекат за посетиоце и истурене јединице за продају хране и пића. (ова функција може и у Истраживачком центру). Бруто површина простора је укупно око 500 квадратних метара, укључујући тоалете и помоћни простор ресторана, уз забрану екстерног складиштења амбалаже.

VII) Камп

Локација Кампа се препоручује на катастарским парцелама бр. 768/5 и 768/37, као начин прихвата кампера, бидиклиста, бајкера и растућег броја посетилаца тематских рута који путују од места до места тражећи аутентичне доживљаје, боравак у природи и доживљај реке. Упркос остварењу намере да буду у контакту са природом, неки кампери се не одричу комфора па чак и луксуза, опредељујући се за глампинг (гламурозни кампнг) заснован на унапред припремљеним местима за камповање. У овом случају, унапред припремљени бунгалови ће бити у стилу неолитских кућа, нудећи посебан доживљај како онима који кампују, тако и пролазницима. У смислу садржаја, камп би требало да обезбеди:

- 20 објеката за „глампинг” са одговарајућим тоалетима – оквирно 50 квадратних метара сваки. Размислити да се објекти поставе у складу са тадашњим „урбанизмом”, према инструкцијама археолога
- Слободни капацитет за кампинг са 15 места за кампере који долазе својим возилом или другом врстом кампинг опреме
- Објекат са тоалетима и тушевима, купатилом и капацитетом за прање хемијских тоалета из кампера
- Приступни пут и паркинг за 10 возила
- Камп се повезује оптичким кабловима са телекомуникационом инфраструктуром.
- Камп мора да испуни услове за категоризацију са минимално 3* према важећем правилнику.

Површина предвиђена за камп је минимално 7.000 m².

Илустрација 5.7. Просторни обухват кампа за посетиоце

Извор: Horwath HTL

VIII) Зелени лавиринт

Локација Зелени лавиринт обухвата озелењени простор, опционо од скеле Винча - Иваново до пешчане алувијалне равни Равница, од које је одвојена пропусно - испусним каналом за Винчанску бару.

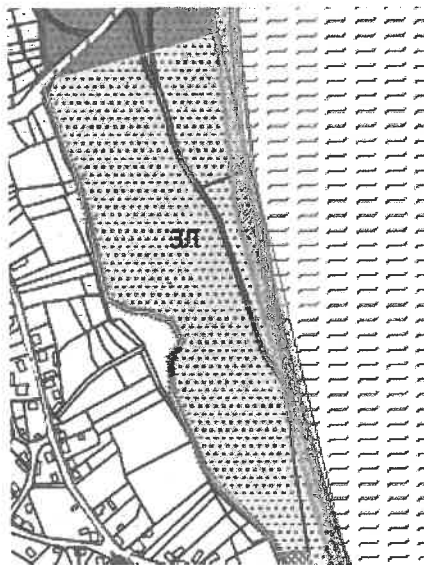
Простор се може уредити одабиром постојеће вегетације уз минималну интервенцију. Потребно је уредити стазе, поставити сигнализацију и обавештења за потрагу и створити услове за благу шетњу између дрвећа. Забава и едукација се може организовати за све узрасте. Корисници су породице са децом као и појединци који привремено проводе време ван урбаног ритма града. На овом простору је могуће остварити сценски модел рибарског села, сеоског домаћинства, забавног амбијента са уређеним лавиринтом кроз зелени амбијент, учење / препознавање биљних врста, итд.

Простор захтева минималну инфраструктуру која укључује питку воду, осветљење и пречишћавање отпадних вода.

Пожељни су привремени угоститељски објекти.

Површина предвиђена за подцелину зелени лавиринт 8 ha.

Илустрација 5.8. Просторни обухват простора за Зелени лавиринт

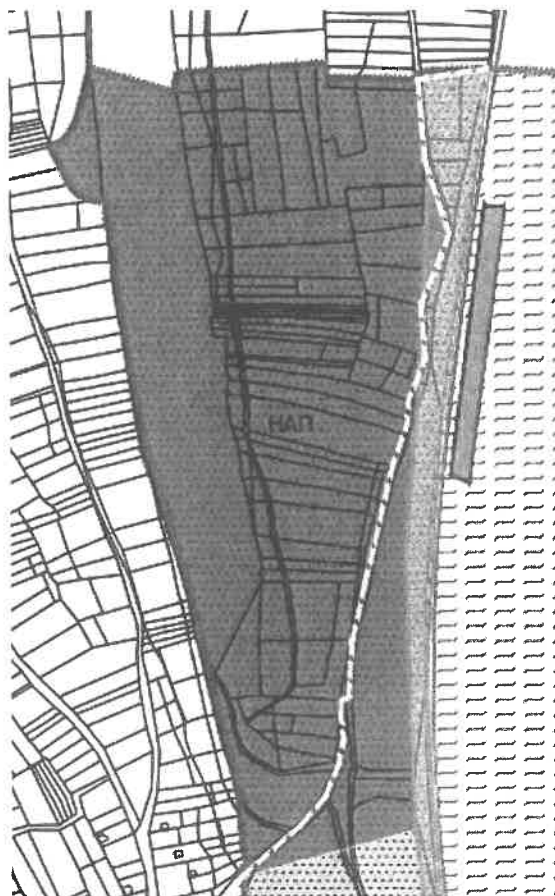
Извор: Horwath HTL

IX) Неолитски адреналински парк Винчанска пешчара

Иако је реч о садржају који нема директне везе са неолитом, и даље је потребно одржавати везу са археолошким парком кроз визуелно искуство у дизајну објеката, графичких решења и сл. Будући да се публика овог садржаја углавном разликује од просечне публике археолошког парка, требало би користити погодност географске удаљености и одвојености.

Илустрација 5.9. Просторни обухват адриналинског неолитског парка Винчанска пешчара

Извор: Horwath NTL

Основне полазне претпоставке које морају бити испуњене за функционисање Адриналинског парка – „Винчанска пешчара“ су:

- Детаљно и пажљиво чишћење дивље депоније на површини и евентуално у првом дубинском слоју пешчаре, уколико је дошло до затрпавања наносима песка, посебно у случају металних предмета
- Пројектовање стаза у складу са начелима очувања природног рељефа, уз минималну употребу грађевинских машина и ерозије, односно уз очување постојећег растиња како би се спречило отварање дина и излагање песка ударима ветра и других атмосферских утицаја
- Успостављање надзора и спречавање поновног затрпавања локалитета неправилно одложеним отпадом
- Туристичка сигнализација од магистралних саобраћајница до адриналинског парка, посебно кроз компликовану мрежу улица и насеља

- Обезбеђивање адекватних услуга на простору Адриналинског парка – „Винчанска пешчара“
  - Медицинске услуге и хитна помоћ
  - Редарске услуге у циљу одржавања прописаног реда и услова коришћења стазе
  - Услуге одржавања стазе и поправке профила у случају ерозије настале утицајем корисника, атмосферских утицаја и сл.
  - Услуге рентирања и услуге одржавања и чувања возила оператора стазе и заинтересованих корисника .

Основна намена овог адриналинског парка је забава посетилаца у контролисаним условима. Основни предуслов за организовање ове активности је очување постојећег природног амбијента и безбедни услови коришћења овог полигона.

У смислу будућег искуства, Неолитски адриналински парк би требало да обезбеди:

- Копнена варијанта: вожња квадовима, бициклима, моторима и сл.;
- Водена варијанта: једрење, ски цет и сл.;
- Дигитална компонента – гејмификација.

Основни садржај понуде подразумева:

- Приступ уређеној стази за вожњу *cross country* возила (мотоцикли и квадови) у изазовним условима са теренским задацима али у контролисаним условима и под надзором стручних лица
- Рентирање опреме уколико посетилац жели или нема одговарајуће возило
- Одржавање *cross country* возила у случају квара или из превентивних разлога
- Чување приватних возила оних власника којима је корисно да се возила налазе под надзором и лако доступна за коришћење на терену
- Организација догађаја на уређеној стази (такмичења, промотивни скупови, снимања)
- Организација обука за коришћење стазе и *cross country* возила по нивоима (почетни, напредни, професионални)
- Одговарајући садржај и обуку за искуство на води – пре свега ски-цет
- Објекат за послуживање хране и пића са баштом (150 квадрата објекат + 150 квадрата баште)
- Паркинг за кориснике неолитског адриналинског парка, капацитета од 50 возила.

*

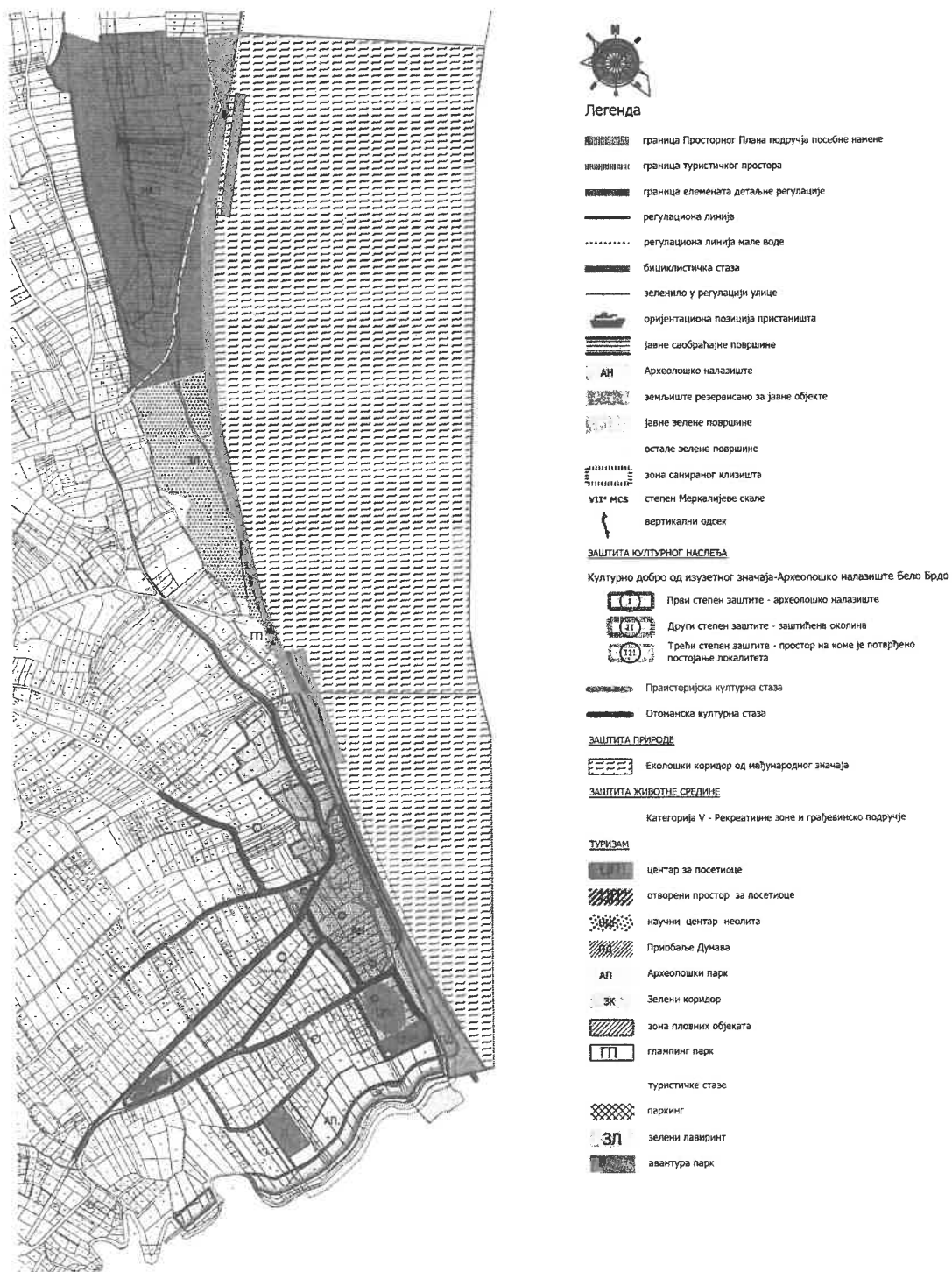
* *

Приликом успостављања просторног распореда, обавезно је предвидети и правила понашања, а пре свега шта је забрањено радити на овом простору, односно уредити правила понашања у одређеним ситуацијама. Следи пример неколико забрањених или регулисаних активности, уз напомену да се ова листа даље прошири и уреди:

1. Забрањене активности:
  - роштиљ на отвореном у уређеном простору ван кампа;

- музика која загађује по врсти и интензитету;
  - мириси који загађују;
  - остављање отпада, смећа и сл. ван предвиђених места;
  - паркирање ван паркинг простора;
  - кретање возила шетно-бицикличком стазом;
  - неовлашћено вршење привредних активности.
2. Уређене активности
- Стална контрола кретања и боравка деце млађе од 5 година;
  - Надзор над кретањем у зони обалоутврде посебно када је реч о активности вође групе при групним посетама (екскурзије);
  - Кућни љубимци под контролом (поводац, корпа), уз обавезно уклањање свега што оставе за собом.

Илустрација 5.10: Концепт развоја туристичког простора Археолошки парк Бело брдо, Винча

Извор: Horwath HTL

Концепт развоја у погледу размештаја и могуће локације туристичких инфраструктурних и супраструктурних објеката условљен је и организацијом токова кретања посетилаца према и у оквиру кључне туристичке атракције. Истраживања показују да код реализације посета археолошким налазиштима већи део времена се односи на посету самом археолошком локалитету, а затим на одмор и релаксацију.

6.2. ПРОЦЕНА МОГУЋНОСТИ РЕСУРСНЕ И АТРАКЦИЈСКЕ ОСНОВЕ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА

Археолошко налазиште Бело брдо које захвата површину од 11,77 хектара налази се уз саму обалу реке Дунав, око 350 m узводно од ушћа реке Болечице у Дунав. Обала Дунава је 1972. године утврђена обалоутврдом у дужини простирања археолошког налазишта.

Низводно од насеља Винча и археолошког налазишта Бело брдо, према југу, почиње брдовити предео који се простире уз Дунав све до Смедерева. Ово је предео изузетних природних карактеристика, на ком се преплићу шуме, обрадиве површине – углавном воћњаци и виногради, куће за одмор У центру Гроцке налази се заштићена просторно културно-историјска целина *Гроцанска чаршија*, карактеристичан амбијент српског насеља XIX века.

По карактеристикама, положају у односу на реку и град, као и по споменичким и амбијенталним вредностима, насеља и његовог окружења, Винча представља развојни потенцијал у функцији археолошког туризма и других облика културног туризма заснованог на потенцијалима археолошких налазишта, културног добра као иницијатора активности и рекреативног, заснованог пре свега на потенцијалима реке Дунав.

Техничка оцена подручја, указује да је Археолошко налазиште Бело брдо сложен локалитет са јасно израженим научним и туристичким вредностима. Доминантност ресурса упућује на развој посебног облика археолошког туризма у оквиру специјализованог туристичког простора са перспективом развоја културне туристичке дестинације археолошког туризма.

Археолошки туризам може укључивати посете музејима, историјским местима значајним, историјски и археолошки фокусираним парковима, па чак и присуство на традиционалним играма, фестивалима и другим догађајима.

Као облик селективног туризма, археотуризам није занемарљива ниша на међународном туристичком тржишту, због чега постоје различити канали дистрибуције и специјализовани туроператори који приређују организована путовања са интензивним програмом археолошког образовног или научног садржаја. Многи аутори чак сматрају да овај облик туризма има доста сличности не само са туризмом баштине и културним туризмом, већ и са научним (едукативним) туризмом, будући да укључује и посете са циљем истраживачког рада у области археологије.

Археолошки туризам је као и многи други облици туризма претрпео промене које су условљене променом трендова на туристичком тржишту. У прошлости је функционисао као привилегија (резерват) мањине, док данас подржава енормни раст туризма у целини. Традиционални посетиоци археолошких локалитета били су припадници образоване мањине, (археолози или историчари), задовољни посетом налазиштима без визиторских центара, угоститељских садржаја и сувенирница, без или са врло мало информација доступних на лицу места. Такви посетиоци још увек постоје, али просечан туриста исто тако је заинтересован за трговачку или угоститељску понуду на локалитету, колико и за археолошке ископине односно изложене артефакте.

Осим едукације, аутентичности доживљаја или потребе за пружањем подршке напорима у заштити наслеђа, за већину посетилаца, забава представља значајан разлог за посету археолошком налазишту.

Лепота и грандиозност речног тока Дунава и његових обала пружа могућности за све видове рекреације и организацију туристичких активности на реци.

Рекреација на водотоковима је подложна фактору сезоналности, са значајним утицајем климатских карактеристика подручја на активности забаве на води, евентуално планирање и развој сличних туристичких активности. Рекреационе активности на Дунаву уобичајено се могу везати за четири временска периода. Најзаступљенија је летња рекреација, која се везује за период јун, јул и август. Мање фреквентна је рекреација ван грејне сезоне, која укључује јесење и пролећне дане са смањеним степеном Сунчеве радијације и знатно редукованим интензитетом рекреације на реци и смањеним активностима на обали. Зимски период је време најнижег интензитета рекреације на реци и обали и захтева испуњеност посебних услова, укључујући и захтевну туристичку инфраструктуру.

Туристичка валоризација Дунава у Србији огледа се у првенствено у реализацији туристичких крстарења и веома скромном понудом наутичког туризма. Међутим, потенцијали Дунава могу да се искористе у диверзификацији понуде у оквиру посебних облика туризма као што су рурални, културни, еко туризам, градски, пословни, итд. На подручју Београда, укључујући и подручје Винче, туристима може да се понуди јединствени спој различитих доживљаја – доживљаја реке која мирно протиче кроз равницу и панонског начина живота, преко богатог културног и историјског наслеђа, до креативних и дигиталних заједница и узбудљивих музичких, позоришних и уметничких дешавања. У том случају, Дунав можемо да посматрамо и као туристички мотив који покреће туристе да га посете и доживе, али и као саобраћајницу којом туристи долазе у Србију да конзумирају туристичку понуду.

Осим археолошког налазишта Бело брдо и реке Дунав, битну вредност непосредног окружења представљају и три међународне културне стазе: праисторијска, римска и отоманска. Културне руте су најрепрезентативнији облик повезивања и приказивања културног наслеђа који пружа могућност упоредног сагледавања сличности и разлика истог и различитих периода, омогућавајући упознавање са развојним променама и дајући јасну слику о просторним и временским димензијама културних појава које се манифестују кроз градитељство. У новије време, систематским истраживањима објеката и комплекса културног наслеђа, њиховом заштитом и адекватном наменом, иницирана је могућност повезивања вредних комплекса новом међународном културном стазом која би се могла простирати дуж средње и југоисточне Европе. Богата слојевитост међународних културних стаза пружа могућности повезивања административног подручја Београда и његовог учешћа у међународним пројектима чија је тема и планирање привредног и културног развоја великих просторних целина које повезују одређени заједнички интереси.

Већ је апострофиран потенцијал развоја нове културне (тематске) туристичке руте која би као полазну тачку имала археолошко налазиште Бело брдо. У том смислу, први логичан корак би било повезивање са археолошким локалитетом у Старчеву, који се налази са друге стране Дунава.

Када је у питању културно наслеђе као иницијатор и основа туристичких и других економски оправданих активности, потребно је указати и на значај тзв. Националних стаза. За општину Гроцка су нарочито важне Прва (повезује средњовековне и нешто позније српске сакралне и меморијалне споменика: остатке манастирских целина у подунавској зони (Сланци, Лештане, Винча, Рајиновац) и Трећа национална стаза (повезује остатке архитектуре која, сачувана у облику просторних целина, може да дочара карактер живота пре великих планерских и урбанистичких захвата у другој половини XX века. То су, пре свега, чаршије у Гроцкој, Обреновцу и др.).

Актуелном планском регулативом, уз већ афирмисан значај Дунава као водног транспортног пута, истиче се и његова вредност као еколошког коридора еколошке мреже Републике Србије од међународног значаја. Део приобалног појаса у зони археолошког налазишта у природном и блиском-природном стању планиран је за насипање и изградњу обалоутврде у циљу спречавања

негативног утицаја поплавног таласа на археолошки локалитет. Планирано је подизање зеленог коридора дуж реке Болечице, озелењавање околине налазишта и подручја активног клизишта, и на тај начин успостављања еколошке мреже на локалном нивоу и зелене инфраструктуре. Адекватним планирањем односа изграђеног и отвореног простора и очувањем предеоног обрасца заснованог на коришћењу земљишта, обезбеђно је очување и унапређење карактеристичне структуре и предела.

Већ је наведено да се кроз подручје окружења Археолошког налазишта планира друмско-железнички коридор као веза новог обилазног ауто-пута од Бубањ потока до Винче, са друмско-шинским мостом преко Дунава. Овај важан саобраћајни правац за Београд ће привредни и даљински саобраћај усмеравати ободно у односу на градску територију повезујући се са путном и уличном мрежом Панчева и даље у смеру ка румунској граници.

7. ПРОГРАМ ЈАЧАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈЕ

7.1. УПРАВЉАЊЕ ТОКОВИМА ТУРИСТА И ПОСЕТИЛАЦА

Тренутно постојећа висока сезоналност посета током кратког периода у години, подразумева неравномеран притисак на пружаоце услуга и отежава оптимизовање капацитета. Томе доприноси и слаба прихватна моћ постојећих капацитета и низак ниво комфора за посетиоце на самом локалитету. Због тога може доћи до нарушавања квалитета услуге и искривљеног искуства посетилаца, па самим тим и до њиховог незадовољства. У том смислу, у наредном периоду је неопходно имплементирати модел управљање токовима посетилаца општине Гроцка, туристичког простора Винча и самог локалитета на Белом брду (*visitor management*), са следећим *основним полазиштима*:

1. Проналажење праве локације *drop-off* и *pick-up* зоне за туристичке аутобусе, где ће се уредити простор и дозволити потребно задржавање аутобуса за потребе искрцавања и укрцавања гостију. Поред тог, потребан је простор за дужи паркинг на ободу самог центра, где ће паркирана возила бити под надзором. На овај начин уређене туристичке целине омогућују потпуно искуство, без ометања тешког или путничког саобраћаја.
2. Уређење простора за дужи паркинг возила под надзором изван туристичких простора, са адекватном инфраструктурном подршком – електричним мини-превозом којима би се туристи превозили до дефинисаних туристичких тачака, организовано или индивидуално. За потребе индивидуалног кретања, потребно је омогућити најам бицикала, сегвеја и других електричних возила.
3. Организовање туристичких инфо пултова на идентификованим тачкама од интереса за туристе, како би се професионално организовао и прихват група и туристичко вођење од стране лиценцираних водича. На овај начин подстиче се адекватно туристичко искуство дестинације. Такође, подразумева се и уређење санитарних чворова, наткривених простора (заштита од кише, сунца) и сл.
4. Организовање туристичког центра за посетиоце (*visitor center*), као места детаљног упознавања са дестинацијом и простором, где се врше пројекције, увид у сталну поставку али и пласман локалних и аутентичних производа. На овај начин туристима се омогућује приступ аутентичним сувенирима са овог налазишта али и непосредни контакт са локалним произвођачима, након чега туристи могу одлучити и да их директно посете.
5. Решење које омогућује доступност свим, а посебно, теже покретним туристима (вертикални транспорт на узвишење где је локалитет), као и обилазак особама осетљивим на екстремне временске прилике (осетљивост на врућине, кишу, ветар на отвореном налазишту особа са високим притиском или кардио проблемима, којих је данас све више у структури посетилаца). И за све друге посетиоце, неопходна је адекватна сигнализација, прилагођена и особама са аудио и визуелним ограничењима, која ће посетиоце водити до тачака од интереса, што ће бити посебно елаборирано.

Кључне активности

1. Проглашавање заштићеног туристичког простора и одређивање управљача овог простора који ће даље координирати активности на развоју дестинације;

2. Одабир одговарајућих локација за реализацију иницијативе и постизање консензуса / испуњавање услова за реализацију;
3. Израда одговарајуће документације за локације (просторно планска, техничка и сл.) и обезбеђивање финансијске подршке;
4. Осигуравање довољног броја лиценцираних водича у сарадњи са представницима туристичке привреде и започињање реализације пројекта;
5. Осигуравање довољног броја локалних аутентичних произвођача у сарадњи са представницима туристичке привреде и започињање реализације пројекта.

Кључни фактори успеха

1. Оптимална локација, практичност, квалитет садржаја, визуелна атрактивност и амбијентална усклађеност *drop-off* и *pick-up* зоне, као и центра за посетиоце и свих пратећих садржаја (*utilities*) за предах, рентирање, планирање боравка, итд.;
2. Јасна комуникација осмишљеног система према агенцијама и туристима који самостално долазе у дестинацију;
3. Квалитетан и стручан кадар укључен у интерпретацију дестинације и задовољавање потреба у складу са одговарајућом тражњом;
4. Квалитетни и аутентични производи и места за квалитетно проведено додатно време, лако доступна са локалитета током читаве године.

7.2. СИСТЕМ ТУРИСТИЧКОГ ОЗНАЧАВАЊА

Систем туристичког означавања подразумева унификацију система означавања туристичких тачака и постизање амбијенталне усклађености дестинације и ван граница туристичког простора (прилази) а посебно унутар тих граница. Неопходно је спровести анализу постојеће туристичке сигнализације, као и уклањање неважеће и неодговарајуће сигнализације, која може да збуни посетиоце. Посебно је важно увођење нових путних и пешачких ознака које тренутно недостају. У овом тренутку, на подручју општине Гроцка, постојећи систем туристичке сигнализације је успостављен парцијално и у појединим деловима некако служи задовољавању потребе туристичког тржишта и туристичког информисања. Ипак, решења су често осмишљена од стране самих власника и управљача одређеним туристичким садржајима и самим тим су неусклађена са адекватно дефинисаним правилима на нивоу земље, те могу бити и збуњујућа за туристе. Слично је и у самом насељу Винча и на прилазу налазишту, где се на критичним раскрсницама налазе неуједначене и неупадљиве стрелице.

Након почетног улагања у идентификацију постојећег стања и потреба за улагањем у обнављање постојеће и постављање нове сигнализације, исту је потребно континуирано, на годишњој основи, ревидирати и адекватно освежавати у складу са променама у дестинацији и насталим оштећењима. Иницијатива подразумева постављање стандарда означавања туристичких објеката и тачака интересовања како би се избегла визуелна неусклађеност. Препорука је да се, у складу са примерима добре праксе, у означавању туристичких тачака користе одговарајући материјали и боје у складу са важећим Правилником о садржини и начину истицања туристичке сигнализације, што сада није случај.

Кључне активности

1. Спровести анализу тренутног стања туристичке сигнализације и других начина означавања тачака интересовања од значаја за туристе, на прилазима са магистралних путева, кроз

територију општине Гроцка и насеље Винча, и посебно унутар граница туристичког простора;

2. Израдити документацију и осмислити дизајн означавања тачака интересовања и то за саобраћајну сигнализацију на територији општине Гроцка и насеља Винча, и за пешачку сигнализацију унутар граница туристичког простора. Осмислити и изглед парковског мобилијара и терасног инвентара угоститељских објеката;
3. Спровести јавни позив за израду и постављање туристичке сигнализације и успоставити систем контроле и одржавања према задатим стандардима;
4. Оперативно спровести ново означавање и осмислити модел подршке угоститељима за преуређивање тераса и других туристичко-угоститељских објеката (тезге, киосци, ...);
5. Спровести јавни позив за угоститеље и успоставити систем контроле имплементације задатих стандарда.

Кључни фактори успеха

1. Постављање сигнализације на кључне тачке интересовања и избегавање претераног / недовољног броја ознака;
2. Редовно одржавање система сигнализације уз додавање нових ознака, у складу са новим потребама и развојем дестинације;
3. Консензус са власницима угоститељских објеката у општини и посебно у насељу Винча и на обали, у вези са иницијативом постизања амбијенталне усклађености дестинације;
4. Осмишљавање атрактивног изгледа тераса и ознака угоститељских објеката уз имплементацију дизајна који промовише кључне карактеристике дестинације.

7.3. АКТИВИРАЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПОТЕНТНИХ ЛОКАЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ

На подручју општине Гроцка и у насељу Винча, постоји одређен број атрактивних локација које је могуће туристички валоризовати, али је претходно неопходно израдити концепт. Први корак је проглашење туристичког простора и одређивање управљача тог простора, а затим и дорада и ажурирање планске документације у сврху дефинисања сврхе неколико зона на подручју општине, а између осталих и дефинисање зона угоститељске и туристичко-рекреативне сврхе. Циљ је да се заштите идентификоване зоне од девастације (дивље депоније, на пример) и претеране урбанизованости, како се не би уништио потенцијал за туристификацију и како би се креирала одржива основа развоја туристичких садржаја.

Приликом идентификације оваквих простора неопходно је водити се следећим *принципима*:

- карактеристике простора,
- изводљивост и атрактивност на тржишту,
- власништво над земљиштем,
- легалност подигнутих објеката,
- доступна и потребна инфраструктура,
- позиционирање пројекта.

Кључно је у општини Гроцка и насељу Винча, водити се начелом одрживог развоја и контролисаног утицаја на животну средину, уместо концептом масовног туризма. Ово је посебно условљено ограниченим прихватним капацитетом самог археолошког налазишта, као кључне атракције, као и већ изузетно високим нивоом изграђености насеља. Неке од намена потенцијалних локација могу да буду ризорти (марине) или полигони различитих врста, рекреативни центри, и сл. Након израде потребне документације, потребно је покренути инвестициони циклус. У складу са концептом најбоље употребе простора, потребно је дефинисати и пословни модел и начин имплементације пројеката. Ово превасходно подразумева јасну одлуку о сопственој иницијативи за реализацију ових пројеката од стране јавног сектора, могућем заснивању јавно-приватних партнерстава, или нуђење пројекта приватним инвеститорима на инвестиционом тржишту.

Кључни фактори успеха

1. Ангажовање професионалне консултантске куће за израду концепта;
2. Развој концепата у сарадњи са свим заинтересованим актерима у дестинацији;
3. Идентификација објективне сврхе (најбоље намене) за различите локације и дефинисање садржаја потребних за даљи стратешки развој дестинације;
4. Диверсификација туристичког производа дестинације кроз активирање постојећих и нових кључних туристичких локација дестинације;
5. Обезбеђивање довољне количине финансијских средстава за успешну реализацију пројеката;
6. Поштовање принципа одрживог развоја и контролисаног утицаја на животну средину.

Носиоци имплементације су одговарајуће службе за заштиту споменика културе и културне баштине, као и управљач туристичког простора којег треба именовати и задужити за пројекте приватног сектора и заинтересованих инвеститора које ваља координирати.

7.4. СИСТЕМ ПОДСТИЦАЈА – РУРАЛНИ СМЕШТАЈ, ПРИВАТНИ СМЕШТАЈ, ДОДАТНА ПОНУДА И КАМПИНГ

Концепт

Иницијатива за успостављање система подршке пресудна је за јачање конкурентности туристичког сектора на територији општине Гроцка и насеља Винча и укључује првенствено две компоненте:

1. Подстицање развоја смештајних капацитета у руралним деловима општине - типови смештаја који би били предмет система укључују агро-туризам, винске подруме са смештајем, сеоске куће за одмор, сеоске, дифузне и бутик гастро хотеле, сеоска одмаралишта, етно села и одмаралишта итд. Посебан облик смештаја на обали реке (ушће Болечице) може бити марина, са потенцијалном функцијом зимовника и угоститељским капацитетом према важећем Правилнику који регулише минималне техничке услове за рад марина и наутичких објеката;
2. Подстицање конвертовања постојећих стамбених капацитета у смештајне капацитете у самом насељу Винча, посебно у близини обале, а који могу имати облик кућа за одмор, вила, апартмана, хостела или соба за издавање;
3. Стварање додатне туристичке понуде више или високе додате вредности - подршка намењена сеоским и урбаним газдинствима у циљу додатног обогаћивања и

диверсификације понуде, у виду унапређења дегустационих сала, угоститељских објеката, изградње интерпретационих центара итд.;

4. Камп(инг) – у форми глампинга (гламурозног кампинга), намењен вишем образовном слоју посетилаца заинтересованих за доживљај живота у неолитским настамбама, опремљен већ постављеним стилизованим стамбеним јединицама али и местима за постављање шатора / кућица кампера који долазе у посету.

Први корак у стварању система укључује успостављање посебног фонда за финансирање преференцијалних зајмова са грејс периодом, обезбеђивање грантова (за део инвестиције), финансирање припреме пројектне документације итд. Препоручује се да износи у почетку буду издашни. Такође, у циљу успешнијег финансирања различитих развојних пројеката, потребно је кроз осмишљени систем заинтересованим корисницима пружити институционалну подршку у прибављању средстава из међународних фондова и тиме потенцијално растеретити сопствена буџетска издвајања уз постизање постављених циљева. Иницијатива система подршке за рурални смештај и даљи развој додатне понуде директно су у складу са будућим стратешким правцем дестинације и позиционирањем у контексту *upscale* руралног и културног туризма, за чији развој постоји шанса, а што ће додатно диференцирати простор Винче и општине Гроцка на туристичком тржишту.

Кључни фактори успеха

1. Оснивање одговарајућег фонда за систем подршке на нивоу општине / управљача туристичког простора, уз подршку надлежних републичких институција;
2. Осмишљавање модела помоћи и дефинисање активности које су прихватљиве за финансирање (могу да буду комплементарне условима који се морају испунити за финансирање из програма ИПАРД, нпр.);
3. Подизање свести код локалних актера о значају даљег улагања у јачање квалитета смештајне понуде и ланца снабдевања, посебно аутентичних, традиционалних производа;
4. Пружање институционалне помоћи за повлачење средстава из међународних фондова;
5. Систем за праћење успешности спровођења мера.

Главни носилац имплементације за ову иницијативу би требало да буде управљач туристичког простора у сарадњи са општином Гроцка. Будући да општина нема одговарајуће ресурсе за локални економски развој, неопходно је дати подршку и користити ресурсе будућег управљача туристичког простора како би се обезбедило професионално вођење развојних туристичких пројеката. Буџет зависи од расположивих средстава града Београда, општине Гроцка, као и од сарадње са надлежним републичким институцијама и донаторима.

7.5. КОНТИНУИРАНА ЕДУКАЦИЈА У ОБЛАСТИ УГОСТИТЕЉСТВА И ТУРИЗМА

Туризам и угоститељство, као радно интензивне делатности, базирају се на високом учешћу рада запослених. Запослени креирају и испоручују вредност директно ка госту, а ниво персонализације и кастомеризације доноси мању или већу присвојену додатну вредност понуђачима туристичке услуге. Због тога су запослени кључни носиоци задовољства или узрок незадовољства гостију, односно кључни фактор остварених финансијских резултата давалаца туристичких услуга.

Успех дестинације подразумева да се на свим нивоима менаџмента обавља континуирана едукација, јер се и тржиште континуирано мења. Средњи и виши менаџмент у туристичким

делатностима, притом, ствара одлучујућу разлику између просечности и изузетности. С једне стране, туристичко образовање подразумева оспособљавање кадрова за управљање туристичком дестинацијом, док се образовање у домену хотелијерства и угоститељства успоставља конкурентност и диференцираност пословног оквира као и ефикасно задовољавање очекивања гостију (задовољство, лојалност, позитивни коментари).

За шире подручје општине Гроцка, а посебно за Винчу и даваоце услуга у близини археолошког локалитета, потребно је да се организује додатна едукација по принципу практичних образовних програма, односно својеврсног тренинг центра за туризам и угоститељство. Учесници у овом пројекту треба да буду институције за из формалне сфере образовања, институције из области заштите споменика културе, из невладиног сектора удружења хотела и ресторатера и реномиране консултантске компаније. Посебно је важно напоменути да је корисно комбиновати обуке и студијске посете одабраним сличним дестинацијама које су већ поставиле одговарајуће стандарде у испоруци квалитета туристичко – угоститељске понуде. Тренинзи су намењени за све заинтересоване стране (стејкхолдере) дуж ланца вредности туризма општине Гроцка. Едукативни програми подразумевају дефинисање стандарда, унапређење квалитета, професионални менаџмент и продају њихових услуга али и квалитетно преношење тачних и поузданих информација о културним добрима и са њима повезаним легендама, причама и тачкама од интереса за посету.

Кључни фактори успеха

1. Спровести иницијални позив за идентификацију броја заинтересованих за таргетиране програме едукације;
2. У сарадњи са одговарајућим институцијама (пре свега универзитетима и високим школама струковних студија, из земље и из угледних дестинација; са ресорним установама заштите споменика културе, са НВО које имају искуства у развоју културних тематских рута) развити таргетиране програме обука за заинтересоване;
3. Коришћењем механизма интерне комуникације, маркетиншки огласити и образложити користи за потенцијално заинтересоване за похађање оваквог програма обуке.

7.6. УНАПРЕЂЕЊЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ ПРИРОДНОГ И КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИСКУСТВА

Иницијални корак туристичке валоризације свих локалитета је њихова правилна заштита (конзервација), којом би се спречила ерозија, заштитила историјска вредност а затим, и повећала атрактивност. Кроз ове поступке се повећава препознатљивост и обогаћује доживљај посетилаца на лицу места. Након тога, потребно је урадити категоризацију идентификованих локалитета, како би се културна и природна туристичка понуда објединила и на организован, заједнички начин комуницирала. На крају, интерпретација свих локалитета мора јасно да комуницира основне вредности и одговарајуће приче које се за локалитете везују, како би се привукла пажња посетилаца. Пожељно решење представља и дигитална интерпретација и укључивање посетилаца у конзумацију искуства на сваком од локалитета.

Кључни фактори успеха

1. Дефинисање оперативног модела управљања културним и природним ресурсима дестинације у оквиру дестинацијског менаџмента;
2. Осмишљавање креативног концепта интерпретације археолошког локалитета али и других локалитета на територији туристичког простора, насеља Винча и општине Гроцка (прикупљање, интерпретација и проналажење правог канала за ”причање прича”);

3. Коришћење технологије проширене стварности (AR – *augmented reality*), као и технологије виртуелне стварности у склопу простора (VR – *virtual reality*).

Главна идеја иницијативе је стварање новог доживљаја у дестинацији уз коришћење модерне технологије на начин да се у Центру за посетиоце, галеријском простору, парковском простору и на обалоутврди, као и на веб сајту који комуницира туризам дестинације, кроз виртуелну стварност, прикаже јасно дефинисана прича природног и културног наслеђа Винче. Садржај истовремено мора да буде забаван, едукативан (компонента тзв. *edutainment-a*), али и креативан и интерактиван. То је изузетан фактор за повећање атрактивности за млађе узрасте, а у складу са тиме и мотив за посете за породице са децом, школске групе али и припаднике генерација Y (миленијалци), Z и најмлађе генерације Alpha (од 2012. па надаље). Креативност захтева осмишљавање гастрономије, музике, ритуала и других компоненти живота у неолиту које је могуће „оживети“ и инволвирати посетиоце у игре, квизове, и сличне дигиталне садржаје. Осим културно-историјског, коришћењем исте технологије могућа је и интерпретација природног окружења Винче, уз целокупан доживљај прича и искустава који се везују за одговарајуће локалитете природног наслеђа (пешчара, мочвара, ада, ...).

7.7. ОРГАНИЗАЦИЈА ЛЕТЊЕ ШКОЛЕ АРХЕОЛОГИЈЕ

Концепт

Имајући у виду карактер дестинације и традицију археолошких истраживања, као и близину урбаног насеља, будући Научно-истраживачки центар у заштићеном туристичком подручју има идеалну прилику да организује летње археолошке кампове и летњу школу археологије. Полазници могу бити студенти различитих универзитета али и заинтересовани појединци, институције па чак и запослени из компанија (туристичке агенције, на пример) које имају интерес да образују своје припаднике у овој области. Археолошки кампови могу окупити симултано, полазнике различитих нивоа (почетници, студенти на пракси, студенти у изради завршних радова, истраживачи на научним пројектима). Сходно томе и њихови задаци ће бити различити, као и ниво надзора и координације.

У туристичком смислу, ови полазници зависно од свог броја и значаја, могу бити смештени у простору истраживачког центра, али и у приватном (руралном) смештају у околини. У том смислу, насеље Винча се може појавити као дифузни хотел, у организацији летње школе археологије, за шта је корисно учити од већ уходаних места које функционишу на сличан начин (на пример, села Росићи – Скакавци на Дивчибарама, село Скореновац на другој обали Дунава у општини Ковин, или село Врмца у околини Сокобање).

Критични фактори успеха

- Успостављена сарадња са заинтересованим, кредибилним високошколским установама широм света;
- Успостављена сарадња са локалном заједницом и даваоцима туристичко-угоститељских услуга;
- Успостављена сарадња са менторима – археолозима спремним да раде са групама различитог нивоа припремљености;
- Разрађен план активности различитих група полазника, тако да координирано долазе и одлазе, крећу се, бораве и раде на локалитету, не ометајући једни друге и не ометајући посете „обичних“ туриста.

Кључне активности

- Израда пројекта летње школе археологије у сарадњи са професионалном пројект менаџмент организацијом;
- Стварање мреже ментора на локалитету;
- Израда пројекта маркетиншке кампање и имплементација кампање по одобрењу пројекта;
- Обезбеђење почетног финансирања пројекта уз поштовање компоненте одрживости;
- Избор начина избора учесника летње школе (дугорочни споразуми или конкурс) и имплементација избора учесника.

7.8. SLOW FOOD TRAVEL И ВИНСКИ ДОЖИВЉАЈ ВИНЧЕ

Две су компоненте предложеног ено-гастро доживљаја за који дестинација Винче има традицију и капацитет.

Гроцка и Смедерево, као винске општине (и Винча у чијем корену имена је вино), могу и требало би да се снажније позиционирају као препознатљива винска дестинација. У томе може помоћи најпре стварање мреже винских подрума и ресторана са аутентичном понудом локалних вина. На локацијама у близини, али не у заштићеном туристичком простору, била би корисна и организација винског догађаја, која би требало да постане један од кључних инструмената промоције у јачању видљивости и позиционирању винског (и гастрономског) туризма дестинације. Један од елемената ове иницијативе је професионализација организације таквог винског догађаја чије би осмишљавање, организација и реализација обезбедило значајну промоцију и продају локалних вина. Неки од потенцијално атрактивних догађаја са винском тематиком укључују: *Wine Trail*, *Wine & Walk*, *Wine & Cheese*, итд. С обзиром да вински туризам има као главни циљ допринос имиџу и промотивној видљивости дестинације, али и обогаћивање ланца вредности за одређене сегменте туриста веће платежне моћи, од изузетне је важности осигуравање довољних средстава за спровођење квалитетне маркетиншке кампање.

Slow food је покрет који је настао на глобалној основи као одговор на феномен fast food-а и базично, заговара повратак коренима – спорије доживљавање околине, уживање у домаћој храни и пићу и борбу против глобализације, односно борбу за очување аутентичности подручја. *Slow food Винча* би требало да буде иницијатива која ће бити једна од носећих за промоцију богатства и аутентичности гастрономског наслеђа неолитске, традиционалне и савремене Винче, посебно имајући у виду вински карактер дестинације.

Кључне компоненте пројекта подразумевају: 1) мапирање и умрежавање партнера: идентификацију кључних актера у сегменту локалне ено-гастрономске понуде (винари, образовне установе, пољопривредни произвођачи, пољопривредна газдинства, угоститељски објекти, смештајни објекти, представници јавног сектора, удружења грађана, итд.); 2) обука / креирање и развој понуде: ова ставка подразумева јачање вештина укључених актера и побољшање туристичке понуде, односно дизајнирање туристичког доживљаја за сваки од укључених ентитета; 3) комуникација и промоција, израда промотивних материјала и промоција сваког појединачног догађаја. 4) Након дизајнирања, доживљаји се "пакују" и комерцијализују путем специјализованих туристичких агенција и представљају квалитетну допуну туристичком производу Винче, општине Гроцка и Смедерево, али и дестинације Београд. 5) Осигуравање довољних финансијских средстава за реализацију, 6) спровођење

фокусиране и снажне маркетиншке кампање и 7) организација винског-гастро догађаја у периоду непосредно пре / после главне туристичке сезоне. Осим наведених активности, у склопу пројекта, циљ би требало да буде и уређење дегустационих простора и простора за интерпретацију производа (вина, сира, рибе, месних прерађевина, и сл.).

8. ПОСЛОВНО – УПРАВЉАЧКИ МОДЕЛ

8.1. РАЗУМЕВАЊЕ КОНЦЕПТА УПРАВЉАЊА

У циљу обезбеђивања адекватне основе за ефикасну реализацију предложених кључних развојних решења, потребно је оспособити одговарајућу менаџмент и организациону структуру. Она мора имати и одговарајући стручни и финансијски капацитет за спровођење активности. Пре дефинисања саме структуре управљања развојем туризма на подручју Археолошког налазишта Бело брдо, неопходно је разумети улоге које се морају испунити:

- Дугорочна заштита и резервација ширег простора археолошког налазишта за потребе даљих истраживања, регулација и контрола развоја (изградње) простора, као и прилагођавање и редефинисање урбанистичког оквира - просторно планске документације неопходне за имплементацију предложеног концепта развоја туризма Археолошког налазишта Бело брдо;
- Заштита културно–историјског наслеђа и идентитета подручја. Ова улога је од кључног значаја, јер туристички развој не сме да буде препрека дугорочном очувању и интерпретацији културно – историјског наслеђа, већ платформа одрживог развоја;
- Дефинисање приоритета, координација и реализација пројеката јавне, комуналне, комуникационе и туристичке инфраструктуре, а првенствено пројеката инфраструктурног опремања подручја;
- Пружање подршке и техничке помоћи у процесу реализације идентификованих развојних пројеката. Дефинисане активности подразумевају и разраду пројектне и техничке документације и предложених урбанистичких и архитектонских идејних решења;
- Успостављање сарадње и хармонизацији развојних и маркетиншких активности са кључним интересним субјектима у туризму града Београда и Републике Србије;
- Изградња система за стручно оспособљавање и професионално усавршавање људских ресурса неопходних за реализацију предложених мера, посебно у контексту планирања и реализације развојних пројеката – обезбеђивање адекватних знања и вештина за предложене иницијативе.

Имајући у виду развојни потенцијал, карактер и идентитет подручја Археолошког налазишта Бело брдо, с једне стране, као и тренутно стање и угроженост ширег простора непланском и, у великој мери, нелегалном урбанизацијом, предлаже се проглашење туристичког простора на подручју Археолошког налазишта, којим би се осигурала одговарајућа законска и управљачка основа за испуњавање претходно дефинисаних улога.

У наставку дајемо кључне одреднице у вези са поступком проглашења туристичког простора, као и основних одговорности управљача туристичким простором.

8.2. УВОД

Закон о туризму ("Сл. гласник РС", бр. 17/2019), у II делу – Планирање и развој туризма члановима 14 – 22 дефинише проглашење и одрживо коришћење туристичког простора.

За реализацију планираних садржаја и развојних пројеката на подручју Археолошког налазишта Бело брдо, предлаже се проглашење туристичког простора и именовање управљача, у складу са одредбама Закона о туризму.

У контексту одрживог управљања и развоја туристичког простора, Закон дефинише следеће:

1. Простор који због својих карактеристика, вредности и приоритетне туристичке намене захтева посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите или се на њему предвиђа изградња објеката од националног интереса, Влада, на предлог Министарства, проглашава као туристички простор (Члан 14).
2. Акт о проглашењу туристичког простора нарочито садржи: назив и опис туристичког простора, површину, опис и графички приказ граница, циљеве проглашења, кључне туристичке атракције, податке о власништву и попис катастарских парцела, обавезе у погледу развоја туризма, других облика коришћења простора, као и назив и седиште субјекта коме се поверава управљање туристичким простором.
3. Управљач туристичког простора може бити постојећа јавна служба или (ново) привредно друштво које је основано за обављање делатности у области туризма, и то од стране јавног предузећа, односно Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе и у коме је капитал тог оснивача већински.
4. На делу подручја туристичког простора које истовремено представља подручје заштићеног природног или непокретног културног добра и другог заштићеног подручја примењују се режими заштите и унутрашњи ред у складу са прописима којима се уређује очување и коришћење тих добара.
5. Јединица локалне самоуправе може уговором да повери управљачу туристичког простора послове обезбеђивања услова за уређивање, коришћење, унапређење и заштиту грађевинског земљишта и послове координације на одржавању комуналног реда и чистоће у туристичком простору (Члан 18).
6. Управљач туристичког простора доноси програме и друга акта којима се регулише ближи оквир режима, развоја и коришћења, као и мере заштите туристичког простора. Управљач туристичког простора (Члан 19):
  - 1) обезбеђује услове за уређивање, коришћење, унапређивање и заштиту грађевинског земљишта;
  - 2) координира активности правних и физичких лица који обављају послове у области туризма и пратећих делатности;
  - 3) координира развој пројеката туристичке инфраструктуре и туристичке супраструктуре на принципима одрживог развоја;
  - 4) стара се о наменској употреби државне имовине ради квалитетне валоризације ресурса;
  - 5) управља грађевинским земљиштем и стара се о непокретностима које су му дате на коришћење;
  - 6) стара се о месту постављања и начину истицања туристичке сигнализације;
  - 7) доноси програме и акта који се односе на вршење послова управљања;
  - 8) обавља и друге послове, у складу са законом и актом о проглашењу туристичког простора

У погледу коришћења туристичког простора Закон дефинише следеће:

1. Непокретности у државној својини на којима је носилац права коришћења управљач туристичког простора могу се, ради изградње објеката туристичке инфраструктуре и

туристичке супраструктуре, дати у закуп другом лицу јавним надметањем или прикупљањем писмених понуда (Члан 21).

Овај члан Закона омогућава олакшано спровођење одговарајућих процедура када је у питању располагање имовином односно отуђење имовине у власништву Републике Србије и даје могућност Управљачу да може самостално дати у закуп непокретност (земљиште) ради изградње објеката туристичке супраструктуре (смештајни капацитети, угоститељски објекти, атракције, објекти и простор за организацију доживљаја и активности посетилаца и туриста, и сл.).

2. Могућност прикупљања накнаде (Члан 22) за коришћење туристичког простора – за коришћење посебно уређених терена за поједине намене коришћења (паркирање, рекреација, спорт, постављање реклама, постављање забавних објеката и друго); постављање привремених објеката за туризам и трговину; улазак у туристички простор. Прикупљена средства представљају приход управљача туристичким простором, а висину и начин плаћања одређује управљач уз сагласност Владе.

Из претходног прегледа релевантних законских одредби се може видети да не постоје регулаторне препреке за остваривање мисије у погледу реализације пројеката развоја туризма у обухвату ширег простора Археолошког налазишта Бело брдо, као и да не постоје препреке у погледу одрживог управљања туристичким простором.

У контексту испуњавања мисије одрживог развоја туризма, будући управљач туристичким простором мора да преузме улогу иницијатора реализације развојних пројеката, и то у оквиру два кључна подручја / две кључне улоге:

- Улога развојног ентитета
- Улога дестинацијског менаџера

8.3. ПОСЛОВНА МИСИЈА И АКТИВНОСТИ РАЗВОЈНОГ ЕНТИТЕТА

Реализација плана инвестиција, систем планирања и управљање развојем туризма на подручју Археолошког налазишта Бело брдо су кључне активности развојног ентитета. Кроз њих се остварује додатна вредност за све кључне субјекте и обезбеђује се здрава клима за обављање свих активности у вези са дугорочним очувањем и унапређењем туристичког простора. Реч је о: процесу идентификације могућих пројеката, развоју пројекта, подршци у имплементацији предвиђених пројеката, архитектонској контроли, обезбеђивању подршке развоју у критичним фазама и јасном дефинисању понуде – пословних могућности и континуираном развоју туристичког производа.

У том контексту, кључне одговорности развојног ентитета су:

- Спровођење Мастер плана;
- Стварање услова за тражење о идентификацију партнера за реализацију развојних пројеката и иницијатива;
- Постављање и контрола правила игре;
- Решавање односа са локалним интересним субјектима на дугорочно одрживој основи;

- Брига о изради и доношењу регулационих планова;
- Уговарање и надзор пројеката инфраструктуре у туристичком простору;
- Уговарање реализације пројеката са инвеститорима и
- Инжењеринг.

8.4. АКТИВНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈСКОГ МЕНАџЕРА

Фокус будућег управљача туристичким простором је на континуираном развоју понуде и програма за целу годину, прилагођеној комуникацији и маркетингу ка циљаним тржиштима и постављању успешне платформе сарадње јавног и приватног сектора у наведеним подручјима активности.

Кључне одговорности дестинацијског менаџера су:

- Континуирани развој туристичких производа у сарадњи са осталим интересним субјектима у развоју туристичког простора;
- Обезбеђивање заједничког маркетинга;
- Проактивни маркетинг и продаја дестинације;
- Развој људских ресурса.

Неопходно је у непосредно предстојећем периоду предузети следеће кораке:

- Припремити Студију оправданости за проглашење туристичког простора Археолошког налазишта Бело брдо;
- Именовати управљача туристичким простором Археолошког налазишта Бело брдо;
- Израдити детаљан план управљања туристичким простором Археолошког налазишта Бело брдо и туристичким токовима / производом;
- Обезбедити техничку помоћ – тренинг и трансфер одговарајуће добре праксе у циљу ефикасног оспособљавања људских ресурса у реализацији претходно дефинисане пословне мисије.

У перспективи, будући управљач туристичким простором Археолошког налазишта Бело брдо обавља послове пружања подршке даљим истраживањима у оквиру туристичког простора, стратешког планирања, заштите, резервације и унапређења туристичког простора, развоја производа, имплементације система осигурања квалитета, истраживања тржишта, маркетинга и продаје.

9. ОКВИР ЗА ПЛАНИРАЊЕ ТУРИСТИЧКОГ МАРКЕТИНГА

9.1. РАЗВОЈ МАРКЕТИНШКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Маркетиншка инфраструктура је основа креирања свих облика комуникације и односа са посетиоцима и туристима, и платформа изградње позиције дестинације. Она садржи неколико основних активности:

- Креирање јединственог кровног бренда;
- Редифинисање традиционалног (*offline*) комуницирања;
- Развој система *online* комуницирања;
- Развој мултимедијалних садржаја.

1. **Креирање јединственог кровног бренда** – има за циљ давање заједничке платформе унификације начина комуницирања и препознатљивости Археолошког налазишта Бело брдо. На овај начин креира се жељена слика саме дестинације, утиче на позицију на циљаним тржишним сегментима, као и на дефинисање конкурентско идентитета и процес управљања репутацијом.

Потребно је напоменути да су први кораци у вези са креирањем јединственог кровног бренда већ учињени, тиме што је дефинисан бренд наратив и кључне тачке диференцијације. Додатно, за потребе промоције текућег пројекта, дефинисана је књига стандарда и иницијални визуелни идентитет, у циљу чувања, јасног дефинисања и конзистентног представљања бренда.

Полазећи од већ спроведених активности, потребно је поставити процес у током којег ће се учинити додатно везивање за већ препознатљиве и афирмативне идентитете, а које је неопходно утврдити на реалним и објективним основама.

Сам процес би у даљем току постављања маркетиншке инфраструктуре требало спровести на следећи начин (у фазама):

1.1. Дефинисање и имплементација стратегије бренда

Први корак процеса брендирања је дефинисање стратегије бренда туристичке дестинације. Стратегија се темељи на разумевању карактеристика циљних тржишта, њихових потреба и очекивања. Дакле, у дефинисању бренда неопходно је поћи од екстерних чиниоца тржишта, уместо интерних аспеката развоја дестинације. Сама бренд стратегија мора да се заснива на релевантним чињеницама за одабране тржишне сегменте, а изградња бренд обећања на објективним и реално испоручивим доживљајима. Потребно је формирати квалитетну стратегију која ће јасно диференцирати, али и синергетски објединити наведену визију. Даље, било би корисно проширити (спустити) домет осмишљавања бренда и на ниже нивое локалних производа, вино и гастрономију, као још једне снажне полуге за трансформацију дестинације.

1.2. Израда брендинг *briefa*

Breeding brief представља суштински есенцију дестинације и туристичког доживљаја који се нуди тржишту, односно то је пројектни план који би требао јасно да комуницира суштину брэнда, брэнд атрибуте, користи, углед, повећања и идентитет брэнда. Након тога, креативне маркетиншке агенције могу понудити адекватно брэндинг решење за туристички сектор и локалне производе.

1.3. *Развој визуелног идентитета и система добровољног означавања на бази већ постојећих подлога*

Брэнд дестинације представља јединствени сет искуства, осећаја, користи и слика којима се ствара и утиче на тржишну препознатљивост, позицију и везу са гостима. Брэнд омогућује јасно диференцирање од конкурената, и има разрађен визуелни идентитет. С обзиром да циљани кровни брэнд покрива сет доживљаја, потребно је развити систем ознака прилагођен туристичком сектору са једне стране, али и произвођачима аутентичних локалних производа са друге стране, који се могу надовезати на целокупну причу наслеђа Археолошког налазишта Бело брдо. Неопходно је инсистирати на конзистентности и комплементарности решења како би се на градио имиџ читаве Винчанске културе. Наравно, индивидуално јаке брэндове који већ постоје, треба подржати, очувати и уклопити у причу о заједничком брэнду, јер ће њихов допринос бити значајан.

1.4. *Професионално управљање брэндом и ознакама*

Једном када се брэнд креира потребно је њиме професионално управљати, обезбедити конзистентну комуникацију и тон комуникације, правилну примену брэнда и визуелних стандарда према дефинисаним критеријумима и сл.

2. Редифинисање традиционалног (*offline*) комуницирања

2.1. *Рационализација *offline* оглашавања*

Потребно је критички одлучити који су медији и канали оглашавања најделотворнији, а потом и спроводити мерења и контроле према постављеним кључним показатељима успеха. О избору канала треба водити рачуна с обзиром на динамику развоја туристичких производа и имајући на уму кључна тржишта и сегменте као и њихов начин конзумирања медија. По правилу, цене традиционалних оглашавања по јединици поруке и по циљаном домету поруке, су неколико пута, па и неколико десетина пута веће од дигиталног оглашавања.

2.2. *Ревизија постојећих штампаних материјала*

Неопходно је постојеће и нове материјале међусобно ускладити (визуелно, садржајно и информативно), а поштујући ново-креиран брэнд. Ревизијом је потребно да се утврде типови публикација које је потребно одбацити и оне које треба задржати и унапређивати.

2.3. *Креирање нових основних потребних материјала*

Након спроведене ревизије потребно је утврдити захтеве за новим типовима штампаних материјала на нивоу дестинације. Фокус би требало да буде на креативној интерпретацији и причању прича (*storytelling*), као и на презентацији искуствених зона у оквиру дефинисаног туристичког простора.

3. Развој система онлајн комуницирања (маркетинга)

3.1. *Додатни напор за развој висококвалитне веб странице*

Web страница је први контакт потенцијалног госта са дестинацијом и прилика за инспирисање и информисање сваког посетиоца. Фокус у наредном периоду би требало да буде на интерактивности веб презентације Археолошког налазишта Бело брдо.

Садржај мора бити релевантан, информативан и актуелан, а истовремено је важан и облик у ком се презентује. веб странице морају да буду интерактивне, визуелно прегледне и интуитивне, морају да обезбеде лакоћу кретања кроз структуру и садржај, као и да подрже приступ и са мобилних уређаја. Страница мора да буде централно место инспирисања и пружања свих релевантних информација као и место са ког касније, у зависности од интересовања, гост може да оде на друге, повезане Интернет странице пружалаца услуга, организације искуства у оквиру туристичког простора и сл.

3.2. Активно присуство на друштвеним мрежама

Друштвене мреже су канали информисања, креирања садржаја и ангажовања корисника. Омогућавају брзу и персонализовану комуникацију, али и спровођење конкретних маркетиншких кампања. Комуникација путем друштвених мрежа мора бити константна, инспиративна, релевантна и да подстиче ангажовање гостију и дељење садржаја (садржај који генеришу сами гости – тзв. *UGC – user generated content*). Неопходно је водити рачуна и да се садржај прилагођава карактеристикама мрежа, те да се избегне наизменично дељење једног садржаја на свим осталим мрежама.

4. Развој мултимедијалних садржаја

Потребно је створити атрактивну базу мултимедијалних садржаја Археолошког налазишта Бело брдо и његових кључних туристичких доживљаја. При том је важно водити рачуна о бренду и његовим атрибутима, о туристичким атракцијама, производима и доживљајима дестинације. Мултимедијални садржај не би требало да буде само приказ понуде и сценографије, већ мора да буди емоције и доживљаје. Наведену базу је неопходно константно обогаћивати и користити је у промоцији дестинације. Посебно је потребно водити рачуна о добијању ауторских права на коришћење продуктованих материјала.

9.2. ПРОАКТИВНИ ДЕСТИНАЦИЈСКИ МАРКЕТИНГ И ПРОДАЈА

Неопходно је разумети да савремени систем дестинацијског маркетинга почива на проактивним принципима маркетинга и продаје дестинације. Традиционални приступ промоције је морао да се унапреди, зато што је огромна конкуренција на тржишту и зато што отежава индивидуални приступ гостима и клијентима.

1. В2В продаја

Овај стратешки задатак се највише концентрише на (заједничке) наступе ка пословним партнерима из земље, региона и међународног тржишта, ка заједничким активностима довођења организованих група туриста или индивидуалних туриста, посебно имајући у виду потенцијал Археолошког налазишта да постане део неке од постојећих туристичких рута, а посебно имајући у виду да је могуће направити нову, међународно препознатљиву туристичку руту која ће бити заснована на наслеђу Винчанске културе. На овај начин шири се мрежа продаје, али дестинација мора да разуме да је неопходно да буде активна у односу према В2В партнерима. Предлаже се да се у већи фокус стави на В2В тржиште и

да се искористе сајмови за успостављање сарадњи и постизање конкретних пословних договора. Сајмове би требало користити као прилике за максимално повећање броја пословних сусрета између локалних чинилаца и агената на емитивним тржиштима и туроператорима.

2. Едукације, радионице и семинари

Потребно је наставити и додатно ојачати сарадњу међу локалним туристичким чиниоцима. Овде се ради о партнерима у непосредном окружењу Археолошког налазишта Бело брдо, али и о кључним интересним субјектима и партнерима у граду Београду. Активности попут радионица и семинара имају за циљ подизање нивоа познавања и сарадње међу носиоцима туристичке услуге, као и унификацију заједничких порука и вредности. Неопходно је подизати капацитете у домену продаје дестинације и појединачних услуга такође. Едукације и семинари се морају спроводити циљано и паралелно уз развој производа, како би сваки релевантан чинилац, који својом услугом или активношћу обогаћује туристички производ, могао адекватно и правовремено да унапређује своју понуду и квалитет.

3. Координирање комплементарних смештајних капацитета

С обзиром на одређени број пружалаца услуга у оквиру туристичког простора, предлаже се њихова јасна координација ради јасног дефинисања правила струке у односу на унапређење минималних услова који се морају задовољити, права и обавеза. Тиме се додатно интегрише понуда и промовише искуство у оквиру туристичког простора на атрактиван начин.

10. ПЛАН ИНВЕСТИЦИЈА

10.1. УВОД

Кључно опредељење обрађивача плана било је да се предложеним мерама обезбеди дугорочна заштита и, примарно, резервација ширег простора археолошког налазишта за даља истраживања. У том контексту, од кључног значаја је максимална заштита тачака од интереса за одрживи развој туризма у ширем подручју археолошког налазишта, те да се интелигентним дизајном омогући дугорочан и стабилан извор прихода за заштиту и унапређење простора овог изузетно потентног туристичког локалитета у целини, имајући у виду његов међународни значај.

У поступку планирања садржаја, примењен је колаборативни приступ, са циљем дефинисања дугорочно одрживих развојних решења. Такав приступ је у потпуности испоштован у поступку усаглашавања визије и тржишног позиционирања, као и предлога производа. Планирање и стратешки развој сваке дестинације претпостављају и кључне активности, односно пројекте које постављену стратегију реализују.

У контексту овог Плана, а на бази интервјуа са најбитнијим субјектима, резултата са радионице, обиласка терена, као и нашег стручног мишљења, кључни пројекти који ће градити конкурентску позицију Археолошког налазишта Бело брдо на туристичком тржишту укључују кључне инвестиционе пројекте пре свега јавног сектора (који су предмет физичког мастер плана у оквиру овог пројекта), као и оне пројекте који приватним и/или јавним иницијативама подупиру развој комплетног туристичког ланца вредности ширег подручја археолошког налазишта.

Током процеса израде овог Стратегијског мастер плана, ревидирани су пројекти који су предложени на територији самог археолошког налазишта и у његовом блиском окружењу, додатно узимајући у обзир то да су поједине иницијативе већ у току, па су и оне адекватно валоризоване у контексту искуственог структурирања подручја покривеног физичким мастер планом. У предлозима развојних пројеката, а који су детаљно обрађени у претходном поглављу, извршено је усклађивање постојећих иницијатива са новим предлозима пројеката.

Овакав приступ у потпуности омогућава концепт формирања заокружених искуствених зона / малих универзума за себе, којима ће се обезбедити квалитетан садржај и испорука искуства свим заинтересованим категоријама посетилаца за које се понуда Археолошког налазишта Бело брдо припрема.

Поштујући захтеве одрживог туристичког планирања, физички мастер план је израђен за потребе идентификације и позиционирања пројеката на територији археолошког налазишта.

Развојни пројекти који се дају описно, се примењују у комплетном обухвату плана, али је њихово усмерење ка развоју додатних садржаја и претварању компаративних у конкурентске предности Археолошког налазишта Бело брдо као дестинације. Дакле, ови пројекти се могу схватити као својеврсни програми конкурентности, па је, у том смислу, неопходно поклонити подједнаку пажњу и њиховој реализацији, јер су они пут до бржег достизања жељене тржишне позиције, а и доносе значајне користи у погледу дугорочног очувања и унапређења простора.

На крају, у поглављу Акциони план, дат је табеларни преглед свих пројеката и иницијатива, у складу са препорукама садржаним у овом Стратегијском мастер плану.

10.2. ПРОЈЕКТИ ЈАВНОГ СЕКТОРА

1: Археолошко налазиште и Научно-истраживачки центар - опремање

1.1. Археолошко налазиште - опремање

Површина: 11 ha

Уређење:

- Завршетак експропријације црвене зоне археолошког налазишта; демонтажа и уклањање постојећих експроприсаних објеката.
- Демонтажа и уклањање постојећих објеката на археолошком налазишту, који се тренутно користе за организовано окупљање и рад истраживача, као и објекат у коме је тренутно изложбени простор.
- Постављање монтажних објеката за рад истраживача, чишћење, испирање и тријажа узорака, за чување опреме на катастарским парцелама: бр. 1995/1,2,3,4.
- Постављање монтажних – демонтажних објеката за потребе заштите и презентације археолошких остатака, рада истраживача и приступа и кретања посетилаца. При конципирању решења мобилних елемената и пратећих садржаја у функцији истраживања археолошког налазишта и потреба туриста, осим мобилности и флексибилности, потребно је обезбедити и фазну реализацију имајући у виду динамику процеса експропријације.
- Означавање и уређење зелених и пешачких површина доступних свим циљним групама корисника, без учешћа високог зеленила и биљних врста које угоржавају заштиту археолошког налазишта, имајући у виду да у будућности предметни простор може постати зона активних археолошких истраживања.
- Ограђивање археолошког налазишта.

Документација: ППППН археолошко налазиште Бело брдо

Решење по јавном конкурс

Прорачуната вредност: на основу добијеног решења по јавном конкурс

1.2. Заштита археолошког налазишта „Бело брдо“ од штетног дејства вода

Израда колекторског система и уређаја за третман употребљене воде, атмосферске и дренажне воде.

Документација: Студија заштите археолошког налазишта „Бело брдо“ у Винчи од штетног дејства вода

Прорачуната вредност: 2.220.447 евра.

1.3. Научно-истраживачки центар неолита

Површина локације: 7.584 m².

Документација:

- Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо
- Решење по јавном конкурс

Прорачуната вредност: на основу добијеног решења по јавном конкурс, оквирно око 12.000.000 евра.

2. Стварање услова за посетиоце

2.1. Центар за посетиоце

Површина локације: 2,3 ha.

Површина објекта: 1.000м²

Уређење:

- експропријација земљишта
- уређење спољнег простора за одмор туриста, летњу позорницу, презентацију археолошких артефаката
- Изградња објекта Центра за посетиоце

Кота терена Центра за посетиоце (објекат и отворени део) је 76.50 мнв.

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо

Решење по јавном конкурс

Прорачуната вредност: на основу добијеног решења по јавном конкурс, оквирно око 5.000.000 евра

2.2. Архео парк

Површина: 30.000м²

Садржај:

- простори намењени тематским садржајима
- отворени простори организовани и опремљени за мултифункционално коришћење – изложбе, радионице, мултидисциплинарни интерактивни догађаји
- простори за рад на отвореном и
- просторе за одмор и релаксацију.
- отворени простор намењен деци (анимација, игра, едукација)

Документација:

- Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо
- Решење по јавном конкурс

Прорачуната вредност: на основу добијеног решења по јавном конкурс, оквирно око 3.000.000 евра

2.3. Зелени лавиринт

Површина предвиђена за зелени лавиринт 8 ha.

(уређује се максимално 10% површине)

Потребна инфраструктура: вода, мобилни тоалети, привремени угоститељски објекат

Документација:

Пројекат уређења зеленог лавиринта

Оквирна вредност: 2.000.000 евра

2.4. Прихватни простор за посетиоце са паркингом

Површина локације: 7.000 m².

Садржај:

- самостално површинско паркиралиште за све категорије путничких возила, као и за возила специјалне намене: хитна помоћ, репортажна кола, ватрогасна возила, возила обезбеђења – 250 путничких возила 10 паркинг места за аутобусе.
- Тоалети за посетиоце, место за куповину улазница, сувенира, итд.
- Објекти за чување машина и опреме која се користи у одржавању археолошког локалитета и других простора који чине функционалну целину са археолошким локалитетом.
- Објекти за чување и издавање: Рент-а-бајк; Рент-а-сегвеј; Рент-а-тротинет

Кота терена паркинга је 76.50 мнв.

Документација:

- Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо
- Решење по јавном конкурс

Прорачуната вредност: на основу добијеног решења по јавном конкурс, оквирно око 1.050.000 евра

2.5. Угоститељски објекат – ресторан / бистро

Позиција ресторана на води, уз пристан међународног карактера, прекопута зграде Центра за посетиоце са галеријским простором.

Површина објекта: 450 m² ресторанског дела са баром.

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо:

Оквирна вредност: 800.000 евра

2.6. Креативни хаб Винча

Потенцијална позиција Креативног хаба Винча је одмах уз простор планиран за камп – гламурозни кампинг (glamping) и представља саставни део амбијенталне целине. Потребно је планирати простор као део који садржи простор за заједнички рад (coworking space) капацитета 50 истовремених корисника плус 2 мање сале за радионичарски рад капацитета до 20 људи. Додатно, потребно је планирати простор за кафетерију и служење унапред припремљене хране (сендвичи, колачи и сл.) за потребе корисника хаба. Објекат планирати са отвореним визурама према Дунаву и простору археолошког налазишта. У динамици реализације, ради се о пројекту који би требало реализовати у склопу изградње комплекса за камп.

Површина објекта: 400 m².

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо:

Оквирна вредност: 400.000 евра

3. Саобраћајна приступачност

3.1. Приступна саобраћајница: улица Николе Пашића – паркинг – улица Николе Пашића

Дужина: 500м

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо:

Прорачуната вредност: 420.000 евра

3.2. Бицикличка стаза: Паркинг, приобаље Дунава – скела Винча-Иваново

Дужина 2.450м.

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо

Пројекат бицикличких стаза

Прорачуната вредност: 230.000 евра

3.3. Туристичка стаза: Паркинг – Центар за посетиоце

Дужина 450м.

Кота туристичке стазе 76.50 +/- 1 мнв

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо

Напомена: Уређује се по плану уређења археопарка

Оквирна вредност: 50.000 евра

3.4. Пристаниште

Пристаниште међународног карактера у зони проглашеног лучког подручја са функцијама прихвата међународних путничких бродова, граничног прелаза и царине и других неопходних услуга. Позицију пристаништа одредити у складу са важећом планском документацијом, у којој је пристаниште Винча једна од међустаница јавног превоза на рекама ка марици "Гроцка", ван I зоне заштите археолошког налазишта.

Документација:

- Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо
- Студија развоја микролокација марица на Дунаву и Сави

Оквирна вредност: 200.000 евра

3.5. Туристичка сигнализација

Туристичка сигнализација представља један од подсистема саобраћајне сигнализације којим се корисници упућују до туристичких одређишта. Туристичку сигнализацију чине знакови обавештења којима се учесници у саобраћају упућују до туристичких објеката и туристичких знаменитости. Туристичком сигнализацијом обезбеђује се вођење посетиоца од главних саобраћајних коридора до туристичког одређишта.

Документација:

Пројекат туристичке сигнализације за туристичко одређиште Археолошки парк Бело брдо-Винча

Оквирна вредност: 100.000 евра

4. Стварање услова заштите

4.1. Приобаље Дунава

Приоритетан пројекат: Изградња хидротехничких објеката за коришћење вода и заштиту вода у зони приобаља Дунава укључујући и непосредни приобални појас будућег Археолошког парка.

Заштитни објекат (насип/кеј) као део урбане регулације третирати у складу са концептом решења уређења обале, које треба да је прилагођено потребама културног наслеђа уз обезбеђење услова за повремену или сталну презентацију тог наслеђа и у оквиру ове подцеле и уз обавезу да услови за несметан приступ води буду обезбеђени дуж читаве обале.

За наведени заштитни објекат усвојити коту круне 76.50мнв.

Хидротехничко решење уређења обале поред основне функције (заштита од великих вода, статичка и филтрациона стабилност) мора да испуни и услове:

- обезбеђења континуитета регулационе и одбрамбене линије са низводном и узводном деоницом према одговарајућим планским, односно хидротехничком решењу;
- обезбеђења прикладног повезивања виших нивоа обале са реком;
- повезивање са планираним пристаништем.

Садржаји уређења простора приобаља подразумевају уређене слободне и зелене површине, пешачке токове и бициклистичку стазу. Веће постојеће зелене површине имплементирати у планирано решење.

Сви постојећи објекти у приобалном појасу на води (сплавови, сојенице), као и на обали реализовани су без прописаних дозвола предвиђени су за уклањање.

Уређење простора приобаља конципирати на начин да чине јединствену целину препознатљивог визуелног идентитета.

Документација:

- Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо
- Решење по јавном конкурс
- Пројекат изградње хидротехничких објеката за коришћење вода и заштиту вода, зони приобаља Дунава укључујући и непосредни приобални појас будућег Археолошког парка

Оквирна вредност: 1.800.000 евра

10.3. ПРОЈЕКТИ ПРИВАТНОГ СЕКТОРА И ПРОЈЕКТИ ЈАЧАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ ДЕСТИНАЦИЈЕ

Пројекти приватног сектора

1. Активност мапирања пројеката приватног сектора

Развојна активност: током припрема инфраструктурних пројеката потребно је извршити мапирање приватних иницијатива са два циља. Прво, потребно је подржати и усмерити корисне иницијативе и утицати на њихов правилан развој у складу са стратегијом развоја дестинације. Друго, потребно је уочити и обесхрабрити развој пројеката који нису у складу са мастер планом развоја дестинације, благовремено усмеравајући инвеститоре.

Потребно: организовати радионице са привредницима, објаснити правце развоја дестинације и прикупити податке о иницијативама

Оквирна вредност: 30.000 евра

Пројекти развоја конкурентности дестинације – кључни стубови конкурентности

1. Камп – гламурозни камп (glamping)

Површина локације: 7.000 m².

Садржај:

- 20 објеката за "глампинг" са одговарајућим тоалетима – дизајн према инструкцијама археолога.
- Слободни капацитет за кампинг са 15 места за кампере који долазе својим возилом или другом врстом кампинг опреме.
- Објекат са тоалетима и тушевима, купатилом и капацитетом за пражњење хемијских тоалета из кампера.
- Приступни пут и паркинг за 10 возила.

Документација:

Измена и допуна ППППН археолошко налазиште Бело брдо:

Оквирна вредност: Експропријација земљишта	300.000 евра
<u>Изградња објеката</u>	<u>1.000.000 евра</u>
Укупно:	1.300.000 евра

2. Неолитски адреналински парк Винчанска пешчара

Површина предвиђена за адреналински парк 20 ha.

Потребна инфраструктура: паркинг, вода, мобилни тоалети, привремени угоститељски објекат

Документација:

Пројекат уређења адреналинског парка

Оквирна вредност: 2.500.000 евра

11. ЕКОНОМСКО – ФИНАНСИЈСКА ОЦЕНА ПРОЈЕКТА

11.1. УВОД

У складу са предложеним планом развоја, у оквиру обухвата физичког мастер плана, су урађене одговарајуће финансијске пројекције пословања у стабилизаној години, а на основу стандарда пословања у индустрији, прилагођених локалном контексту ширег простора Археолошког налазишта Бело брдо.

Предложене инвестиционе износе који су наведени уз одговарајуће пројекте је потребно посматрати искључиво као оквирне, јер у овом тренутку није могуће сагледати целине развојних пројеката и ниво детаља разраде сваког од њих појединачно. Тек након израде одговарајуће техничке документације у складу са Законом је могуће проценити неопходна инвестициона средства, а њихов прави износ тек по испостављању трошкова извођача.

Напомињемо да је овде дат искључиво преглед приоритетних развојних пројеката који би требало да подстакну развој осталих пројеката, а што такође у овом тренутку није могуће предвидети.

У наставку дајемо преглед претпоставки развоја, инвестирања и пословања за предложене приоритетне пројекте:

А. ИНВЕСТИЦИЈЕ

- процена потребног инвестиционог износа потребног за изградњу свих планираних садржаја базира се на уобичајеним трошковима градње објеката сличних карактеристика у Југоисточној Европи, коригованим за специфичности локалног тржишта;
- предложене инвестиције се базирају на бенчмарк анализи сличних пројеката у региону, уважавајући локалне стандарде, а за потребе процене инвестиција коришћени су износи по м² изграђене површине односно по смештајној јединици у зависности од врсте објекта;
- инвестиције не укључују вредност земље;
- у обзир су узети описи и садржаји сваког од приоритетних пројеката наведени раније у овом документу;
- планирају се садржаји додате вредности – центри за посетиоце, јавне и парковске површине, рекреативна подручја, услужно-комерцијални садржаји и друго, а чија је реализација повезана и са јаком улогом јавног сектора, односно постојећих и институција које је потребно основати;
- делимично су процењене и инвестиције у јавну инфраструктуру према бенчмарк анализи уређења и на бази информација добијених у поступку израде Мастер плана.

Б. ПРИХОДИ

- просечно реализоване цене у центрима за посетиоце су дате на бази упоредивих атракција у Републици Србији;

- просечно реализоване цене у угоститељским објектима су планиране на основу остварених цена на тржишту Београда и на бази понуде упоредивих туристичких локација са културно – историјским наслеђем као главном туристичком атракцијом;
- просечно реализоване цене по врстама смештајних капацитета планиране су на основу упоредивих перформанси на подручју средњег и југоисточног европског окружења пројекта и умањене су за 10% до 15%;
- заузетост смештајних јединица у туристичким капацитетима је планирана такође на основу упоредивих перформанси и умањена је за 10%;
- процена односа прихода планирана је за сваки садржај посебно, а на бази уобичајене међународне праксе и стандарда унутар предложених типова и категорија садржаја;
- продајне цене у пословању некретнима планиране су на основу анализе тржишта сличних пројеката у ширем окружењу, при чему се цене јединица разликују у зависности од њиховог квалитета и садржаја;

V. ТРОШКОВИ

- уважавање трошковних стандарда за садржаје сличне намене који су планирани овим Мастер планом – центри за посетиоце, угоститељски објекти, атракције и сл.;
- уважавање трошковних стандарда међународне смештајне индустрије;
- уважавање учешћа трошковних категорија у одговарајућим приходима према пословању локалне туристичке индустрије;
- примена методологије USALI (јединствени систем рачуноводства за смештајну индустрију);
- примена стандарда запошљавања према категорији смештајних капацитета који су интернационално прихватљиви и увећаних до 10% за прилике Србије;

Уз претпоставку да се пословање стабилизује у периоду од 3. до 5. године након отварања објеката, билансирани смо пословање објеката за годину након периода увођења пројеката на тржиште тзв. стабилизовану годину.

Све финансијске пројекције се базирају на постојећим макроекономским условима у Србији, као и на тржишним претпоставкама које укључују актуелни тржишни статус и предвиђене трендове на тржишту без већих тржишних поремећаја. Приходи и трошкови су у билансима успеха приказани у нето износима и не укључују порез на додату вредност. Финансијски износи су сви приказани у еврима и сталним (неинфлаторним) ценама

11.2. ПРЕГЛЕД ОЧЕКИВАНИХ ПЕРФОРМАНСИ РАЗВОЈНИХ ПРОЈЕКТАТА

У наставку дајемо преглед очекиваних перформанси развојних пројеката у вези са даљом резервацијом простора за археолошка истраживања и за потребе туристичког развоја.

НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИ ЦЕНТАР НЕОЛИТА

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИ ЦЕНТАР НЕОЛИТА
број истовремених посетилаца истраживачком центру	50
број дана годишње	300
коришћење (%)	30,0%
просечан приход по посетиоцу (EUR)	15,00
укупан број	4.500
ПРИХОД ОД ПОСЕТИЛАЦА (EUR)	67.500
број максималних истовремених учесника по догађају (расположивих места)	150
процењени број могућих догађаја годишње	104
просечна искоришћеност расположивих места (%)	70,0%
просечан приход по учеснику догађаја (EUR)	50,00
укупан број	10.920
ПРИХОД ОД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ДОГАЂАЈА (EUR)	546.000
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ - ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКТИ И Д	2.454.000
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	3.067.500
<i>Удео прихода од посетилаца и прихода од организације догађаја у укупном приходу</i>	<i>20%</i>
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	1.840.500
Од тога, укупне плате (EUR)	1.533.750
<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	<i>50,0%</i>
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	<i>60</i>
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	1.227.000
<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	<i>40%</i>
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	107.363
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	1.119.638
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	12.000.000

ЦЕНТАР ЗА ПОСЕТИОЦЕ

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	ЦЕНТАР ЗА ПОСЕТИОЦЕ
дневни капацитет посетилаца	850
број дана годишње	300
коришћење (%)	35,0%
просечна цена улазнице (EUR)	8,00
број посетилаца	89.250
ПРИХОД ОД УЛАЗНИЦА (EUR)	714.000
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)	126.000
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	840.000
<i>Учешће прихода од улазница у укупном приходу</i>	<i>85%</i>
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	252.000
Од тога, укупне плате (EUR)	168.000
<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	<i>20,0%</i>
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	<i>12</i>
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	588.000
<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	<i>70%</i>
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	29.400
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	558.600
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	5.000.000

АРХЕО ПАРК

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ		АРХЕО ПАРК
дневни капацитет посетилаца		1.200
број дана годишње		150
коришћење (%)		20,0%
просечна цена улазнице (EUR)		12,00
број посетилаца		36.000
ПРИХОД ОД УЛАЗНИЦА (EUR)		432.000
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)		76.235
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)		508.235
	<i>Учешће прихода улазница у укупном приходу</i>	85%
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)		101.647
Од тога, укупне плате (EUR)		50.824
	<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	10,0%
	<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	4
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)		406.588
	<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	80%
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)		17.788
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)		388.800
	УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	3.000.000

ЗЕЛЕНИ ЛАВИРИНТ

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ		ЗЕЛЕНИ ЛАВИРИНТ
дневни капацитет посетилаца		850
број дана годишње		200
коришћење (%)		35,0%
просечна цена карте (EUR)		5,00
број посетилаца		59.500
ПРИХОД ОД КАРТА (EUR)		297.500
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)		74.375
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)		371.875
	<i>Учешће прихода карата у укупном приходу</i>	80%
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)		74.375
Од тога, укупне плате (EUR)		37.188
	<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	10,0%
	<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	3
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)		297.500
	<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	80%
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)		13.016
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)		284.484
	УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	2.000.000

ПАРКИНГ И РЕНТИРАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНИХ ВОЗИЛА

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	ПАРКИНГ + РЕНТ
укупно расположивих паркинг сати дневно	2.056
број дана годишње	360
коришћење (%)	35,0%
просечно наплаћена накнада за паркинг (EUR)	1,50
број продатих паркинг сати	259.056
ПРИХОД ОД КАРАТА (EUR)	388.584
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)	166.536
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	555.120
<i>Учеиће прихода карата у укупном приходу</i>	<i>70%</i>
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	138.780
Од тога, укупне плате (EUR)	111.024
<i>Учеиће плата у укупном приходу</i>	<i>20,0%</i>
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	<i>9</i>
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	416.340
<i>Учеиће GOP-а у укупном приходу</i>	<i>75%</i>
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	19.429
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	396.911
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	2.000.000

УГОСТИТЕЉСКИ ОБЈЕКАТ - РЕСТОРАН / БИСТРО

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	РЕСТОРАН / БИСТРО
број седећих места у ресторану	150
број дана рада годишње	300
број ротација по расположивом месту у ресторану дневно	2,0
просечан приход по посетиоцу (EUR)	15,00
укупан број	90.000
ПРИХОД РЕСТОРАН (EUR)	1.350.000
број седећих места у башти	100
број дана рада годишње	150
број ротација по расположивом месту у башти дневно	1,5
просечан приход по госту (EUR)	10,00
укупан број	22.500
ПРИХОД БАШТА (EUR)	225.000
ОСТАЛИ ПРИХОДИ (кафа за понети, сендвичи, колачи) (EUR)	82.895
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	1.657.895
<i>Учеиће прихода ресторана и баште у укупном приходу</i>	<i>95%</i>
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	994.737
Од тога, укупне плате (EUR)	331.579
<i>Учеиће плата у укупном приходу</i>	<i>20,0%</i>
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	<i>20</i>
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	663.158
<i>Учеиће GOP-а у укупном приходу</i>	<i>40%</i>
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	58.026
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	605.132
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	800.000

ВИНЧА ГЛАМУРОЗНИ КАМПИГ И КРЕАТИВНИ ХАБ

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА УСПЕХА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	ГЛАМУРОЗНИ КАМП + КРЕАТИВНИ ХАБ
број јединица	20
број кревета	80
годишња заузетост смештајних јединица (%)	60,0%
просечна цена смештајне јединице (ADR у EUR)	130,00
просечна цена ноћења (EUR)	65,00
продате смештајне јединице	4.380
фактор вишеструке заузетости (DOF)	2,00
ноћења	8.760
ПРИХОД СМЕШТАЈА (EUR)	569.400
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)	379.600
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	949.000
<i>Дневни приход смештаја по расп. смештајној јединици (RevPAR у EUR)</i>	78,00
<i>Укупни приход по расположивој смештајној јединици (EUR)</i>	47.450
<i>Учешће прихода смештаја у укупном приходу</i>	60%
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	569.400
Од тога, укупне плате (EUR)	332.150
<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	35,0%
<i>Број запослених по смештајној јединици</i>	1,00
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	20
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	379.600
<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	40%
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	33.215
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	346.385
<i>ИНВЕСТИЦИЈА по смештајној јединици (EUR)</i>	50.000
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (уључује изградњу пратеће камп инфраструктуре и хаб - EUR)	1.700.000

НЕОЛИТСКИ АДРЕНАЛИНСКИ ПАРК

ПРОЈЕКЦИЈА БИЛАНСА У СТАБИЛИЗОВАНОЈ ГОДИНИ	НЕОЛИТСКИ ПАРК
дневни капацитет посетилаца	800
број дана годишње	150
коришћење (%)	20,0%
просечна цена улазнице (EUR)	25,00
број посетилаца	24.000
ПРИХОД ОД УЛАЗНИЦА (EUR)	600.000
ОСТАЛИ ОПЕРАТИВНИ ПРИХОДИ (EUR)	105.882
УКУПНИ ПРИХОД (EUR)	705.882
<i>Учешће прихода улазница у укупном приходу</i>	85%
УКУПНИ ОПЕРАТИВНИ ТРОШКОВИ (EUR)	247.059
Од тога, укупне плате (EUR)	141.176
<i>Учешће плата у укупном приходу</i>	20,0%
<i>Просечан број запослених према сатима рада</i>	11
БРУТО ОПЕРАТИВНА ДОБИТ (GOP у EUR)	458.824
<i>Учешће GOP-а у укупном приходу</i>	65%
Фиксни трошкови (осим камата и амортизације, EUR)	24.706
ДОБИТ ПРЕ АМОРТИЗАЦИЈЕ, КАМАТА И ПОРЕЗА (EBITDA у EUR)	434.118
УКУПНА ИНВЕСТИЦИЈА (EUR)	2.500.000

11.3. ЗАКЉУЧАК ЕКОНОМСКО – ФИНАНСИЈСКЕ ОЦЕНЕ

На овом нивоу разраде туристичког развоја подручја археолошког налазишта, који је представљен у једнократном прегледу остварених кључних перформанси, видљиво је да пројекат има врло озбиљан макроекономски учинак.

Пре свега, реч је о следећем:

- Пројекат има дугорочно стабилан потенцијал генерисања прихода; са конзервативним пројекцијама највећи део инвестиција има повраћај у првих десет година развоја и стабилизације;
- Новостворена вредност чини око 82,3% остварених прихода (ради се само о пословним приходима), што је одличан показатељ за овакав тип пројекта и што даље указује на неопходност ефикасног менаџмента у спровођењу предвиђеног концепта развоја;
- Пројекат даје снажан подстицај локалном запошљавању, јер осим запошљавања у предложеним пројектима (директно) подстиче и додатни развој остале привреде, а тиме и ново индиректно запошљавање. Процењује се да ће се реализацијом пројекта у предвиђеном року и динамички генерисати око 765 радних места, што је за пројекат са овако малим обухватом (у смислу туристичког развоја) одличан показатељ;
- Развој ширег окружења археолошког налазишта и мултипликативни ефекат на шире подручје кроз имплементацију предложених додатних развојних програма подстиче традиционалне вредности и очување природног и културног наслеђа;
- У калкулације нису укључени пројекти развоја друштвених делатности који се додатно финансирају из буџета општине Гроцка, града Београда и Републике Србије;
- Учешће јавних / инфраструктурних инвестиција је исказано на процењеном нивоу, а одређени део је и приказан као интегрални део пројеката који су представљени. У наредном периоду кроз разраду планске и пројектно – техничке документације и реализацију јавних пројеката ће се додатно унапредити шири простор налазишта.

У следећој табели је дат преглед кључних економских ефеката пројекта:

МАКРОЕКОНОМСКИ БИЛАНС		
А. ПРИХОДИ (ЕУР)		
ПРОЈЕКТИ	оперативни	8.655.507
		8.655.507
Б. НОВОСТВОРЕНА ВРЕДНОСТ (ЕУР)		
ПРОЈЕКТИ		7.123.272
		7.123.272
В. ЗАПОШЉАВАЊЕ		
ПРОЈЕКТИ		139
ОСТАЛИ ПРОЈЕКТИ		209
ИНДИРЕКТНО ЗАПОСЛЕНИ		417
	УКУПНО	765
Г. ИНВЕСТИЦИЈЕ (ЕУР)		
ПРОЈЕКТИ		28.100.000
ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЈЕКТИ		5.370.447
	УКУПНО	33.470.447
Кључни индикатори		
Инвестиције по запосленом (ЕУР)		43.781
Инвестиције / приход		3,87
Инвестиције / новостворена вредност		4.70

12. АКЦИОНИ ПЛАН

12.1. ТАБЕЛА АКЦИОНОГ ПЛАНА

Табела Акционог плана предвиђа најпре пројекте јавног сектора који су подељени у четири хомогене групе:

1. Археолошко налазиште и Научно-истраживачки центар - опремање
2. Стварање услова за посетиоце
3. Саобраћајна приступачност
4. Стварање услова заштите

Извори финансирања пројеката јавног сектора су јавни извори финансирања уз могућност проналажења одређених донаторских средстава. Ово се пре свега може односити на пројекте озелењавања и рекултивације простора и за послове опремања археолошког налазишта у функцији заштите културне баштине. Наведени пројекти су у претходним поглављима детаљније описани и објашњени.

У наставку табеле, поменута је активност мапирања пројеката приватног сектора које треба усклађивати са стратегијом развоја дестинације, изложеном у овом мастер плану.

У завршном делу табеле се налазе пројекти и иницијативе повећања конкурентности ове дестинације. Три кључна пројекта су такође јавни пројекти за које се предвиђа финансирање из јавних извора. Иницијативе које су побројане су већ детаљније образложене у претходно изложеном тексту поглавља 7. Програм јачања конкурентности дестинације.

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

Редни број	Активности	Опис	Водећа институција	Институција подршке	Индикатори	Процењена вредност/начин финансирања	Време имплементације
Стратегијски циљеви: Унапређење понуде прихватних капацитета за око 15 пута; раст броја намерних туриста на 2.000 истраживача годишње и око 20.000 заљубљеника годишње; повећање комфора посетилаца; заштита културног наслеђа уз истовремени наставак истраживања и раст посета; стварање услова за једновремени боравак већег броја посетилаца на различитим тачкама и за посетиоце различитих интересовања; унапређење система управљања дестинацијом; диверсификација туристичког производа и повећање задовољства локалне заједнице.							
I. Пројекти јавног сектора							
1	Археолошко налазиште и истраживачки центар - опремање						
1.1.	Објекти на археолошком налазишту	Демонтажа/монтажа Уређење и заштита простора	Управљач туристичког простора	РЗЗСК ⁴⁵	% изведених радова	На основу решења по јавном конкурс	2023-2024
1.2.	Заштита од штетних вода	Колектор и третман отпадне воде	Управљач туристичког простора	РЗЗСК и ЈП Београдски водовод и канализација	% изведених радова	2.220.447 евра	2023
1.3.	Научно-истраживачки центар неолита	Изградња новог објекта	УТП	РЗЗСК и Филозофски факултет	% изведених радова	12.000.000 евра	2025
2	Стварање услова за посетиоце						
2.4.	Центар за посетиоце	Експропријација, уређење, пројектовање и изградња	УТП	РЗЗСК и Музеј града Београда	% изведених радова	5.000.000 евра	2024
2.5.	Архео парк	Уређење, пројектовање и изградња	УТП	РЗЗСК, Музеј града Београда, ЈП Градско зеленило	% изведених радова	2.500.000 евра	2024
2.6.	Зелени лавиринг	Уређење, пројектовање и изградња	УТП	ЈП Градско зеленило	% изведених радова	2.000.000 евра	2024
2.7.	Паркинг	Прихватни	УТП	ЈП Паркинг	% изведених радова	2.000.000 евра	2023

⁴⁵ РЗЗСК – Републички завод за заштиту споменика културе

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

		простор за посетиоце са паркингом		сервис	радова		
2.8.	Угоститељски објекат	Изградња и опремање ресторана / бистро објекта	УТП	ХОРЕС	% изведених радова	800.000 евра	2023
3	Саобраћајна приступачност						
3.9.	Пристапна саобраћајница	улица Николе Пашића – паркинг – улица Николе Пашића	УТП	ЈКП Београд пут	% изведених радова	420.000 евра	2025
3.10.	Бициклистичка стаза	Паркинг – приобаље Дунава – скела Винча-Иваново	УТП	ЈКП Београд пут	% изведених радова	230.000 евра	2025
3.11.	Туристичка стаза	Паркинг – Центар за посетиоце	УТП	ЈП Градско зеленило	% изведених радова	50.000 евра	2025
3.12.	Пристаниште	Дислокација, уређење и проглашење	УТП	Агенција за управљање лукама	% изведених радова и проглашење лучког подручја	200.000 евра	2025
4	Стварање услова заштите						
4.13.	Приобаље Дунава	Изградња хидротехничких објеката	УТП	РЗСЦ и ЈП Србијаводе	% изведених радова	1.800.000 евра	2023-2024
II.	Пројекти приватног сектора:						
1	Мапирање пројеката	Радионице са пословном заједницом	УТП	Привредна комора, Удружење за туризам	Мапа пројеката у складу са мастер-планом	5.000 евра	2023
2							

СТРАТЕГИЈСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

3							
4							
III. Пројекти развоја конкурентности дестинације							
<i>A) Кључни стубови развоја стратегије за подизање конкурентности</i>							
1	Туристичка сигнализација	Пројекат и Извођење радова	УТП	Министарство задужено за туризам	Пројекат и % изведених радова	100.000 евра	2025
2	Камп - glamping	а) Експропријација; б) Пројектовање и Изградња	УТП	Кампинг асоцијација Србије	Катастар; % изведених радова	а) 300.000 евра б) 1.000.000 евра укупно 1.300.000 евра	2025
3	Неолитски адреналински парк Винчанска пешчара	Инфраструктура (вода, објекат); Чишћење и уређење	УТП	НАВАК	% изведених радова	2.500.000 евра	2026
<i>Б) Иницијативе за јачање конкурентности Винче као туристичке дестинације</i>							
1	Управљање токовима туриста и посетилаца	Концепт <i>drop-off</i> и <i>pick-up</i> зоне као инпут за пројекат паркинга	УТП	РЗЗСК, Туристичка организација Београда (ТОБ) и ЈКП Београдпут	Предат концепт	-	2022
2	Систем туристичког означавања	Концепт означавања као инпут за пројекат туристичке сигнализације	УТП	РЗЗСК, Туристичка организација Београда и ЈКП Београдпут	Предат концепт	-	2022
3	Активирање туристички потенцијалних локација на територији општине	Концепт развоја приватног сектора у туризму Винче	УТП и Општина Гроцка	Туристичка организација Србије и ТОБ	Предат концепт	-	2022
4	Систем подстицаја – рурални смештај, приватни смештај, додатна понуда	Припрема и спровођење конкурса	УТП и донатори	Општина Гроцка	Реализован конкурс и додељена средства	100.000 евра	2023-2025

СТРАТЕГИСКИ МАСТЕР ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА БЕОГРАДА
за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча

5	Континуирана едукација у области угоститељства и туризма	Припрема и реализација едукације	УТП и Министарство задужено за туризам	Општина Гроцка; Привредна комора Србије	Реализована обука; број полазника	5.000 евра годишње	2023-2025
6	Организација летње школе археологије	Припрема и реализација	Истраживачки центар Винча и министарство задужено за културу	УТП	Реализована обука и број полазника	10.000 евра годишње	2023-2025
7	Slow food travel и вински доживљај Винче	Израда концепта; мапирање и промоција учесника	УТП	ТООБ и општина Гроцка	Број учесника	-	2023-2025